

Nordica Helsingiensia 50

# Språk och språkideologier i radio och tv

---

Standardspråk och språkstandarder i finlandssvenska radio-  
och tv-nyheter

Jenny Stenberg-Sirén

Akademisk avhandling som med tillstånd av Humanistiska fakulteten vid Helsingfors universitet framlägges till offentlig granskning i Språkcentrums festsal, Fabiansgatan 26, fredagen den 9 februari 2018 kl. 12.

---

Finskugriska och nordiska avdelningen vid Helsingfors universitet 2018

Denna bok är nummer 50 i serien Nordica Helsingiensia.

Ansvarig utgivare: Nordica vid Finskugriska och nordiska avdelningen vid Helsingfors universitet.

Kontakt:

Nordica  
PB 24  
00014 Helsingfors universitet

ISBN 978-951-51-4008-1 (hft)  
ISBN 978-951-51-4009-8 (PDF)  
ISSN 1795-4428

© Jenny Stenberg-Sirén

Omslag: Nadja Andersson  
Tryck: Unigrafia, Helsingfors, 2018

## **Sammandrag**

Denna sociolingvistiska studie undersöker språket och språkideologierna vid de finlandssvenska radio- och tv-nyheterna 1970–2009. Fokus ligger på uttalet i upplästa nyhetstexter samt på journalisternas åsikter och attityder till språket, till språknormerna och till olika språkvarieteter. Uttalet analyseras utgående från uttalsrekommendationer i Svenska Yles interna handböcker och studien är såväl deskriptiv som diakront jämförande.

Undersökningen visar att uttalet i de finlandssvenska upplästa nyhetstexterna följer normerna och uttalsrekommendationerna mycket väl. Till exempel uttalas slutljuden i bestämda substantiv i neutrum (*taket, bordet*), i verb i supinum (*hoppat, suttit*) och i korta funktionsord (*vid, efter, mycket*) betydligt oftare i nyhetsuppläsningarna än i vardagligt talspråk och uttalet blir mer normnära med tiden. Bortfallet av slutljuden minskar från 1970-talet till 2000-talet och uttalet blir således mer skriftspråksnära.

Undersökningen visar också förändringar i två kvantitetsdrag typiska för finlandssvenskan. Kortstavigt uttal, t.ex. /vara/ i stället för /va:ra/, visar tendenser till en ökning i de upplästa nyhetstexterna, vilket för uttalet närmare vardagligt talspråk. Det andra kvantitetsdraget, uttal med lång tonlös konsonant efter lång betonad vokal (t.ex. /ba:kka/) som framför allt förekommer i det bildade Helsingforsspråket, har minskat kraftigt i nyhetsuppläsningarna under 1990-talet och 2000-talet.

Dessa förändringar i uttalet tolkar jag som ett tecken på att nyhetsspråket har blivit mer normnära samt mer regionalt och socialt neutralt. Denna tolkning stöds av den standardspråksideologi som journalisterna tydligt ger uttryck för i sina åsikter och attityder. Journalisterna lyfter även fram en önskan om större mångfald, med fler avvikelser från standardspråksnormen, mer regionala drag i etern och ett mer vardagsnära språk, men den standardspråksideologi som kan sägas ingå i public service-uppdragets kvalitetsbegrepp är ändå klart dominerande.

Förändringarna i uttalet i de upplästa nyhetstexterna tolkar jag som en *sociolingvistisk neutralisering* av standardspråket. Uttalet har blivit mer normnära gällande bortfallet av slutkonsonanter i ett flertal ordgrupper, men samtidigt mer vardagsspråkligt i och med det ökande kortstaviga uttalet. Därtill har det Helsingforstypiska särdraget med lång tonlös konsonant efter lång betonad vokal minskat kraftigt, vilket gör nyhetsspråket mer allfinlandssvenskt. Standardspråket i nyheterna har således både blivit mer normnära och regionalt och socialt mer neutralt, vilket kan leda till en större acceptans bland språkbrukarna. Förändringen kan ses som en effekt av en fortlöpande standardisering av det finlandssvenska standardspråket.

Nyckelord: finlandssvenska, standardspråk, radio, tv, nyheter, Svenska Yle, Rundradion, sociolingvistik, medielingvistik, språkideologi, uttal, fonologi, attityder

## **Tiivistelmä**

Tässä sosiolingvistisessä tutkimuksessa analysoidaan suomenruotsalaisten radio- ja televisiuutisten kieltä ja kieli-ideologioita 1970–2009. Fokuksessa ovat uutislukijoiden ja toimittajien ääntäminen sekä toimittajien kieliasenteet, heidän suhtautumisensa kielinormeihin sekä erilaisiin varieteetteihin. Ääntämisen analyysin lähtökohtana käytetään Ylen ruotsinkielisen osaston (Svenska Ylen) sisäisiä ääntämishojeita, ja tutkimus on sekä deskriptiivinen että diakronisesti vertaileva.

Tutkimuksen mukaan suomenruotsalaisten uutislukijoiden ääntäminen noudattaa normeja ja ohjeita erittäin hyvin. Esimerkiksi puhekielelle tyypillinen substantiivien ja verbien päätteiden ääntämättä jättäminen (esim. *taket/take*, *hoppat/hoppa*) on vähäistä; sama ilmiö näkyy myös esim. lyhyiden adverbien ääntämisessä (*vid/vi*, *efter/efte*). Kirjoitusmuodon mukainen ääntäminen lisääntyy 1970-luvulta 2000-luvulle, mikä tarkoittaa uutiskielen muuttumista yhä enemmän normin mukaiseksi.

Näiden muutosten lisäksi kaksi suomenruotsille tyypillistä kvantiteettiin liittyvää piirrettä näyttää muuttuvan. Suomenruotsalaisissa murteissa tietyt sanat lausutaan usein lyhyttävuisina, niin että kaikkien tavujen konsonantit ja vokaalit ääntyvät lyhyinä (esim. /vara/) vaikka sääntöjen mukaan painollisen tavun foneemin pitäisi olla pitkä (esim. /va:ra/). Tämä ilmiö on lisääntynyt uutisissa 1970-luvulta 2000-luvulle. Samaan aikaan Helsingin ruotsille tyypillinen piirre, jossa soinnittomia konsonantteja pidennetään pitkän painotetun vokaalin jälkeen (esim. /ba:kka/), on vähentynyt merkittävästi.

Näitä muutoksia voidaan tulkita niin, että uutiskielen ääntäminen on muuttunut enemmän normin mukaiseksi ja sekä alueellisesti että sosiaalisesti neutraalimmaksi. Tulkintani saa tukea toimittajien ilmaisemasta vahvasta standardikieli-ideologiasta. Vaikka he tuovat esille myös liberaalimpaa suhtautumista, jonka mukaan arkikielen ja murteiden pitäisi saada isompi rooli sähköisissä medioissa, julkisen palvelun laatukonseptiin kuuluva standardikieli-ideologia vie kuitenkin voiton.

Uutiskielen ääntämisen muutoksia voidaan tulkita standardikielen *sosiolingvistisenä neutralisaationa*. Ääntäminen on muuttunut sekä enemmän normin mukaiseksi että lähemmäksi arjen puhekieltä. Sen lisäksi tyypilliseen helsinkiläispuheeseen kuuluva kvantiteetti-piirre on selvästi vähentynyt, minkä tuloksena uutiskieli on liikkunut enemmän yleiskielen suuntaan. Standardisointiprosessi on siis jatkunut uutisten puhutun standardikielen kohdalla, ja kielestä on tullut sekä sosiaalisesti että alueellisesti neutraalimpaa.

Avainsanat: suomenruotsi, standardikieli, radio, televisio, uutiset, Svenska Yle, Yleisradio, sosiolingvistiikka, medialogvistiikka, kieli-ideologia, ääntäminen, fonologia, asenteet

## **Abstract**

The object for this sociolinguistic study is the language and the language ideologies in Finland-Swedish broadcast news 1970–2009. The focus is on the pronunciation in the news readings and on the opinions and attitudes of the journalists. I analyze the journalists' views on different language varieties and on media language norms. The phonological variation analysis is based on the pronunciation guidelines used within the Swedish section of the Finnish Broadcasting Company (YLE), called Svenska Yle 'Swedish YLE', and the study is descriptive as well as diachronically comparative.

The study shows that the pronunciation in the news readings follows the pronunciation recommendations closely. For example, the final phoneme /t/ in definite nouns (e.g. *bordet* 'the table') and in non-finite verb forms (e.g. *hoppat* '[has] jumped') is pronounced clearly, whereas it is almost always left out in everyday speech and in dialects. In addition, the study shows a shift towards a more formal pronunciation in the 1990s and 2000s also for short function words, such as *efter* 'after' or *vid* 'by'.

Furthermore, the study shows changes in two features that are characteristic of Finland-Swedish quantity. The Swedish rules of quantity require either V:C or VCC – for example /va:ra/ 'to be' – but the short form /vara/ is a normal feature in many dialects and in everyday speech in Swedish spoken in Finland. The study shows that this feature has increased slightly in the news readings. The other socially distributed quantity feature is the combination of a long vowel and a long consonant, for example in the word *baka* 'to bake', which in the Helsinki-region can be pronounced /ba:kka/. The frequency of this Helsinki-trait has decreased markedly in the news readings during the 1990s and 2000s.

My results show that the pronunciation has become closer to the norm for some variables, while other variables have become regionally and socially more neutral. This interpretation is supported by the strong standard language ideology that journalists at Swedish YLE express. Even though many journalists would like to have a wider range of varieties on air, the standard language ideology still dominates their views, and they link this to the quality associated with public service values.

The changes in the pronunciation in the news readings can be interpreted as a *sociolinguistic neutralization* of the standard language. The pronunciation is closer to the norms in some cases, but simultaneously closer to everyday speech. Especially the changes in the socially marked quantity features have made the standard language in the news readings regionally and socially more neutral, which can lead to a wider acceptance of the standard. I interpret this as a sign of a continuous standardization process of the Finland-Swedish standard language.

**Key words:** Finland-Swedish, standard language, radio, television, news, YLE, broadcasting, sociolinguistics, media linguistics, language ideology, pronunciation, phonology, attitudes

## Förord

Många förord börjar med en reflektion om hur lång processen varit och hur skönt det är att avhandlingen äntligen är klar. Det är det visserligen, men jag tycker att allt har gått förhållandevis snabbt. Till min stora förvåning har jag verkligen tyckt om att forska och njutit av att få fördjupa mig i ett område jag brinner för och det känns nästan vemodigt att doktorandtiden nu är slut. Jag har lärt mig oerhört mycket under dessa år och jag har fått många nya kolleger, som också blivit nära vänner. Doktorandtiden och denna avhandling utgör nu grunden för min akademiska karriär och jag ser fram emot att fortsätta lära mig nya saker och hitta nya forskningsområden att brinna för.

Det finns många personer jag vill tacka i det här sammanhanget, först och främst mina handledare prof. em. Jan-Ola Östman, prof. em. Tom Moring och prof. Hanna Lehti-Eklund.

Jan-Ola var den som lockade in mig på forskarbanan och som lotsade mig igenom processen från början till slut. Jan-Ola, utan dig skulle det inte ha funnits någon avhandling och jag är oerhört tacksam för all din hjälp, ditt stöd och din uppmuntran. Du har en fantastisk förmåga att få en doktorand att tro att hon faktiskt kan och vet något – och många är de gånger jag har kommit ut ur ditt arbetsrum med en nyfunnen entusiasm, iver och tro på mig själv och mitt projekt. Du har verkligen ställt upp som handledare och läst, kommenterat, diskuterat, bjudit på lunch och skött mina barn. Tack!

Tom, du har under hela processen tillfört nya perspektiv, ifrågasatt och tvingat mig att lyfta blicken och tänka större. Efter en session med dig har jag haft svårt att tyda mina anteckningar, eftersom du sagt så mycket viktigt på så kort tid att jag knappt hunnit skriva ner allt. Tack för att du har utmanat mig och ställt krav på mig – det har gjort mig till en bättre forskare.

Hanna, du kom in i slutskedet av processen, vilket var avgörande för att jag faktiskt skulle få allt klart. Du är en sådan klippa och utan dig skulle jag ha haft svårt att ro projektet i land. Tack för att du har läst, kommenterat och fixat allt det praktiska.

Tack också till prof. Jan Lindström för att du ryckte in och hjälpte mig när det behövdes som mest. Och ett varmt tack till universitetslärare Laszlo Vincze för all din hjälp med de statistiska beräkningarna.

Ett stort tack också till prof. em. Lars-Gunnar Andersson och prof. em. Pirkko Nuolijärvi för den noggranna läsningen av mitt manus och alla insiktsfulla kommentarer. Tack också till Lars-Gunnar för att du ställer upp som min opponent och till prof. Hanna Lappalainen för att du ställer upp som fakultetens representant.

Under två år har jag haft förmånen att vara anställd som doktorand inom ramen för doktorandprogrammet för språkforskning, Helslang. Tack till ledningsgruppen för att ni ville stöda mig och min forskning och för gott samarbete i ledningsgruppen. Även olika fonder och stiftelser har stött mitt arbete och jag vill framför allt tacka Svenska litteratursällskapet i Finland, Svenska kulturfonden, Waldemar von Frenckells stiftelse, Kommersrådet Otto A. Malms donationsfond, Victoriastiftelsen och Vasa nation.

Jag skulle inte ha kunnat skriva den här avhandlingen utan hjälp av många olika personer på Yle. Tack först och främst till tidigare programdirektören och min tidigare chef, Annika Nyberg Frankenhaeuser, som gav mig tillstånd att använda allt material från Yle. Också personalen vid programarkivet och vid Yles bibliotek förtjänar ett tack, såsom också mina

tidigare kolleger som hjälpt mig att hitta och digitalisera program. Tack också till språkstödet Minna Levälähti för hjälp med enkäten och till Jenni Müller för hjälp med publikundersökningen (som inte fick plats i avhandlingen). Och ett stort tack till alla redaktörer, vars röster och uttal jag har analyserat, och till dem som svarade på min enkät.

Jag är också oerhört tacksam för arbetsgemenskapen vid Nordica. När jag kom dit hösten 2011 togs jag emot med öppna armar, trots att jag inte hade någon språkvetenskaplig bakgrund. Jag är också glad över att ha fått chansen att jobba som universitetslärare och därmed bli en del av kollegiet. Alla har varit så hjälpsamma och jag har njutit mycket av alla givande och roliga kafferumsdiskussioner.

Gemenskapen i doktorandrummet, som jag fått dela med rätt många olika personer under alla dessa år, har varit fantastisk och jag är glad över att ha fått lära känna er alla. Tack till mina litteraturvetarvänner och sångarsystrar Anna Biström och Daniela Silén för givande samtal. Tack till min språkvetarkollega, vän och svägerska Maria Vidberg för alla diskussioner om stort och smått. Jag hoppas vi får möjlighet att jobba lite närmare varandra någon gång i framtiden igen.

Therese Lindström Tiedemann, jag är så förundrad över allt vad du vet och kan. Tack för ditt tålamod och all den tid du har lagt ner på mig och mina frågor (grammatiken!), men framför allt vill jag tacka för din vänskap. Lieselott Nordman och Sofia Stolt, ni har gjort dessa år till en av de roligaste perioderna i mitt liv. Våra diskussioner över kaffe, skumpa och i Nördica-chatten är guld värda. Tack för att ni finns i mitt liv!

Jag vill slutligen tacka min familj. Tack mamma och pappa för att ni lärt mig vikten av utbildning och hårt arbete, för osvikligt stöd och för all uppmuntran. Jouni, tack för att jag fick göra det här karriärbytet, med allt vad det innebar i form av arbetsinsatser och ekonomisk osäkerhet. Tack för att du ställt upp för mig och lyssnat, peppat, gett mig möjlighet att jobba sent då det behövts och för att du skött hem och barn. Tack för att du alltid finns där. Mina älskade flickor Lilja och Laura, jag hoppas att ni någon dag läser den här avhandlingen och blir inspirerade till att göra det ni drömmer om.

Esbo i december 2017  
Jenny Stenberg-Sirén

# Innehåll

<b>1 Inledning</b>	10
1.1 Tidigare forskning	11
1.2 Syfte och forskningsfrågor	13
1.3 Disposition	14
<b>2 Standardspråk, språkideologier och medier</b>	17
2.1 Talat standardspråk som fenomen	17
2.1.1 Begreppet talat standardspråk	17
2.1.2 Språkattityder	20
2.1.3 Standardiseringsprocessen	21
2.2 Medier, språk och ideologi	24
2.2.1 Informalisering och demokratisering i etermedia	26
2.2.2 De-standardisering och demotisering/re-standardisering	27
2.3 Mediernas roll för språkideologi, språklig utveckling och variation	29
2.4 Medier och språk i minoritetsposition	33
<b>3 Det talade finlandssvenska standardspråket</b>	35
3.1 Finlandssvenska i det svenska språkområdet	35
3.2 Standardiseringen av finlandssvenskan: urval och kodifiering	36
3.3 Normen accepteras trots kritik	38
3.4 Är nyhetsuppläsningarna finlandssvenskt standardspråk?	41
<b>4 Radions och tv:ns roll i standardiseringen av svenskan i Finland</b>	45
4.1 De svenska radio- och tv-nyheternas historia	45
4.2 Yles uppdrag för svenskan och svenskspråkiga i Finland	46
4.3 Yle i ett nordiskt perspektiv	48
4.4 Språkvården och språkrekommendationer vid Svenska Yle	50
<b>5 Material och metoder</b>	53
5.1 Analys av språket i nyhetsuppläsningarna	53
5.1.1 Materialurval	53
5.1.2 Undersökningsvariabler	55
5.1.3 Metoder för kodning och analys	55
5.1.4 Metodkritik och etiska aspekter	56
5.2 Undersökning av språkideologier	57
5.2.1 Materialinsamling	58
5.2.2 Informanter	59
5.2.3 Analysmetoder	61
5.2.4 Metodkritik och etiska aspekter	61
<b>6 Resultat och analys</b>	64
6.1 Stark standardspråksideologi och ett normnära språk	64



6.1.1 Betydelsen av språknormerna	64
6.1.2 Standardnära uttal	66
6.1.3 Utveckling mot ett ännu mera standardnära uttal	69
6.2 En standardspråksnorm under förhandling	70
6.2.1 Avvikelser från uttalsnormerna	70
6.2.2 En mångfaldsideologi	73
6.2.3 En självständighetsideologi	74
6.3 Diskussion och svar på forskningsfrågorna	75
<b>7 Slutdiskussion</b>	80
Källor	86
Bilaga 1	97

## Översikt över studierna A–D

### Studie A:

Stenberg-Sirén, Jenny, 2014: Skriftspråksnära talat standardspråk. En studie av uttalsdrag i upplästa finlandssvenska tv- och radionyheter 1970–2009. I: *Språk & Stil* 24/2014. S. 197–230.

### Studie B:

Stenberg-Sirén, Jenny, 2015: Finlandssvensk kvantitet i etern. Standardspråket i nyhetsuppläsningar i Aktuellt och TV-nytt 1970–2009. I: *Svenskan i Finland* 15. Tammerfors universitet. S. 325–349.

### Studie C:

Stenberg-Sirén, Jenny, 2017: Normer och normkonflikter i finlandssvenskt mediespråk. I: *Språk och norm. Rapport från ASLA:s symposium, Uppsala universitet 21–22 april 2016*. ASLA:s skriftserie 26. S. 130–138.

### Studie D:

Stenberg-Sirén, Jenny, 2016: ”Jag älskar när jag hör regionala toner av närpeser, ekenäsbor och kalliohipsters.” Journalisters syn på regionala drag i finlandssvenskt tv- och radiospråk. I: *Folkmålsstudier* 54. S. 57–90.

# 1 Inledning

Finlandssvenskarna är en medialt välmående språkgrupp. Trots att endast 5,3 procent av landets befolkning har registrerat svenska som sitt modersmål (Statistikcentralen) har de svenskspråkiga ett stort medieutbud till sitt förfogande. Vintern 2018 ger de större tidningshusen ut sammanlagt tre lokal- eller dagstidningar i Nyland (*Hufvudstadsbladet*, *Västra Nyland*, *Östnyland*), tre i Österbotten (*Vasabladet*, *Österbottens Tidning*, *Syd-Österbotten*), en i Åboland (*Åbo Underrättelser*) och två på Åland (*Nya Åland*, *Ålandstidningen*). Utöver dessa finns mindre lokaltidningar och ett brett utbud tidskrifter. Därtill finns Svenska Yle, som den svenska programverksamheten vid Finlands Rundradio<sup>1</sup> kallas. Svenska Yles utbud består av två radiokanaler; en kanal med ett heltäckande utbud inklusive regionala program och en kanal riktad till ungdomar; en tv-kanal, som delar kanalplats med en finskspråkig kanal, och slutligen ett digert webbutbud<sup>2</sup>. Såsom i många samhällen befinner sig mediemarknaden dock i ett omvälvande skede och Moring (2014) visar att framtiden för de finlandssvenska medierna i deras nuvarande form är osäker.

Svenska talas av en minoritet av befolkningen, men är inte ett minoritetsspråk i juridisk bemärkelse, utan ett av Finlands två nationalspråk. I *Språklagen* (2003) stadgas bland annat att alla har rätt att använda finska eller svenska i kontakten med domstolar eller myndigheter och att statliga myndigheter och kommunala organ i tvåspråkiga kommuner måste ge ut information på båda språken. Även det statliga public service-bolaget Yle är ålagt att betjäna den finskspråkiga och den svenskspråkiga befolkningen på lika grunder, vilket slås fast i *Lagen om Rundradion* (1993).

Även om svenska juridiskt sett är ett nationalspråk, är det i praktiken ett minoritetsspråk och jag använder även begreppen *minoritetsspråk* och *minoritetsspråksmedier* i den här studien. De svenska strukturerna vacklar inom skolan, domstolsväsendet och hälsovården och det politiska trycket mot svenskan har ökat under de senaste åren (för en översikt över aktuella utmaningar för språkgruppen, se Sjöblom & Sandberg 2015). De svenskspråkiga är geografiskt utspridda över kustområdena<sup>3</sup>, där de kan utgöra lokal språkmajoritet i hemkommunerna, medan de i andra kommuner utgör endast en liten andel. För att en kommun ska vara juridiskt tvåspråkig bör minst 3000 invånare ha minoritetsspråket som modersmål<sup>4</sup> (se Kommunförbundet för en lista över svensk- och tvåspråkiga kommuner i Finland). Finlandssvenskarna är inte bara geografiskt utspridda, utan även språkligt separerade. Landet är rikt på dialekter och till exempel *Ordbok över Finlands svenska folkmål*<sup>5</sup> delar in de svenska dialekterna i Finland i drygt åttio dialektsocknar och tio större dialektområden (se också Ivars 2015).

---

<sup>1</sup> Finlands Rundradio har övergått till att använda förkortningen Yle som namn även på svenska och den svenska verksamheten vid bolaget kallas *Svenska Yle*. I denna studie används både *Rundradion* och *Yle/Svenska Yle*, beroende på sammanhanget.

<sup>2</sup> Svenska Yles utbud finns tillgängligt på <http://svenska.yle.fi>.

<sup>3</sup> Det område där finlandssvenskar bor kallas Svenskfinland.

<sup>4</sup> En kommun kan även anhänga om status som frivilligt tvåspråkig, även om kriterierna inte uppfylls.

<sup>5</sup> På ordbokens hemsida finns även en karta över dialektområdena, på adressen <http://kaino.kotus.fi/fo/?p=areamap>.

En ökande andel av de svenskspråkiga är i själva verket tvåspråkiga. Finnäs (2015:74–75) påpekar att av dem som föddes på 1950-talet och registrerades som svenskspråkiga hade ca 15 procent en tvåspråkig bakgrund, medan andelen bland dem som är födda efter 1990 är nästan 40 procent. De regionala skillnaderna är stora: ca två tredjedelar av de svenskspråkiga barnen i huvudstadsregionen är tvåspråkiga mot ca en femtedel av barnen i Österbotten. Finskan dominerar i samhället och det finns en oro för att finlandssvenskarnas kunskaper i sitt modersmål (eller i ett av sina modersmål) försämrats och att vi bevittnar en pågående språkförlust (se Leinonen & Tandefelt 2000 och Tandefelt 2015b).

Finlandssvenskarna kan således sägas befinna sig i ett trängt läge, såväl språkligt som språkpolitiskt, och de finlandssvenska medierna utgör en viktig sammanbindande länk och en synlig symbol för det svenska i samhället. Den offentliga sfären är i hög grad finskspråkig och Svenska Yles program utgör en av de få nationella domänerna där finlandssvenska hörs. Därför är det av yttersta vikt att undersöka den svenska som hörs där. Vilken språkmodell får den finlandssvenska publiken? Har språkmodellen förändrats under de senaste 40–50 åren, då samhället i stort har genomgått stora förändringar, mediemarknaden har avreglerats och språket överlag har informaliserats och personifierats? Vilken roll spelar Svenska Yle för det finlandssvenska språket och för finlandssvenskarna? Bland annat dessa frågor undersöks i denna studie.

## 1.1 Tidigare forskning

Det här är en sociolingvistisk studie om det finlandssvenska talade standardspråket och om språkideologier i radio och tv. Det traditionella inom dialektologin och sociolingvistikens är att man undersöker dialekter eller sociolekter (Andersson 2013), medan standardspråket inte har väckt lika stort intresse. Nuolijärvi (2001:126) nämner att i den finska stadsspråksforskningen har man ibland använt termen ”yleiskieli”, som kan översättas med standardspråk, och man kan eventuellt argumentera för att språket i större städer motsvaras av standardspråket. Enligt min syn finns det däremot både för stor variation och för starka regionala särdrag inom stadsspråken för att de rakt av ska kunna definieras som standardspråk. Det finns omfattande forskning om de svenska dialekterna och om stadsmålen i Svenskfinland, men ingen har på ett systematiskt sätt undersökt vare sig det finlandssvenska talade standardspråket eller uttalet i de finlandssvenska etermedierna och därför fyller denna studie en tydlig lucka i forskningsfältet. Det förekommer naturligtvis beröringspunkter med många andra studier, varav de mest relevanta presenteras i korthet här.

Uttalet i den finlandssvenska radion har tidigare undersökts i ett fåtal studier. Takolander (1978) undersöker uttalet hos tio nyhetsreportrar i fyra nyhetsprogram år 1974. Hon analyserar delvis samma variabler som jag gör (i studierna A och B), men på grund av studiernas olika omfattning är möjligheten till kvantitativa jämförelser begränsad. Rosenberg-Wolff (2010) utgår i sin studie från de uttalsrekommendationer som finns vid Svenska Yle (dessa presenteras närmare i avsnitt 4.4), och som även utgör grunden för den fonologiska analysen i denna studie. Tillsammans med sina studenter vid Helsingfors universitet analyserar hon uttalet i ett urval olika diskussionsprogram och tre regionala

nyhetsprogram i radion 2007. På grund av att programgenrerna och analysmaterialet skiljer sig från dem jag använder i denna undersökning är det svårt att dra direkta paralleller mellan studierna, som dock kompletterar varandra. Rundell (2010) analyserar i sin magisteravhandling lyssnares inställningar till nyheter upplästa med olika grader av regionalt färgat standardspråk. Hon gör även en kvalitativ studie av österbottniska nyhetsredaktörers erfarenheter av hur deras språk bemöts, vilket har beröringspunkter med min analys i studie D. Språkbruk i finska och tyska diskussionsprogram i tv har undersökts av Nuolijärvi och Tiittula (2000), med speciellt fokus på politikerns uttal. Även politiker tillhör den grupp i samhället som talar i officiella sammanhang och som förväntas ha ett standardnära språk, och därför kan paralleller dras till min forskning.

Några av de fonologiska variabler som undersöks i studierna A och B analyseras också i Nyholms (1976, 1980, 1984a, 1984b) studie av olika uttalsdrag i Helsingforssvenskan (där även uttalet i radionyheter används som jämförelsematerial) och Reuters (1982) undersökning av olika kvantitetsdrag i Helsingforssvenskan. Även Rabbs (2012, 2014) studier av Vasasvenskan samt Leinonens (2013, 2015b, 2017) fonetiska undersökningar av kvantitetsförhållanden i stadsmål i Svenskfinland berör delvis samma variabler som i denna undersökning. Helsingforstypiska uttalsdrag diskuteras ur ett folkdialektologiskt perspektiv i Haapamäki och Kvarnström (2014), Haapamäki och Wikner (2015) och Leinonen (2015a), vilket tillför nya perspektiv till tolkningen av resultaten från denna studie.

Grunden till de uttalsrekommendationer som denna studie bygger på kommer från Bergroth (1917a, 1917b, 1918, 1924) och de beskrivs till vissa delar även i Ahlbäck (1971) och i Reuter (2014). Resultaten från denna studie diskuteras också utgående från dialekterna i Finland, som är förhållandevis väl utforskade. Bland de samlande verken kan nämnas Ivars (1996, 2015), som även redogör för tidigare forskning om dialekter i Svenskfinland, Harling-Kranck (1998) med dialektprov från hela Svenskfinland och Wiiks (2002) analys och beskrivning av de österbottniska dialekterna. Även Nordbergs (1985) och senare Sundgrens (2004) undersökningar av språket i Eskilstuna samt Svahn och Nilssons (2014) analys av dialektutjämningen i Västsverige har varit viktiga inspirationskällor för den här studien, som bygger vidare på den sociolingvistiska tradition som startade med Labovs (1972) undersökningar av språket i USA.

Denna studie ingår i det så kallade SLICE-nätverket, som står för *Standard Language Ideologies in Contemporary Europe*, och som samlar tiotals forskare från olika länder kring frågor om hur standardspråket och språkideologierna förändras i det senmoderna samhället och vilken roll medierna spelar i den processen. Denna undersökning vilar på den grund som lagts inom SLICE, framför allt i studierna om mediespråk i Kristiansen och Coupland (2011) och i Thøgersen, Coupland, och Mortensen (2016). Några av dessa studier berörs senare, men här vill jag särskilt nämna ett större forskningsprojekt i Litauen, där såväl uttalet i medierna som journalisternas språkideologier undersöks (se t.ex. Vaicekauskienė 2012a, 2012b) och som således har flera beröringspunkter med min undersökning.

## 1.2 Syfte och forskningsfrågor

Syftet med denna studie är att *undersöka det talade finlandssvenska standardspråket i upplästa nyhetstexter i tv och radio 1970–2009 och språkliga ideologier hos redaktörerna vid Svenska Yle samt förhållandet mellan mediespråket och ideologierna*. Specifikt söker jag svar på följande forskningsfrågor:

1. Hur låter det finlandssvenska talade standardspråket i upplästa nyhetstexter i radio och tv?
  - Hur väl följer journalisterna Svenska Yles uttalsrekommendationer?
  - Hur skiljer sig uttalet i nyhetsuppläsningarna från vardagligt finlandssvenskt talspråk och från sverigesvenskt standardspråk?
2. Hur har uttalet i de upplästa nyhetstexterna förändrats under tidsperioden 1970–2009?
  - Vilka uttalsdrag uppvisar variation?
  - Hur kan variationen förklaras?
3. Vilka språkideologier ger journalisterna vid Svenska Yle uttryck för?
  - Hur förhåller journalisterna sig till språknormerna och uttalsrekommendationerna?
  - Vilka språkideologier ger journalisterna uttryck för via sitt eget eterspråk?
  - Hur kan språkideologierna förklaras?

De två första forskningsfrågorna undersöks i artiklarna Stenberg-Sirén (2014) och (2015), som här benämns studie A respektive studie B. Syftet är att för det första *beskriva* uttalet i det talade finlandssvenska standardspråket, eftersom detta inte har gjorts systematiskt tidigare, och undersökningen är till den delen deskriptiv. För det andra görs en *jämförelse* både med vardagligt finlandssvenskt talspråk och med sverigesvenskt standardspråk för att ringa in det specifika i uttryckligen det finlandssvenska standardspråket. Uttalet analyseras även utgående från de uttalsrekommendationer som finns vid Svenska Yle, i syfte att se hur *normnära* uttalet är. Jag tar också ett *diakront* perspektiv och analyserar förändringar i uttalet under tidsperioden 1970–2009; en tidsperiod då det skett stora förändringar generellt i samhället, på mediefältet och i språket. I artiklarna Stenberg-Sirén (2016) och (2017), som utgör studierna D respektive C, analyseras de språkideologier Svenska Yles journalister ger uttryck för via sina åsikter om språknormerna, via sina beskrivningar av vad som utgör ett gott radio- och tv-språk och via sina attityder till regionala varieteter. I kapitel 6 i denna sammanfattning av studierna redovisas resultaten från delundersökningarna i stora drag och slås samman till en helhet, som diskuteras utgående från det övergripande syftet för denna studie.

Standardspråket i medierna ligger i skärningspunkten mellan flera olika forskningsfält och därför vill jag belysa frågan från olika teoretiska synvinklar. I avsnitt 2 diskuterar jag därför standardspråket som fenomen samt mediernas roll i standardiseringsprocessen, utvecklingstrender inom mediespråket, språkideologier både mer generellt och mer specifikt i medierna, mediernas roll för språklig utveckling och variation samt minoritetsspråksmediers betydelse. Även om mina forskningsfrågor inte direkt berör alla

dessa områden, är det viktigt att placera in studien i rätt kontext och visa på den komplexitet som kringgärdar detta viktiga studieobjekt.

## 1.3 Disposition

Studien som helhet presenteras och diskuteras i denna inledande, sammanfattande del och delstudierna finns i bilagorna A–D. Efter inledningen i kapitel 1, som ger en allmän bakgrund till ämnet, kort redogör för annan forskning inom området samt presenterar syfte och forskningsfrågor, följer kapitel 2 som ger en mer teoretisk bakgrund till begreppet standardspråk och till språket i medierna. Kapitlet inleds med en begreppsdiskussion och därefter går språkstandardiseringsprocessen igenom med utgångspunkt i Haugen (1966 [2012]) och med fokus på mediernas roll i processen. I avsnitt 2.2 diskuteras språk och språkideologier i etermedierna, utvecklingstrender inom språket i medierna under senmodern tid och mediernas betydelse för språklig utveckling och variation.

I kapitel 3 diskuteras det finlandssvenska talade standardspråket: först jämförs definitioner av begreppet och därefter studeras standardiseringen av den talade finlandssvenskan. Kapitel 3 avslutas med en diskussion om huruvida upplästa nyhetstexter kan anses utgöra talat finlandssvenskt standardspråk och detta knyter därmed ihop kapitel 2 och 3.

Kapitel 4 diskuterar den svenskspråkiga radions och tv:ns roll i standardiseringen av det finlandssvenska talspråket. Först presenteras Rundradions historia i korthet, med fokus på de svenska programmen i allmänhet och de svenska nyheterna i synnerhet. I avsnitt 4.2 diskuteras Yles uppdrag för det svenska språket i Finland och i avsnitt 4.3 relateras Yles uppdrag till uppdragsformuleringar för andra public service-bolag i Norden. Kapitlet avslutas med en presentation av språkvården vid Svenska Yle och av de uttalsrekommendationer som ligger som grund för analysen av uttalet i de upplästa nyhetstexterna.

I kapitel 5 presenterar jag de metoder som används i studierna A–D för att samla in materialet och för att analysera det. Också materialet, undersökningsvariablerna och informanterna presenteras på ett övergripande plan, medan detaljerade uppgifter finns i de enskilda delundersökningarna. Framför allt för jag en metodkritisk diskussion, där jag motiverar mitt tillvägagångssätt, de val jag har gjort och lyfter fram forskningsetiska aspekter.

I kapitel 6 sammanställer jag resultaten från delundersökningarna och diskuterar dem som en helhet, med utgångspunkt i syftet för denna studie. Jag tolkar resultaten ur olika synvinklar i avsnitten 6.1 och 6.2 och avslutar kapitlet med en diskussion och med en sammanfattning av resultaten som korta svar på forskningsfrågorna.

Kapitel 7 diskuterar slutligen Svenska Yles roll för svenskan i Finland och placerar in studien i ett sammanhang. Därtill blickar jag framåt genom att resonera kring resultaten av studien.

Efter denna inledande del följer de fyra delstudierna, som är publicerade artiklar i vetenskapliga tidskrifter och i konferensvolymer.

Studie A utgörs av följande artikel:

Stenberg-Sirén, Jenny, 2014: Skriftspråksnära talat standardspråk. En studie av uttalsdrag i upplästa finlandssvenska tv- och radionyheter 1970–2009. I: *Språk & Stil* 24/2014. S. 197–230.

I artikeln analyseras och beskrivs det finlandssvenska talade standardspråket i upplästa nyhetstexter med utgångspunkt i de uttalsnormer som råder vid Svenska Yle. Fokus ligger på hur normnära uttalet är, framför allt gällande bortfall av slutändelser, och på hur uttalet i nyheterna förhåller sig till uttalet i vardagligt talspråk. Språket analyseras även diakront för tidsperioden 1970–2009.

Studie B utgörs av följande artikel:

Stenberg-Sirén, Jenny, 2015: Finlandssvensk kvantitet i etern. Standardspråket i nyhetsuppläsningar i Aktuellt och TV-nytt 1970–2009. I: *Svenskan i Finland* 15. Tammerfors universitet. S. 325–349.

Delstudie B fokuserar på två kvantitetsdrag: kortstavigt uttal, som är vanligt i hela Svensk-finland, och uttal med lång tonlös konsonant efter lång betonad vokal, som är vanligt framför allt i huvudstadsregionen. Förekomsten av dessa i nyheterna analyseras diakront och resultaten diskuteras i förhållande till aktuella studier om samma variabler i språkbruket i några finlandssvenska städer.

Studie C utgörs av följande artikel:

Stenberg-Sirén, Jenny, 2017: Normer och normkonflikter i finlandssvenskt mediespråk. I: *Språk och norm. Rapport från ASLA:s symposium, Uppsala universitet 21–22 april 2016*. ASLA:s skriftserie 26. S. 130–138.

I studien analyseras hur journalisterna vid Svenska Yle förhåller sig till de uttalsrekommendationer som är i bruk i bolaget. Först studeras hur väl journalisterna känner till rekommendationerna och sedan deras åsikter om hur viktigt det är att rekommendationerna följs. Utgående från journalisternas åsikter om uttalsrekommendationerna och från deras beskrivningar av hur ett gott eterspråk låter kan olika språkkideologier utläsas.

Studie D utgörs av följande artikel:

Stenberg-Sirén, Jenny, 2016: ”Jag älskar när jag hör regionala toner av närpeser, ekenäsbor och kalliohipsters.” Journalisters syn på regionala drag i finlandssvenskt tv- och radiospråk. I: *Folkmålsstudier* 54. S. 57–90.

I studien analyseras journalisternas inställning till regionala drag i eterspråket, hur de bedömer graden av regionala drag i sina egna röster, hur de hanterar dessa drag och vilken respons de har fått på sitt språk. Jag analyserar både journalisternas uttalade åsikter om regionala drag i eterspråket och deras underliggande attityder till dem. Slutligen ställer jag åsikterna och attityderna i relation till journalisternas självrapporterade språkliga beteende i etern.



## 2 Standardspråk, språkideologier och medier

I det här kapitlet ger jag en bred kontextuell ram till min undersökning, eftersom frågan om standardspråket i medierna har beröringspunkter med flera olika teoretiska inriktningar och forskningsområden. Först diskuterar jag definitioner på begreppet *standardspråk* och andra närliggande begrepp. Jag beskriver standardiseringsprocessen, diskuterar attityder och ideologier förknippade med olika språkvarieteter och resonerar kring mediernas roll i standardiseringen av ett språk. I avsnitt 2.2 fortsätter jag diskussionen om vilka ideologier som formar språkutvecklingen i samhället och i medierna och redogör för språket i etermedierna främst ur ett europeiskt perspektiv. Det finns olika synvinklar på mediernas roll för hur ett språk utvecklas och vilken betydelse språket i medierna har – detta diskuteras i avsnitt 2.3. Slutligen avslutas kapitlet med en diskussion om den speciella situation som ett språk i minoritet har och vilken roll medierna spelar i ett sådant sammanhang.

### 2.1 Talat standardspråk som fenomen

Standardspråk har spelat en viktig roll i historien i de flesta länder och ses som en del av nationsbygget, med politiska, kulturella och ekonomiska effekter. Genom att standardisera en språkvarietet har man strävat efter att skapa ett nationellt språk, som har hög prestige och som används i officiella sammanhang och som är tänkt att vara geografiskt och socialt neutralt. Ett standardiserat språk jämförs ibland med standardiserade måttenheter (som längd eller vikt) eller standardiserade monetära system, och finns till för att underlätta vardagen. Om alla förstår standardspråket, följer samma grammatiska regler och stavar orden på samma sätt, minskar risken för missförstånd och kommunikationen underlättas betydligt. Skriftspråket är oftast standardiserat i hög grad, med fastslagen ortografi, lexikon och syntax, och det är till exempel sällan möjligt att avgöra en skribents regionala härkomst. I motsats till skriftspråket är det däremot ytterst svårt, för att inte säga omöjligt, att uppnå ett fullständigt standardiserat talspråk. Uttalet innehåller så många nyanser och variationer, att man inte kan uppnå samma grad av standardisering som för skriften. Ändå finns och används begreppet *standardspråk* också för tal. I följande avsnitt ringar jag in begreppet genom att diskutera olika definitioner och beskrivningar.

#### 2.1.1 Begreppet talat standardspråk

En av de vanligaste definitionerna av *talat standardspråk* är att det är geografiskt neutralt och korrekt. Svenska Akademiens grammatik definierar standardspråket som en ”språkvariant som kan användas av alla språkbrukare utan att förknippas med någon särskild del av språkområdet och som i allmänhet uppfattas som den mest korrekta varianten” (SAG 1:225). Språkriktighetsboken (2005:11) för fram att ett fullständigt neutralt standardspråk talar av ytterst få, och att man snarare kan tala om regionala varieteter av ett talat riksspråk.

Då blir definitionen av det talade standardspråket ”det som är gemensamt för olika typer av regionala riksspråksvarieteter”.

Språkvetare har traditionellt beskrivit standardspråket genom att positionera det mot dialekter. Termerna som används avslöjar något om ideologin bakom och här koncentrerar jag mig på svenskspråkiga benämningar. För en analys av främst engelsk, tysk och fransk terminologi, se Ammon (2004). Modellerna och begreppen varierar således mellan olika forskare, men i den ena ändan av skalan har vi ett neutralt standardspråk, fritt från regionala särdrag, och i den andra ändan en lokal dialekt. Skalan är glidande och kan ha många mellannivåer, men oftast skrivs två mellannivåer ut: en regional standard och en regional eller utjämnad dialekt. Denna indelning gör till exempel Thelander (1994:368):

1. Neutralt standardspråk
2. Regionalt standardspråk
3. Regional dialekt
4. Lokal dialekt

Den mest dialektala formen benämns ofta *lokal dialekt*, såsom av Thelander och Ivars (1996:172–173), medan Andersson (1985:62) och Pettersson (2005:202) kallar den *genuin dialekt*. Ordet *genuin* är inte lika neutralt som *lokal* eller *maximal* dialekt (som Teleman 2003:39 använder), utan det implicerar att det finns ”oäkta” språkvarieteter som eventuellt inte har samma värde som en genuin varietet. Detta antyder en ideologisk inställning till de olika varieteterna, vilket jag återkommer till senare. Svahn och Nilsson (2014:253–256) poängterar att den dialektutjämning som har skett de senaste årtiondena (i Västsverige) har förändrat synen på vad en dialekt är och de anser att det traditionella dialektbegreppet inte längre kan användas för de varieteter som talas av dagens unga.

De två mellannivåerna innehåller mer eller mindre drag av dialekt och standard. För den mer dialektnära varieteterna används begreppet *regional dialekt* av åtminstone Thelander (1994:368) och Teleman (2003:39), medan Andersson (1985:62) och Pettersson (2005:202) använder *utjämnad dialekt*. Den mer standardnära formen kallas *regionalt standardspråk* av Andersson (1985:62) och Thelander (1994:368), *regional standard* av Teleman (2003:39) och *regionalt riksspråk* av Pettersson (2005:202). Ett regionalt standardspråk är enligt Teleman (2003:39) ett standardspråk som har inkluderat regionala drag, eller en regional varietet som har tagit in drag från den maximala standarden (vertikal konvergens), medan en regional dialekt består av ”dialekter på samma dialektalitetnivå som har utjämnats genom inbördes anpassning (horisontal konvergens)”. Ivars (1996:172–173) har å sin sida slagit ihop de två mellannivåerna till en nivå, som hon kallar *utjämnad dialekt* eller *stadsmål*.

Även benämningarna på den mest standardnära varieteterna varierar en del. Teleman (2003:39) använder *maximal standard*, vilket betyder att språket ska vara så nära den normerade standarden som möjligt. Ordet *maximal* antyder ändå att det inte går att uppnå ett fullständigt standardenligt språk, i så fall kunde begreppet ha varit t.ex. *total standard*. Ivars (1996:172–173) och Pettersson (2005:202) kallar den här nivån i stället för *riksspråk*, vilket Andersson (1985:61–62) påpekar kan vara missvisande. Standardvarieteterna är en form av riksspråk i och med att den ofta används, eller förväntas användas, i statliga,

officiella sammanhang. Det är också den form som undervisas i skolorna och den ska vara gångbar och förståelig i hela landet. Standardspråket spelar dessutom en stor roll i nationsbildningen i många länder och kan därmed kallas rikets språk. Däremot antyder begreppet riksspråk att språket också talas i hela landet, vilket sällan är fallet.

Ett annat begrepp som används, av t.ex. Andersson (1985:62) och Thelander (1994:368), är *neutralt standardspråk*, vilket kan tolkas som att språket ska vara fritt från social eller dialektal variation, men också att det ska kunna användas på ett neutralt sätt i olika sammanhang. Begreppet *neutral* kan däremot också vara missvisande, eftersom standardvarieteteten inte nödvändigtvis upplevs som neutral av alla språkbrukare. Även standardvarieteteten bygger på ett lokalt språk, oftast elitens och huvudstadens språk, och är därmed varken socialt eller geografiskt neutralt. Denna motsättning beskrivs också av Fairclough (2001:48), som poängterar att standardspråket inte nödvändigtvis är *accepterat* av alla, trots att de erkänner dess status.

Många forskare anser att det inte går att uppnå ett totalt standardiserat talspråk och talar därför om regionala standardspråk eller standardspråk med olika accenter. Men enligt en strikt definition tillåter standardisering inte någon variation, utan målet är, med Milroy och Milroys (1985 [1991]:26) ord, ”intolerance of optional variability in language”. De är av den åsikten att det inte finns något standardspråk, men det finns en *standardisering* som är en motiverad socio-kulturell process. Milroy (2001:531) poängterar att standardspråket är ett resultat av själva standardiseringen och att det inte finns något standardspråk naturligt. Han utgår från följande definition: ”standardization consists of the imposition of uniformity upon a class of objects” och poängterar att standardiseringen innebär att någon påtvingar en enhetlighet på ett språk och att standardiseringen som handling därför är en avgörande del av definitionen på ett standardspråk. En del beskriver standardspråket som ett *ideal*, men det presupponerar att språkbrukarna faktiskt ser det som en eftersträvarsvärd språkform. Standardisering kan däremot ses som en *ideologi*, där ett standardspråk är en idé framom en realitet, med abstrakta normer som det faktiska bruket kan eftersträva eller fjärma sig från. Standardiseringsprocessen är beroende av en ideologisk grund, med andra ord att folket har en standardspråksideologi och accepterar idén om ett standardspråk.

Enligt Milroy och Milroy (1985 [1991]:23) kan målet med standardiseringen sägas vara att alla ska kunna förstå språket och använda det på ett effektivt, enhetligt sätt, i likhet med enhetliga värden för måttenheter eller pengar: ”Ultimately, the desideratum is that everyone should use and understand the language in the same way with the minimum of misunderstanding and the maximum of efficiency.” Däremot kan standardiseringen också ha andra värden, framför allt politiska och ekonomiska. Det kan vara ett sätt att prioritera en varietet framom andra, det kan vara ett sätt att positionera ett språk mot andra språk, det kan vara ett sätt att skapa nationer och det kan vara ett sätt att (re)vitalisera ett utdöende språk eller kämpa för överlevnaden för ett minoritetsspråk (se t.ex. Linn & McLelland 2002 för en översikt över standardiseringsmotiven i olika länder).

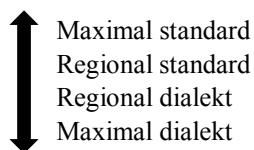
Det finns således inte någon entydig definition av begreppet *standardspråk* och många ifrågasätter om det alls existerar något standardspråk i praktiken eller om det endast är en teoretisk konstruktion. Ändå förekommer begreppet i många sammanhang och enligt Josephson (2004:159–160) används det i åtminstone fyra olika betydelser som överlappar och kompletterar varandra.

1. Standardspråket är högprestigevarieteten, som framför allt positioner det gentemot dialekter och sociolekter.
2. Standardspråket är den kodifierade språkformen, som beskrivs i ordböcker och lexikon och därmed i hög grad styrs av språkexperter.
3. Standardspråket kan definieras funktionellt, som den varietet som är accepterad i flest situationer och accepterad av de flesta.
4. Standardspråket är nationalspråket och det officiella språket i ett land, en institution eller en organisation.

Westman (2001:23) å sin sida sammanfattar så här: ”Den allra viktigaste förutsättningen för att ett gemensamt standardspråk ska fungera är att det verkligen används i alla sorters offentlig kommunikation, i utbildning, i politik, i kulturliv, i massmedier, i näringsliv etc.” Standardspråket är alltså en *stil*, ett *register*, som används i olika kontexter (för en grundlig analys av begreppet *stil*, eng. *style*, se Coupland 2007). Men det är också en *idé*; det finns en uppfattning och en överenskommelse bland språkbrukarna om att det finns ett standardspråk, med fastslagna normer, och som används i vissa sammanhang och av vissa språkbrukare. Som tidigare nämnts existerar språkliga varieteter inte i ett vakuum, utan de väcker känslor och associationer, vilket vi går närmare in på i följande avsnitt.

## 2.1.2 Språkattityder

De olika språkformerna är också behäftade med attityder och föreställningar och beroende på rådande språkideologi har varieteterna olika värde. Språkideologin kommer också fram i beskrivningarna av standardspråk. I de flesta modellerna är skalorna horisontella eller beskrivna i punktuppställningar, medan Telemans (2003:39) skala över talspråket är vertikal.



Skalan anger inte bara graden av dialektalt språk, utan också stil och social placering: ”uppåt är fint och nedåt är fult”. Denna ideologiska syn har sina rötter i historien och bygger på det faktum att de flesta standardspråk utgörs av samhällselitens språk, oftast ett huvudstads-språk, medan dialekter traditionellt talas (eller talats) av lägre utbildade på landsbygden. Standardspråket bygger på de högre socialgruppernas språk och är maktens språk, vilket innebär att grupper som har politisk och ekonomisk makt även har språklig makt. Melander (2013:343) poängterar att avståndet mellan vardagsspråket och standardspråket varierar mellan olika personer och konstaterar att ”[m]jakten över standardspråket är därför i hög grad en språksocial fråga – vems språk och vems språkkänsla är det som räknas?” Standardspråket anses vara det korrekta språket, medan andra varieteter (dialekter) i stället beläggs

med olika stigma, som smittar av sig på personerna som talar dem. Kodifieringen och beskrivningen av standardspråket befäster dess ställning som det ”enda riktiga”, medan övriga varieteter blir icke-standard och ”fel”. Lagerholm (2016:29) betonar dock att statusen kommer sig av språkets sociala funktion, inte av språkvarieteteten i sig. De instanser där standardspråket används har hög status och därför får också standardspråket status, men språksystemet i sig är inte bättre än andra språksystem.

Enligt Coupland (2009:29) måste man i dagens värld omdefiniera begreppen *dialekt* och *standardspråk* och man kan inte längre utgå från att standardspråket (eller dialekterna för sin del) värderas på samma sätt som för 50 eller 60 år sedan. Coupland konstaterar i en fotnot (nr 3, sid 29) att han envisas med att sätta citationstecken runt *standard* och *icke-standard*, eftersom han anser att termerna inte har problematiserats tillräckligt. Han anser också att termernas ursprungliga betydelse inte längre gäller på grund av de stora samhällsförändringarna och därför borde termerna diskuteras och omdefinieras.

Trots att det offentliga språkbruket har förändrats och den maximala standarden har fått ge vika för mer nyanserade varianter, lever attityderna till olika språkvarieteter kvar. Sociolingvistiska studier av självrapporterat beteende visar att människor ofta antingen missbedömer sin användning av standardformer eller vinklar rapporteringen i riktning mot standardspråket. Bartsch (1987:95–96) påpekar att även personer som inte behärskar standarden kan visa att de värderar den genom att de anpassar sitt eget språk mot standarden. Det är alltså inte ovanligt att man rapporterar en större användning av standardformer än vad man de facto har. Detta innebär att språkbrukarna är medvetna om att det finns olika språkformer och om de sociala värderingar som är kopplade till dem. Standardspråket kan alltså ha ett värde och hög status, även om det faktiska bruket är relativt litet.

### 2.1.3 Standardiseringsprocessen

Att standardisera ett språk är en form av *språkplanering*, på en övergripande nivå. Den mest klassiska beskrivningen av hur ett språk standardiseras är Haugens (1966 [2012]) modell med fyra steg eller stadier som följer efter varandra (och som delvis kan överlappa varandra). Haugens modell har utvecklats vidare av andra forskare och jag väljer att lyfta fram en sammanfattande beskrivning av standardiseringsprocessen (sammanställd från Haugen 1966 [2012], Bartsch 1987, Joseph 1987, Milroy & Milroy 1985 [1991], Herbert 1996, Ammon 2004, Melander 2013, Lagerholm 2016).

1. **Urval.** Den språkvarietetet som ska utvecklas till standard väljs, oftast av den kulturella, sociala eller politiska eliten. Antingen väljs en existerande norm som eventuellt modifieras eller så utvecklas en ny norm. I detta skede ligger fokus på *statusplanering*.
2. **Kodifiering.** Bland annat grammatiska, lexikala och fonologiska normer utvecklas och standarden beskrivs. Detta görs vanligtvis centralt av språkforskare eller experter och är en del av *korpusplaneringen*. Då standardspråket kodifieras blir det en ”sanning”, som står i handböcker, läroböcker och lexikon.

3. **Spridning och inläring.** Standarden sprids till språkbrukare i hela språkområdet, framför allt via skolorna, men också till exempel via medier. Detta skede kallar Melander (2013:339) *tilläggnelseplanering*.
4. **Acceptans.** Det är avgörande att språkbrukarna accepterar normen för att de ska vilja ta den i bruk; detta gäller såväl i samhället i stort som på individnivå.
5. **Vidareutveckling och funktionsutvidgning.** Standardspråket ska användas i flera domäner än före standardiseringen, framför allt i offentliga domäner såsom medier, och behöver ständigt utvecklas framför allt på lexikal nivå – *korpusplaneringen* fortsätter således. Då varieteten spridits till många olika användningsområden anses standardspråket vara mera värdefullt av praktiska orsaker. Varieteten *legitimeras* och får *prestige*, inte på grund av språkvarieteten i sig, utan tack vare de kontexter där den används.<sup>6</sup>
6. **Upprätthållande språkvård.** I praktiken styr språkbrukarna utvecklingen av standardspråket då kodifieringen väl är gjord, men det finns även styrning från språkvårdarhåll för att upprätthålla enhetlighet och stabilitet. Därtill behöver kodifieringen uppdateras.

Haugen (1966 [2012]:505) beskriver det ultimata målet med standardisering på följande sätt: ”As the ideal goals of a standard language, codification may be defined as MINIMAL VARIATION IN FORM, elaboration as MAXIMAL VARIATION IN FUNCTION.” Minimal variation i form innebär att det ska finnas ett rätt sätt att skriva och tala; ett sätt att uttala, ett ord för varje betydelse, grammatik utan undantag och så vidare. Detta skulle ur kommunikationssynvinkel vara optimalt, eftersom det minskar risken för missförstånd. Denna minimala variation är däremot inte en realitet, utan främst en teoretisk konstruktion, eftersom alla språk i bruk varierar och förändras. Den maximala variationen i funktion handlar om att språket ska kunna användas av alla grupper i samhället, inom alla olika ämnesområden och i alla olika sammanhang. Det ligger ett motsatsförhållande mellan dessa två aspekter, eftersom ju mer ett språk används, desto fler förändringar kommer in i det, och därmed förändras normen. Detta konstaterar också Haugen (1966 [2012]:505) själv: ”Elaboration of function may lead to complexity of form, and, contrariwise, unity of form may lead to rigidity of function.” Ifall normerna är för strikta och inte tillåter någon som helst variation, kommer språket endast att användas av en liten grupp och i ytterst formella sammanhang. På sikt leder det till att varieteten försvinner. Området där formen och funktionen möts kallar Haugen för *stil*, och standardspråket kan vara en stil bland andra i samhället. Stilarna används i olika kontexter och berikar därmed språket. Tolknigen att standardspråket är en stil gör normen flexibel i viss mån, vilket gör språket mer funktionellt.

Ett område där standardspråket används är medierna och de är ytterst viktiga i standardiseringsmodellens tredje skede, inläring och spridning. Om standardspråket hörs i medierna är det lättillgängligt för hela befolkningen, vilket kan underlätta inläringen. Detta är speciellt viktigt för ett minoritetsspråk. Även acceptansen kan påverkas av mediernas användning av standarden. Ju mer folk hör den, desto snabbare vänjer de sig vid den och acceptansen ökar. Också mediepersonligheter kan påverka vilken eller vilka språkvarieteter

<sup>6</sup> Milroy (2001) poängterar dock att prestige inte ingår i standardiseringsprocessen, utan är en del av standardspråksideologin.

språkbrukarna tar till sig. Medierna spelar en aktiv roll i att standardspråket upprätthålls, vidareutvecklas och sprids till nya domäner. Ifall standardspråket aktivt används i medierna är redaktörerna som professionella språkbrukare viktiga aktörer i utvecklingen av språket. Inom journalistiken uppstår också behov av nya ord för nya samhällsfenomen och via medierna sprids dessa till folket. Slutligen samarbetar medierna ofta tätt med språkvården och upprätthåller sålunda det enhetliga kodifierade språket.

Däremot kan medierna också bidra till att normen förändras och börjar avvika från den ursprungliga kodifierade formen, poängterar Ammon (2004:277). Personer som verkar som språkautoriteter i samhället är sådana som har makten att rätta andras tal eller skrift, såsom språkvårdare, lärare, förlagsredaktörer, korrekturläsare och nyhetschefer. De är ofta rätt självständiga och kan om de vill avvika från den officiella normen, vilket gör att normen så småningom förändras. De söker ofta stöd i erkända *modelltexter*, där textbegreppet även innefattar talat språk, som exemplifierar och sprider goda modeller. Gällande talat språk är skådespelare och nyhetsuppläsare typiska *modelltalare* och deras språkbruk bidrar till att upprätthålla – eller omforma – normerna för standardspråket.

Ett förhållandevis aktuellt exempel på en standardiseringsprocess finns i Litauen. Landet var länge flerspråkigt och först mellan första och andra världskriget standardiserades den skrivna litauiskan slutgiltigt och litauiskan fick status som nationalspråk. Det talade standardspråket bygger på skriftspråket och normen är strikt; den tillåter ingen påverkan från dialekter eller andra språk. Vaicekauskienė (2011) beskriver hur man under Sovjettiden försökte snabba på införingen av standardlitauiska. Förutom att flera uttalsordböcker gavs ut var skådespelare och nyhetsuppläsare ålagda med ett krav på att följa den fastslagna normen och stå modell för folket. Parallellt med detta utvecklades det vanliga språkbruket åt ett annat håll, vilket ledde till en stor klyfta mellan normidealet och bruket.

Då Litauen blev självständigt 1989 påverkades språkideologierna av flera motstridiga krafter: den starka nationella drivkraften å ena sidan och globaliseringen och postmodernistiska idéer å andra sidan. För att bevara standardlitauiskan fick de officiella språkvårdsorganen stor makt och kan nu utfärda obligatoriska språkdirektiv för alla som talar i det offentliga rummet. Brott mot reglerna som den statliga språkkommissionen har slagit fast kan bestraffas och journalister som bryter mot reglerna kan, åtminstone i teorin, förlora sina jobb.

Denna strikta metod måste ses mot Litauens historiska kontext och den starka strävan efter att bygga upp och bevara nationen som en självständig stat. Språkpolycyn möter dock motstånd, både från folket och intelligention, och dialekterna har fått ett uppsving på senare tid. Också journalisterna avviker allt mer från standarden och enligt Vaicekauskienė (2011) finns det i praktiken en norm som ingen egentligen använder. Enligt henne är detta ett exempel på ett försök att skapa ett standardspråk och uppifrån, via regler och repressalier, tvinga normen på folket – ett försök som inte lyckas.

Sannolikheten att språkvården ska nå sina mål är större om normen omfattas och understöds av eliten i det aktuella språksamhället. Detta kan ha två konsekvenser med tanke på etermedierna. Om man ser på en redaktion eller ett mediehus som ett eget språksamhälle, är det avgörande att eliten bland redaktörerna omfattar språkvården för att normen ska spridas till de andra redaktörerna och få genomslag. Ser man på samhället i stort kan man tänka sig att etermedierna tillhör eliten och därmed visar upp en språkmodell för publiken.

Detta gäller åtminstone införandet av ord och begrepp för nya fenomen. Däremot lyckas inte språkvården om den inte upplevs medföra nytta för hela befolkningen och därför måste eventuella ändringar vara förankrade i rådande värderingar, ideologi och språkbruk. Detta är speciellt viktigt gällande det talade språket, framhåller Garlén (2003:9):

Viktigast för en uttalsrekommendation är självklart *bruket*. Även om bruklighetsfaktorn inte är helt avgörande, måste bruket utgöra grunden för en rekommendation, eftersom det knappast är möjligt att vinna gehör för en uttalsform som bara ett mycket litet antal språkbrukare använder. Hur motiverad eller önskvärd en viss uttalsform än är, har den knappast någon framtid om den helt saknar stöd i det samtida språkbruket.

Språkbruket är naturligtvis oerhört mångfacetterat och rikt och kan variera i hög grad i ett samhälle. Det offentliga språkbruket är däremot enklare att ringa in och fyller en annan funktion än det privata. Gällande talat språk hör radio och tv till de viktigaste källorna för offentligt språkbruk i samhället och även om mediernas betydelse för språkets utveckling är omdebatterad, förmedlar de ett språk som är tillgängligt för alla. Medierna är en aktör i standardiseringsprocessen och är traditionellt en förmedlare av standardvarieteteten. Därför är det av yttersta vikt att analysera mediernas roll och det språk de förmedlar i dagens globaliserade, senmoderna värld.

## 2.2 Medier, språk och ideologi

Språk är inte bara ett kommunikationsmedel utan också en förmedlare av olika ideologier. Via språket kan underliggande politiska ideologier förmedlas (vilket är ett viktigt studieobjekt inom medieforskning) men också språket i sig är behäftat med olika ideologier. Speciellt public service-medierna har ett specifikt uppdrag och ansvar gentemot sin publik, och därför är det relevant att studera det språk och de ideologier etermedierna förmedlar.

De flesta länder i Europa har kommit fram till punkt 5 och 6 i standardiseringsprocessen (enligt beskrivningen i 2.1.3), där standardspråket är väl etablerat, används i officiella, offentliga sammanhang och normen upprätthålls och styrs av språkvårdare och professionella språkbrukare. Frågan är vad som händer då ett språk nått slutet av standardiseringsprocessen, om det faktiskt finns ett slut på processen, och om ett språk kan förbli stabilt.

Världen, samhället och språket har förändrats mycket de senaste 50 åren, vilket beskrivs ingående av till exempel Giddens (1990), Josephson (2004), Coupland (2009) och Hårstad (2010). Förändringarna innefattar bland annat en större medialisering av kulturen, snabbare kommunikationsteknologier, multimodala texter, minskad tilltro till auktoriteter, samt demokratisering, urbanisering, större ekonomiska klyftor, en betoning på individen, en uppluckring av gränserna mellan privat och offentligt och en ökad globalisering. Coupland (2009:29–30) sammanfattar de olika förändringarna i de övergripande begreppen *globalisering*, *individualisering* och *produktifiering* (commodification). En av de mest genomgripande trenderna i medierna är en *informalisering* av såväl innehållet som språket.



I avsnitt 2.2.1 går jag igenom vad informaliseringen innebär och vad den har fått för konsekvenser för mediespråket på ett allmänt plan.

Stora förändringar i mediefältet, men också i ideologi och kultur, ställer standardiseringsprocessen och synen på standardspråk i ett nytt sken. Mediernas traditionella roll som folkbildare och auktoriteter luckras upp och det strikta standardspråkskravet i medierna har gett vika i många länder. Vad händer med standardspråket och standarderna för språket då landet går vidare från nationsbyggnadsstadiet till att inta en mer globaliserad roll? Trots den allmänna informaliseringen i samhället är utvecklingen inte entydig, vilket jag exemplifierar med att redogöra för trenderna i ett urval länder i avsnitt 2.2.2. I det sameuropeiska forskningsprojektet SLICE (Standard Language Ideologies in Contemporary Europe) undersöks dessa frågor (se Kristiansen & Coupland 2011; Kristiansen & Grondelaers 2013 och Thøgersen, Coupland & Mortensen 2016) och några av studierna inom det projektet använder jag som bas för diskussionen om språket och språkideologier i radio och tv i det nutida samhället.

Först är det ändå på sin plats med en reflektion kring begreppet *språkliga ideologier* eller *språkideologier*. Enligt Woolard (1998:20) ligger språkideologier i gränssnittet mellan språk och människor i en social värld och är ”a mediating link between social forms and forms of talk”. Det handlar alltså om språket i kombination med olika värderingar, kommunikationssituationer, identiteter och sociala sammanhang. Verschueren (2012:7) poängterar att ideologier inte enbart handlar om åsikter och idéer, utan ligger på en djupare nivå: ”*ideology is associated with underlying patterns of meaning, frames of interpretation, world views, or forms of everyday thinking and explanation.*” Därför kan man analysera ideologier genom att studera inte bara vilka åsikter människor ger uttryck för, utan också *hur* de uttrycker dem och vilka retoriska medel de använder. Woolard (1998:23–25) lyfter fram olika element som ofta återkommer i definitioner av ideologier. Ideologier kan ses som mentala fenomen; medvetna, subjektiva åsikter och idéer. Denna syn har dock kritiserats med argumenten att ideologier snarare är omedvetna och bundna till beteenden samt till det som skapar mening och är betydelsefullt. En annan syn är att ideologier reflekterar erfarenheter från eller intressen hos en specifik social position och är således knutna till konkreta upplevelser i livet. Och slutligen kopplas ideologier ofta till makt och är då idéer eller diskurser som används för att få eller upprätthålla makt.

Språkideologier kan således ha många betydelser och begreppet används på olika sätt i olika sammanhang. Språkideologier ligger som grund för språkpolitiska målsättningar, till exempel för statusvård i flerspråkiga samhällen, men också som grund för språkvården på språkintern nivå (t.ex. korpusvård eller textvård). Garrett, Coupland och Williams (2003:11) påpekar att många studier av språklig förändring och variation vilar på en språkideologisk grund, och att det inte finns ett enhetligt metodramverk för att studera språkliga ideologier. I den här studien används begreppet *språkideologi* framför allt för den underliggande synen på språk och för inställningar och attityder till olika språkvarieteter. Ideologier är i hög grad kopplade till vilka språkformer som åtnjuter hög status och värderas.

## 2.2.1 Informalisering och demokratisering i etermedia

En av de viktigaste faktorerna som bidragit till *informaliseringen* av talspråket i medierna, åtminstone i Norden, är avregleringen av radiomarknaden på 1980-talet. De kommersiella radiokanalerna tog in programgenrerna flödesradio och diskussionsprogram, vilket snart spred sig också till public service-bolagen. Åbrink (1998:5) kallar programformen för *pratradio* (radio där prat har en viktig samordnande funktion) och den utmärks av en informell samtalsstil, som används av både redaktörer och deltagare bland annat i kontaktskapande syfte. Enligt Mårtensson (1989) kan diskussionerna i till exempel ring in-program i radio ses som *offentliga privatsamtal*, där ett intimspråk används i den offentliga sfären. Ämnena som behandlas är vardagliga och språket därefter. Attityden till lyssnarna förändrades också i takt med demokratiseringsprocesserna i samhället. Cederberg och Elgemyr (1984:9) betonar att redaktörerna under radions och tv:ns första decennier talade *till* lyssnarna och tittarna medan man senare började tala *med* dem. I tv:n fick underhållningsprogram en allt större betydelse och den underhållande stilen spreds även till mer formella programgenrer, såsom nyheter (för en redogörelse av förändringarna ur ett finländskt perspektiv, se t.ex. Nykvist 2011).

Medan det i radions barndom var viktigt att ljudet skulle vara tydligt och rent från störande element, är det numera mer accepterat att det hörs att redaktörerna sitter i en studiokontext med en egen ljudmiljö. Det kan handla om prassel med tidningar, klickande från tangentbordet eller datorn, dörrar som öppnas och stängs och kaffekoppar som slamrar. Också stilen på radiopratt har förändrats från den stela, kliniska uppläsningen av manus till ett vardagligt tal i högt tempo, som omges av signaturer, jinglar och musik. Innehållsmässigt tar sig informaliseringen uttryck i att det personliga fokuseras och i en strävan efter närhet och engagemang. Ett sätt att skapa närhet till publiken kan vara att i traditionellt seriösa programgenrer, såsom nyheter, tillåta regionala drag i redaktörernas röster.

Språkbruket överlag har förändrats i riktning mot en ledigare samtalsstil, som finns såväl i medierna som i samhället i övrigt. Även myndighetsspråket har förenklats bland annat som en följd av flera klarspråksprojekt. Medierna har bidragit till denna informalisering, men den nya språkdräkten har också vuxit fram via musiken och konsten. Resultatet av den här processen är att skiljelinjen mellan privat och offentligt inte längre markeras lika tydligt i språkbruket. Att vara personlig har blivit ett uttryck för kulturen, medan det tidigare var begränsat till den s.k. intima sfären. Åbrink (1998: 403) framför att denna *intimisering* präglas av ”ett förment informellt samtalspråk”. Det förenklade språkbruket försnabbar kommunikationen, men kan å andra sidan leda till en pratighet som gör det svårt att urskilja det väsentliga budskapet. Det privata språket har blivit en attityd, ett kulturellt förhållningssätt.

Utvecklingen av ett informellare mediespråk beror enligt Fairclough (1995:10–12) på att tyngdpunkten i samhället har flyttats från produktion till konsumtion, vilket ger konsumenterna makten. Även mediebolagen har börjat se publiken som konsumenter och anpassar sitt innehåll för att vinna marknadsandelar, med andra ord större publik. Detta gör bolagen till exempel genom att använda ett vardagligt språk och genom att plocka in underhållande element också i ”seriösa” genrer. Denna tendens ser man även hos public

service-bolag, vilket bland andra Fairclough kritiserar. Han menar att denna utveckling drar mattan under public service-bolagens egentliga uppdrag, som är att skapa en arena där medborgarna kan delta i den politiska samhällsdebatten. Medborgarna omvandlas i stället till konsument, som *betraktar* händelserna i stället för att *delta i* dem. Enligt Fairclough påverkas mediaspråket alltså av att det befinner sig i två spänningsfält: spänningen mellan offentligt och privat och spänningen mellan information och underhållning.

Informaliseringen av språket är emellertid inte enbart av ondo. Via ett enklare och mer vardagsnära språk kan svåra fenomen förklaras och göras mer lättillgängliga för en större publik. Mot slutet av 1900-talet kan en ökad demokratisering av samhället observeras i västvärlden, vilket Fairclough (1992:201) beskriver som "the removal of inequalities and asymmetries in the discursive and linguistic rights, obligations and prestige of groups of people". Också massmedierna själva har bidragit till demokratiseringen. I och med att medierna vänder sig till alla samhällslager kan språket i massmedierna inte upprätthålla stränga sociala skikt, utan det måste vara lättbegripligt för alla. Enligt Thors (1974) medför demokratiseringen däremot inte nödvändigtvis en större tolerans för språkliga olikheter, utan snarare att det vardagliga talspråket börjar påverka standardspråket, som därmed inte känns lika främmande: "Det innebär, att standardsvenskan kommer att kännas närmare språkbrukarna, känslan av främlingskap gentemot den blir mindre."

### 2.2.2 De-standardisering och demotisering/re-standardisering

Ett normenligt standardspråk var så gott som allenarådande i etermedierna åtminstone fram till 1960–1970-talet (för en historisk översikt över etermediespråket i Norden, se Svensson 2005). Till exempel i Sverige var standardspråket starkt i medierna fram till 1960-talet, reportrarna var högt utbildade och nästan allt var uppläst och väl förberett. I nyheterna fanns den mest standardiserade språkformen och publiken reagerade starkt då en redaktör med skånsk intonation fick jobb på radionyhetera 1976 (Jonsson 1989:66–68). Efter 1960-talet skedde en förändring i och med urbaniseringen, demokratiseringen och medialiseringen (se Hjarvard 2014) av samhället. Enligt Teleman (2003:41–46) utjämnades såväl dialekterna som standardspråket och under andra halvan av 1900-talet pressades skalan ihop: den maximala standarden började framstå som en idealiserad abstraktion och ersattes av ett standardspråk med tydliga regionala drag, samtidigt som den maximala dialekten utjämnades och klättrade uppåt på skalan. I de nationella medierna hördes allt mer dialektala varieteter; inte bara via redaktörerna utan också via publiken, som fick tillträde till programmen genom nya programformat.

Även Melander (2013:345) framhåller att det är den regionala standarden som har ökat mest under de senaste 30 åren. Detta beror även på förändringarna inom utbildningsväsendet och arbetslivet, vilket har gjort att nya grupper i samhället har tagit plats på den offentliga arenan och därmed förändrat det offentliga språket. En sådan ny grupp är personer med svenska som andraspråk, vars röster hörs allt mer i det sverigesvenska medieutbudet, även om denna utveckling inte har skett helt friktionsfritt (Josephson 2004:155). I dagens läge betonar de svenska mediebolagen språklig mångfald och till exempel Sveriges Radio, som också sänder program på många olika språk, har formulerat en inkluderande linje i sin public

service-handbok (2014:167): ”Tal på dialekt eller bruten svenska är en del av den språkliga mångfald som finns i Sverige och både medarbetare och medverkande har rätt till sitt eget språk.”

Samma tendenser finns även i Storbritannien, där attityderna till den traditionella standardspråksvarieteteten RP (received pronunciation) har förändrats, samtidigt som varieteteten har minskat i medierna (Coupland 2016). I takt med en större diversitet i medierna har den traditionella varieteteten förlorat en del av sin prestige, åtminstone hos unga. Garrett, Selleck och Coupland (2011:59–60) hänvisar till en stor attitydundersökning gjord i samarbete med det brittiska public service-bolaget BBC<sup>7</sup>, som visar att unga är mer positiva än äldre till afro-karibisk engelska och varieteter från Belfast och Glasgow, vilket är ett tecken på förändrade språkattityder.

Att den tidigare standardvarieteteten förlorar sin status som allenarådande standard och blir en i mängden av olika varieteter som hörs i medierna, i kombination med att standard-språksideologin ger vika, kan kallas för *de-standardisering*. Det innebär att den tidigare standarden inte längre anses ha prestige och vara den varietet som är eftersträvansvärd. Enligt Coupland och Kristiansen (2011:28) kan en sådan process leda till att också standard-språksideologin så småningom försvinner. De upplever att en de-standardisering har skett till exempel i Norge (se dock Hårstad 2010:101–103, som menar att det finns en standard-språksideologi i Norge, om än inte ett normerat standardspråk). Ett annat exempel kan finnas i Flandern i Belgien. Där har tilltron till standardspråkliga normer minskat kraftigt och i stället har språkformen ”tussentaal”, en variant som ligger mellan standardspråk och dialekt, ökat såväl i som utanför medierna (även om den ännu inte har nått t.ex. nyheterna). Mellanformen har ändå inte ersatt standardspråket och en del forskare tolkar denna uppluckring av normerna som ett tecken på en pågående de-standardisering. Van Hoof & Jaspers (2016) är däremot av annan åsikt och argumenterar för att talare av ”tussentaal” vill undvika de negativa associationerna från såväl standardspråket som dialekterna, vilket innebär att standardspråksideologin, med idén om ett standardspråk, ändå kvarstår som grund.

Ifall ”tussentaal” skulle ersätta standardspråket i exemplet ovan, kunde vi tala om *re-standardisering* eller *demotisering*. Då finns standardspråksideologin kvar, och idén om ett ”bästa språk” hålls intakt, men själva varieteteten byts ut. Bell (2011:178–179) nämner amerikanisering, med andra ord en övergång från brittisk engelska till amerikansk engelska, som exempel på re-standardisering. Kristiansen (2001) lyfter fram Danmark som exempel och argumenterar för att där finns två standardspråksmodeller – en för skolan och en för medierna. Den officiella standarden, som lärs ut i skolorna, uppfattas som konservativ och högspråklig, och i olika attitydmätningar rankas den högt på en *superiority*-skala (talarna uppfattas ha egenskaper såsom intelligent och samvetsgrann). Den standard som sprids via medierna, från Köpenhamn och ut över hela landet, är modern och innehåller element av ungdomsspråk. Den rankas i stället högt på en *dynamism*-skala (talarna uppfattas som fascinerande, självsäkra och coola). Kristiansen tolkar utvecklingen som att den nya mediestandarden håller på att ersätta den gamla skolstandard, och anser att mediernas roll är avgörande för processen.

---

<sup>7</sup> Mer information om projektet *Voices* finns på adressen: <http://www.bbc.co.uk/voices/>.

## 2.3 Mediernas roll för språkideologi, språklig utveckling och variation

I resonemangen hittills har fokus främst legat på hur förändringar i samhället och språkideologier ger avtryck i det språk som används i radio och tv. I det här avsnittet byter jag perspektiv och diskuterar hur språket i medierna kan påverka samhället, språkideologier och språket i bruk. Även om jag inte direkt undersöker det finlandssvenska mediaspråkets eventuella påverkan på språkbruket i Svenskfinland, drar jag paralleller till vardagligt språkbruk och studier om språkattityder i Svenskfinland, och därför är även detta perspektiv viktigt.

Medierna har traditionellt setts som bärare av standardspråket och som viktiga språkmodeller. Till exempel Lindblad (1989:47) anser att språket i radio och tv är stilbildande: ”Eterspråket uppfattas som ryggraden för landets standardspråk, kanske framför allt när det rör sig om uttal och intonation.” Bergfors (1982) för fram att radio och tv inte *tvingar* någon till ett kodbyte, men att etermedierna erbjuder en modell för den som *vill* byta kod. Modellen är primärt standardspråklig, speciellt i officiella programtyper såsom nyheter, vilket enligt Loman (1982:51) upprätthåller bilden av att ett neutralt standardspråk är en förutsättning för mer kvalificerade uppgifter i samhället. I takt med att de regionalt färgade rösterna ökat i medierna påverkas däremot bilden av vad som är tillåtet och accepterat. Etermedierna kan alltså bidra till att öka toleransen för den språkliga mångfalden och påverkar därmed språkideologierna.

Molde (1980:23) resonerar kring talspråkets tendenser att närma sig skriftspråket i Sverige och framhåller att medierna kan spela en roll i den processen, eftersom nyhetsspråket i hög grad är uppläst och därmed antas stöda den allmänna tendensen att uttala mera skriftenligt. I det här fallet kan man säga att etermedierna både speglar och förstärker utvecklingsdraget. Därför är det viktigt att redaktörerna är medvetna om de val de gör och konsekvenserna av dessa val. Molde (1980:23) påpekar: ”Det kan aldrig vara likgiltigt vilka språkdrag som förstärks eller blir mer eller mindre ensamrådande genom etermediernas försorg.” Molde betonar alltså redaktörernas ansvar för språket och framhåller att de som vänder sig till en bred allmänhet och som betraktas som språkliga auktoriteter har stor makt över den allmänna språkutvecklingen och därmed också ett större ansvar. Han får stöd av Vinje (1974:28–29):

Derimot kan det neppe være tvil om at radio og fjernsyn utgjør et kraftsentrum for normaltalemålet i så måte at kringkastinga kommer med tilbud om et mønstermål til alle dem som søker en språklig norm med større geografisk og sosial rekkevidde enn dialekten. Kringkastingsmålet byr seg her fram som det naturligste og mest autoritative forbilde, og kringkastingsmannen blir språklig normgivende enten han vil eller ikke. Kringkastingspråket har i dette stykket overtatt den rolle som scenspråket før spilte.

Dahlstedt (1970) betonar dock att medierna ska vara *normgivande*, men inte *normbildande* – det senare är språkvårdens uppgift. Han ser således medierna som en instans som sprider den officiella språknormen. Det är därför viktigt att samarbetet mellan språkvården och medierna fungerar väl. Dahlstedt ifrågasätter också hur stor direkt påverkan etermedierna

har på allmänspråket, och framhäver att inflytandet framför allt är passivt. Etermedierna tillhandahåller ett språkmönster som publiken åtminstone passivt lär sig i form av språkförståelse. Däremot kanske mottagarna inte använder språket aktivt. Mest mottaglig för språkförändringar eller byte av språknorm är en person när han eller hon byter miljö, antingen geografiskt eller socialt via t.ex. en flytt eller nytt arbete. Då kan personen i sin språkliga osäkerhet tillgripa den norm han eller hon har fått via medierna.

Många av de ovanstående referenserna är från 1970-talet eller 1980-talet, men även i nyare publikationer betonas mediernas roll. I det svenska handlingsprogrammet *Mål i mun* (2002) lyfts mediernas betydelse för språket upp. Betänkandet slår fast att massmedierna i flera avseenden är viktiga förebilder för vårt språk, t.ex. introducerar de nya ord och begrepp. Gällande det talade språket i medierna för handlingsprogrammet däremot fram att den språkliga mångfalden är viktig och att den ska höras, vilket gäller både svenska med brytning och olika dialekter. I utredningen betonas också vikten av språkvård i de svenska mediebolagen och att satsningen på språk bör stärkas i journalistutbildningen.

I det finlandssvenska motsvarande handlingsprogrammet *Tänk om...* (Tandefelt 2003) lyfts medierna fram som en egen punkt. Tandefelt konstaterar att etermediejournalisterna är den yrkeskår som når flest människor och att deras språk representerar största delen av det offentliga språk vi hör. Hon poängterar att journalisterna i Finland står inför stora utmaningar, eftersom största delen av deras ursprungsmaterial är på majoritetsspråket finska och måste översättas, vilket lätt sätter spår i svenskan. Nya begrepp införs ofta i språket via medierna och här har de finlandssvenska medierna en viktig roll i att ge korrekta svenska begrepp i stället för direkta översättningslån från finskan.

Få påstår att etermediespråket är egalt för hur det allmänna språkbruket och individernas språkbruk utvecklas, men arten eller graden av mediernas påverkan har inte entydigt kunnat påvisas. Enighet råder om att medierna kan förnya språket på en lexikal nivå, till exempel så att populära ungdomsprogram snabbt sprider nya ord och begrepp till den yngre publiken eller så att publiken får ta del av nya termer och begrepp via nyheterna. Däremot råder större oenighet om mediernas betydelse för fonologisk och morfologisk utveckling och variation. Radio och tv har varit viktiga för att sprida standardspråket kvantitativt, till stora grupper människor, men däremot är det enligt Joseph (1987:78) svårare att påvisa en kvalitativ spridning, med andra ord att publiken själv anammar språket.

Enligt Milroy och Milroy (1985 [1991]:29–31) finns det tre forskningsområden som tyder på att spridningen av standardspråket via officiella och centraliserade kanaler inte lyckats lika effektivt som man kanske trott. För det första visar studier i fonologisk variation att den fonologiska strukturen hos olika brittiska varieteter inte närmar sig standardtuttat, åtminstone inte i snabb takt, trots att medierna är starkt standardspråkliga. En annan forskningsgren är studier i mediespråk, till exempel Bells (1991) undersökning av radiokanaler i Nya Zeeland, som visar att det snarare är radion som närmar sig publikmålgruppens språk (*audience design*) och inte tvärtom (se också Bell 2001). Det tredje forskningsfältet gäller hur innovationer och uppfinningar överlag sprider sig i samhället, som visar att personliga kommunikationskanaler är mycket mer effektiva än massmediala. Massmedierna kan sprida *vetskapen* om dessa innovationer, men påverkar inte hur de införs eller tas i bruk. Det samma antas gälla för språkliga innovationer. Massmedierna har skapat en *medvetenhet* om standardspråket, men inte fått språkbrukarna

att själva anamma språkvarieteteten. Däremot har medierna bidragit till att stärka en standardspråksideologi, som gör att folk anser att det finns ett ”rätt” sätt att tala, även om de inte själva talar så.

Det främsta argumentet mot mediernas roll i språklig förändring är ackommodations-teorin (Giles & Smith 1979) som innebär att man anpassar sitt språk till en annan person i ett möte med den personen, och att det är i detta möte som språket kan förändras. De främsta orsakerna till att språkbrukare använder olika uttalsvarianter eller stilar anses vara sociala, med andra ord att de vill tillhöra en viss grupp (se t.ex. Labov 2001) eller skapa sig en viss identitet (se t.ex. Eckert 2001), och att detta sker i möten med andra människor (för en översikt av forskningen kring språklig variation och stil, se Rickford & Eckert 2001). Då man tittar på tv eller lyssnar på radio talar man inte med personerna som framträder, och därför tar man inte heller upp de språkliga dragen från medierna, lyder argumentet.

Däremot kom frågan i nytt ljus då lexikala och fonologiska förändringar kunde observeras samtidigt i olika delar av den engelskspråkiga världen. Mediernas påverkan togs återigen in som en möjlig faktor i ekvationen och frågan diskuteras ingående i *Journal of Sociolinguistics* (2014). Debatten inleds av Sayers (2014:187) som kallar frågan om mediernas roll för ”one of the hottest potatoes in early twenty-first century sociolinguistics”. Debatten leder inte till någon egentlig slutsats, men synliggör vilket utmanande och utforskat område detta sist och slutligen är. Trudgill (2014:220), som är ytterst skeptisk till att medierna kan sprida språkliga innovationer, frågar sig däremot om medierna kan påskynda den spridning som ändå sker. Kristiansen (2014a:238) närmar sig frågan från ett annat håll och anser att medierna kan påverka åtminstone underliggande språkideologier, och att ideologierna i sin tur är en av de primära drivkrafterna för språklig förändring. Därmed har medierna en indirekt effekt på förändringar i språket. I Kristiansen (2014b) argumenterar han för att de förändringar i standardspråket i Danmark som har påvisats inte har gått *direkt* från medierna till språkbrukarna, utan *indirekt*, genom att först ha förändrat språkbrukarnas syn på varieteteten, deras språkideologier. Dessa förändringar i språksynen skulle inte ha kunnat ske utan massmedierna. Stuart-Smith (2014:257) å sin sida hänvisar till studier som ger vid handen att pågående förändringar är tydligare i mera formellt tal än i vardagligt prat. Till exempel kunde hon observera vissa drag i förändring endast då testpersonerna läste upp ordlistor och därmed använde en stil som har närmare kopplingar till mediespråket än vardagligt tal. Såväl mediekontexten som den samhällsliga och personliga språkliga kontexten har alltså betydelse, vilket skapar många variabler att ta i beaktande vid en undersökning av mediernas påverkan på språket.

Coupland och Kristiansen (2011:12) utgår från övertygelsen om att massmedier är viktiga för att föra fram sociala och sociolingvistiska förändringar. Massmedialt innehåll sköljer över oss i dagens värld, vilket gör det osannolikt att språket som förmedlas via medierna inte skulle ha någon påverkan på oss. Enligt Coupland (2009:40) är medialiseringen av det senmoderna livet den tydligaste sociala förändringen under de senaste femtio åren. Medierna erbjuder en mycket större språklig variation än vad vi kan få endast via dagliga möten och medierna både utmanar och cementerar rådande stereotypa språksyner. Han vill därför bredda bilden och analysera vilken roll media spelar för de attityder och inställningar människor har till språklig variation.

Med stöd från resonemangen i Androutsopoulos (2014a) tar Thøgersen, Coupland och Mortensen (2016) steget vidare och anser att det inte är relevant att fråga om medierna påverkar vanligt språkbruk, eftersom de anser att medierna är en del av vanligt språkbruk. Mediespråket finns i vardagen och är en del av det sociolingvistiska landskap vi lever i. Framför allt påvisar valet av språkvarieteter i medierna hur språkliga attityder och ideologier lever och förändras; vilka språkformer som används som stilistiskt neutrala, vilka som behäftas med komiska drag, vilka som får tillträde till finrummen, för att nämna några exempel. Medierna kan både reflektera rådande ideologier och bidra till att ideologierna förändras.

Language-ideological change – change in how values are attributed to ways of speaking – can incrementally be brought about through particular acts of stylistic creativity, and more particularly so when those acts are mediated into wide-reaching networks and patterns of consumption and uptake that we associate with the media. In other words, even in standard language cultures there is always the potential to rework norms through usage, but when this is done on a large scale it can develop into a more concerted pattern of change – and indeed into what we consider to be a sociolinguistic change. And, the other way round, sociolinguistic change can create new conditions in which local acts of performance have wider significance. (Thøgersen, Coupland och Mortensen 2016:14)

Därför anser Thøgersen, Coupland och Mortensen (2016) att man snarare bör ställa frågor om hur användningen av olika varieteter i medierna förhåller sig till rådande normer och uppfattningar om standardvarieteter och icke-standardvarieteter. Hur framställs olika varieteter i medierna och vilka metoder används för att skapa ideologiska förhållningssätt till dem? Hur kan språklig kreativitet i medierna påverka språkideologier och potentiellt ge upphov till sociolingvistiska förändringar?

Coupland (2009:36–44) anser att synen på språket håller på förändras i takt med samhället. Till exempel om en person hellre vill framstå som socialt attraktiv än kompetent, väljer hen en annan språkstil eller varietet, och därmed kan synen på vilken språkvarietet som har mest prestige småningom förändras. Coupland förklarar förändringarna genom att förena begreppen *lingvistisk förändring* (linguistic change) och *social förändring* (social change) till *sociolingvistisk förändring* (sociolinguistic change). Sociolingvistisk förändring innefattar både språklig variation och förändringar i sociala värderingar av olika språkvarieteter. Språkliga förändringar bör alltså diskuteras utgående från språkideologi, och placeras i ett större sammanhang. Oberoende av hur olika språkliga repertoarer och varieteter utvecklas, är den viktigaste frågan hur språkbrukarna förhåller sig till de olika varianterna vid olika tidpunkter och i olika sociala kontexter; vilka de värdesätter och vilka de inte uppskattar. Coupland (2009:36) sammanfattar sin poäng på följande sätt: ”the core process of change here is not language change but language-ideological change, embedded in wider processes of social change.” Thøgersen, Coupland och Mortensen (2016:37) preciserar definitionen och anser att sociolingvistisk förändring kan betyda ett förändrat förhållande mellan språk och samhälle eller förändringar i språket som har en samhällelig betydelse för språkbrukarna. Det betyder till exempel att även om språket i sig inte förändras, kan den ideologiska miljö som språket finns i förändras, vilket ger upphov till sociolingvistiska förändringar. Var de sociolingvistiska förändringarna får sin början är



förstås svårt att säga, men enligt Stuart-Smith (2016:67) bidrar medierna till att påskynda redan existerande förändringsprocesser.

Moring (2013:38–39) är kritisk till själva frågan om medier har en effekt på språket och anser frågan vara missvisande och för vag. För att kunna undersöka och besvara den frågan måste vi först definiera såväl *medier*, *språk* som *effekt*. Olika publikgrupper använder sig av olika sorters medieinnehåll på olika plattformar och för olika syften, vilket betyder att vi också måste definiera *publiken*, *innehåll*, *plattform* och *användningssyfte* om vi ska diskutera medieeffekter. Cormack (2007b:60) poängterar att medier och medieinnehåll inte görs med språkliga effekter som huvuduppdrag, och med tanke på hur komplexa alla de domäner där språket används är, är det omöjligt att isolera och studera vilka effekter som specifikt kan hänföras till påverkan från medier. Även Östman (2008:25) konstaterar att det är omöjligt att ringa in en specifik orsak till en språkförändring, eftersom så många faktorer samverkar. Han framhåller att: ”resultatet av en språkförändring (dvs. det som vi ser som den slutliga produkten) kan ha uppkommit till följd av flera olika externa orsaker: ’samma’ slutresultat kan bero på (en samverkan av) olika bakomliggande faktorer eller på en kombination av externa faktorer. Dessa verkar antingen i harmoni med varandra eller så att en faktor är orsaken till det första steget i en förändringsprocess och en annan faktor tar över och för förändringsprocessen vidare.” Därför är det ytterst utmanande att analysera orsak och verkan då det gäller språkförändringar.

Gällande de svenska etermedierna i Finland, som är i fokus för denna undersökning, råder dessutom speciella omständigheter, eftersom svenska talas av en minoritet av befolkningen. Minoritetsspråksmedier har en annan roll och funktion än majoritetsspråksmedier, vilket jag diskuterar närmare i följande avsnitt.

## 2.4 Medier och språk i minoritetsposition

Diskussionerna om mediers betydelse för språket är mycket olika beroende på om språket i fråga är ett majoritetsspråk eller ett minoritetsspråk. Debatten som hänvisas till i föregående avsnitt handlar i hög grad om engelska och går därför inte att jämföra med situationen för ett språk i minoritet, såsom finlandssvenskan. Forskningen om minoritetsspråksmedier visar att medierna spelar en stor och viktig roll för den språkliga vitaliteten, den språkliga kompetensen och språkets status. Även språkgruppens identitet och självförtroende kan stärkas via medier på minoritetsspråket.

Bland andra Cormack (2004; 2007a:5–6; 2007b:53–55, 60) och Moring och Husband (2007:78–79) har påvisat vilken nytta minoritetsmedier har för språket. En av de viktigaste aspekterna är att minoritetsmedia förmedlar väsentlig information på det egna språket, något som minoriteten behöver för att aktivt kunna delta i samhällsdebatten. Det gäller inte bara behovet av att få ta del av information på sitt eget språk, utan också ett behov av en minoritetsspråksvinkling på innehållet. Minoritetsmedier kan såväl ha en egen nyhetsagenda och bevaka andra frågor än majoritetsmedia som ha andra synvinklar på de ämnen som behandlas även av majoritetsmedia. Minoritetsmedia skapar alltså en offentlig sfär inom språkgemenskapen, med en egen nyhetsagenda, med information om språkgruppen och med ett eget perspektiv. Minoritetsmedia skapar och sprider

minoritetskulturen och är en plattform där språkgruppen har möjlighet att uttrycka sina egna värderingar på sitt eget språk.

Minoritetsmedia skapar också en känsla av gemenskap och delad identitet. Genom sin bevakning av individer och ärenden viktiga specifikt för minoriteten blir medierna en förenande länk för språkgruppen. Minoritetsmedierna blir också en synlig representant för språkgruppen, både utåt mot omvärlden och inåt mot minoritetsgruppen. Via radio och tv förmedlas en audiovisuell bild av språket och språkgemenskapen som signalerar att både språket och språkgruppen är vital, modern och funktionsduglig i samhället. Media kan alltså ge ett språk prestige och status, vilket också höjer självkänslan hos dem som talar minoritetsspråket. I medieprodukterna används och utvecklas språket, och språkinnovationer, såsom nya ord och uttryck, sprids via dem. Och sist men inte minst ger minoritetsmedia språkgruppen en möjlighet att använda sitt eget språk och att höra det talas av andra inom samma språkgrupp. Språket är starkt kopplat till identiteten, speciellt för en minoritet, vilket också de samiska journalister som Markelin, Husband och Moring (2013:109) intervjuat vittnar om: "For me the Sámi language is the foundation for Sámi identity. I am one of those who is quite sure that if the language disappears then the Sámi identity disappears as well."

Minoritetsspråksmedier har alltså en annan roll än majoritetsspråksmedier, vilket är viktigt att komma ihåg i en diskussion om de svenska medierna i Finland. Även om svenska är ett av Finlands två nationalspråk talas svenska ändå av en minoritet av befolkningen. Svenska Yles uppdrag blir därmed dubbelt: att sköta public service-bolagets nationella uppgift och samtidigt möta minoritetsgruppens specifika behov.

### 3 Det talade finlandssvenska standardspråket

I det här kapitlet går jag vidare från den generella diskussionen om standardspråk i kapitel 2 och fokuserar begreppet *finlandssvenskt talat standardspråk*. Jag lyfter fram olika syner på om ett sådant överhuvudtaget kan sägas existera och vad det i så fall innebär, och redogör slutligen för min egen tolkning. Därtill går jag igenom standardiseringsprocessen för den talade svenskan i Finland, beskriver kort normeringsarbetet och den efterföljande debatten om normen samt lyfter fram synpunkter som framförts gällande språket på teaterscenen och i radio och tv.

#### 3.1 Finlandssvenska i det svenska språkområdet

Enligt en traditionell indelning ingår finlandssvenskan i det östsvenska språkområdet (Wessén 1966), men har en särställning gentemot de andra regionala språken, eftersom det är ett av de officiella språken i Finland. Svenskan är alltså ett pluricentriskt språk, med ett normcentrum i Sverige och ett i Finland. Den största politiska skillnaden är att svenskan i Finland är ett av landets två nationalspråk och att det talas av en minoritet av befolkningen. Däremot spelar nationsgränsen ingen roll för själva språket, påpekar Tandefelt (2015a:153–155), och poängterar att det är samma svenska som talas i båda länderna. Hon framhåller att finlandssvenskan är en regional varietet av svenska språket, men tillägger att den därtill har en egen geografisk och social variation.

Termen *finlandssvensk* uppstod strax före första världskriget i kölvattnet av en mer hetsig diskussion om begreppen finsk och finländsk samt finne och finländare (se Engman 2016:240–241). af Hällström-Reijonen (2012:14–15) redogör för bakgrunden till begreppet *finlandssvenska* och definierar själv *finlandssvenska* som ett svenskt riksspråk i Finland, med finländska särdrag. Därmed exkluderar hon dialekter och slang från finlandssvenskan. Dessa inkluderar hon i stället i begreppet *finlandssvenskt språkbruk*. Det blir inte helt klart vilken skillnad af Hällström-Reijonen (2012:15–16) gör mellan *finlandssvenska* och *den finlandssvenska standardvarietet*, som hon anser vara identisk med *standardsvenska*, med undantag av uttalet och med ett tillskott av officiella och oegentliga finlandismer i finlandssvenskan. Enligt hennes modell är finlandssvenskt standardspråk en del av finlandssvenskan, men vilka drag som faller utanför standardspråket, men som ändå inte ingår i dialekter, förblir oklart. Även Reuter (2014:13) gör en liknande gränsdragning och definierar finlandssvenska som ”den icke-dialektala svenska som talas och skrivs av finlandssvenskar”. Han poängterar att finlandssvenskan innehåller variationer, från standardspråk till vardagligt talspråk inklusive regionala varieteter, men att dialekterna inte inkluderas i begreppet. Gränsen mellan dialekt och regional varietet är svår att dra, vilket Reuter också själv konstaterar, och man kan ställa sig frågan varför en sådan avgränsning behöver göras.

Denna studie fokuserar däremot på den andra ändan av skalan – det finlandssvenska standardspråket – och därför behöver ytterligare ett begrepp lyftas fram. Ordet *högsvenska* var tidigare en vanlig term (jfr Bergroths *Högsvenska*), men den används numera endast

sällan i språkvetenskapliga sammanhang. I vardagligt språkbruk förekommer ordet fortfarande ofta och motsvarar då begreppet *standardsvenska* eller *standardvarietet* (Tandefelt 2015a:180–181). Högsvenska används också av informanter i olika undersökningar, så även av de finlandssvenska journalister som ingår i mitt material (se studie D).

Skillnaderna mellan det *skrivna* standardspråket i Sverige och i Finland är små och ligger framför allt på den lexikala nivån (för en djupgående analys, se af Hällström-Reijonen 2012). I det *talade* standardspråket är skillnaderna större och gäller flera aspekter av uttalet (se t.ex. Ivars 2015:41–42, Reuter 2015). Såväl språkforskare som språkvårdare är eniga om att den svenska som talas i Finland får skilja sig från den svenska som talas i Sverige, och till exempel Kuronen och Leinonen (2011: 12–13) anser att finlandssvenskan fonetiskt skiljer sig så mycket från sverigesvenskan<sup>8</sup> att finlandssvenska kan betraktas som ett eget språk. Även om språkvårdarna tillåter att finlandssvenskt uttal skiljer sig från sverigesvenskt, finns det uttalsrekommendationer som ska förhindra att avvikelserna blir för stora. Rekommendationerna gäller bara ett vårdat, formellt språk – det som enligt definitionerna i föregående kapitel kan kallas *standardspråk*. En tolkning är alltså att det finns två normerade versioner av talat svenskt standardspråk: en version i Sverige och en version i Finland, som båda kompletteras av regionala standardvarieteter och dialekter. En annan tolkning är att det finlandssvenska standardspråket jämföras med regionala standardspråk i Sverige och på så vis är ”underställt” det sverigesvenska talade standardspråket. Denna tolkning gör Ivars (2015:22) som anser att det inte finns en maximal standard i Finland, utan att motpolen till dialekterna är ett regionalt standardspråk. Oberoende av vilken tolkning man vill göra, positioneras ett finlandssvenskt standardtalspråk både mot svenskan i Sverige och mot dialekterna i Svenskfinland – och mot det omkringliggande majoritetsspråket finska – och hittar sin form i detta spänningsfält.

I följande avsnitt redogör jag för standardiseringsprocessen för det finlandssvenska talade standardspråket, med speciellt fokus på etermediernas roll i processen, och därefter diskuterar jag om nyhetsuppläsningar kan definieras som finlandssvenskt standardspråk.

## 3.2 Standardiseringen av finlandssvenskan: urval och kodifiering

Processen för att standardisera svenskan i Finland beskrivs i Engman (2016) som ger en historisk överblick, Thylén-Klaus (2012) som analyserar processen ur ett idéhistoriskt perspektiv, Laurén (1985) som ger en översikt över normerna för finlandssvensk språkvård från 1870-talet till 1970-talet, och i af Hällström-Reijonen (2012) som beskriver normeringsdiskussionen fram till nutid med fokus på språkvården och finlandismer. Fram till 1809 var Finland en del av det svenska riket och svenska var maktens och administrationens språk. Efter 1809, då Finland blev en del av Ryssland, försvagades kontakten till Sverige och till det svenska språket. I Finland saknades ett enhetligt svenskt

---

<sup>8</sup> Finlandssvenskar använder ofta begreppet *rikssvenska* för den svenska som talas i Sverige, men jag använder ordet *sverigesvenska* här.

talspråk och dialekterna hade ett starkt fotfäste. Som en del av självständighetssträvandena arbetade starka krafter för att stärka finskans ställning och oroliga röster höjdes kring vad finskhetssträvandena i kombination med det ökade avståndet till Sverige skulle komma att betyda för svenskan i Finland. Denna kombination av skeenden ledde till ett behov av att säkra svenska språkets status för att bibehålla det som nationsspråk.

Språkdiskussionen hade förts i några årtionden, och även några försök att skapa listor över skillnader mellan svenskan i Finland och svenskan i Sverige hade gjorts, då initiativet till det konkreta normeringsarbetet kom från teatern. Teatern spelade en stor roll för nationalismen och fram till nationaliseringen av teatern år 1915 stod främst skådespelare från Sverige på de svenskspråkiga scenerna i Finland. För att hjälpa de inhemska skådespelarna med deras språk behövdes sålunda en norm för ett finlandssvenskt scenspråk. Svante Dahlström vid Svenska teaterns understödsförening formulerar behovet så här:

Den främsta svenska scenen bör fatta det som en ambitionssak, att med tiden från dess tiljor dagligdags ej må talas annat än ren och vackert klingande finländsk svenska. På denna väg kan teatern göra den allmänna språkliga normeringen utomordentliga tjänster och scenens mönsterspråk, hört av tusenden, skall omedvetet inläras av åhörarna, så att bland svenskarna i Finland en gång skall talas ett språk, kraftigt och distinkt, skilt från den i Sverige talade svenskan ej genom ordformer och "finlandismer", utan blott genom den för oss av speciell ljudbildning och accentuering framkallade språkcaraktären, vilken ingen kultur kan eller behöver avlägsna. (Dahlström 1915:33–34.)

Det fanns alltså en klar strävan efter ett eget, finländskt standardtalspråk och man ville komma ifrån det sverigesvenska uttalet. Teatern sågs som en modell för hur talspråket skulle låta och därför behövdes riktlinjer för skådespelarna. Det blev Hugo Bergroth som fick i uppdrag att skapa dessa riktlinjer för scenspråket, vilket han gjorde år 1917 i *Om grunderna för fastställandet av ett svenskt scenspråk för Finland* (Bergroth 1917a). Samma år utkom Bergroths *Finlandssvenska* (Bergroth 1917b), med fokus på provinsialismer, det vill säga skillnader mellan svenskan i Finland och svenskan i Sverige. Följande år publicerades *Högsvenska* (Bergroth 1918), som skrevs för modersmålsundervisningen i skolorna, och några år senare utkom *Svensk uttalslära* (Bergroth 1924) med fokus på det talade språket. Dessa normerande verk, som kan jämföras med Wellanders (1965) *Riktig svenska* i Sverige, blir grunden till den språknorm vi lever med ännu idag. Man kan således säga att Bergroth är den som väljer varietet för normen och kodifierar den, motsvarande de två första stegen i normeringsprocessen (såsom den beskrivs i avsnitt 2.1.3). Han utgår från den bildade klassens vårdade språk och fastslår att finlandssvenskan, med undantag av uttalet, ska följa sverigesvenskans normer. Därmed fanns det färdiga normer att använda och kodifieringen handlade i hög grad om att definiera och motverka skillnaderna mellan de två språkvarieteterna samt om att kodifiera uttalet. Bergroth (1917b:18–19) poängterar att han inte tror att finlandssvenskan kommer att skilja sig så mycket från sverigesvenskan att det blir ett eget språk, men han konstaterar att en fortsatt differentiering skulle medföra svåra olägenheter och att det därför är viktigt att motarbeta skillnaderna.

Bergroths (1917b:15; 28–29) uppfattning var att den stora allmänheten var förhållandevis okunnig om de finländska särdragen i språket. Han framhåller att alla känner till skillnaderna i tonfallet (accenterna) i svenskan i Sverige och svenskan i Finland, men att

kunskapen om skillnader i uttalet inte är mer omfattande än så. Skillnaderna han nämner är, förutom accenterna, bland annat olika uttal av såväl långa som korta vokaler, supradentalt uttal av *rt* och *rs*, avvikelser i vokalkvantitet samt uttalet av en del konsonanter. Trots sin övertygelse om att svenskan i Finland ska följa svenskan i Sverige, ger han avkall på flera punkter gällande uttalet.

Fordran på ett vårdat uttal av vårt modersmål innebär emellertid alls icke, att vi skola anse oss skyldiga att *i alla avseenden* efterbilda det högspråkliga uttalet. Det sverigesvenska tonfallet *kunna* vi helt enkelt aldrig lära oss; och ett härmande av de specifikt sverigesvenska språkljuden, även om det skedde blott i mera vårdat föredrag, skulle pålägga oss ett olidligt tvång och göra vårt tal löjligt tillgjort; på samma sätt ett attrapperande av flertalet övriga högsvenska uttalsegendomligheter. (Bergroth 1917b:29–30).

Han anser med andra ord att finlandssvenskarna i huvudsak ska behålla sitt finländska uttal, men att även det bör vårdas: ”Men det kan å andra sidan icke förnekas, att vårt talspråk, framför allt vardagstalet, företer *en del mindre egenheter som göra ett mer eller mindre ovårdat, delvis rent av vulgärt intryck*” (Bergroth 1917b:30).

Trots Bergroths konstaterande att det är svårt att normera talspråket, går han in på en mycket noggrann detaljnivå och skapar strikta normer för uttalet. Han är präglad av sin egen språkliga omgivning och ger uttryck för en njuget inställning till andra varieteter. Bergroth (1917b:31) har till exempel en kluven inställning till österbottniskt uttal: ”Den österbottniska bildade svenskan utmärker sig genom rikare modulation än sydfinländskan, men dess egendomliga musikaliska accent har en något vulgär och långt ifrån vacker klang.”

Den nya normen fick snabbt spridning i början av 1900-talet. Förutom skådespelarna fick lärarna ta del av Bergroths principer via boken *Högsvenska. Kortfattad hjälpreda vid undervisningen i modersmålet* (1918), som fungerade som lärobok i skolorna ända till 1970-talet. Högspråksnormen var stark och dialekterna motarbetades i folkskolan. Men normen väckte också kritik. Bergroth utgick från det bildade Helsingforsspråket, som talades av en ytterst liten grupp, framhåller Engman (2016:248): ”I praktiken bestämde invånarna i ett tiotal kvarter i huvudstaden hur nio tiondelar av landets svenskspråkiga befolkning skulle tala och skriva ifall de avsåg att röra sig eller upprätthålla kontakter utanför sin socialgrupp och region.” Därför är det naturligt att normen också stötte på motstånd och inte accepterades till fullo av alla. Speciellt scenspråket väckte debatt, vilket jag beskriver närmare i följande avsnitt.

### 3.3 Normen accepteras trots kritik

Ett av de viktigaste skedena i en standardiseringsprocess är att normen får genomslag, vilket förutsätter att den föreslagna normen accepteras av språkgemenskapen. Redan tidigt var språkdiskussionen i tidningsspalterna och bland språkvetarna uppdelad i två läger: den ena gruppen talade för att svenskan i Finland måste följa den sverigesvenska normen, för att inte avskiljas för mycket från svenskan i Sverige, och den andra gruppen ansåg att svenskan i Finland skulle få utvecklas i en egen riktning och få sina egna särdrag och karaktäristika.

Enligt Thylin-Klaus (2012:123) dominerade den första principen, som hon kallar *överlevnadsstrategin*, över den *national-liberala* synen, som gärna gav finlandssvenskan större frihet och värde som självständigt språk. Bergroth var en stark anhängare av överlevnadsstrategin och hans bok *Finlandssvenska* fick mothugg framför allt av företrädarna för den national-liberala falangen. Men Thylin-Klaus (2012:126) konstaterar att skillnaderna mellan dessa två inriktningar de facto inte var så stora. Båda ville behålla de goda kontakterna till Sverige och värnade om svenskan i Finland. National-liberalerna kunde hålla med om Bergroths principer, men protesterade mot enskilda ord eller normer – ofta sådana som stred mot deras eget språkbruk.

Den norm som Bergroth skapade för teatern välkomnades, men väckte också kritik. Laurén (1985) och af Hällström-Reijonen (2012) redogör för debatten som fördes i de finlandssvenska dagstidningarna de följande åren. De flesta debattörer var ense om att det var det finlandssvenska högspråket som skulle talas på scenen, och inte det sverigesvenska, eftersom scenspråket var den ultimata förebilden för ett vårdat språk. Den nationella teatern och det nationella scenspråket var viktiga för nationsbygget. Det var den bildade klassens språk i huvudstaden man utgick ifrån och enligt Laurén (1985:41) frågade sig kritikerna om det skulle ha varit bättre att utgå från Åbosvenska eller Vasasvenska i stället, eftersom den stora allmänheten hade svårigheter att förstå scenspråket.

Scenspråkets roll som språkmodell debatteras extra livligt i början av 1960-talet. Laurén (1985:76–77) redogör för diskussionen som startade med Bengt Ahlfors debattartikel i *Nya Pressen* 15.1.1962, där han inför begreppet *skillnadskan* (Svenska Teatern ligger nära Skillnadsgatan i Helsingfors). Ahlfors är kritisk till glappet mellan språket på scenen och språket i vardagen och hävdar att Bergroths regler efterföljs endast i teorin och i skillnadskan. Han vill befria teatern från dess nationalistiska språkvårdande roll och låta den leva och verka på sina egna villkor. Han preciserar att han vill att vanligt talspråk ska kunna användas på teatern, så som *int*, *sku*, *hoppa* (för *inte*, *skulle*, *hoppade*) när rollerna så kräver. Ahlfors får både medhåll och mothugg, och en av dem som har avvikande åsikt är dåvarande teaterchefen Runar Schauman som framhåller att teatern kommer att hålla fast vid de Bergrothska principerna. Även språkforskare intervjuas i frågan och de konstaterar att teatern behöver ett normalspråk, men att det inte får bindas till ett lokalt talspråk samt att Helsingforsdialekten inte får acceptans som riksspråk utanför huvudstaden. Diskussionen visar således på ett generellt plan att normen har efterföljts och blivit etablerad på scenen, medan den inte har vunnit större acceptans och genomslag i det vardagliga talspråket.

På 1970-talet uppstod en motreaktion mot den tidigare puristiska språksynen och dialekterna gjorde sitt intåg på den offentliga arenan. Enligt Mattfolk, Mickwitz och Östman (2004:226) började dialekter och regionala varieteter då ses som ett uttryck för kultur och identitet och därför vidtogs åtgärder för att bevara dem. Detta gav upphov till ytterligare kritik mot scenspråksnormen. I början av 1980-talet kritiserade Långbacka (1981:135–138) normen för teaterspråket, som han ansåg vara alltför strikt då till och med dialektala nyanser i tonfallet var förbjudna på scenen. Enligt honom har modellen för ett korrekt finlandssvenskt språk alltid varit stadigt förankrad i södra Finland och allt avvikande har ansetts vara ”ett lyte”. Som exempel nämner han att nästan inga elever haft dialektal bakgrund under Svenska Teaterns elevskolas då 60-åriga historia, eftersom man utgått från att dialektalare (speciellt österbottniska sådana) aldrig kommer att bli av med de regionala

dragen i sitt språk och kunna tala ”korrekt”. Även om den strikta normen luckrats upp en aning, anser Långbacka inte att någon stor förändring är nära förestående gällande teaterspråket. Hans slutsats är att orsaken till att striden om teaterspråket varit både lång och svår är att scenspråket har så många roller: det ska återge verkligheten, det är en normgivande förebild för talat språk och det spelar en språkpolitisk roll.

Även språknormen i radio och tv har debatterats flitigt i spalterna. Laurén (1985:82–84) redogör för en intensiv debatt i de finlandssvenska tidningarna på 1970-talet, där såväl det finlandssvenska uttalet i allmänhet som uttalet i radio och tv i synnerhet kritiserats. Erik Wahlström (i Hbl 23.10.1974) går hårt åt de finlandssvenska etermediejournalisterna och anser att deras språk inte fungerar som norm, eftersom ”våra röster i etermedia är för osjälvsäkra för att fungera som en auktoritet”. Han anser att radiospråket förfulas av en ”hyperkorrekt kanslistil” och nämner uttalet av ändelserna i preteritumformer (-*de* i t.ex. *kallade, talade*) och uttalet av -*t* i bestämda neutrer (*taket, diket*) som exempel. Enligt honom är mediaspråket ett tillgjort språk, som ”aldrig nånsin talas eller nånstans har talats i det levande livet”. Han efterlyser därmed en mer naturlig norm för finlandssvenskt talhögskpråk.

En liknande insändardiskussion pågick mellan Mikael Reuter och Marika Grönroos 1974. Grönroos (i Vbl 23.11.1974) resonerar kring huruvida massmediespråket uppfattas som ett mönsterspråk av allmänheten och anser att journalisterna tillsammans med språkexperter borde skapa en finlandssvensk norm för medierna. Reuter (i Stbl 13.12.1974) konstaterar å sin sida att demokratiseringstrenden har lett till större tolerans för variation i språket, vilket i sin tur skapar en osäkerhet om hurdan språknormen borde vara. Han anser att en absolut enhetlig norm är onödig och att det är naturligt att det finns språklig mångfald i radion, så att redaktörerna inte tvingas in i ett för dem främmande språkbruk.

Tjugo år senare, i mitten av 1990-talet, var det regional intonation hos en (österbottnisk) nyhetsredaktör som gav upphov till debatt. Debatten startade med en insändare (Kärnä i Hbl 6.1.1995) som kritiserade det dialektala och ”sjungande” uttalet hos en nyhetsredaktör i radio. Skribenten ansåg prosodin vara irriterande och opassande i nyhetsändningar. Insändaren gav upphov till en hetsig debatt, där de flesta argumenterade för rikedom med olika dialekter. Österblom (i Hbl 13.1.1995) skriver så här: ”Om en liten språklig minoritet som vi finlandssvenskar inte står ut med de få regionala språkvarieteter vi har utan måste stänga av radion när en nyhetsredaktörs språkmelodi avviker en aning från lyssnarens egen är ofördragsamheten faktiskt monumental.” Radions roll som språkmodell och den rätt konservativa synen på hur nyhetsspråket bör låta synliggörs i debatten.

Trots en allmänt mer liberal språksyn återkommer frågeställningen så sent som 2014, då frågan om dialekt i radion åter ställs på insändarplats. Mediechef Carin Göthelid betonar i sitt svar att normen för radiospråket har förändrats och att det är ”helt självklart att det får höras vilken region radiopratararen kommer ifrån” (Göthelid i Hbl 12.8.2014).

Debatterna om såväl teaterspråket som uttalet i radio och tv visar på två saker: olika åsikter om standardspråknormen samt mediets betydelse som språkmodell. I diskussionen om standardspråknormen synliggörs ofta en konflikt mellan den så kallade skillnadskan och olika dialekter, inte sällan österbottniska sådana. Normen har kritiserats speciellt av österbottningar, som enligt Ivars (2003:58) har ”ett behov av att markera avstånd till Helsingförsvenskan, som man inte utan vidare accepterar som norm för österbottniskt standardspråk”.



Teaterscenen var en viktig modell för talat standardspråk under första halvan av 1900-talet, men i och med etermediernas starka intåg har uppgiften i hög grad gått över till radio och tv. Och det finns en förväntning på att speciellt radio- och tv-nyheterna ska hålla en hög nivå på språket, visar Mattfolk (2005:184–186). De flesta av hennes informanter är överens om att journalisterna ska använda högsvenska (dialektfri standardsvenska) åtminstone i nyheterna. Orsakerna de framför är att nyheterna måste kunna förstås av alla och att dialekter inte anses vara lika seriösa som högsväret. Även det faktum att Yle är ett public service-bolag, med ett heltäckande uppdrag att vända sig till alla publikgrupper, höjer kraven som ställs på bolagets språk och sänker tröskeln för att klaga på detta språk.

### 3.4 Är nyhetsuppläsningarna finlandssvenskt standardspråk?

Bell (2011:178) anser det vara självklart varför nyheterna valde standardspråket som sin språkform, eftersom det är varieteten med mest prestige och auktoritet, med kopplingar till högkultur och till högre socialklasser samt för att det är den språkform som förstås av de flesta. Däremot är det enligt Bell inte klart varför nyhetsspråket sedermera har blivit en definition på standardspråk, vilket skapar ett cirkelresonemang: språket i nyheterna är standardspråk och standardspråket är språket i nyheterna. Bell (2011:178) räknar upp följande bidragande orsaker till att nyhetsspråket anses vara standardspråk:

- the public accessibility of broadcast language
- its place as the most commonly heard use of the standard
- the identifiability, scheduling and frequency of broadcast news
- the sociopolitical importance of the subject matter of ‘the news’
- the language professionalism and codification activities of news broadcasters
- public acceptance of the authority of such codifications
- public sensitivity to breaches of broadcast language standards
- the broadcasting of metalinguistic programmes prescribing correct speech

Nyhetsspråket uppfattas enligt Bell som standardspråk, eftersom nyhetsspråket är tillgängligt för hela befolkningen och nyheterna är det forum där man oftast hör standardspråket. Nyhetsspråket är gjort av professionella språkbrukare och publiken ser på nyhetsspråket som ett modellspråk, vilket innebär att publiken accepterar dess normerande funktion och reagerar när standardspråksnormen bryts i nyheterna.

Kan man då säga att språket i de finlandssvenska nyheterna är talat finlandssvenskt standardspråk? Och finns det överhuvudtaget ett finlandssvenskt standardspråk? Östman och Mattfolk (2011:77–78) och af Hällström-Reijonen (2012:76) utgår från kriterier föreslagna av Auer (2005:8) i sina resonemang kring om det finns ett finlandssvenskt standardspråk. Kriterierna gäller om varieteten är kodifierad, om den har prestige och används i skrift samt om språkbrukare med olika talspråksvarieteter orienterar sig mot den.

Det första kriteriet kan sägas uppfyllas i och med de beskrivande och åtminstone indirekt normerande böckerna *Finlandssvenska* (Bergroth 1917), *Finlandssvensk ordbok* (af Hällström-Reijonen & Reuter 2000), *Svenskt lagspråk i Finland* (2017) och *Så här ska det*

*låta* (Reuter 2014), som också den kan anses vara normerande. Även Institutet för de inhemska språken bedriver kontinuerlig normerande verksamhet i samarbete med språkvården i Sverige.

Det andra frågan om huruvida standarden har prestige och är i bruk är inte lika enkel att besvara. Det skrivna standardspråket används, bland annat i tidningar och i litteratur, men för att kunna fastslå om ett talat standardspråk är i bruk krävs en definition på vad det talade standardspråket är. Om man utgår från att standardspråket är en *stil*, med andra ord ett vårdat tal med en strävan efter så få dialektala eller regionala drag som möjligt, så kan det språk som används i formella offentliga sammanhang och i medierna sägas vara standardspråk. Därmed uppfylls också kravet på prestige, i och med att kontexten i sig ger varietetens prestige.

Det tredje kriteriet handlar om att varietetens ska ha en viss spridning och gälla språkbrukare med olika varieteter, vilket ett finlandssvenskt standardspråk gör. Även om alla inte behärskar ett neutralt standardspråk, finns det med i språkbrukarnas medvetenhet, och kan enligt af Hällström-Reijonen (2012:76) sägas samla de finlandssvenska regionalspråken.

Östman och Mattfolks (2011:77–78) slutsats är att man utgående från Auers tre kriterier kan säga att det finns en finlandssvensk standard, åtminstone i form av ett uppläsningsspråk (a reading-of-the-writing-variety/Sprechen nach der Schrift, se också Auers (2005:15) definition) som inte kan placeras geografiskt. Med en sådan avgränsning kommer man nära nyhetsspråket, som är ett förberett, uppläst språk av professionella språkbrukare.

För att avgöra om nyhetsuppläsningarna kan sägas utgöra talat standardspråk utgår jag från de definitioner och teoretiska kriterier som behandlas i kapitel 2 och sammanställer diskussionen i tabell 1.

Tabell 1. Analys av huruvida nyhetsuppläsningarna uppfyller kriterierna för talat standardspråk

Kriterier på standardspråk	Nyhetsuppläsningarna uppfyller kriteriet	Kommentarer
<b>Geografiskt neutralt</b>	JA	Med undantag av ytterst små regionala nyanser.
<b>Korrekt</b>	JA	Texterna är förberedda och granskade och ett korrekt språk ses som en del av det journalistiska uppdraget.
<b>Hög prestige</b>	JA	Nyhetererna har hög prestige som programgenre och ligger i kärnan av public service-uppdraget.
<b>Nationalspråk</b>	JA	Officiellt språk som hörs och förstås i hela landet.
<b>Kodifierat</b>	JA	I interna handböcker som bygger på officiella språkvårdsrekommendationer.
<b>Ideal</b>	JA	Nyhetspråket förväntas vara ett modellspråk.
<b>Allmänt i bruk</b>	DELVIS	Uppläsningar finns i andra kontexter, men nyhetsuppläsningar förekommer inte utanför mediekontexten.

Enligt de flesta definitioner ska ett standardspråk vara geografiskt neutralt, vilket nyhetspråket är i hög grad. Såväl Mattfolks (2009) som Rundells (2010) undersökningar av hur lyssnare uppfattar nyhetspråket visar att det är regionalt neutralt och att publiken har svårt att placera redaktörerna geografiskt. Ett uppläst språk är därtill mer avskalat än fritt tal och när en naturlig prosodi göms under en nyhetsprosodi blir språket än mer neutralt.

Nyhetsuppläsningarna är ytterst korrekta. De skrivs av professionella språkbrukare och kontrolleras ofta av flera redaktörer eller nyhetsproducenter innan de läses upp i nyhets-sändningarna. Nyhetspråket har också prestige, såväl externt som internt. Mediekontexten ger det prestige externt i samhället och genren *nyheter* ger det prestige också internt inom medierna.

Nyhetspråket kan sägas vara nationellt i och med att det hörs, förstås och accepteras i hela landet. Ivars (2015:448) anser att finlandssvenskan finns framför allt inom utbildningsväsendet och i massmedierna och att språkformen är en symbol för det svenska i Finland. Alla lyssnare och tittare accepterar kanske inte alla redaktörers språk, men det är ofta

enskilda röster eller manér som väcker kritik hos publiken, inte språkformen i sig. Via de interna handböckerna är nyhetsspråket kodifierat och normerna för nyhetsspråket bygger på de officiella språkvårdsrekommendationer som Institutet för de inhemska språken ger ut.

Nyhetsspråket kan sägas utgöra ett ideal för språkbrukarna. Enligt Svenska Yles egna formuleringar ska språket i radio och tv vara ett mönsterspråk, vilket också de enskilda journalisterna är medvetna om (se studie C). Att även publiken har samma förväntan på eterspråket framgår av till exempel Mattfolks (2005:184–186) studie, där informanterna ger följande kommentarer om språket i radio och tv.

”och jag anser att det är (.) att det går ut över hela finl- svenskfinland och det bör vara ett språk som skulle vara riktgivande för hur språket ska vara”  
(Informant 1A)

”nå nog ska jag säga att (.) det är inte bra utan att dom ska använda en så bra svenska som möjligt därför för att dom är ju egentligen rollmodeller för andra” (Informant 1B)

”...för någonstans måste man höra det där riktiga (.) det rätta språket”  
(informant 12D)

Det finns alltså en idé om att det finns ett standardspråk, ett högspråk, som är ”bättre” och ”rätt”, och att detta språk används i medierna. Den punkt där nyhetsspråket inte uppfyller kriterierna fullständigt gäller huruvida språket är i bruk. Nyhetsgenren kopieras inte direkt till andra sammanhang, även om offentliga uppläsningar naturligtvis förekommer till exempel inom politiken, det akademiska och skolväsendet. Däremot kan nyhetsspråket eventuellt stå som modell för dessa övriga formella sammanhang.

Man kan alltså se upplästa nyhetstexter som en *ytterlighetsform av talat standardspråk*, där språket är maximalt standardiserat. Det finns klara normer för språket, det är förberett, uppläsningarna är planerade och nyhetsredaktörerna är professionella språkbrukare som strävar efter ett neutralt, korrekt språk. Detta är således grunden för den analys som presenteras närmare i de följande kapitlen.

## 4 Radions och tv:ns roll i standardiseringen av svenskan i Finland

Förutom teatern är också radion och televisionen viktiga plattformar för att sprida standard-språket. I detta kapitel ges en kort presentation av den svenska programverksamheten vid Finlands Rundradio Yle, med fokus på de svenska radio- och tv-nyheternas historia, därefter diskuteras Yles uppdrag för svenskan i Finland och sätts i relation till de övriga nordiska public service-bolagen uppdragsformuleringar. Slutligen avslutas kapitlet med en genomgång av språkvården och språkrekommendationerna vid Svenska Yle.

### 4.1 De svenska radio- och tv-nyheternas historia

Finlands Rundradio grundades 1926 utgående från en tvåspråkig amatörradioförening, vilket gjorde att också rundradiobolaget blev tvåspråkigt från första början. Vid den här tiden var det många finlandssvenskar som ägde radiomottagare och därför var den finlandssvenska publiken förhållandevis stor jämfört med den finskspråkiga. Wiik (1996:11) förklarar detta med att många finlandssvenskar bodde i städerna och därmed var målgrupp för innovationer, som radiomottagare då var, men också med att finlandssvenskarna lockades av att kunna lyssna på utsändningar från Sverige. Finlandssvenskarna fick alltså via radion återigen tillgång till det sverigesvenska språkområdet.

I bolagsordningen ingick en bestämmelse om att båda språkgruppernas behov ska beaktas i programproduktionen. Men redan från början var striden om sändningstid hård, både inom bolaget och i pressen, och andelen svenskspråkiga program varierade. I själva verket var utbudet rätt tvåspråkigt: musikprogrammen, som dominerade utbudet, anmäldes på båda språken och såväl nyheter som väderrapporter lästes varje dag på båda språken (Wiik 1996:42–56).

Den svenska radion fick hösten 1968 en egen kanal till sitt förfogande, men det skulle dröja till 1980 innan man lyckades fylla kanalen helt och hållet med svenskt material. Följande stora steg för radion kom vid årsskiftet 1990–1991, då ytterligare en svensk radiokanal fick plats i etern och en indelning gjordes i *Riksradion* och *Regionalradion*. Under 1980-talet kommersialiserades radiomarknaden i Finland och 38 koncessioner för kommersiell lokalradio beviljades år 1985. Detta påverkade Rundradion snabbt, som speciellt förlorade de unga lyssnarna till de nya konkurrenterna. I ett motdrag genomförde Rundradion en stor radioreform år 1990, där det finskspråkiga utbudet delades upp på tre kanaler, varav en ny kanal (*Radiomafia*) skapades för den unga publiken (Kemppainen 2001). Med denna strategi lyckades Rundradion vinna tillbaka en stor del av de unga lyssnarna, och 1997 var det dags för samma omläggning på svenska sidan då de två radiokanalerna profilerades om i *Radio Vega* (numera *Yle Vega*) för den vuxna publiken och *Radio Extrem* (numera *Yle X3M*) för ungdomarna.

Den reguljära tv-verksamheten körde igång 1958 (för de finländska tv-programmens historia, se Wiio 2014) och under hela 1970-talet och början av 1980-talet pågick en het

debatt om en egen svensk tv-kanal, *Kustkanalen*. Wiik (1996:187–194) beskriver hur förespråkarna för en svensk kanal inte var nöjda med de begränsade fönstertiderna i finskspråkiga TV1 och TV2, medan motståndarna dels var rädda för att isolera de svenska programmen, dels menade att det inte fanns intellektuella resurser nog i Svenskfinland för att fylla en hel kanal med program. Kravet på en egen kanal påverkades också av det faktum att den svenska enheten inom televisionen vid den här tiden inte hade några regionala redaktörer, vilket gjorde programmen Helsingforscentrerade (Norrback 1982:170). Diskussionen lugnade sig år 1983 i och med det så kallade statspaketet om 22 miljoner mark som regeringen gav till den svenska tv:n. Med statspaketet kunde 70 nya tjänster inrättas och sändningstiden utökas från 12 till 22 timmar i veckan (Yleisradion vuosikirja 1.6.1983–31.5.1984:63). Därmed tystnade diskussionen om en egen svensk tv-kanal, tills den återkom drygt femton år senare i samband med digitaliseringen av televisionen 2001. Då skapades den helsvenska kanalen *FST* (som senare bytte namn till *FST5* och senare till *Yle Fem*), men som från och med våren 2017 delar kanalplats med den finska kanalen *Yle Teema*.

Under de första årtiondena kom nyheterna i radion från nyhetstelegrambyrån *Finska Notisbyrån* (FNB) och inte förrän 1965 inledde Rundradion sin egen nyhetsverksamhet. Däremot kom krönikor och kommentarer till aktuella skeenden med i bilden redan under krigstiden och 1941 startade programmet *I dag*, som blev startskottet för radions egen nyhets- och aktualitetsbevakning och som senare bytte namn till *Aktuellt* (Wiik 1996:137). I slutet av 1980-talet slogs redaktionen för telegramnyheterna ihop med Aktuellt-redaktionen, vilka tillsammans skapade en stark nyhetsorganisation. Våren 1965 startade tv-nyheterna *Från dag till dag*, som efter bara några år tog namnet *TV-nytt*. I början av 1970-talet utvidgades söndagens tv-nyheter till en fullständig nyhetssändning och från och med den tiden har det funnits en svensk tv-huvudnyhetssändning varje dag (Yleisradion vuosikirja 1970–71:109). Formatet på nyhetsprogrammen har varierat under åren, liksom också antalet sändningar per dag och längden på sändningarna. (Statistik över sändningstimmarna finns i Rundradions årsböcker; för en analys av TV-nyttets formatmässiga utveckling, se Nykvist 2011.)

På vardagarna vintern 2018 sänder Yle Vega riksnyheter varje timme från kl. 06:00 till kl. 22:00. Huvudnyhetssändningen är Aktuellt 17, som är 30 minuter lång och innehåller fördjupning och diskussion kring dagens nyheter. På veckosluten är antalet nyhetssändningar färre och också kortare. Svenska tv-nyheter sänds två gånger per dag: kl. 17.55–18.00 och huvudsändningen kl. 19.30–20.00 (på vardagar). På veckosluten är huvudsändningen kortare. Därtill kan man titta och lyssna på programmen på webbplatsen Yle Arenan, som samlar alla Yles radio- och tv-program, och nyheter i textform finns på bolagets webbplats svenska.yle.fi.

## 4.2 Yles uppdrag för svenskan och svenskspråkiga i Finland

Vid Rundradion har man länge varit medveten om bolagets roll för det finlandssvenska språkbruket. I programreglerna från år 1972 poängteras att språket som talas i radio och tv är mönsterbildande och att det bör följa den språknorm som är gemensam för svenskan i Sverige och i Finland, utan att fonetiskt efterlikna sverigesvenskan. ”Det bästa radiospråket

är finlandssvenskt riksspråk utan påfallande provinsiell färg, talat av en angenäm röst, uttrycksfullt och med en levande rytm” (Regler för programverksamheten vid Rundradion 1972:35). Hösten 1978 införde Aktuell-redaktionen kontinuerliga satsningar på röst- och språkvård (Yleisradion vuosikirja 1977–78:131–132) och på 1980-talet förändrades synen på språket mer generellt. Från att ha varit något personligt och individuellt för journalisterna, blev det ett arbetsredskap som man kunde förbättra. I Rundradions årsbok från 1989–1990 (Yleisradion vuosikirja 1.6.1989–31.5.1990:40) nämns Yles roll för språket för första gången i den sammanfattande texten om året som gått: ”Den svenska enheten strävar i sin verksamhet till att förstärka den finlandssvenska identiteten och att vårda det svenska språket och det särpräglade i den egna kulturen.”

Yles uppgift för den finlandssvenska identiteten och kulturen har ofta betonats under bolagets historia. Till exempel i den tredelade serien *Rundradions riktlinjer* (1967, 1968, 1970), som skrevs som ett inlägg i den offentliga debatten om Rundradions uppdrag, poängteras att den svenska verksamheten är en naturlig och viktig del av Rundradion. I *Rundradions riktlinjer 2* (1968:108–109) betonas att speciellt radion förenar de geografiskt utspridda finlandssvenskarna och bygger broar mellan dem. Det sker genom att radion för fram olika dialekter i etern, men också genom att radion ska ”främja ett vårdat och korrekt språkbruk, något som är av särskild betydelse hos oss på grund av finlandssvenskarnas benägenhet för språklig provinsialism.”

Även finlandssvenskarnas situation som en språkgrupp i minoritet i landet betonas i Rundradions retorik, speciellt under tider då public service-uppdraget debatteras. En sådan debatt pågick 1997 i samband med radioreformen som gav upphov till fullservicekanalen Radio Vega och ungdomskanalen Radio Extrem. I årsboken sammanfattas uppdraget så här:

Inom ramen för public service-uppdraget är det den svenska verksamhetens främsta uppgift att lägga till rätta sitt utbud så, att finlandssvenskarna upplever att de på sitt eget modersmål har tillgång till såväl information som kunskap och upplevelser med samma bredd som majoriteten i landet. Mångfalden i programverksamheten är därför särskilt viktig. Ur minoritetssynvinkeln är det angeläget att den svenska radio- och TV-verksamheten i sin journalistik använder en god svenska och beaktar sin roll som identitetsskapare, kulturbärare och samlade faktor för finlandssvenskarna. (Yleisradion vuosikirja 1997:70).

Lagstiftningsmässigt definierades Rundradions uppdrag för den svenska befolkningen noggrannare först i och med att rundradiolagen reviderades 1993 (Lagen om Rundradion Ab). Wiik (1996:173) beskriver hur formuleringarna fram till dess var överraskande vaga. Då bolaget förställdes 1934 ingick inga bestämmelser alls om program på svenska i bolagsordningen. I och med den nya rundradiolagen fick den svenska verksamheten en tryggare position med formuleringar om att finskspråkiga och svenskspråkiga ska behandlas på lika grunder. Därtill återtog Rundradion Ab igen som officiellt namn på bolaget på svenska (Yleisradion vuosikirja 1994).

Enligt den nuvarande Lagen om Rundradion (1993, §7, mom. 4) är Yles uppdrag att ”behandla den finskspråkiga och svenskspråkiga befolkningen på lika grunder i programverksamheten”. På en mer strategisk nivå definieras Svenska Yles uppdrag gällande

språket i språkreglerna för Rundradions svenska verksamhet. Där stadgas bland annat följande:

Rundradions svenska verksamhet producerar program på svenska. Programmen skall vara fullt förståeliga för lyssnare och tittare som inte har kunskaper i andra språk än svenska. Det språk som vi använder i programmen skall vara vårdat, naturligt och anpassat till programtyp, lyssnare, tittare, läsare och talare. Svenskan i radio och tv och på webben skall i huvudsak följa den allmänsvenska språknormen i fråga om meningsbyggnad, ord och ordformer. Etablerade finlandismer kan användas när det är påkallat av sammanhanget, medan finska ord och uttryck och andra fennicismers skall undvikas. Artikulationen skall alltid vara tydlig även om graden av formalitet i uttalet varierar enligt sändarroll och programtyp. (Språkregler för Rundradions svenska verksamhet).

Det handlar alltså om att språket ska vara korrekt och följa gängse regler för svenskan, att språket ska vara naturligt och anpassat till programgenre och målgrupp och att artikulationen ska vara tydlig. Däremot sägs det inget om att Yle skulle ha ett samhälleligt uppdrag eller om att Svenska Yle har en specifik roll för svenskan i Finland. Det ansvaret läggs däremot på redaktörerna. Broschyren *Så talar och skriver vi på Svenska Yle* (2014) inleds med följande meningar: ”Du som jobbar på Svenska Yle har ett särskilt ansvar för det svenska språket och du är en språklig förebild i alla professionella sammanhang. Privat kan du naturligtvis uttrycka dig hur du vill, men inte på jobbet – vi ställer alltid vissa krav på ditt språk i radio, på tv och på webben.”

Svenska Yle följer naturligtvis med och påverkas av språkpolicyerna i de övriga nordiska public service-bolagen, framför allt i Sverige, samt lever sida vid sida med de finska redaktionerna vid Yle. I följande avsnitt ges därför en inblick i formuleringarna om språket i de andra public service-bolagens måldokument.

### 4.3 Yle i ett nordiskt perspektiv

De svenska public service-bolagen Sveriges Radio och Sveriges Television åläggs i sina sändningstillstånd ett särskilt ansvar för det svenska språket och dess position i samhället. Därtill fastslås att språkvårdsfrågor ska beaktas i verksamheten, men det ges ingen förklaring till vad det betyder i praktiken. Bolagen tillskrivs även ett ansvar för program på minoritetsspråk; ett uppdrag som bolagen får fördela sinsemellan (Sändningstillstånd för Sveriges Radio and Sveriges Television 2014–2019, § 6 & 12). Sveriges Radio har tagit på sig en stor del av det uppdraget och sänder i dag program på nio andra språk än svenska.

I Sveriges Radios public service-handbok (2014:165–171) definieras det språkliga uppdraget mera i detalj och där sägs att språket ska vara begripligt, levande och korrekt. Det innebär bland annat att redaktörerna uppmanas vara dels omsorgsfulla i sina ordval och formuleringar, dels kreativa och nyskapade. Samtidigt betonas vikten av korrekthet i språket och att ett gott språk är en del av den kvalitet som Sveriges Radio ska stå för.

Danmarks Radio ges ett förhållandevis konkret uppdrag gällande språket i DR:s public service-kontrakt för 2015–2018 (s.3): ”DR skal lægge særlig vægt på dansk sprog og aktivt



medvirke til at bevare og udvikle det danske sprog, så lyttere, seere og brugere oplever et korrekt og forståeligt dansk i DRs programvirksomhed.” Bolaget ges alltså ett uppdrag att aktivt bevara och utveckla språket, i kombination med att det ska vara korrekt och förståeligt. Thøgersens (2015) analys av språkplaneringen inom DR visar att bolagets handböcker innehåller mycket strikta krav på ett tydligt uttal, men Thøgersens undersökning visar att redaktörerna inte alltid följer kraven.

I uppdragsbeskrivningen för det norska public service-bolaget Norsk Riksringkasting betonas att bolagets roll är att upprätthålla både norsk och samisk identitet och kultur. Båda de officiella norska språkvarieteterna (bokmål och nynorsk) ska användas och minst 25 procent av innehållet ska vara på nynorsk. Därtill ska NRK sända program för den samiska befolkningen varje dag (NRK-plakaten 2014). Trots den allmänna uppfattningen om att redaktörerna ska få tala sin egen dialekt i de norska programmen, bedömer Hårstad (2010:328–330) att den interna språkpolicyen bygger på en standardsspråksideologi:

NRKs språkpolitikk har riktignok endret seg betraktelig gjennom årene, men fortsatt håndheves et påbud om at ”offisiell bokmål eller nynorsk” skal brukes av programledere i nyhetssendinger og av programannonsører (jf. *NRKs språkregler* fastsatt 19. juni 2007). I disse delene av kringkastingsvirksomheten, som uten tvil oppleves som de mest autoritative og prestisjefulle, skal altså kun skriftspråknaert talemål benyttes, og da er det ikke overraskende om denne formen for norsk av publikum generelt blir oppfattet som den mest korrekte, formelle og nøytrale.

Även Yle är enligt lag ålagt att producera innehåll på samiska, romani och teckenspråk samt *i tillämpliga delar* för andra språkgrupper i landet, utöver uppdraget att behandla den finskspråkiga och den svenskspråkiga befolkningen på lika grunder. På bolagets externa webbsidor definieras inte det språkliga uppdraget närmare, men språkliga föreskrifter finns naturligtvis även för de finska redaktörerna vid Yle. I Penttinen (1986) uppmanas speciellt radioredaktörerna använda standardspråk (yleiskieli) för att budskapet ska vara så lätt som möjligt att förstå och för att kommunikationen inte ska innehålla språkliga störningsmoment. Standardspråket definieras som ett gemensamt språk för olika ålders- och yrkesgrupper, med enkel meningsstruktur och med ett etablerat eller allmänt känt ordförråd. Uttalet ska följa skriftspråket och därmed sammanlänka olika regioner. I dagens läge gäller de vanligaste uttalsrekommendationerna vid finska Yle uttalet av främmande namn och utländska orter samt betoningar i sammansatta ord, eftersom felaktiga betoningar lätt väcker publikens irritation (Pyhälähti 2016).

Under de senaste årtiondena har språknormen således lättats upp även inom den finska radion och nuförtiden är ett mer varierat språkbruk tillåtet (Paananen 1996, Nuolijärvi & Vaattovaara 2011, Piippo, Vaattovaara & Voutilainen 2016:72–73), samtidigt som det finska språksamhället i övrigt genomgått en kraftig dialektutjämning (Nuolijärvi 2017). Standardspråksideologin har däremot inte försvunnit helt och hållet, och den gäller inte endast redaktörerna utan även intervjupersoner. Nuolijärvis (2003:384) studie av politikernas uttal i valdebatter i tv visar att uttalsdrag typiska för finskan i Helsingfors är ommarkerade i televisionen, medan drag typiska för finskan i Åbo noteras och ger upphov till kommentarer. Attityderna till olika varieteter lever således kvar, även om den generella toleransen för variation har ökat.

De nordiska mediebolagen vilar på en stark public service-värdegrund (se t.ex. Lund & Lowe 2014), med krav på hög kvalitet, trovärdighet och oberoende, vilket också gäller språket i programmen. Speciellt tidigare var nationsbygget en viktig del av många public service-bolags uppdrag (Van den Bulck & Van Poecke 1996), och i det inkluderades också språket, vilket fortfarande avspeglas i bolagens syn på sitt uppdrag för de nationella språken. Därtill kommer bolagens uttalade uppdrag för minoritetsspråken, vilket de kommersiella mediebolagen inte behöver uppfylla. Denna värdegrund och historia påverkar de språkpolicyer som råder i public service-bolagen idag och kan delvis förklara de språkideologier som återfinns hos redaktörerna och de konkreta språkrekommendationer som redaktörerna har för sitt arbete.

#### 4.4 Språkvården och språkrekommendationer vid Svenska Yle

Gustafsson (2017) beskriver hur språkvården vid Rundradion utvecklades från enstaka språkbrev till en mer systematiserad språkvård med återkommande respons till redaktörerna, utbildningar och regelbundna språkråd. Rundradion fick en egen språkvårdare på deltid år 1983, då ett avtal slöts med Forskningscentralen för de inhemska språken<sup>9</sup>. Därefter har språkvårdssamarbetet utökats till att inkludera också de finlandssvenska tidningshusen, och de finlandssvenska mediespråkvårdarna koordinerar sitt arbete även med språkvårdarna i Sverige.

På 1980-talet lade telegramredaktör Rolf Kokkola fram idén om en svensk språknämnd som stöd för språkvårdaren (Kujala 2010:91–92). Han fick gehör för tanken och *Rundradions svenska språknämnd (RUSS)* grundades 1991. RUSS består av såväl professionella språkvårdare som redaktörer från olika avdelningar i den svenska organisationen inom Yle. Förutom konkreta språkråd och rekommendationer delar RUSS ut språkpris till redaktörer med extraordinärt språk och stöder den anställda språkvårdaren i hennes arbete. Detta omnämns även i årsboken för året då RUSS grundades (Yleisradion vuosikirja 1.6.1991–31.5.1992:42): ”Under året har enheten gjort en specialsatsning på språkvård. Rundradions svenska språknämnd, RUSS, bestående av medarbetare vid enheten och representanter för Forskningscentralen för de inhemska språken har under året diskuterat språkfrågor och kommit med rekommendationer i form av språkbrev som har getts ut i en intensivare takt än tidigare. RUSS har också tagit direkt kontakt med enskilda redaktörer i språkfrågor.” Enligt Somnardahl (1996:564) har språkvården vid Yle fungerat långsiktigt och väl, vilket hon bland annat anser beror på samarbetet mellan universitetet och språkvårdarna. Flera av språkvårdarna vid Svenska Yle har också verkat som lärare för journaliststudenterna, vilket har ökat de blivande journalisternas intresse för språkvård och sänkt tröskeln för att kontakta språkvårdaren.

Satsningarna på språkvård har också resulterat i en handbok. År 1982 kom den första upplagan av handboken *Röst och språk* ut, som innehåller såväl grammatiska, lexikala som fonologiska rekommendationer för ett gott språk. Uttalsrekommendationerna är samlade under rubriken ”Fyra små regler för vårdat talspråk”. Följande upplaga kom 1993 och i

---

<sup>9</sup> Numera heter myndigheten Institutet för de inhemska språken.

årsboken för bolaget konstateras att *Röst och språk* antas som ”språknorm för svenska enheten” (Yleisradio vuosikirja 1993:35); den fick alltså officiell status. Ytterligare två upplagor gavs ut 2000 och 2006, och 2014 utkom en mindre broschyr vid namn *Så talar och skriver vi på Svenska Yle*. Uttalsrekommendationerna i handböckerna bygger på Bergroths (1917) principer och visar tydligt vilken betydelse han har haft – och fortfarande har – för normeringen av finlandssvenskan.

De fyra små reglerna för vårdat talspråk har större betoning i de nyare upplagorna av *Röst och språk* än i de äldre. I upplagan från 1982 finns rekommendationerna inbakade i artiklar, medan de lyfts ut till en separat lista i de tre följande upplagorna. I upplagan från 1993 finns reglerna långt bak i handboken, på sidorna 41–42 (av 68 sidor). I upplagan från 2000 finns de ungefär i mitten, på sidorna 30–31 (av 76 sidor) och i upplagan från 2006 finns de på sid 6 (av 64). I *Röst och språk* 1993 och 2000 tillskrivs de speciellt nyhetsuppläsare och hallåor, medan de i den nyaste upplagan (2006) inte riktas till någon speciell grupp, utan kan anses gälla alla redaktörer oberoende av genre. De framställs således som allt viktigare via sin placering och presentation i handböckerna. Den nyaste broschyren *Så talar och skriver vi på Svenska Yle* innehåller samma uttalsregler som tidigare, men med delvis nya exempelord. Den fonologiska analysen i denna studie utgår primärt från uttalsrekommendationerna i *Röst och språk*-upplagan från 2006, och där är de formulerade så här:

1. Svenskan känner bara långa betonade stavelser. En betonad stavelse innehåller antingen ett långt vokalljud eller ett långt konsonantljud. Säg alltså fö:re, fö:retag, ö:versikt etc.
2. Uttala ändelserna: bordET, börjaDE, talaT, heteR.
3. Fyra små ord. Säg: intE, skuLLE, tiLL och reDAn.
4. Vissa små ord uttalas förkortat: det=de, de=dii, är=e, och=å, skall=skaa, sade=saa.

Den första punkten avråder från ett kortstavigt uttal, vilket är vanligt i finlandssvenskt talspråk och i många dialekter (se t.ex. Reuter 1982, Schaeffler 2005, Reuter 2015, Ivars 2015), men som inte anses tillhöra mera formellt, vårdat tal (Reuter 2014:49).

Den andra och tredje punkten handlar dels om att uttala orden tydligt för att de ska höras ordentligt i programmen, dels om att de ska uttalas vårdat. Det är vanligt i finlandssvenskan att finalt *-t* faller i bestämda neutrer (t.ex. *take(t)*; *borde(t)*) och i supinumformer (*hoppa(t)*; *sprungi(t)*) samt att preteritumändelsen *-de* faller bort (*börja(de)*; *sluta(de)*). Detta avråds från i vårdat tal. Även bortfallet av finalt *-r* förekommer i finlandssvenskt talspråk. I södra Finland finns en form där slutvokalen tydligt förlängs vid ett *r*-bortfall i verb i presens eller i plurala substantiv (t.ex. /hoppa:/ för *hoppa*), vilket inte anses utgöra ett vårdat uttal. Ett bortfall av finalt *-r* i motsvarande ord är också vanligt i många dialekter, speciellt ifall följande ord börjar på konsonant (Ivars 1996:38), men då förekommer sällan en tydlig vokalförlängning.

De fyra orden som specifikt nämns är stilkänsliga ord, som markerar en formalitetsgrad. Ordet *inte* förkortas ofta i vardagligt tal till *int*, *skulle* uttalas ofta *sku* och *till* uttalas ofta som *ti*. Förutom det standardenliga uttalet av *redan*, kan ordet uttalas kortstavigt med kort

*e* eller förkortas till *ren*. Rekommendationen för redaktörerna är att de håller sig till ett uttal med långt *e* och inte förkortar ordet (enligt modell från t.ex. *sedan, sen*)<sup>10</sup>.

Den fjärde punkten skiljer sig från de övriga i och med att den förespråkar uttalslättnader, som ska få språket att låta mera naturligt och inte uppläst. På en punkt skiljer sig rekommendationen från uttalsrekommendationerna i Sverige: det rekommenderade uttalet av *de* är *di*. Inte förrän i broschyren 2014 kommer *dom* med som ett alternativ vid sidan om *di* (för en analys av bruket av *di* och *dom* i några finlandssvenska städer, se Leinonen 2015b).

Förutom de uttalsrekommendationer som nämns ovan tar handböckerna också ställning till användningen av dialekt i etern. I Svenska Yles språkregler slås fast att redaktörernas regionala bakgrund gärna får komma fram, men att dialektala ord och uttryck bör användas endast i undantagsfall (*Röst och språk* 2006:2). Även i de äldre upplagorna av handboken tillåts regionala inslag, men inställningen har blivit mer positiv under årens lopp. Till exempel i *Röst och språk* (2000:31 och 1993:42) står att det ”får höras” från vilken landsända redaktörerna är, medan man i de nyare handböckerna lyfter fram att regionala drag är värdefulla och välkomna.

Språket är en viktig del av uppdraget i alla nordiska public service-bolag, medan det finns skillnader mellan hur detaljerade och omfattande språkrekommendationer bolagen ger ut. Gemensamt är en känsla av ansvar för språket samt i de flesta bolag ett uppdrag för minoritetsspråken. Även om finlandssvenskarna numerärt är i minoritet i Finland, är svenska inte ett minoritetsspråk utan ett nationalspråk, vilket jämställer Yles uppdrag för svenskan med bolagets uppdrag för majoritetsspråket finska och inte med uppdraget för de faktiska minoritetsspråken. En av de stora skillnaderna mellan finskt och finlandssvenskt medieutbud är avsaknaden av kommersiella alternativ på svenska i Finland och därför får Svenska Yles utbud en oerhört stor betydelse. Speciellt via Svenska Yles nyheter, med sina rekommendationer för ett vårdat uttal, sprids den kodifierade normen för det finlandssvenska standardspråket. Nyheterna spelar därför en viktig roll i standardiseringsprocessen. Utgångspunkten för den fonologiska analysen i denna studie är *nyhetsuppläsningarna*, och i följande kapitel presenterar jag undersökningsmaterialet och metoderna närmare.

---

<sup>10</sup> Uttalsrekommendationerna är otydliga på den här punkten, eftersom de kan tolkas som att ett kortstavigt uttal är tillåtet, och i *Så talar och skriver vi på Svenska Yle* (2014) är exempelordet förtydligat som re:Dan.

## 5 Material och metoder

I detta kapitel redogör jag för analysmetoderna i studien och beskriver materialet. Fokus ligger framför allt på reflektioner kring valet av tillvägagångssätt, kring metodkritik och etiska aspekter, medan de specifika undersökningsvariablerna och analysmetoderna diskuteras i detalj i de respektive studierna A–D.

Det övergripande syftet med studien är att analysera såväl det talade standardspråket i nyheterna som de språkideologier som råder bland redaktörerna samt förhållandet mellan dessa två. Genom att studera uttalet i nyheterna diakront får jag dels en bild av hur språket har förändrats, dels en bild av hur språkideologierna har förändrats. För att fördjupa analysen av redaktörernas språkideologi har jag valt att via en enkätundersökning analysera de nuvarande redaktörernas inställning till de språknormer som råder inom Svenska Yle samt redaktörernas åsikter om och attityder till olika språkvarieteter.

Först presenteras material och metoder relevanta för den fonologiska analysen av upplästa nyhetstexter och i avsnitt 5.2 presenteras analysen av redaktörernas åsikter och attityder närmare.

### 5.1 Analys av språket i nyhetsuppläsningarna

Analysen av språket i nyhetsuppläsningarna redogör för det talade standardspråket och visar på förändringar i språket över tid. Undersökningen i Stenberg-Sirén (2014) (studie A) fokuserar på hur normenligt och skriftspråksnära uttalet är medan undersökningen i Stenberg-Sirén (2015) (studie B) gäller två kvantitetsfenomen typiska för finlandssvenskan.

#### 5.1.1 Materialurval

Utgångspunkten för analysen av uttalet i de finlandssvenska radionyhetererna Aktuellt och tv-nyheterna TV-nytt var att få med material från hela tidsperioden 1970–2009, att inkludera tillräckligt många olika redaktörer för att enskilda röster inte skulle snedvrída resultatet, att ha en jämn fördelning mellan material från tv och radio och att ha ett stort material för att få tillräckligt många belägg för de olika variablerna.

För att komma åt det mest standardiserade uttalet valde jag att undersöka riksnyheter i tv och radio, som riktar sig till hela befolkningen och har den största räckvidden. Det innebär att jag utesluter nyhetsprogram med en avgränsad målgrupp, till exempel sportnyheter, nyheter på ungdomskanalen Yle X3M och regionala nyheter.

Undersökningsperioden är fyra hela årtionden, från 1970 till 2009, och urvalet styrs av naturliga skäl av vilka program som finns bevarade i Yles arkiv. TV-nytt har sparats systematiskt först från och med 1985 och från tiden före det finns endast enstaka nyhetsprogram sparade i sin helhet. I radioarkivet finns en mer heltäckande samling, men även där saknas hela nyhetsprogram från tre år under undersökningsperioden. Från de år som saknar bevarade, hela program har jag i stället plockat ut enskilda nyhetsinslag.

Under många år bandades en hel dags radiosändning i november för arkivering och den månaden fick därför utgöra utgångspunkten även för det övriga urvalet. Då det varit möjligt har jag valt dagens huvudnyhetssändning. För att få en jämn fördelning mellan programmen plockade jag först ut två Aktuellt-program och två TV-nytt-program per årtionde och transkriberade 10 minuter från början av varje program. Därefter fyllde jag på med 2 minuter ur ett program eller inslag från varje år, för att få en jämn fördelning mellan programmen, totalt 26 minuter radiomaterial och 26 minuter tv-material från varje årtionde. Jag har transkriberat allt som ingår i programmen, men för analyserna i studierna A och B exkluderat intervjuer, direkta rapporter och andra icke upplästa element, samt inslag av reportrar från Sverige. Det visade sig att formatet på nyhetsprogrammen har ändrats så mycket med tiden att andelen upplästa nyhetstexter var mindre på 2000-talet än under de övriga årtiondena. Därför transkriberade jag ytterligare 3 minuter var av Aktuellt och TV-nytt på 2000-talet för att balansera upp mängden. Materialurvalet sammanfattas i tabell 2.

Tabell 2. Urvalet för analysen av uttalet i radio- och tv-nyheterna åren 1970–2009

	1970–1979	1980–1989	1990–1999	2000–2009	Sammanlagt
Hela urvalet i minuter	52	52	52	58	214
Uppläst text i minuter	37:50	39:50	39:04	35:24	152:08
Antal reportrar	19	24	31	29	103

Materialet i analysen består således av 152 minuter upplästa nyhetstexter, antingen nyhetsuppläsningar av nyhetsvärden i studion eller texter upplästa av reportrar i nyhetsinslag (s.k. speakar). I de flesta fall är det enkelt att avgöra huruvida en text är uppläst eller inte, eftersom uppläsningar har ett bättre flyt, färre tvekanen eller felsägningar, ett annat tempo och oftast en annan prosodi. Gårding (1967) har undersökt skillnaderna mellan spontant och uppläst tal och anser att man vanligtvis genast kan avgöra om ett tal är uppläst eller spontant. Detta beror inte bara på skillnader i syntax och ordförråd, utan också på olikheter i ljudbildning och prosodi. Bland annat visar hon att pauserna i spontant tal är både fler och längre än i uppläst text. I uppläst text är hastigheten jämn, medan tempot varierar i spontant tal. Nyhetsredaktörerna är däremot professionella talare och också deras fria tal kan låta uppläst. I de enstaka fall där det har varit svårt att avgöra om det handlar om en uppläst text eller en väl inövad, fritt framförd text (till exempel i en direktrapport av en reporter ute på fältet) har jag exkluderat segmenten ur analysen.

Antalet reportrar eller nyhetsvärdar som förekommer i det upplästa materialet är totalt 103. Flera av dem förekommer flera gånger och det totala antalet *olika* röster som hörs är 76. Jag har analyserat endast finlandssvenska reportrar, eftersom denna undersökning fokuserar på det finlandssvenska talade standardspråket, men det är värt att notera att även sverigesvenska inslag hörs i de finlandssvenska nyheterna nästan dagligen tack vare ett samarbete med Sveriges Radio.

## 5.1.2 Undersökningsvariabler

Utgångspunkten för valet av undersökningsvariabler är de fyra reglerna för ett vårdat uttal som presenteras i avsnitt 4.4. Dessa har jag operationaliserat till variabler och kompletterat med uttalsdrag undersökta i andra sociolingvistiska studier, specifikt Reuter (1982), Nyholm (1984), Nordberg (1985) och senare Sundgren (2004) samt Leinonen (2013 och 2015b) och Rabb (2014). Därtill har jag närmast mig materialet med ett öppet sinne och även analyserat sådana uttalsdrag som trätt fram ur materialet. Variablerna presenteras endast ytligt här; för en djupare analys av dem hänvisas till studierna A och B. I korthet är de undersökta variablerna följande:

- 1) Förekomst och bortfall av slutkonsonanter och ändelser:
  - a) finalt *-r*, med fokus på verb i presens (t.ex. *kommer, hoppas*), plurala substantiv (t.ex. *bokstäver, bilar*) och korta funktionsord (t.ex. *för, efter*)
  - b) finalt *-t* i neutrala substantiv i bestämd form (t.ex. *bordet, taket*), i supinum av 1:a och 4:e konj. verb (t.ex. *kommit, hoppat*) och i funktionsord (t.ex. *mycket, vilket*)
  - c) finalt *-d* och finalt *-g* i funktionsord och frekventa, vanliga ord (t.ex. *med, jag*)
  - d) finalt *-g* och finalt *-v* samt preteritumändelserna *-e* och *-de* i verb i preteritum (t.ex. *tog, gav, hoppade*).
- 2) Förekomst och bortfall av slutljuden i orden *skulle (sku)*, *skall (ska)*, *till (ti)*, *måste (måst)* och *inte (int)*.
- 3) Skriftspråksnära uttal eller uttalslättnader i:
  - a) vanliga, ofta obetonade ord, såsom *det/de(t)*, *och/å*, *också/äh*, *är/e*
  - b) adjektivändelser: huruvida [g] hörs i ändelserna *-ig* och *-igt* (t.ex. *tidig/tidi* eller *tidigt/tidit*) och [k] i ändelsen *-iskt* (t.ex. *praktiskt/praktist*).
- 4) Kvantitetsfenomen typiska i svenska varieteter i Finland:
  - a) kortstavighet i ett urval vanliga ord som ofta uttalas kortstavigt i vardagligt tal, t.ex. /bara/ i stället för /ba:ra/
  - b) långa tonlösa konsonanter efter lång betnad vokal i två eller flerstaviga ord, t.ex. /sta:tten/ i stället för /sta:ten/

Jag undersöker endast de upplästa nyhetstexterna, vilket innebär att fritt tal i till exempel diskussioner mellan reportrar, direkta rapporter och intervjufrågor utesluts ur analysen. Inte heller vokal- eller konsonatkvalitet, taltempo, pauser eller prosodi ingår i undersökningen.

## 5.1.3 Metoder för kodning och analys

Största delen av programmen fanns i Yles arkiv på ljudband, DAT-kassetter, film, Beta och VHS och måste därför digitaliseras innan jag kunde använda dem. Analysen har underlättats av de metadata som finns för programmen, till exempel sändningsuppgifter där redaktörernas namn ingår. För en del av programmen finns även nyhetstexterna bevarade, antingen på papper eller i digitalt format, vilket naturligtvis har underlättat transkriberingen.

Jag har transkriberat programmen med hjälp av programmet Transana<sup>11</sup> och transkriberat i enlighet med skriftspråket. Jag har kodat in de undersökta variablerna i transkriptionen och därmed gjort dem sökbara. Följande utdrag ur transkriptionen av Aktuellt 13.11.2002 illustrerar metoden.

”Flygvapnets övningsplan i Kauhava ha /ha/ på senare tid råkat /slut-t/ ut fö /fö/ märkliga attacker /slut-r/ under /slut-r/ sina /kort i/ nattflygningar /slut-r/.”

Här betyder koden /ha/ att *har* uttalas utan hörbart *r* (ett uttal med *r* kodas /har/), koden /slut-t/ betyder att finalt *-t* uttalas, koden /fö/ anger att *för* uttalas utan *r*, koden /slut-r/ innebär att finalt *-r* uttalas, och /kort i/ betyder att ordet uttalas med kort vokal.

Jag har gjort en noggrann auditiv bedömning av de olika uttalsdragen och lyssnat på dem upprepade gånger med hörlurar. I oklara fall har jag bett kolleger om hjälp med bedömningen och i enstaka fall har jag utelämnat en förekomst ur analysen, ifall det inte gått att avgöra hur variabeln förverkligades.

För excerperingen av variablerna har jag använt mig av verktyget WordSmith<sup>12</sup>, där jag genom att söka på variabelkoderna fått fram konkordanslistor över beläggen. I och med att jag har kodat såväl förekomster som nollförekomster har jag kunnat beräkna andelen av olika uttalsdrag och göra jämförelser mellan olika ordklasser och mellan ord i olika kontexter. För att få tillräckligt stora frekvenser och minimera risken att enskilda redaktörer påverkar utfallet har jag sammanslagit resultaten enligt årtionde (1970-talet, 1980-talet, 1990-talet och 2000-talet). Det ger visserligen en grövre bild av utvecklingen, men visar på eventuella förändringar på lång sikt. Skillnaderna mellan utfallen har signifikantstests med chi kvadrat.

För att underlätta läsningen skrivs variablerna i huvudsak i enlighet med skriftspråket. Exempelorden skrivs med kursiv och uttalet markeras med snedstreck, där lång kvantitet på vokaler markeras med kolon och lång kvantitet på konsonanter med dubbelkonsonant, t.ex. så här: /lö:ppa/ för ett uttal av ordet *löpa* med förlängd konsonant efter lång vokal.

#### 5.1.4 Metodkritik och etiska aspekter

Jag har valt att göra en fonologisk, auditiv analys för att analysera den ljudbild som når publiken och de språkliga ideologier som uttalet i nyheterna förmedlar. Analyssituationen skiljer sig ändå från publikens lyssnande, eftersom publiken ofta befinner sig i situationer där nyheterna snabbt går förbi, hörs i bakgrunden eller störs av andra bakgrundsljud. I min analys har jag kunnat lyssna koncentrerat med hörlurar, utan störande bakgrundsljud och haft möjlighet att gå tillbaka och lyssna flera gånger. Därför är det möjligt att en del av de ljud jag nu räknar som förekomster inte skulle uppfattas som sådana i en verklig publiksituation. Å andra sidan uppfattar människor uttal på väldigt olika sätt, beroende på deras egen språkliga bakgrund, deras språkliga förväntningar, deras sinne för språkliga

<sup>11</sup> Programmet finns tillgängligt på <https://www.transana.com>.

<sup>12</sup> Programmet finns tillgängligt på <http://www.lexically.net/wordsmith>.



nyanser och deras attityder till språk, vilket gör det omöjligt att på ett generellt plan avgöra vad publiken hör.

Hur väl har jag då lyckats höra och tolka uttalsvariablerna? För att avgöra detta har jag gjort några mindre stickprovstest, där jag bett andra personer analysera korta utdrag ur materialet. Testerna har emellertid haft bristande framgång, eftersom testpersonerna har missat en stor del av förekomsterna och ofta bedömt dem olika sinsemellan. Jag har således insett att det krävs stor vana för att kunna analysera uttalsdrag på detta sätt. Uppläsningarna har högt tempo och antalet variabler är många, vilket gör att det ofta behövs tiotals avlyssningar av varje program för att man ska kunna bedöma alla variabler. Det är tidskrävande att lära sig tekniken och det var inte rimligt att kräva så mycket tid av testpersonerna. Därför ser jag en fördel i att jag själv har transkriberat och analyserat hela materialet, vilket gör att bedömningen är enhetlig och att de förändringar som har skett i uttalet i nyhetsuppläsningarna inte kan förklaras med att olika personer har analyserat uttalet olika.

Programmen som analyseras har sänts i radio och tv och har därmed funnits i offentligheten redan tidigare. Däremot vill jag inte peka ut enskilda redaktörer i uttalsanalysen och för att skydda dem nämner jag inte deras namn eller identifierar dem på något annat sätt. Även sammanslagningen av analysresultaten till grupper per årionde skyddar enskilda redaktörer från att bli utpekade.

Materialets storlek kan alltid diskuteras och även detta material kunde ha varit större. Speciellt i analysen av hur enskilda ord uttalas hade jag gärna haft fler belägg, medan materialet räckte väl till för analysen av bortfallet av slutkonsonanter. En fonologisk analys på denna detaljnivå är emellertid mycket arbetsdryg och det hade varit ytterst tidskrävande att få till stånd ett ännu större material. Jag har därför valt att dra gränsen här och i stället vara tydlig med hur många belägg slutsatserna baserar sig på.

## 5.2 Undersökning av språkideologier

Jag närmar mig frågan om journalisternas<sup>13</sup> språkideologier genom att undersöka deras uttalade åsikter om och underliggande attityder till olika språkliga särdrag, till olika varieteter och till de föreskrivna språknormerna. För att möjliggöra såväl kvalitativa som kvantitativa analyser i studierna C och D har jag valt att samla in material via en enkätundersökning med både öppna frågor och flervalsfrågor. Uttalsanalysen är diakron, men det är naturligtvis omöjligt att i efterhand göra en motsvarande diakron studie av journalisternas åsikter och attityder. För att simulera en dylik studie delade jag in journalisterna enligt å ena sidan ålder och å andra sidan den tid de arbetat på Yle, för att undersöka om det finns skillnader mellan de olika gruppernas åsikter. Jämförelsen försvårades dock av att antalet redaktörer i de olika grupperna är mycket olika och analysen visade inte några signifikanta skillnader mellan gruppernas åsikter.

---

<sup>13</sup> Jag använder begreppen *journalister* och *redaktörer* som synonymer.

## 5.2.1 Materialinsamling

För att nå så många journalister som möjligt samlade jag in materialet via ett elektroniskt frågeformulär. Vid insamlingstidpunkten arbetade jag själv på Svenska Yle, vilket gjorde processen enklare. Jag kunde skicka ut meddelanden i Yles interna system och fanns på plats för att svara på frågor vid behov. En vecka innan utskicket publicerades en intervju med mig på bolagets intranät, där jag berättade om min forskning och om den kommande undersökningen. Måndagen den 13 oktober 2014 skickade jag ut ett e-postmeddelande om enkäten via en e-postlista som Svenska Yles språkstöd<sup>14</sup> upprätthåller. Meddelandet gick därmed till alla vid Svenska Yle och till andra svenskspråkiga i bolaget. Meddelandet publicerades också på Svenska Yles interna Facebooksida.

Under den första veckan svarade drygt 70 personer. Den veckan var det höstlov i många skolor och en del av personalen var på semester. Följande måndag skickade jag ut en påminnelse per e-post med beskedet att enkäten är öppen ännu en vecka och i slutet av veckan hade det kommit in sammanlagt 93 svar. Det här motsvarar ungefär en fjärdedel av de anställda vid Svenska Yle.

Enkäten har 39 frågor indelade i fem olika kategorier (formuläret finns i sin helhet som bilaga 1). För att göra enkäten så snabb och enkel som möjlig formulerade jag 24 frågor som flervalsfrågor, men lade till en kommentarmöjlighet vid varje fråga. Inga frågor var obligatoriska.

Den första kategorin handlar om de språkliga direktiven och språkstödet. Med frågorna i den här kategorin ville jag få fram redaktörernas kunskap om språkreglerna på ett allmänt plan och introducera dem i ämnet. Därför började jag med mer generella frågor och placerade frågorna om uttalsreglerna senare i enkäten. Jag ville också utreda redaktörernas inställning till de språkregler och normer som finns uppställda för deras arbete. En av de viktigaste frågorna i denna kategori är fråga 6, *Vad tycker du kännetecknar ett gott tv- och radiospråk?*, som är en öppen fråga. Därtill frågade jag vilka språkliga verktyg redaktörerna själva använder och om deras erfarenheter av språkstödet vid Yle.

Följande kategori behandlar uttalet och inleds med tre frågor om de uttalsrekommendationer som presenteras i avsnitt 4.4 och som utgör grunden för den fonologiska variationsanalysen (jfr 5.1). Frågorna handlar om hur väl redaktörerna känner till uttalsreglerna, hur viktiga de tycker att reglerna är och vilka av reglerna de försöker följa. Därefter fortsätter enkäten med frågor om det egna uttalet, vilka specifika aspekter redaktörerna fäster uppmärksamhet vid i sitt eget uttal och hur mycket de anpassar sitt uttal i etern. I sista frågan i den här kategorin ombeds de nämna en redaktör med gott uttal. Frågorna i första och andra kategorin analyseras i Stenberg-Sirén (2017) (studie C).

I den tredje kategorin är temat regionala drag i uttalet. Redaktörerna tillfrågas om sina åsikter om regionala drag i tv- och radioröster och de ombeds kommentera graden av regionala drag i sitt eget språk, såväl eterspråket som det privata språket. Även om alla frågor i denna kategori är flervalsfrågor har många informanter skrivit in kommentarer och dessa utgör grunden för den attitydanalys jag gör i Stenberg-Sirén (2016) (studie D). Jag valde begreppet *regionala drag*, eftersom det var tillräckligt brett för att kunna innefatta

---

<sup>14</sup> Språkvårdaren vid Svenska Yle kallas för språkstöd.

såväl dialekter som mindre dialektala eller regionala nyanser. Däremot använder jag ordet *dialekt* som motpol till *standardspråk* på en skala. Jag valde också den i vetenskapliga sammanhang vanliga termen *standardspråk* i stället för *högsvenska*.

Två öppna frågor bildar den fjärde kategorin:

24. *Vilket uppdrag upplever du att Yle har för svenskan i Finland? Uppfylls det?*

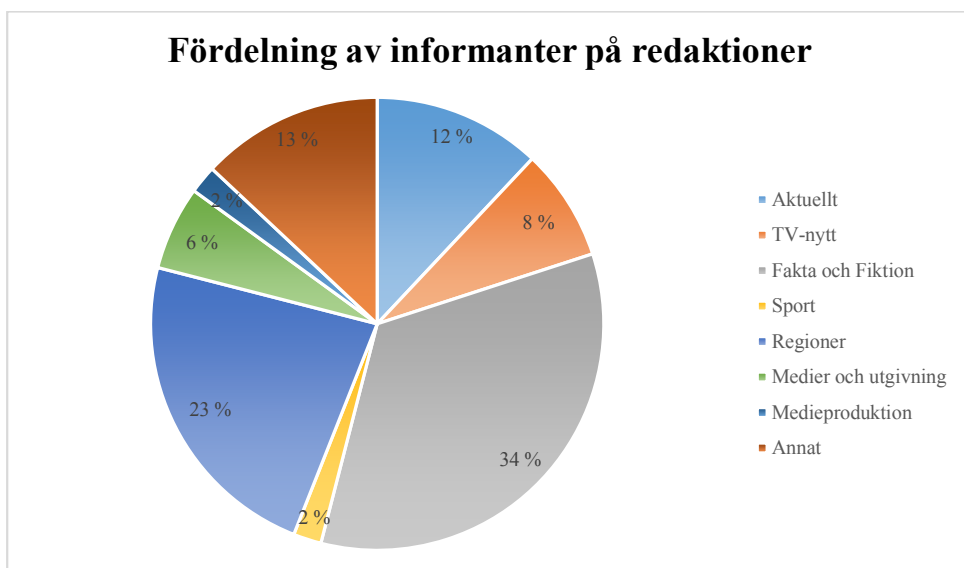
25. *Vilket uppdrag upplever du att du som enskild redaktör har för svenskan i Finland?*

Med dessa frågor ville jag inte bara få fram redaktörernas syn på Yles uppdrag, utan också deras åsikter om den egna yrkesrollen. Dessa frågor analyseras i Stenberg-Sirén (manus).

Frågorna i den sista kategorin samlar in bakgrundsuppgifter om informanterna. Förutom traditionella sociolingvistiska variabler, till exempel kön, ålder, utbildning, uppväxtort och nuvarande boendeort, ombads redaktörerna uppge vilket eller vilka språk eller språkvarieteter de talat som barn och nu som vuxna. Även frågor om deras arbetshistoria och arbetsuppgifter ingår, bland annat en fråga om huruvida de nu eller tidigare har arbetat med nyheter. Jag ville se om erfarenhet av arbete på en nyhetsredaktion, med de språkliga normer som gäller i nyhetsarbetet, kunde utgöra en förklarande faktor till skillnader i språkideologier.

### **5.2.2 Informanter**

Ungefär 25 procent av de anställda vid Svenska Yle besvarade enkäten, totalt 93 informanter, och av dessa är 60 procent kvinnor och 40 procent män. Alla arbetade inte som radio- eller tv-redaktörer vid undersökningstillfället, utan en del arbetade som översättare, med administration eller som chefer. Av praktiska skäl kallar jag dem dock alla för redaktörer eller journalister. Jag ville inkludera alla yrkesgrupper i undersökningen, eftersom de åsikter som råder generellt på redaktionerna påverkar arbetskulturen och normuppfattningen. Redaktörernas fördelning på olika redaktioner motsvarar i stora drag de olika avdelningarnas storlek och är till denna del representativ. Detta illustreras i figur 1.



*Figur 1. Den procentuella fördelningen av informanter på olika redaktioner. Aktuellt börjar högst upp och ordningen går medsols.*

I figuren ser man att 20 procent av informanterna för tillfället arbetar på nyheterna, Aktuellt eller TV-nytt, och 23 procent på en regional redaktion, som också gör regionala nyheter. Av alla informanter har 69 procent någon gång arbetat med nyheter. Den stora organisationen Fakta och Fiktion, som innefattar bland annat faktaprogram, kulturprogram och barnprogram, är hemvist för 34 procent av informanterna. Informanterna hade svårt att svara på frågan om vilken kanal de primärt arbetar för (Yle Fem, Vega, Extrem eller svenska.yle.fi), eftersom de ofta gör program eller innehåll för flera kanaler. Däremot har endast 4 informanter uppgett Yle Extrem som primär utgivningskanal, vilket betyder att kanalens redaktörer är underrepresenterade. Orsaken till det här är svår att klargöra, men en förklaring kan vara att en stor del av kanalens medarbetare arbetar på frilansavtal och därför inte sätter tid på undersökningar av det här slaget.

Den yngsta ålderskategorin saknas bland informanterna; den yngsta informanten är född 1989 och var således 25 år gammal vid undersökningstillfället. Den äldsta informanten är född 1950 och var alltså 64 år gammal, vilket ger ett brett åldersspann. De flesta informanter har en lång arbetshistoria i bolaget. Över hälften, 50 av de 91 informanter som svarade på frågan, hade vid undersökningstillfället arbetat 15 år eller längre vid Yle och endast 6 hade arbetat mindre än 5 år. Det innebär att de åsikter och attityder som analyseras i undersökningen speglar de normuppfattningar som råder bland de etablerade journalisterna, medan åsikterna hos yngre journalister, som är nya i bolaget, inte kommer fram i enkäten. Noggrannare information om informanternas ålder, utbildning, hemorter och hemspråk finns i studie D.

Informanterna svarade mycket samvetsgrant på enkäten, trots att inga frågor var obligatoriska. De har också aktivt bidragit med frivilliga kommentarer och svaren på enkäten utgör således ett rikt material. I analysen citeras informanternas svar ordagrant och

eventuella (språkliga eller andra) fel rättas inte. Informanterna är anonymiserade med en kod, som innehåller elementen I för informant och ett nummer, bokstaven M för man och K för kvinna och födelseår, enligt modellen I24K76 – informant 24, kvinna, född 1976.

### 5.2.3 Analysmetoder

Enkätsvaren analyseras såväl kvalitativt som kvantitativt. Jag använder korrelationsanalyser för att räkna ut sambandet mellan olika variabler (se studie D) och även modererade regressionsanalyser, med vilka man kan räkna ut effekten av en variabel på en annan då den modereras av en tredje variabel (Hayes 2013). Informanternas kommentarer analyserar jag också kvalitativt i studierna C och D, bland annat för att komma åt underliggande attityder och ideologier. Inom attitydforskning görs skillnad mellan åsikter, som är uttalade och medvetna, och underliggande attityder, som kan vara omedvetna (se t.ex. Garrett, Coupland och Williams 2003). Dessa attityder och åsikter ger i sin tur uttryck för redaktörernas språkideologier, som ofta är omedvetna för personerna själva, eftersom de är ”självklara” och känns som sunt förnuft (Verschuere 2012). Därför är det viktigt att analysera inte bara *vad* informanterna säger, utan också *hur* de säger det.

Eftersom såväl mitt forskningsområde som mitt syfte med enkäten stod klart för informanterna, ansåg jag öppenhet vara det bästa tillvägagångssättet. Därför frågade jag öppet efter redaktörernas åsikter om de olika undersökningselementen i stället för att använda till exempel Likertskalor (ett antal påståenden som informanterna ska ta ställning till med hjälp av olika skalor, och där de attityder man försöker komma åt inte alltid avslöjas för informanterna).

I enkäten frågar jag hur redaktörerna själva ser på sitt eterspråk och hur de talar i etern jämfört med i sitt privata liv. Fördelen med att undersöka självrapporterat beteende är att det är relativt enkelt att få fram material jämfört med att observera ett beteende. Även om självrapporterat beteende ofta stämmer rätt väl överens med observerat beteende, är nackdelen förstås att man inte kan avgöra sanningshalten i informanternas rapporter eller bedöma deras förmåga till självinsikt (Ajzen och Fishbein 1980:38). I detta fall, då jag undersöker redaktörernas språkideologier, är det självrapporterade beteendet däremot av högsta vikt och kan avslöja mera om deras ideologiska syn än det faktiska beteendet (som inte alltid är kongruent med attityderna). Den slutliga analysen bygger därtill på en jämförelse av resultaten från den fonologiska analysen av uttalet i studierna A och B med resultaten från analyserna om åsikterna och attityderna i studierna C och D, vilket ger både bredd och djup åt undersökningen.

### 5.2.4 Metodkritik och etiska aspekter

Den fjärdedel av redaktörerna vid Svenska Yle som besvarade enkäten utgör ett representativt urval med tanke på de flesta bakgrundsfaktorer, men en bortfallsanalys är ändå på sin plats. Under tiden som enkäten låg ute var det höstlov i många kommuner, vilket innebar att en del av de anställda höll semester. Samtidigt pågick samarbetsförhandlingar

om att omorganisera personalen, vilket skapade en viss oro på redaktionerna. Dessa faktorer kan ha påverkat deltagandet negativt. Å andra sidan väckte enkäten intresse och några redaktörer beklagade efteråt att de inte hade hunnit svara på den. Därmed kan man inte tolka uteblivna svar som ointresse för själva frågan.

Motsvarar då de åsikter som framförs i enkäten åsikterna också hos dem som inte deltagit? Den frågan är naturligtvis omöjlig att besvara i efterhand, men i och med att svaren uppvisar rätt stor variation för åtminstone en del av frågorna, kan man förmoda att denna fjärdedel inte skiljer sig radikalt från resten. Såsom ovan konstaterats saknas däremot svar från den yngsta åldersgruppen och de nyaste journalisterna (två grupper som inte helt och hållet sammanfaller), vilket innebär att det är de mer etablerade journalisternas åsikter som kommer fram. En intressant fortsättning på denna studie skulle vara att göra en uppföljande analys med nya journalister, för att få fram hurdana attityder de har när de kommer in i yrket, och hur attityderna sedan möjligtvis förändras med tiden.

Även om nästan 100 svar möjliggör också kvantitativa analyser blir andelen svar snabbt liten, ifall man delar in informanterna i olika grupper. Statistiska analyser gjordes mellan åsikterna och olika bakgrundsfaktorer, men endast sådana skillnader som är statistiskt signifikanta redovisas. Därtill ger många informanter uttryck för flera åsikter, ibland också diametralt olika åsikter, vilket gör en kvantitativ analys vansklig. Jag undviker därför att generalisera alltför mycket utgående från den procentuella fördelningen av olika åsikter, utan fokuserar på den helhetsbild av åsikter och ideologier som framkommer.

Det finns för- och nackdelar med enkätundersökningar. Fördelarna är att de relativt enkelt kan distribueras till många informanter och att det går förhållandevis snabbt att analysera svaren kvantitativt, jämfört med till exempel kvalitativa fokusgruppintervjuer. Enligt Bijvoet (2013:134–135) är det mindre risk att öppna frågor styr svaren i lika hög grad som flervalssfrågor, medan flervalssfrågor är snabbare och enklare att analysera kvantitativt. Nackdelen är att svaren riskerar förbli på en ytlig nivå och forskaren har ingen möjlighet att ställa följdfrågor. Risken för att informanterna missförstår frågorna eller tolkar dem olika är också större i en enkätundersökning. För att minimera riskerna för missförstånd justerade jag enkäten flera gånger i enlighet med den respons jag fick via flera mindre provundersökningar. Därtill var jag själv tillgänglig på Svenska Yle under de två veckorna som undersökningen pågick. Ingen tog kontakt på grund av oklarheter i enkäten, men däremot fick jag ett par kommentarer om att formuläret var klart och tydligt.

Min egen roll bör också kommenteras i sammanhanget. Jag arbetade på Yle under tidsperioden 1995–2010 och är således bekant för många av informanterna (om än inte för alla). Informationen om min forskning hade publicerats på intranätet och var allmänt känd, vilket kan ha påverkat informanternas svar. Garrett, Coupland och Williams (2003:28–29) betonar att ”the social-desirability bias”, det vill säga att informanterna svarar på ett politiskt korrekt sätt för att framstå i ett positivt sken, aktualiseras framför allt i intervjusituationer. Samma fenomen kan möjligen förekomma även i denna enkätundersökning, även om jag inte har hittat några tecken på det. Många svar är överraskande långa, ingående och ärliga (så vitt jag kan bedöma), vilket kan vara en följd av att jag själv har en bakgrund i bolaget. Det ingår en del metakommentarer riktade till mig i enkäten, men de handlar sällan om innehållet i enkäten. Ett fåtal personliga hälsningar eller kommentarer i svaren har jag exkluderat ur analysen.

Enkäten besvarades anonymt och jag använder koder för informanterna i rapporteringen för att bevara deras anonymitet. Trots de anonyma svaren blir det tydligt för mig vem som döljer sig bakom en del av svaren utgående från de bakgrundsuppgifter de har gett. Detta har jag tagit i beaktande under hela processen och jag har varit extra aktsam i beskrivningen av dem för att inte röja deras identitet.

## 6 Resultat och analys

I detta kapitel sammanfattar och diskuterar jag resultaten från studierna A–D. Alla resultat ingår inte i denna diskussion; för mer omfattande redovisning och fördjupning på detaljnivå hänvisas till de enskilda artiklarna.

Analysen ger inte en entydig bild av vare sig språket eller språkideologierna, utan resultaten visar på en komplex situation som till vissa delar uppvisar motstridiga drag. I de följande avsnitten diskuterar jag resultaten ur olika synvinklar och slutligen i avsnitt 6.3 diskuterar jag helheten och svarar på forskningsfrågorna (som är formulerade i avsnitt 1.2).

### 6.1 Stark standardspråksideologi och ett normnära språk

En av de slutsatser man kan dra från analyserna i delstudierna A–D är att journalisterna vid Svenska Yle ger uttryck för en stark standardspråksideologi såväl i ord som i handling. De anser att språknormerna är viktiga och att rekommendationerna bör följas. De ser språknormering som en del av sitt uppdrag som representanter för ett public service-uppdrag.

#### 6.1.1 Betydelsen av språknormerna

Det råder stor samstämmighet bland redaktörerna om att språkreglerna är viktiga och att de bör följas (se studie C). Många av dem nämner att journalisterna är modeller för ett vårdat talspråk och att det också är en del av deras public service-uppdrag att språket håller hög kvalitet (Stenberg-Sirén manus). Informant I36K58 känner ansvar för språket:

*”Jag är en droppe i medieflödet, men varje droppe räknas. Jag tycker alltså att det känns viktigt att vara en språkmodell. Det är ett ansvarsfullt jobb.”* (Informant I36K58)

Informanterna anser att Yle ska vara trovärdigt inte bara gällande innehållet utan också gällande språket; publiken ska kunna lita på att språket i radio och tv är gott. I sina beskrivningar av vad som kännetecknar ett gott radio- och tv-språk använder många informanter ordet *korrekt* (se bilaga C). Och hos en del ses ett förhållandevis restriktivt synsätt på språknormerna, såsom hos informant I45M52 som är kompromisslös i sin kommentar:

*”heter det snabel-a så heter det inte åt”* (Informant I45M52)

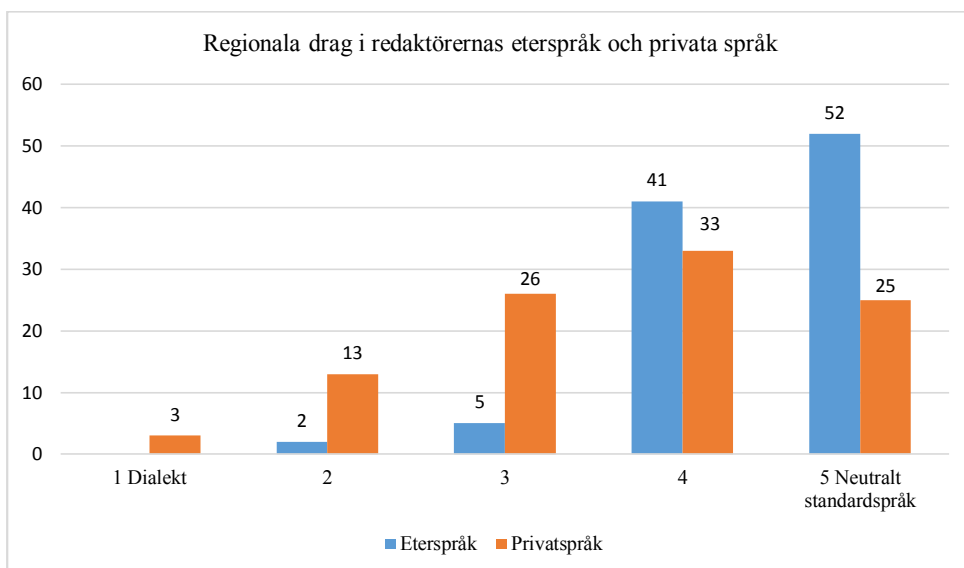
Gällande uttalsreglerna för ett vårdat talspråk anser 84 procent av informanterna att det är viktigt att reglerna följs. Däremot uppger 33 procent att de inte alls kommer ihåg vilka reglerna är, vilket dels förklaras av att alla informanter inte har sådana arbetsuppgifter att de själva hörs i programmen, dels av att de undervärderar sina kunskaper, vilket de fria



kommentarerna ger vid handen. Men framför allt vittnar svaren om att det råder en allmän uppfattning om att reglerna är viktiga och att de ska följas. Denna uppfattning har även andra yrkesgrupper än journalisterna vid Svenska Yle, vilket avspeglar den arbetskultur som råder och vilka normer som sitter i väggarna. Ett normnära standardspråk värderas högt och man ser en tydlig *standardspråksideologi* hos många redaktörer. Detta är dock inte det enda synsättet som råder, vilket jag återkommer till nedan.

Även journalisternas syn på regionala drag i etern visar på en stark standardspråksideologi. De ger uttryck för en positiv inställning till regionala drag på en direkt fråga, men de underliggande attityderna visar på en inte fullt lika positiv inställning. Hela 89 procent svarade att det är positivt att redaktörernas regionala bakgrund hörs i etern, men en analys av deras attityder visar att bara 71 procent förhåller sig positivt till regionala drag (se studie D). Även om de underliggande attityderna är mindre positiva, är också 71 procent en hög andel och en klar majoritet är positivt inställda till regionala varieteter. Denna positiva inställning märks dock inte i hur de själva talar i etern, vilket en analys av deras självrapporterade beteende ger vid handen.

Figur 2 visar hur redaktörerna själva uppger att de talar privat och i etern. De ombads placera in sitt privata språk och sitt eterspråk på en skala från 1 till 5, där 1 motsvarar dialekt och 5 neutralt standardspråk. De blå staplarna i figuren illustrerar eterspråket och de röda staplarna det privata språket. Informanterna (endast de som hörs i etern ingår) upplever att de har betydligt mera dialektala eller regionala drag i sitt privata språk än i eterspråket och 93 procent har placerat sitt eterspråk på en av de två mest standardnära punkterna (4 eller 5) på skalan.



Figur 2. Redaktörernas bedömning av sitt eterspråk och sitt privata språk på en skala från dialekt (värde 1) till neutralt standardspråk (värde 5). Siffrorna anger den procentuella fördelningen av informanterna, där endast de som för tillfället hörs i etern ingår.  $N = 59$ .

Informanterna konstaterar också att även om det i princip är positivt med regionala drag i etern, så får dragen inte vara för starka och de ska inte förekomma i nyheterna. Nyheterna är den mest formella programgenren och redaktörernas personlighet ska inte betonas, utan ett neutralt språk är en del av det som skapar (illusionen av) objektiva nyheter. En del av informanterna framhåller att alltför starka regionala drag stör lyssnandet och tar bort fokus från innehållet. Här återkommer vi alltså till rådande förväntningar på att nyheterna ska ha det mest standardnära språket av alla programgenrer.

### 6.1.2 Standardnära uttal

Den starka standardspråksideologin kan man även utläsa ur analysen av uttalet i nyhetsuppläsningarna. Journalisterna följer rekommendationerna väldigt noga och har gjort det under hela tidsperioden (detaljerade resultat finns i studie A). Överlag är uttalet mycket standardnära, vilket skapar en klar skillnad till vardagligt talspråk. Uttalsreglerna för ett vårdat talspråk (som presenteras i avsnitt 4.4) följs väl, vilket vi kan se i tabell 3 där uttalet för ett urval av rekommendationerna visas för hela undersökningsperioden.

Tabell 3. Antalet förekomster samt procentuell fördelning av rekommenderat uttal och icke rekommenderat uttal för ett urval variabler under undersökningsperioden 1970–2009

Rekommenderat uttal			Icke rekommenderat uttal		
Uttalsdrag	%	N	Uttalsdrag	%	N
Långa betonade stavelser	76	330	Kortstavigt uttal	24	103
Finalt <i>-t</i> i bestämda substantiv i neutrum	89	446	Bortfall av finalt <i>-t</i> i bestämda substantiv i neutrum	11	54
Finalt <i>-t</i> i verb i supinum	93	126	Bortfall av finalt <i>-t</i> i verb i supinum	7	10
Finalt <i>-r</i> i verb i presens (två- eller flerstaviga verb)	78	494	Bortfall av finalt <i>-r</i> i verb i presens (två- eller flerstaviga verb)	22	141
<i>Inte</i>	99	126	<i>Int</i>	1	1
<i>Skulle</i>	90	19	<i>Sku</i>	10	2
<i>Re:dan</i>	87	20	<i>Redan</i>	13	3
<i>Till</i>	70	169	<i>Ti</i>	30	72

Uttalsrekommendationerna förespråkar att kortstavigt uttal bör undvikas, så att en lång betonad stavelse uttalas med antingen lång vokal eller lång konsonant. Detta analyserar jag via 21 vanliga, ofta förekommande ord (se studie B) och delar in orden i tre grupper: en grupp där uttalet oftast eller alltid uttalas med lång vokal, en grupp där uttalet oftare är med lång vokal men kortstavigt uttal också förekommer, och slutligen en grupp med ord som oftare uttalas kortstavigt. I den tredje gruppen hittar vi endast tre ord, *medan*, *sina* och *våra*, vilket innebär att det normenliga uttalet dominerar i de flesta av undersökningsorden. Sammantaget uttalas ca 24 procent av de analyserade orden kortstavigt.

Uttalet av finalt *-t* i bestämda substantiv i neutrum samt i verb i supinum uppvisar liknande tendenser. Bortfallet är endast 11 procent i substantiven och 7 procent i verben i supinum. Finalt *-t* faller mera sällan än finalt *-r*, som ofta realiserar på ett sådant sätt att örat inte uppfattar ett distinkt /r/, men ändå är bortfallet av finalt *-r* litet jämfört med vardagligt talspråk. Bortfallet är större i verb i presens och betydligt mindre i plurala substantiv och i enstaviga ord (för detaljerade resultat, se studie A).

De enskilda ord som nämns i uttalsrekommendationerna uttalas alla ytterst normnära, med endast enstaka belägg på den talspråkliga varianten av orden *inte*, *skulle* och *redan*. Det ord som uppvisar större variation är ordet *till*, som i 30 procent av beläggen uttalas *ti*. Ordet är ofta obetonat och *l*-bortfallet är större före konsonant än före vokal. Även de uttalsrekommendationer som inte ingår i tabellen ovan följs ytterst noga. Till exempel förekommer endast två belägg på bortfall av ändelsen *-de* i preteritum och för de vanliga småord där uttalslättnader rekommenderas (t.ex. *och*, *det*, *är*) följs rekommendationerna så gott som till fullo.

I den fjärde uttalsregeln i *Röst och språk* rekommenderas att *de* ska uttalas *di*. Detta uttal kan sägas vara en arkaism, som särskiljer dagens talade standardfinlandssvenska från

standardsvenskan i Sverige, där genomslaget av *dom* som uttalsform kan betecknas som en genomgripande förändring i talspråket under de senaste årtiondena (SAG 1:27). I debatten i Sverige höjs röster för att *dom* ska tillåtas även i skrift och till och med för att *dem* ska strykas helt och hållet (Birkebo 2016). I Finland betecknades formen *dom* länge som ovårdad och tillhörande dialekter (se Nyholm 1984a:37–44). Formen *dom* är vanligare i dialekterna i Nyland och Åboland, medan *di* förekommer i många dialekter framför allt i Österbotten (Ahlbäck 1971:41 och Leinonen 2015b:148). Leinonen (2015b) visar att även i finlandssvenskan har *dom* blivit mycket vanligt i ett urval städer. I Mariehamn dominerar formen *dom* bland alla språkbrukare, medan speciellt yngre talare i Helsingfors och Åbo använder *dom* och de äldre håller fast vid *di*. I Vasa är bruket av *di* genomgående bland äldre, medan bruket varierar hos unga; knappt 40 procent av de yngre Vasaborna i Leinonens (2015b:157) studie använder *dom*, resten säger *di* (se också Rabb 2012).

Trots att *dom* är vanligt i talspråket i Finland och totalt dominerande i Sverige, är *di* den enda form som förespråkats av Svenska Yle fram till 2014. I broschyren *Så talar och skriver vi på Svenska Yle* (2014) har *dom* lagts till som alternativ till *di*. Eftersom min undersökningsperiod tar slut vid 2009 är det endast *di* som gäller som rekommendation och redaktörerna hör samman uppmaningen: endast fyra fall av *dom* förekommer i materialet från de fyra årtiondena (och ett *dom* i stället för *dem*). *Di* dominerar, men även *de* förekommer, vilket illustreras i tabell 4. Användningen av *de* varierar mellan redaktörerna; det finns några som primärt säger *de*, några som primärt säger *di* och några som växlar. Detta fenomen konstaterade även Takolander (1978) i sin studie av nyhetsuppläsningar på 1970-talet.

Tabell 4. Antalet de, di och dom i de upplästa radio- och tv-nyheterna 1970–2009

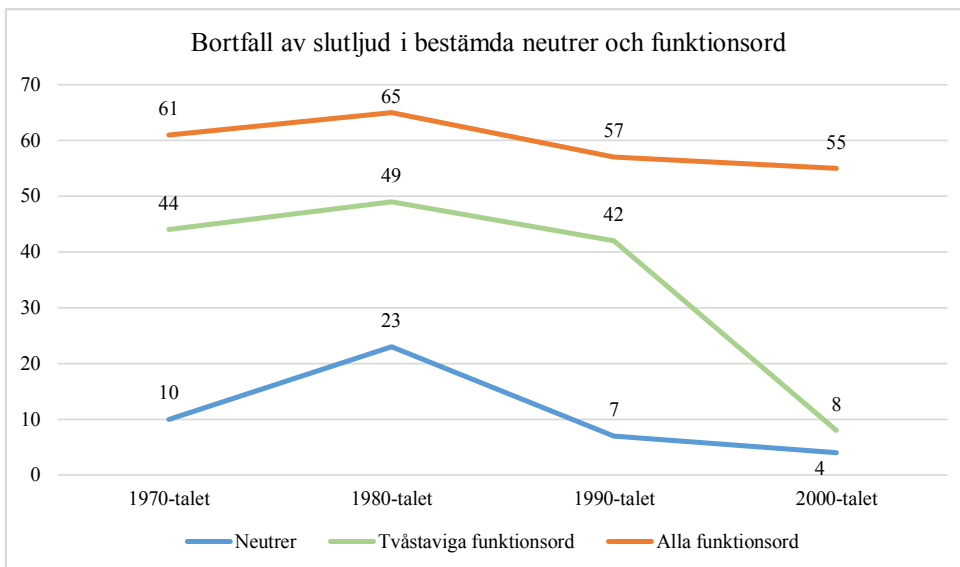
Ord/årtal	1970-talet	1980-talet	1990-talet	2000-talet	Summa
De	15	16	5	9	45
Di	40	53	47	47	187
Dom	1	2	1	0	4

I Nyholms (1984a:37) undersökning använde 1 % av radioredaktörerna *dom* på 1970-talet, vilket är i linje med mina resultat. Användningen av *dom* har alltså inte spridit sig till nyhetsspråket åtminstone fram till 2009. En uppföljande studie efter att *dom* togs in som parallell rekommendation 2014 kunde eventuellt visa på en förändring. Å andra sidan sitter rekommendationen om *di* i ryggmärken hos många redaktörer och en förändring sker inte nödvändigtvis snabbt.

I andra programgenrer med mer informellt tal ser fördelningen troligtvis annorlunda ut. Rosenberg-Wolffs (2010) studie av det lättsamma diskussionsprogrammet *Fritt fram med Stefan och Staffan* (10.3.2007) visar att både *di* och *dom* förekommer parallellt: *di* förekom 50 gånger och *dom* 20 gånger. Detta gäller naturligtvis endast två redaktörer, men resultaten ger en fingervisning om att *di* och *dom* förekommer parallellt i vardagligare tal och i mera underhållningsbetonade programgenrer.

### 6.1.3 Utveckling mot ett ännu mera standardnära uttal

Uttalet är mycket standardnära under hela tidsperioden och en del variabler uppvisar ingen förändring över tid. Några variabler går däremot mot ett ännu mera standardnära uttal. Framför allt gäller detta uttalet av finalt *-t* i bestämda substantiv i neutrum samt uttalet av slutljudet i funktionsord (t.ex. prepositioner, pronomen, konjunktioner och adverb). I figur 3 visas hur bortfallet förändras för bestämda neutrer, för alla funktionsord i analysen (för hela listan se bilaga 1 i studie A) samt separat för de tvåstaviga funktionsorden *efter*, *eller*, *mycket*, *under*, *vilket* och *över*.



Figur 3. Det procentuella bortfallet av slutljuden i bestämda neutrer, i alla funktionsord och i tvåstaviga funktionsord under tidsperioden 1970–2009.

Bortfallet av finalt *-t* i bestämda neutrer har minskat från ca 10 procent på 1970-talet till ca 4 procent på 2000-talet, efter att tillfälligt ha ökat på 1980-talet. Funktionsorden är vanliga ord, som ofta är obetonade i satserna, och därmed är det naturligt att slutljudet faller. Detta gäller till exempel ord som *med*, *mycket* och *vid*. Därför är det extra markant att uttalet av dessa ord har blivit mer normnära under undersökningsperioden. Bortfallet av slutljudet i alla funktionsord har minskat från 61 procent till 55 procent och en separat analys av de sex tvåstaviga funktionsorden visar en kraftig minskning från 44 procent på 1970-talet till 8 procent på 2000-talet.

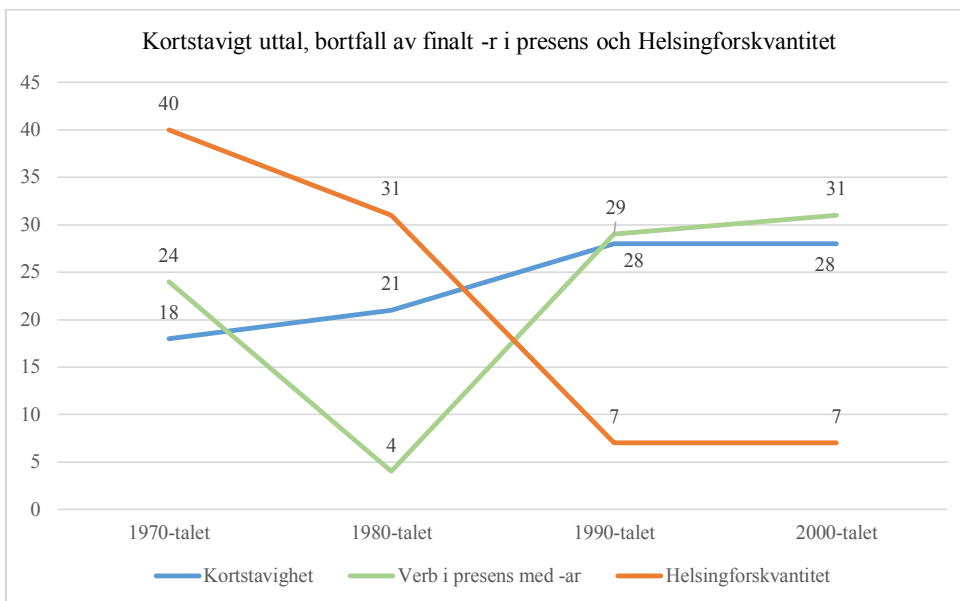
Denna utveckling mot ett tydligare skriftspråksenligt läsuttal visar på en rörelse mot ett ännu mera standardiserat uttal. I motsats till den allmänna tendensen till större informalitet i språket blir uttalet i de finlandssvenska nyhetsuppläsningarna mer normenligt och formellt, vilket skapar en större skillnad mellan standardspråket och vardagligt talspråk.

## 6.2 En standardspråksnorm under förhandling

Trots att både åsikterna om normerna och det faktiska uttalet visar på en ytterst stark standardspråksideologi bland journalisterna vid Svenska Yle, finns det också andra tendenser i materialet. Journalisterna uttrycker även åsikter som till vissa delar ifrågasätter normen och omförhandlar den, vilket det också finns belägg för i uttalet.

### 6.2.1 Avvikelser från uttalsnormerna

Som vi sett ovan har flera variabler gått mot ett mer normenligt och standardnära uttal, men det finns också några variabler som uppvisar en annan trend. Som vi såg i tabell 3 dominerar ett normenligt uttal av ord som potentiellt kan uttalas kortstavigt, men det kortstaviga uttalet ser ut att bli vanligare. På 1970-talet uttalades 18 procent av de undersökta orden kortstavigt och på 1990-talet och 2000-talet hade det kortstaviga uttalet ökat till 28 procent, vilket illustreras i figur 4 (förändringen från 1970-talet till 2000-talet ligger en aning över gränsen för signifikans,  $p \approx 0.076$ ). Kortstavigt uttal förekommer i hela Svenskfinland, såväl i standardspråket som i dialekter, och är således ett gemensamt drag för de flesta språkbrukare (för en djupare teoretisk bakgrund, se studie B). Uttalsdraget är djupt rotat i språket och Reuter (2014:49) konstaterar att det sällan utgör ett hinder i kommunikationen med sverigesvenska talare och att det därför inte nödvändigtvis behöver motarbetas. Även Ivars (2003:77–78) tror att kortstavigt uttal kommer att bestå i finlandssvenskan, eftersom det enligt henne är ett omarkerat, om än medvetet, språkligt drag hos finlandssvenskarna: ”Språkbrukarna säger själva att det skulle kännas onaturligt att uttala ord som *före* och *över* långstavigt.” Att kortstavigt uttal ökar i nyhetsuppläsningarna kan ses som ett tecken på att också nyhetsuppläsarna anser det vara ett naturligt uttal och att uttalsformen har stärkt sin ställning i det finlandssvenska standardspråket.



Figur 4. Den procentuella fördelningen av kortstavigt uttal, av bortfallet av finalt -r i verb i presens med ändelsen -ar och av uttal med lång tonlös konsonant efter lång betonad vokal (Helsingforskvantitet) i upplästa nyhetstexter 1970–2009.

I figur 4 synliggörs också en annan utveckling under de fyra årtiondena. Bortfallet av finalt *-r* ökar i vissa ordtyper. I alla verb i presens ökar bortfallet marginellt från 1970-talet till 2000-talet (från 20 % till 22 %), men verb i presens med ändelsen *-ar* uppvisar en större variation och ett växande reducerat uttal. Bortfallet ligger på 24 procent på 1970-talet, går ner till endast 4 procent på 1980-talet och stiger till 29 procent på 1990-talet och sedan till 31 procent på 2000-talet. Det finns ingen entydig förklaring till den här utvecklingen. Avvikelsen på 1980-talet är speciellt intressant, eftersom bortfallet av finalt *-r* i substantiv i bestämd form stiger under samma årtionde för att sedan sjunka på 1990-talet och 2000-talet (se figur 3 och studie A). Kurvorna uppvisar alltså motsatt riktning. På 1980-talet utökades sändningstiden för såväl tv:n som radion och ny personal anställdes. Det är möjligt att de nya redaktörerna inte insocialiserades så snabbt i språkkulturen och att uttalet därför varierar mera under detta årtionde. Samtidigt ökade medvetenheten om och intresset för språkvård, vilket kan förklara det mer normenliga uttalet av orden med finalt *-r*. Varför bortfallet sedan stiger de två följande årtiondena går inte att fastställa med säkerhet. I uttalsrekommendationerna för ett vårdat talspråk poängteras att man bör undvika *r*-bortfall med förlängd slutvokal, vilket förekommer i vardagligt talspråk i Helsingfors. Den rekommendationen följer redaktörerna och det finns endast enstaka belägg på ett sådant uttal med *r*-bortfall.

Enligt Wiik (2002) är ett *r*-bortfall utan en (tydligt) förlängd slutvokal vanligt i obetonad stavelse i dialekter i hela Österbotten. I regel faller finalt *-r* i ordslut om följande ord inleds med en konsonant (förutom *h*). Hon tar som exempel fraser från Korsholm (Wiik 2002:253):

/di leesä sagona/ 'de läser sagorna'  
/di leesär int sagona/ 'de läser inte sagorna'  
/di leesär helst sagona/ 'de läser helst sagorna'

I nyhetstexterna sker *r*-bortfallet nästan utan undantag före konsonant; endast i enstaka fall sker bortfallet före vokal eller paus. En möjlig förklaring till det ökande bortfallet kunde alltså vara att redaktörskåren vuxit och att det från och med 1990-talet ingår fler redaktörer med österbottnisk bakgrund i materialet. Även om regionala drag i övrigt inte hörs i nyhetsuppläsningarna, är *r*-bortfallet i obetonade stavelser möjligtvis så omarkerat att det följt med till nyhetsspråket.

Det tredje uttalsdraget som uppvisar en klar förändring under de fyra årtiondena är det som i figur 4 kallas Helsingforskvantitet, med andra ord lång tonlös konsonant efter lång betonad vokal, som förekommer främst i Helsingforsregionen och delvis i Åbo (se studie B för en analys av uttalsdraget). Detta uttalsdrag har minskat kraftigt i nyheterna, från ca 40 procent på 1970-talet till 7 procent på 2000-talet. Uttalsdraget ingår i den tidigare prestigevarietetens skillnadsklass, och är en sociolingvistiskt stereotyp variabel (i enlighet med Labovs (2001:196–197) definition) som åtminstone på 1980-talet uppvisade social variation (Reuter 1982). Uttalsdraget är inte en del av normerna för finlandssvenskt standardspråk och i uttalsrekommendationerna för ett vårdat talspråk vare sig påbjuds eller motarbetas uttalsdraget. Ändå kan det sägas ha tillhört standardfinlandssvenskan, eftersom det är eller har varit en del av det språk som talas i de högre socialklasserna i huvudstadsregionen.

Leinonens (2013) studie av förekomsten av lång tonlös konsonant efter lång betonad vokal i Helsingfors, Åbo och Vasa visar att särdraget förekommer bland äldre såväl i Helsingfors som i Åbo, men att det tappar mark bland yngre manliga talare i Åbo. De har i stället ett uttal som ligger nära ett Vasauttal, med lång vokal och ytterst kort konsonant. I hennes studie har yngre kvinnor ett mer neutralt uttal med medellånga konsonanter och hon reflekterar kring om detta medellånga uttal håller på att ta över som prestigeform (se dock också Leinonen 2017, där hon inte ser samma mönster vid uppläsning av enskilda ord). Haapamäki och Wikner (2014:112) har å sin sida belagt att typiska språkdrag i Helsingforssvenskan, så kallade platsindex, väcker negativa associationer hos talare från andra orter. Åboborna i deras studie beskriver Helsingforssvenskan som ”irriterande, otrevlig, arrogant, pompös, högfärdig, enfaldig, fränstötande och för ansträngt fin” och informanterna i deras senare studie kopplar ihop typiska Helsingforsdrag med vissa finare stadsdelar eller typer av beteende (Haapamäki och Wikner 2015:62–63). Även deltagarna i Leinonens (2015a:134) webbenkät kopplar egenskaper som ”snobbig, högfärdig och (högtut)bildad” till personer som talar Helsingforssvenska. Även om detta uttalsdrag inte ingår i den officiella normeringen av finlandssvenskt standarduttal, så kan det anses ha ingått i den *upplevda* normen, och därför väljer jag att se en minskning som ett steg bort från den tidigare standardnormen. Precis som det ökade bortfallet av finalt *-r* kan denna förändring bero på att redaktörskåren diversifierats och inte längre består av en lika stor andel redaktörer med bakgrund i Helsingfors. Men minskningen kan också vara ett tecken på att uttalsdraget har tappat prestige, vilket innebär en *sociolingvistisk förändring* (en diskussion jag återkommer till i 6.3).



## 6.2.2 En mångfaldsideologi

Den andra tydliga ideologin som framträder i redaktörernas enkätsvar är en *mångfaldsideologi*. Redaktörerna anser att Svenska Yle inte bara ska stå modell för ett standardspråk, utan också visa på den språkliga bredd som finns i Svenskfinland idag. Informant I51K84 formulerar det så här:

*”Mycket viktigt tudelat uppdrag. Att stå för ett gemensamt standardsspråk för hela Svenskfinland, men samtidigt visa på mångfalden i språket som finns.”* (Informant I51K84)

Ordet *mångfald* nämns 9 gånger i svaren och det betyder flera saker: regional variation, finlandismer och svenska talat av personer med annat modersmål. Speciellt redaktörer i Österbotten, som ofta tar del av det sverigesvenska medieutbudet, efterlyser en större tolerans för olika slag av svenska också i de finlandssvenska medierna. De flesta kommentarer om avvikelser från normen gäller regionala drag och finlandismer.

Åsikterna är delade gällande finlandismer. Några anser att finlandismer bör undvikas, medan andra anser att de fyller en funktion. Enligt språkrekommendationerna kan etablerade finlandismer användas beroende på sammanhanget, även om de allmänsvenska varianterna är att föredra. Även typiskt finlandssvenskt uttal vill en del av informanterna tillåta med motiveringarna att det känns konstlat och onaturligt att uttala orden enligt normen.

*”Ibland blir det för småpetigt. Ett exempel är ordet "mögel" som i både Öst- och Västnyland uttalas med kort ö och enkelt g i vanligt talspråk. Att då vara tvungen att säga "möggel" eller något liknande konstigt i radio är märkligt.”* (Informant I40M70).

De redaktörer som vill tillåta finlandismer och finlandssvenskt uttal anser att dessa skapar en närhet till publiken och stärker den finlandssvenska identiteten. Det är tydligt att det egna språket väcker starka känslor hos redaktörerna och även om de ger uttryck för en stark tilltro till normerna, protesterar de mot sådana rekommendationer som känns som ett ingrepp i det egna språkbruket och i den egna identiteten (se studie C). Detta kan jämföras med den klyfta som uppstår då en stark officiell språkpolicy inte motsvarar språkbrukarnas värderingar, vilket Vaicekauskienė (2012b) har konstaterat i Litauen. Där finns en diskrepans mellan den språkstandard som officiella språkmyndigheter för fram och den faktiska språkutvecklingen. Detta skapar en konflikt i redaktörerna, som är bundna till normer som de inte upplever vara naturliga. I Finland är normeringen inte lika strikt, men samma ambivalens kan ses hos de redaktörer som inte accepterar alla enskilda språkrekommendationer.

Som vi konstaterade i avsnitt 6.1.1 (och i studie D) är redaktörernas inställning till regionala drag i huvudsak positiv, även om de inte själva använder ett regionalt färgat språk i etern. Flera redaktörer ger uttryck för en önskan om mer regionala drag i radio och tv och om positivare attityder till olika språkvarieteter. Precis som de ansåg det vara en del av public service-uppdraget att ge en modell för talat standardspråk motiverar de även mångfalden i språket med Yles public service-uppdrag. Genom att låta olika varieteter

komma fram knyter Svenska Yle ihop det regionalt splittrade Svenskfinland och ger publiken en chans att höra sitt eget språk. Enligt Cormack (2007b) är minoritetsspråksmediernas uppdrag att skapa en plattform där minoritetsspråket hörs och syns och detta kan utsträckas till att gälla även regionala varieteter av ett språk. Även om de flesta redaktörer har större tolerans för regionala drag i andra programformer än nyheterna kan man rimligtvis anta att denna mer liberala mångfaldsideologi som råder parallellt med standardspråksideologin potentiellt kan ha en påverkan även på nyhetsspråket.

### 6.2.3 En självständighetsideologi

Inom ramen för ett standardspråksideologiskt synsätt uttrycks åsikter om att det är viktigt att finlandssvenskan följer normerna för standardspråket i Sverige, vilket också är den officiella linjen för det språkvårdsarbete som Institutet för de inhemska språken bedriver, och som är kärnan i den så kallade överlevnadsstrategin (se avsnitt 3.3). Men ur kommentarerna kan man också skönja en protest mot denna syn, som jag här kallar en *självständighetsideologi*, vilket kan jämföras med den national-liberala ståndpunkt som förekom i slutet av 1800-talet och början av 1900-talet (beskrivs i avsnitt 3.3). Självständighetsideologin bygger på synen att finlandssvenskan kan stå på egna ben och att finlandssvenskan är – och ska få vara – ett eget språk (se studie C). Informant I50K60 uttrycker det så här:

*”Tycker personligen illa om att använda rikssvenska uttryck om det finns vedertagna finlandssvenska som är i gängse bruk. I den bredare diskussionen om finlandssvenskans utveckling i relation till rikssvenskan hör jag inte till dem som är rädda för att vi ska bli för olika. Våra egna varianter är en del av den kultur vi är satta att förvalta som en del av public service-uppdraget.”* (Informant I50K60)

Förutom protesterna mot att följa den sverigesvenska språkutvecklingen och språknormen ger några informanter uttryck för upplevelsen av att sverigesvenskarna inte känner till och förstår den finlandssvenska språkgruppen, vilket leder till en del affektiva kommentarer. Informanterna som ger uttryck för denna självständighetsideologi protesterar mot den sverigesvenska normen och vill lyfta fram det egna språket och den egna identiteten. De ser sig som representanter för svenskan i Finland och tar på sig en politisk roll, och anlägger ett typiskt minoritetsspråksperspektiv. De vill framhäva det finlandssvenska och använder sig av klassiska public service-argument, som att stärka den egna kulturen. Även de finlandssvenska särdragen i språket tillåts enligt denna syn och därmed är mångfaldsideologin och självständighetsideologin delvis överlappande. Det utsatta minoritetsspråksperspektivet, med det dominerande majoritetsspråket finska på hemmaplan och det upplevt överlägsna moderspråket svenska i grannlandet, i kombination med en stolthet över det egna språket och den egna kulturen, är en sannolik förklaring till denna ideologiska syn.

Såsom tidigare konstaterats är de olika ideologierna som träder fram ur materialet inte sinsemellan uteslutande och flera ideologier förekommer också hos samma individer. Därför är det inte relevant att göra en kvantitativ analys av de ideologiska yttringarna, utan

snarare värt att förtydliga att situationen är komplex och att det inte råder en samstämmig och koherent syn inom journalistkåren vid Svenska Yle.

### 6.3 Diskussion och svar på forskningsfrågorna

Uttalet i radio- och tv-nyheterna är ytterst standardnära under hela tidsperioden och för många av de undersökta variablerna sker ingen förändring under de fyra årtiondena. Detta är viktigt att komma ihåg, eftersom mest utrymme i diskussionen här ges till de variabler som uppvisar en förändring. Uttalet är alltså stabilt, men det finns några utvecklingstendenser som är värda att diskutera närmare.

De tre utvecklingstendenser som analyseras i 6.2.1, alltså ett ökat *r*-bortfall i verb i presens, ökat kortstavigt uttal och minskat uttal av lång tonlös konsonant efter lång betonad vokal, kan tolkas på olika sätt. En tolkning är att uttalet i nyheterna har blivit mindre standardnära och att det pågår en de-standardiseringsprocess eller alternativt en demotiseringsprocess, så att standardspråket antingen försvinner eller ersätts av en annan varietet.

En de-standardisering innebär att tron på ett standardspråk försvinner och det gemensamma standardspråket tappar sin status och funktion och ersätts av ett antal andra likvärdiga språkvarieteter (Coupland och Kristiansen 2011). Trots en del motstridiga såväl uttalsdrag som attityder bedömer jag att varken resultatet från den fonologiska analysen eller attitydanalysen tyder på en sådan utveckling. Bortfallet av finalt *-r* och ett mera utbrett kortstavigt uttal kan ses som ett steg bort från normerna och som en rörelse från standarden mot ett mera informellt, vardagligt talspråk. Denna tolkning motsägs dock av det faktum att uttalet av bestämda neutrer och korta funktionsord samtidigt blivit mer standardnära och formellt och att uttalet som helhet är väldigt standardnära under hela tidsperioden.

En demotisering eller re-standardisering skulle betyda att idén om ett standardspråk kvarstår, men att varieteteten som ses som standard byts ut (Coupland och Kristiansen 2011). Analysen visar på en stark standardspråksideologi bland journalisterna; idén om ett standardspråk kvarstår alltså. Den kraftiga minskningen av det Helsingforstypiska kvantitetsdraget antyder att standarden har förändrats. Detta i kombination med ökningen av *r*-bortfallet, som finns i åtminstone österbottniska dialekter, skulle kunna tolkas som att standardspråket i nyheterna har blivit en österbottniskt influerad standardvarietet. Inte heller denna tolkning anser jag vara riktig och det finns nog ingen som skulle definiera nyhetsuttalet som österbottniskt. Min tolkning är därmed att vi inte heller kan tala om en demotisering, eftersom det inte handlar om en övergång från en standard till en annan. Eventuellt kan man tänka sig det som Bell (2011:178) kallar en ”mild re-standardisering”, där samma standardvarietet kvarstår, men innehållet i den justeras en aning.

Jag väljer att tolka den utveckling som skett som följande steg i standardiseringsprocessen, i enlighet med Milroy (2001:534) som ser på standardisering som en fortlöpande process. Språket har blivit mer standardnära, men också mer neutralt. Den typiska Helsingforskvantiteten som förknippas med huvudstadsspråket och med överklassen har minskat, samtidigt som kortstavigt uttal som förekommer i hela Svenskfinland har ökat. Standardspråket har därmed blivit mindre regionalt och socialt

betingat, vilket kan leda till större *acceptans* för standarden. I standardiseringsprocessen (se avsnitt 2.1.3) kunde man eventuellt placera in detta skeende i punkt 5: vidareutveckling. Standarden har varit i bruk i etern sedan radions sändningar inleddes 1926 och i nyheterna sedan 1965, då Rundradions egen nyhetsverksamhet startade. Under dessa årtionden har redaktörskåren vuxit och diversifierats och språket har därmed vidareutvecklats.

Standardiseringen av språket har gått vidare i en mer neutral riktning och vi kan eventuellt tala om en *neutralisering* av standardspråket i nyheterna. Det neutrala språket förstärks ytterligare av att stora delar av en eventuell regional eller dialektal prosodi döljs av den så kallade nyhetsprosodin. Nyhetsprosodin innebär en viss rytm, ett högt tempo och tydliga, ibland onaturliga betoningar. Trots att medieuttrycket har förändrats mycket under de senaste årtiondena visar van Leeuwen (2016) att nyhetsprosodin är oförändrad i många avseenden och fast rotad i nyhetsgenren. Det är också skäl att minnas att redaktörerna *medvetet strävar efter* ett neutralt uttal, för att göra nyhetspråket så störningsfritt som möjligt, och detta bidrar till utvecklingen mot en neutralisering.

Tanken på en neutralisering och vidare standardisering får stöd av ytterligare en aspekt som kommer fram i analysen av redaktörernas inställning till regionala drag (i studie D). Undersökningen visar på negativa attityder till å ena sidan österbottniska språkdrag och å andra sidan helsingforsiska språkdrag (vilket bör speglas mot den normdiskussion som har förekommit kring det finlandssvenska standardspråket genom tiderna och som redogörs för i avsnitt 3.3). Dessa två regioner kommenteras oftast av informanterna och det finns negativa åsikter om dem båda. Österbottningarna upplever att deras uttal kritiserats och inte uppskattas, vilket gör flera av dem irriterade, men detta leder trots allt till att de försöker ändra på sitt uttal. Även flera redaktörer från huvudstadsregionen ger uttryck för att deras uttal inte värderas och att de därför tonar ner vissa drag, vilket kan vara en förklaring till att Helsingforskvantiteten har minskat i nyheterna. Dessa underliggande attityder i kombination med den genomgående strävan efter ett neutralt uttal kan vara bidragande orsaker till att standardspråket har blivit geografiskt mer neutralt.

Förändringen gällande de två kvantitetsdragen kan även hänga ihop med förändrade attityder till dem och vi kan i så fall tala om en *sociolingvistisk förändring*. Reuter (1982) visar att kortstavigt uttal är vanligare i lägre socialklasser än i högre medan ett uttal med lång tonlös konsonant efter lång betonad vokal är vanligare i högre socialklasser än i lägre. Kortstavigt uttal är inte lika markant och stilkänsligt och att det visar tendenser till att öka i nyhetsuppläsningarna stöder uppfattningen om att det har blivit ett ännu mer neutralt och accepterat drag. Detta kan antyda att en sociolingvistisk förändring har skett, även om det inte finns aktuella attitydstudier kring kortstavighet som kunde belysa frågan från ett annat håll. Det mer markanta Helsingforsdraget har minskat kraftigt i nyhetsuppläsningarna och samtidigt visar aktuella studier att Helsingforsvarieteteten är förknippad med negativa associationer från språkbrukare från andra orter (Haapamäki & Kvarnström 2014, Leinonen 2015a). Även om det traditionellt kan finnas motstånd mot standardvarieteteten, speciellt om den bygger på huvudstadens språk, antyder den tydliga minskningen av Helsingforsdraget i nyhetsuppläsningarna att just detta uttalsdrag har tappat i prestige och inte ses som ett eftersträvänsvärt uttalsdrag i standardspråket.

Androutsopoulos (2014b:6–7) framhåller att begreppet *sociolingvistisk förändring* är brett och innefattar många olika aspekter. Först och främst gäller det ett förändrat

förhållande mellan språk och samhälle, vilket inkluderar till exempel en omförhandling av förhållandet mellan standardspråk och dialekter. Men det handlar också om förändringar i språkpraktiker, till exempel i medierna. Dessutom skapar begreppet sociolingvistisk förändring en möjlighet att sammanföra institutionellt styrd språkplanering med individens språkliga aktiviteter. Han påpekar också att begreppet har ett värde i sig: "Sociolinguistic change transcends the rigid boundary between language use and language ideology, focusing on their interaction in processes of change. [...] Language-ideological change is deemed relevant not just to the extent that it might lead to changes in language use, but as a dimension of change in its own right." Det vi ser i nyheterna är förändringar både i språkbruket och i språkideologierna och enligt detta resonemang kunde vi möjligtvis kalla förändringen inte bara en *neutralisering*, utan en *sociolingvistisk neutralisering*. Språket går både mot ett mer standardnära håll och samtidigt mot ett regionalt och socialt mer neutralt uttal, som möjligen medför större acceptans.

Andra faktorer som kan bidra till ett mer standardnära uttal är det upplevda trycket på finlandssvenskan. Dominansen av finska i samhället och finskans – och i viss mån engelskans – påverkan på finlandssvenskan samt det interna språkliga hotet via sämre kunskaper i svenska generellt kan leda till en extra stark strävan efter ett gott och standardenligt språk hos journalisterna. En annan möjlighet kan vara en språklig osäkerhet bland journalisterna, en osäkerhet som Tandefelt (2000) kallar för ett *gungande språk*. Hon har observerat fenomenet framför allt gällande ord och uttryck som används nästan rätt men inte exakt (t.ex. sammanblandningar av olika idiomatiska uttryck). Ifall journalisterna vacklar i sin språkkänsla kunde man tänka sig att de kompenserar detta genom att extra noggrant följa uttalsrekommendationerna, som är förhållandevis klara och tydliga. Vaicekauskiene (2012b) ser också ett samband mellan stark normering och språklig osäkerhet hos de professionella språkbrukarna, journalisterna. De anser sig inte kunna leva upp till de strikta normerna, vilket ger dem dåligt språkligt självförtroende.

Men även det upplevda politiska hotet mot svenskan i Finland kan potentiellt leda till en motreaktion hos journalistkåren, som enligt informant I66M82 ser sig som språkliga förkämpar.

*"Svenska yles redaktörer har en viss ambassadörsroll vad gäller svenskan i Finland."*  
(Informant I66M82)

I en jämförelse med utvecklingen av standardspråken på andra håll i Europa, där det både finns språk med en enda stark standard och språk med många eller ingen egentlig standard, anser Östman och Mattfolk (2009:81) att finlandssvenska är ett förhållandevis konservativt språk: "Finland Swedish seems to be fossilised in time with respect to standardisation." Också i jämförelse med sverigesvenskan innehåller finlandssvenskan många äldre ord och uttryck, och en ansenlig del av finlandismerna är arkaismer. Den utsatta situationen med ett språk i minoritet gör att språkvården i Finland har en förhållandevis restriktiv syn och denna inställning har också delvis gått vidare till journalisterna. af Hällström-Reijonen (2014) visar att användningen av finlandismer i den finlandssvenska pressen har minskat och att den moderna språkvården uppvisar framgångar på detta område, vilket enligt hennes bedömning framför allt beror på satsningarna på mediespråkvård. De finlandssvenska

journalisterna är sålunda medvetna om och måna om att följa språkvårdens rekommendationer. Journalisterna utgör en av den officiella språkvårdens viktigaste målgrupper, i Bartschs (1987:176–177) termer ”norm promotors”, och via sitt språk både förmedlar de en norm och skapar de ett normspråk.

För journalisterna vid Svenska Yle är språket både ett arbetsredskap, som kan förbättras och utvecklas, och en symbol för deras identitet. De flesta anser att Svenska Yle spelar en viktig roll för det svenska språkets överlevnad i Finland och att de som journalister har ett uppdrag i att stå modell för ett gott standardspråk (Stenberg-Sirén manus). Cotters (2014:374–377) analys visar på en *journalistisk språkideologi*, som finns i de handböcker och professionella publikationer som journalisterna använder, och som bland annat innebär att de anser att ett exakt språk är liktydigt med trovärdighet. Det tar sig uttryck i att de är måna om att följa språkreglerna och rekommendationerna för att språket ska vara korrekt och enhetligt, vilket är viktigt för den journalistiska trovärdigheten och professionaliteten. Cotter (2010:190–191) argumenterar för att standardspråket är ett karaktärsdrag för nyhetsgenren: ”It is important to note that the issue of standard usage in and of itself ties in with and is somewhat inseparable from the journalistically motivated standardization that circumscribes news genre forms.”

Enligt Cotter (2014:371) är det också vanligt för journalister att anse att de behöver ”skydda” språket (Cotter använder begreppet *protectors of the language*). Så trots att journalisterna vid Svenska Yle ger uttryck för en mer liberal ideologi och också vill visa upp den språkliga mångfald som finns i språkgemenskapen, bidrar den professionella kontexten till att standardspråksideologin ändå dominerar i slutändan.

Som en sammanfattning besvarar jag slutligen forskningsfrågorna i korthet.

### 1. Hur låter det finlandssvenska talade standardspråket i upplästa nyhetstexter i radio och tv?

Det finlandssvenska talade standardspråket i nyhetsuppläsningarna är ytterst normnära, med ett klart uttal av slutljuden såväl i obetonade ändelser som i korta stilkänsliga ord som ofta förkortas i vardagligt tal. Uttalet är skriftspråksnära och skiljer sig därmed från vardagligt talspråk. De uttalsrekommendationer som gäller inom Svenska Yle följs väl.

### 2. Hur har uttalet i de upplästa nyhetstexterna förändrats under tidsperioden 1970–2009?

För de flesta uttalsdrag har ingen förändring skett, utan uttalet är normnära under hela tidsperioden. De tydligaste förändringarna gäller uttalet med lång tonlös konsonant efter lång betonad vokal, som har minskat kraftigt i nyheterna, samt kortstavigt uttal som har ökat en aning. En annan typ av förändring är en rörelse mot ett mer skriftspråksnära uttal, vilket framför allt gäller uttalet av slutändelsen *-t* i bestämda neutrer och det oförkortade uttalet av funktionsord. Denna rörelse mot ett mer standardenligt uttal i kombination med rörelsen mot ett mer allmänfinlandssvenskt uttal av kvantitetsdragen tolkar jag som en *sociolingvistisk neutralisering av standardspråket* i de upplästa nyhetstexterna.

### 3. Vilka språkideologier ger journalisterna vid Svenska Yle uttryck för?

Flera ideologier kan utläsas ur analysen. *Standardspråksideologin* är dominerande, både utgående från de åsikter och attityder som journalisterna ger uttryck för och utgående från det normnära uttalet i nyhetsuppläsningarna. Standardspråksideologin stärks av att journalisterna ger uttryck för positiva åsikter om regionala drag i etern, men ändå bedömer de sitt eget eterspråk som ytterst standardnära. De väljer alltså att tala standardnära i etern, trots att de även förhåller sig positivt till större variation.

Utöver standardspråksideologin träder en *mångfaldsideologi* fram ur redaktörernas kommentarer. De har en önskan om att mer variation i uttalet skulle tillåtas, framför allt typiskt finlandssvenska uttalsdrag och regionala drag, och de protesterar mot sådana språkrekommendationer som upplevs som onaturliga och som inkräktar på den egna språkkänslan.

Man kan även se en *självständighetsideologi* i att det finns åsikter om att det finlandssvenska standardspråket inte ska följa den sverigesvenska modellen, utan i stället ta vara på de regionala särdrag som ingår i den egna nationella varieteten, som ett sätt att skapa identifikation och stärka språkgruppens identitet. Även detta kopplas till public service-värden och uppdraget att stärka den egna minoritetspråkskulturen.

## 7 Slutdiskussion

Denna studie har undersökt uttalet i upplästa nyhetstexter i de finlandssvenska radio- och tv-nyheterna i senmodern tid samt språkideologierna som råder inom Svenska Yle. Resultaten från studien bidrar med ny kunskap till flera vetenskapliga områden. För det första ger den en deskriptiv bild av det finlandssvenska talade standardspråket, som inte har undersökts i denna omfattning tidigare. Studien visar också på förändringar i uttalet, vilket kan relateras till andra pågående studier om finlandssvenska varieteter och svenska dialekter. För det andra ger studien insikter i vilka språkideologier som råder vid Svenska Yle, vilket placerar in studien i ett bredare spektrum av forskning kring språkideologiska förändringar i nutida samhällen i Europa. Resultaten visar på en stark standardspråksideologi och en sociolingvistisk neutralisering av uttalet i nyheterna, vilket utgör en kontrast till utvecklingen i många andra länder. Minoritetsspråksperspektivet är rimligtvis en förklarande faktor till denna utveckling och denna studie för in ett nytt element i forskningen kring minoritetsspråksmedier, där analyser av det faktiska språkbruket är ovanliga. Även för medieforskare som ofta undersöker de underliggande diskurserna i mediespråket kan denna studie tillföra ett nytt perspektiv, genom undersökningen av själva språkformen och de ideologier som förmedlas via den.

Det är omöjligt att med säkerhet slå fast exakt vad Svenska Yle betyder för det finlandssvenska standardspråket, men att Svenska Yles program har en betydelse är klart. Mediefältet domineras av majoritetsspråket finska och Svenska Yles program är de enda nationella programmen på svenska i Finland. Medier på det egna språket är oerhört viktiga för ett minoritetsspråks överlevnad och vitalitet. Via Svenska Yles program kan minoritetsgruppen höra sitt eget språk, ta del av samhällsdebatten på svenska och få svenska ord för aktuella samhällseliga fenomen. Detta är en av minoritetsspråksmediernas viktigaste uppgifter (Cormack 2007) och därmed spelar de en viktig språkpolitisk roll. De finlandssvenska medierna skapar ett så kallat *svenskt rum* (From & Sahlström 2016), en social och kulturell plats där det svenska språket är utgångspunkten och inte behöver förhandlas.

Moring (2007:18–19) och Moring och Husband (2007:80) påpekar att medieutbudet bör vara *institutionellt komplett* för att kunna tävla med majoritetsspråksutbudet. Detta innebär att medieutbudet måste vara tillräckligt mångsidigt gällande såväl innehåll som form, det måste vara av lika hög kvalitet som majoritetsspråksutbudet och det måste finnas på alla relevanta medieplattformar. Men det räcker inte med att medieutbudet finns, språkbrukarna måste också använda det. Ifall utbudet är jämförbart och tvåspråkiga väljer minoritetsspråksmedierna framom majoritetsspråksmedierna uppfylls det som Grin & Vaillancourt (1999:97–99) kallar *det strikta preferenskriteriet*. I Finland betyder det i praktiken att tvåspråkiga finländare väljer det svenska medieutbudet framom det finska (åtminstone ibland). Då finns alltså en *vilja* bland språkbrukarna att använda minoritetsspråksutbudet, vilket är grundförutsättning för mediernas fortsatta existens. Studier visar också att både språkkompetensen och den egna identiteten påverkar medievalet. Vincze och Harwood (2015:155) visar till exempel att såväl kvaliteten som kvantiteten på det svenska medieutbudet är avgörande för vilka medier tvåspråkiga personer i södra Finland väljer:



When minority language media are either low quality or available for only limited times, consumption of the majority media is required for anybody seeking entertainment or information. Only people who are weak in the majority language and identify strongly with the minority language group (and hence prefer minority programming) can resist this “push.”

Även finskspråkiga tittar på svensk tv i Finland och Vincze och Moring (2015) har kunnat klarlägga att detta tittande kan leda till positivare attityder till svenskspråkiga. Det är alltså av stor betydelse för tvåspråkigheten i landet att det finns ett attraktivt medieutbud också på svenska i Finland. Detta bekräftar Svenska Yle-journalisternas uppfattning om att det ingår i deras uppdrag att verka som ambassadörer för svenskan i Finland. De finlandssvenska medierna får en stark symbolisk betydelse för minoritetsspråket och höjer språkets och språkgruppens prestige.

Men har de finlandssvenska programmen någon betydelse för finlandssvenskans utveckling och variation? Det finns inga sociolingvistiska studier som kunde belysa den frågan, men det finns i varje fall inte någon annan nationell modell för talat finlandssvenskt standardspråk. Det rika medieutbudet i Sverige är tillgängligt för finlandssvenskarna, men i och med de stora skillnaderna mellan sverigesvenskt och finlandssvenskt uttal kan svenska medier inte utgöra en modell för talspråket. Därmed ökar betydelsen av de finlandssvenska medierna, speciellt för personer som lever i finskspråkiga miljöer och inte hör mycket svenska i sin omgivning eller för sådana som lever i en starkt dialektal miljö.

Medierna har spelat en viktig roll i standardiseringen av språk, så även i Svenskfinland. Speciellt statliga public service-bolag har länge hållit fast vid standardspråksnormen och förstärkt den. Men medierna spelar också en viktig roll då de ger utrymme till olika varieteter och dialekter. Via tillträde till den offentliga arenan ”medier” får också regionala varieteter prestige och därmed luckras standardspråkets ställning upp.

Medierna kan stärka de rådande ideologierna, men de kan också lägga fokus på och skapa nya ideologier. Coupland, Thøgersen och Mortensen (2016:28–29) anser att valet av redaktörer eller programledare som får framträdande roller i populära program är speciellt viktigt. Mediepersonligheternas språk blir normsättande, legitimt, och ses som ett ideal, medan personerna framställs som exemplariska språkbrukare, vilket i sin tur bidrar till att forma språkideologierna: ”The challenge is to unpack which ideological stances are in play in this process, while remaining sensitive to the fact that there may be divergent and competing perceptions of what constitutes ‘legitimate’ or ‘exemplary’ speakers.” Därmed kan enskilda mediepersonligheter dels bidra till att språket förändras, dels bidra till att synen på språket i en viss genre förändras.

Detta betyder alltså att mediernas makt ligger i att de väljer vem som får höras i programmen och hur språk dessa personer har men också i att medierna avgör hur språkvarieteterna behandlas i medierna. Genom att till exempel ge mer utrymme för talare med en viss språkvarietet och behandla dessa talare på ett visst sätt, kan rådande språkideologier såväl stärkas som förändras. Också mediegenren har betydelse; nyhetsuppläsare förväntas ha en normativ funktion och stå modell för standardspråket, medan programledare i populära underhållningsprogram kan utgöra starkare språkmodeller i praktiken. Därför skulle det vara viktigt att studera språket också i andra programgenrer.

Det är således ytterst relevant att studera både redaktörernas språk och deras attityder. Trots att redaktörerna i denna studie ger uttryck för stor tolerans för regionala varieteter på ett allmänt plan har klyftan mellan Österbotten och huvudstadsregionen inte försvunnit. Frågan är om och hur dessa åsikter och attityder kommer till uttryck och om de förmedlas vidare till publiken. Det är viktigt att undersöka denna frågeställning djupare med tanke på förståelsen för och acceptansen av olika regioner och regionala varieteter i Svenskfinland.

Utgående från att nyhetsredaktörerna som helhet har fått ett mer normenligt och regionalt neutralt uttal med tiden kan man resonera kring följande aspekter:

1. Har Helsingforsvarietetet minskat i prestige? Det typiska helsingforsdraget med lång tonlös konsonant efter lång betonad vokal har tydligt minskat i nyhetsuppläsningarna, vilket kan tolkas som att varietetet har minskat i prestige. Uttalsdraget har inte försvunnit helt, men minskat så kraftigt att det i varje fall inte längre kan anses ingå i den standardvarietet som nyhetsuppläsningarna primärt erbjuder som modell för lyssnarna. Utvecklingen kan jämföras med utvecklingen av uttalet av danskt *a*. Thøgersen (2015) visar att det tidigare prestigeuttalet har minskat radikalt i dansk radio och ersatts av den tidigare ”lågspråksvarianten”, samtidigt som värderingarna av de två varianterna har förändrats. Han bedömer att varianten som tidigare kraftigt motarbetades nu är värdenneutral och omarkerad, medan den variant som tidigare påbjöds och användes numera anses vara gammaldags och auktoritär. Det har således skett en sociolingvistisk förändring i det danska nyhetsspråket, vilket även jag tolkar förändringen i det finlandssvenska nyhetsspråket som, speciellt med stöd av Haapamäki & Kvarnströms (2014) och Leinonens (2015) folklingvistiska studier. Ytterligare studier kring detta uttalsdrag för att belysa frågan på ett djupare plan skulle vara på sin plats.
2. Utvecklingen mot ett mer normenligt och neutralt språk tolkar jag som att standardiseringsprocessen har fortgått och att standarden har förts ett steg framåt. Är denna tolkning rimlig? Åtminstone kan man slå fast att medierna utgör en plattform (kanske den enda plattformen?) där språket aktivt normeras, styrs och vårdas, och i och med utvecklingen mot ett mer standardnära, neutralt språk, uppnår nyhetsuttalet allt mer idealbilden av ett standardspråksuttal. Däremot säger analysen inget om hur nyhetsuttalet uppfattas av publiken. Och även om nyhetsuttalet skulle åtnjuta prestige och vara accepterat av språkbrukarna, räcker det för att slå fast att nyhetsuttalet utgör en modell för standardspråket? Dessa frågor utgör grunden för en naturlig uppföljning till denna studie.
3. Man kan också fråga sig om det är medierna själva som initierat den förändring som skett eller om förändringen är en reaktion på en pågående språkutveckling i samhället. En dialektutjämning eller en regionalisering förekommer generellt på många håll i världen och Svenskfinland är inget undantag. Är till exempel de tendenser till förändringar i bruket av lång tonlös konsonant efter lång betonad vokal som Leinonen (2013) observerar ett tecken på en pågående förändring i språket och hänger tendenserna samman med förändringarna i nyhetsspråket? Är det

språkideologierna i samhället som har förändrats och mediespråket som följer efter, eller går medierna i bräschan för språkutvecklingen och för ändrade språkattityder och vad får det för följder för språket i samhället, om några alls? Här finns flera viktiga forskningsfrågor att gå vidare med.

4. Den starka standardspråksideologin som råder inom Svenska Yle bygger på tradition och på redaktörernas upplevelser av sitt uppdrag och Paananens (1996), Mattfolks (2005) och Tandefelts (2007) studier antyder att publikens förväntningar på språket i medierna ligger på samma standardspråksgrund. Thøgersen och Kristiansens (2013) undersökning av danskarnas åsikter om språket i Danmarks radios program ger däremot samma tudelade resultat som redaktörerna i denna studie gav uttryck för: språket ska vara korrekt och stå som modell, men samtidigt ska medierna spegla vardagligt språkbruk. Medierna tacklar dessa motstridiga förväntningar via sina olika programgenrer. Diskussionsprogram, regionala program och flödesradio ger utrymme för mer vardagsnära språk, medan nyheterna står för den normnära modellen. Ändå kvarstår kravet på att språket ska vara korrekt oberoende av programform, vilket man ser i publikrespons och i tidningsinsändare. Dessa krav gäller uttryckligen statliga medier. I floran av sociala medier, med videobloggar och poddar där vem som helst kan göra program, skiljer sig Yles program genom att de är statliga och styrs av andra förväntningar och regler. Frågan är om denna skillnad i förväntningar och syn på medierna kommer att kvarstå i framtiden. Ifall publiken inte bryr sig om vem avsändaren är, eller om den inte kan skilja mellan officiella och andra aktörer, är det möjligt att synen på språket i medierna förändras och förväntningarna luckras upp.
5. Frågan om mediernas betydelse som språkmodeller beror också på hur medieanvändningen förändras. Formaten inom nyhetsgenren har förändrats mycket de senaste åren, då en stor del av publiken tar till sig nyheter via sociala medier. Där är nyheterna uppbyggda av text, bild och video (ofta textad video), vilket gör att publiken framför allt läser nyheterna. De röster som förekommer är intervjupersoner eller publika framträdanden av till exempel makthavare och ytterst sällan hör man redaktörernas upplästa texter. Den traditionella nyhetsuppläsningen finns kvar i nyhetsprogrammen i radio och tv, men frågan är hur länge dessa programformat finns kvar. Med en sådan utveckling kan vi stå inför en situation då det inte längre finns självklara standardspråkliga modeller kvar i medierna, utan snarare en bredd av olika mer vardagsnära varieteter. Vad det betyder för det finlandssvenska talade standardspråket får framtiden utvisa.<sup>15</sup>
6. Kan vi då säga att det finns ett finlandssvenskt standardspråk? Utgående från definitionen på en standard som ett enhetligt objekt utan variation är ett talat standardspråk en omöjlighet. Men om vi nöjer oss med att enhetlighet på en

---

<sup>15</sup> Kornai (2013) målar upp ett ytterst dystert scenario, där han förutspår att endast en bråkdel av världens språk kommer att överleva i den digitala världen. Utgående från den möjliga utvecklingen är det viktigt att de finlandssvenska medierna fortsätter publicera sitt innehåll i digitala kanaler.

strukturell nivå är ett *mål* med standardiseringen (Milroy 2001:534) så öppnar det upp olika möjligheter. Man kan fråga sig om det är viktigt att det faktiska språkbruket är så enhetligt som möjligt eller om det viktiga är en enhetlig norm som accepteras av språkbrukarna. Ifall en standardspråksideologi råder i språksamfundet och standarden accepteras som idé, kan då de språkformer som ligger tillräckligt nära normen – såsom nyhetsuppläsningarna – uppfattas och accepteras som standardspråket?

7. Följdfrågan till punkt 6 ovan blir då om det är den sverigesvenska normen som råder eller om det finns en särskild finlandssvensk norm. Enligt den så kallade överlevnadsstrategin bör den sverigesvenska normen råda för att svenskan i Finland ska kunna överleva. Om vi drar det argumentet till sin yttersta spets, kunde man argumentera för att det inte behövs nationella språkvårdare i Finland, utan att språkvården och normeringen i Sverige råder även i Finland. Detta kunde i sin tur betyda att de specifika språkvårdsbehoven för finlandssvenskarna gällande lexikon, typisk finsk språkpåverkan och uttalsvård skulle falla i skymundan, eftersom de endast gäller en liten del av de svenska språkbrukarna. I ett sådant scenario skulle svenskan i Finland urvattnas förhållandevis snabbt, eftersom den inte kunde utvecklas i takt med samhället. Ur den synvinkeln kan man argumentera för att en särskild finlandssvensk standardnorm nu skapas och upprätthålls av språkvårdarna i Finland och att denna norm och den finlandssvenska språkvården är ömsesidigt beroende av varandra. Och till grund för allt detta ligger tron på ett finlandssvenskt standardspråk, en standardspråksideologi. Även om den finlandssvenska normen inte tillåts avvika okontrollerat från den sverigesvenska, kan man lägga fram tanken på att överlevnadsideologin bör innehålla element av självständighetsideologin för att garantera att svenskan i Finland faktiskt ska överleva.

I senmodernismen ingår globalisering som ett viktigt element. Och vi har fått se en stark globalisering av världen, med snabbare förbindelser och sociala medier som knyter ihop världen på ett aldrig tidigare skådat sätt. Men vi har även sett en motreaktion till detta, med starka krafter av främlingsfientlighet, nationalism och konservatism. Ifall de nationella strömningarna växer sig starkare är det möjligt att även de nationella språken växer i betydelse, men sannolikt är det då de nationella *majoritetsspråken* som blir viktigare. Vad det aktuella samhällsklimatet för med sig för minoritetsspråk, såsom svenskan i Finland, är för tidigt att utvisa, men pågående politiska reformer bådär inte gott. Ifall denna utveckling fortgår minskar svenskan ytterligare i det offentliga rummet, vilket betyder att Yles roll blir allt viktigare. Samtidigt är också mediebolagets ekonomi pressat och framtiden kan mycket väl medföra ytterligare nedskärningar i det svenska utbudet. I kombination med förändrade medievänor och en yngre generation som har vuxit upp i de sociala mediernas tidevarv, är det lätt att föreställa sig att de traditionella mediernas roll som språkmodeller minskar allt mer. Det betyder att de språkliga modellerna i högre grad endast finns i den fysiska närmiljön, såsom i hemmet, i skolan och eventuellt på arbetsplatsen. Det kan i sin tur stärka de regionala eller lokala varieteterna och minska det talade standardspråket i bruk. Därför är det viktigt att vara medveten om språkutvecklingen och mediernas roll speciellt för ett

minoritetsspråk, för att kunna ta olika utvecklingstendenser i beaktande i såväl språkplaneringen på statlig nivå som i programplaneringen på Yle. Flera studier om betydelsen av mediespråket, om språket i olika programgenrer, om redaktörers fria tal i förhållande till uppläst text och om kopplingen mellan mediespråket och publikens språkbruk behövs för att belysa denna komplicerade och viktiga fråga ytterligare.

## Källor

- Ahlbäck, Olav, 1971: *Svenskan i Finland*. Skrifter utgivna av Nämnden för svensk språkvård 15. Andra upplagan. Stockholm: Läromedelsförlagen.
- Ajzen, Icek & Fishbein, Martin, 1980: *Understanding Attitudes and Predicting Social Behaviour*. Englewood Cliffs: Prentice-Hall Inc.
- Ammon, Ulrich, 2004: Standard Variety. I: Ammon, Ulrich, Dittmar, Norbert, Mattheier, Klaus J., & Trudgill, Peter (red.) *Sociolinguistics: An international handbook of the science of language and society* (2nd completely revised and extended edition.). Berlin: Walter de Gruyter. S. 273–283.
- Andersson, Lars-Gunnar, 1985: *Fult språk*. Stockholm: Carlssons.
- Andersson, Lars-Gunnar, 2013: Dialekter och sociolekter. I: Sundgren, Eva (red.) *Sociolingvistik*. Andra upplagan. Stockholm: Liber. S. 39–76.
- Androutsopoulos, Jannis (red.), 2014a: *Mediatization and Sociolinguistic Change*. Berlin: De Gruyter.
- Androutsopoulos, Jannis, 2014b: Mediatization and Sociolinguistic Change. Key concepts, research traditions, open issues. I: Androutsopoulos, Jannis (red.) *Mediatization and Sociolinguistic Change*. Berlin: De Gruyter. S. 3–48.
- Auer, Peter, 2005: Europe's sociolinguistic unity, or: A typology of European dialect/standard constellations. I: Geeraerts, Dirk, Auwera, Johan van der, Delbecque, Nicole (red.) *Perspectives on Variation: Sociolinguistic, Historical, Comparative*. Berlin: De Gruyter Mouton. S. 7–42.
- Bartsch, Renate, 1987: *Norms of Language*. London & New York: Longman.
- Bell, Allan, 1991: *The Language of News Media*. Language in Society 16. Oxford, Cambridge, MA: Basil Blackwell.
- Bell, Allan, 2001: Back in style: reworking audience design. I: Eckert, Penelope & Rickford, John R. (red.): *Style and Sociolinguistic Variation*. Cambridge: Cambridge University Press. S. 139–169.
- Bell, Allan, 2011: Leaving Home: De-europeanisation in a post-colonial variety of broadcast news language. I: Kristiansen, Tore & Coupland, Nikolas (red.) *Standard Languages and Language Standards in a Changing Europe*. Oslo: Novus. S. 177–198.
- Bergfors, Erik Olof, 1982: Radio- och TV-språket: ett mönster för allmänspråket? I: Molde, Bertil (red.) *Tankar om språket. Språkvårdsstudier redigerade av Bertil Molde*. Skrifter utgivna av Svenska språknämnden 70. Arlöv: Esselte Studium. S. 56–62.
- Bergroth, Hugo, 1917a: *Om grunderna för fastställandet av ett svenskt scenspråk för Finland*. Scenisk konst och kultur IV. Borgå: Holger Schildts förlag.
- Bergroth, Hugo, 1917b: *Finlandssvenska.Handledning till undvikande av provinsialismer i tal och skrift*. Helsingfors: Holger Schildts förlag.
- Bergroth, Hugo, 1918: *Högsvenska. Kortfattad hjälpredda vid undervisningen i modersmålet*. Åttonde upplagan utgiven 1964 med Björn Pettersson som redaktör. Helsingfors: Söderström & C:o förlagsaktiebolag.
- Bergroth, Hugo, 1924: *Svensk uttalslära. Med särskilt beaktande av skiljaktigheterna mellan det finländska och det högsvenska ljudskicket*. Helsingfors: Söderström & C:o förlagsaktiebolag.
- Bijvoet, Ellen, 2013: Språkattityder. I: Sundgren, Eva (red.) *Sociolingvistik*. Andra upplagan. Stockholm: Liber. S. 122–157.
- Birkebo, Henrik, 2016: Lärare: ”Det är dags att vi slopar de och dem”. Debattartikel i *Svenska dagbladet* 22.10.2016. Finns på adressen: <https://www.svd.se/nu-ar-det-dags-att-slopa-de-och-dem/om/de-eller-dem-debatten>. Hämtad 13.6.2017.

- Cederberg, Jörgen & Göran Elgemyr (red.), 1984: *Tala till och tala med. Perspektiv på den svenska radion och televisionen*. Stockholm: Legenda.
- Cormack, Mike, 2004: Developing Minority Language Media Studies. I: *Mercator Media Forum* 7. S. 3–12.
- Cormack, Mike, 2007a: Introduction: Studying Minority Language Media. I: Cormack, Mike & Hourigan, Niamh (red.) *Minority Language Media: Concepts, Critiques and Case Studies*. Clevedon, Buffalo, Toronto: Multilingual Matters. S. 1–16.
- Cormack, Mike, 2007b: The Media and Language Maintenance. I: Cormack, Mike & Hourigan, Niamh (red.) *Minority Language Media: Concepts, Critiques and Case Studies*. Clevedon, Buffalo, Toronto: Multilingual Matters. S. 52–68.
- Cotter, Colleen, 2010: *News Talk. Investigating the Language of Journalism*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Cotter, Colleen, 2014: Revising the “journalist’s bible”. How news practitioners respond to language and social change. I: Androutsopoulos, Jannis (red.) *Mediatization and Sociolinguistic Change*. Berlin: De Gruyter. S. 371–393.
- Coupland, Nikolas, 2007: *Style. Language Variation and Identity*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Coupland, Nikolas, 2009: Dialects, standards and social change. I: Maegaard, Marie, Gregersen, Frans, Quist, Pia & Jørgensen, J. Normann (red.) *Language attitudes, standardization and language change. Perspectives on themes raised by Tore Kristiansen on the occasion of his 60th birthday*. Oslo: Novus. S. 27–49.
- Coupland, Nikolas, 2016: Dialect dissonance: The mediation of indexical incoherence. I: Thøgersen, Jacob, Coupland, Nikolas & Mortensen, Janus (red.) *Style, Media and Language Ideologies*. Oslo: Novus Press. S. 259–285.
- Coupland, Nikolas & Kristiansen, Tore, 2011: SLICE: Critical perspectives on language (de)standardisation. I: Kristiansen, Tore & Coupland, Nikolas (red.) *Standard Languages and Language Standards in a Changing Europe*. Oslo: Novus. S. 11–35.
- Coupland, Nikolas, Thøgersen, Jacob & Mortensen, Janus, 2016: Introduction: Style, Media and Language Ideologies. I: Thøgersen, Jacob, Coupland, Nikolas & Mortensen, Janus (red.) *Style, Media and Language Ideologies*. Oslo: Novus Press. S. 11–49.
- Dahlstedt, Karl-Hampus, 1970: *Massmedierna och språket*. Skrifter utgivna av Nämnden för svensk språkvård 41. Stockholm: Läromedelsförlagen Svenska Bokförlaget.
- Dahlström, Svante, 1915: *Svenska teaterns framtid*. Scenisk konst och kultur III. Borgå: Holger Schildts förlag.
- DRs public service-kontrakt för 2015-2018*. Tillgänglig på adressen [http://kum.dk/fileadmin/KUM/Documents/Kulturpolitik/medier/DR/Public\\_Serviceaftale\\_2015-18/DR\\_public\\_service-kontrakt\\_for\\_2015-2018.pdf](http://kum.dk/fileadmin/KUM/Documents/Kulturpolitik/medier/DR/Public_Serviceaftale_2015-18/DR_public_service-kontrakt_for_2015-2018.pdf). Hämtad 31.5.2017.
- Eckert, Penelope, 2001: Style and social meaning. I: Eckert, Penelope & Rickford, John R. (red.) *Style and Sociolinguistic Variation*. Cambridge: Cambridge University Press. S. 119–126.
- Engman, Max, 2016: *Språkfrågan. Finlandssvenskhetens uppkomst 1812–1922*. Finlands svenska historia 3. Helsingfors: Svenska litteratursällskapet i Finland; Stockholm: Atlantis.
- Fairclough, Norman, 1992: *Discourse and Social Change*. Cambridge: Polity Press.
- Fairclough, Norman, 1995: *Media Discourse*. London: Hodder Arnold.
- Fairclough, Norman, 2001: *Language and Power*. Second edition. Harlow: Pearson Education.
- Finnäs, Fjalar, 2015: Befolkningen och territoriet. I: Sjöblom, Stefan & Sandberg, Siv (red.) *Makten att kombinera. Utmaningar, vägval och handlingskraft i Svenskfinland*. Svenska kulturfonden. S. 67–80.

- From, Tuuli & Sahlström, Fritjof, 2016: Shared places, separate spaces: constructing cultural spaces through two national languages in Finland. I: *Scandinavian Journal of Educational Research*. DOI: 10.1080/00313831.2016.1147074.
- Garlén, Claes. 2003. Allmän inledning. I: *Svenska språknämndens uttalsordbok*. Norstedts.
- Garrett, Peter, Coupland, Nikolas & Williams, Angie, 2003: *Investigating Language Attitudes*. Cardiff: University of Wales Press.
- Garrett, Peter, Selleck, Charlotte & Coupland, Nikolas, 2011: English in England and Wales: Multiple ideologies. I: Kristiansen, Tore & Coupland, Nikolas (red.) *Standard Languages and Language Standards in a Changing Europe*. Oslo: Novus. S. 57–65.
- Giddens, Anthony, 1990: *The Consequences of Modernity*. Cambridge: Polity Press.
- Giles, Howard & Smith, Philip M., 1979: Accomodation Theory: Optimal Levels of Convergence. I: Giles, Howard & St Clair, Robert N.(red.) *Language and Social Psychology*. Language in Society 1. Oxford: Basil Blackwell. S. 45–65.
- Grin, François & Vaillancourt, François, 1999: *The cost-effectiveness evaluation of minority language policies: Case studies on Wales, Ireland and the Basque Country*. ECMI Monograph # 2, Flensburg: European Centre for Minority Issues (ECMI). Finns på adressen [http://www.ecmi.de/uploads/tx\\_lfpubdb/monograph\\_2.pdf](http://www.ecmi.de/uploads/tx_lfpubdb/monograph_2.pdf). Hämtad 21.6.2017.
- Grönroos, Marika, 1974: Språknorm i massmedier. Debattartikel i *Vasabladet* 23.11.1974.
- Gustafsson, Anna Maria, 2017: De finlandssvenska journalisterna och språkvården. I: Tandefelt, Marika (red.) *Språk i prosa och press*. Svenskan i Finland - i dag och i går II:1. Helsingfors: Svenska litteratursällskapet i Finland. S. 161–175.
- Gårding, Eva, 1967: Prosodiska drag i spontat och uppläst tal. I: Holm, Gösta (red.) *Svenskt talspråk*. Stockholm: Almqvist & Wiksell. Sid. 40–85.
- Göthelid, Carin, 2014: Region får höras i radioprat. Insändare i *Hufvudstadsbladet* 12.8.2014.
- Haapamäki, Saara & Kvarnström, Sarah, 2014: Svenskan i Helsingfors och Åbo ur ett folk-dialektologiskt perspektiv. I: *Svenskans beskrivning* 33. Helsingfors: Nordica Helsingiensia 37. S. 109–118.
- Haapamäki, Saara & Wikner, Sarah, 2015: Att undersöka lyssnares perception av regional variation. I: *Folkmålsstudier* 53. S. 35–77.
- Harling-Kranck, Gunilla, 1998: *Från Pyttis till Nedervetil*. Tjugonio dialektprov från Nyland, Åboland, Åland och Österbotten. Skrifter utgivna av Svenska litteratursällskapet i Finland. Helsingfors
- Haugen, Einar, 1966 [2012]: Dialect, Language, Nation, först utgiven i *American Anthropologist* 68, s. 922–935. Utgiven på nytt i Firchow, Evelyn S. (2012): *Studies by Einar Haugen: Presented on the Occasion of his 65th Birthday, April 19, 1971*. Berlin och Boston: De Gruyter Mouton. S. 496–509.
- Hayes, Andrew F., 2013: *Introduction to Mediation, Moderation, and Conditional Process Analysis. A Regression-Based Approach*. New York & London: The Guilford Press.
- Herbert, Robert K., 1996: Language policy, language planning and standardization. I: *Handbook of Pragmatics: 1995 Installment*. John Benjamins Publishing Company. S. 1–15.
- Hjarvard, Stig, 2014: Mediatization and cultural and social change: an institutional perspective. I: Lundby, Knut (red.) *Mediatization of Communication*. Handbooks of Communication Science vol. 21. Berlin & Boston: De Gruyter.
- Hårstad, Stian, 2010: *Unge språkbrukere i gammel by. En sosiolingvistisk studie av ungdoms talemål i Trondheim*. Doktoravhandling ved NTNU, 2010:141. Trondheim: Norges teknisk-naturvitenskaplige universitet.
- af Hällström-Reijonen, Charlotta, 2012: *Finlandismer och språkvård från 1800-talet till i dag*. Nordica Helsingiensia 28. Helsingfors universitet.



- af Hällström-Reijonen, Charlotta, 2014. Spår av språkvård i nutida finlandssvenskt tidningsspråk. I: *Språk & Stil* 24. S. 231–237.
- af Hällström-Reijonen, Charlotta & Reuter, Mikael, 2000: *Finlandssvensk ordbok*. Andra upplagan. Esbo: Schildts.
- Ivars, Ann-Marie, 1996: *Stad och bygd. Finlandssvenska stadsmål i ett regionalt och socialt perspektiv*. Folkmålsstudier 37. Helsingfors.
- Ivars, Ann-Marie, 2003: Lokalt och regionalt i svenskan i Finland. Tendenser i språkutvecklingen i norr och söder. I: Akselberg, Gunnstein, Bødal, Anne Marit & Sandøy, Helge (red.) *Nordisk dialektologi*. Oslo: Novus. S. 51–81.
- Ivars, Ann-Mari, 2015: *Dialekter och småstadsspråk*. Svenskan i Finland – idag och i går I:1. Skrifter utgivna av Svenska litteratursällskapet i Finland, nr 798. Helsingfors.
- Jonsson, Åke, 1982: *Den omsorgsfulle ordmålaren. Studier i Sven Jerrings radiospråk mot bakgrund av radions allmänna syn på språket under de första decennierna*. Acta Universitatis Umensis. Umeå Studies in the Humanities 48. Stockholm: Almqvist & Wiksell International.
- Jonsson, Åke, 1989: Språkvård i praktiken. Norm och tradition i etermediernas språk. I: Carlsson, Ulla (red.) *Språket i massmedierna*. NORDICOM-NYTT/Sverige Nr. 3–4/89. Göteborg: Göteborgs universitet. S. 61–73.
- Joseph, John Earl, 1987: *Eloquence and Power. The Rise of Language Standards and Standard Languages*. London: Frances Pinter.
- Josephson, Olle, 2004: *Ju. Ifrågasatta självklarheter om svenskan, engelskan och alla andra språk i Sverige*. Skrifter utgivna av Svenska språknämnden, 91. Svenska Humanistiska Förbundets skriftserie, 117. Norstedts Akademiska Förlag.
- Journal of Sociolinguistics*, 18/2 2014.
- Kemppainen, Pentti, 2001: *Radion murros. Julkisiradioiden kanavaudistus Norjassa, Ruotsissa ja Suomessa*. Viestinnän julkaisuja 4. Viestinnän laitos. Helsingfors: Helsingfors universitet.
- Kommunförbundet*: Var tredje finländare bor i en tvåspråkig kommun. Finns på adressen: <https://www.kommunforbundet.fi/sakkunnigtjanster/svensk-service/var-tredje-finlandare-bor-i-en-tvasprakig-kommun>. Hämtad 20.6.2017.
- Kornai, András, 2013: *Digital Language Death*. PLoS ONE 8(10). Finns på adressen <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0077056>. Hämtad 17.8.2017.
- Kristiansen, Tore, 2001: Two Standards: One for the Media and One for the School. I: *Language Awareness*, 10:1. S. 9–24.
- Kristiansen, Tore, 2014a: Knowing the driving force in language change: Density or subjectivity? I: *Journal of Sociolinguistics*, 18/2 2014. S. 233–241.
- Kristiansen, Tore, 2014b: Does mediated language influence immediate language? I: Androutopoulos, Jannis (red.) *Mediatization and Sociolinguistic Change*. Berlin: De Gruyter. S. 99–126.
- Kristiansen, Tore & Coupland, Nikolas (red.), 2011: *Standard Languages and Language Standards in a Changing Europe*. Oslo: Novus.
- Kristiansen, Tore & Grondelaers, Stefan (red.), 2013: *Language (De)standardization in Late Modern Europe: Experimental Studies*. Oslo: Novus Press.
- Kujala, Anna, 2010: Rolf Kokkola: Tre sekel vid journalistikens löpande band. I: Zilliacus-Tikkanen, Henrika (red.) *Röster. Rundradions veteraner berättar*. SSKH Meddelanden 74. Svenska social- och kommunalhögskolan vid Helsingfors universitet. S. 87–96.
- Kuronen, Mikko & Leinonen, Kari, 2011: *Historiska och nya perspektiv på svenskan i Finland*. Tammerfors: Juvenes.
- Kärnä, Ann-Christin, 1995: Vårt modersmål. Insändare i *Hufvudstadsbladet* 6.1.1995.

- Labov, William, 1972: *Sociolinguistic Patterns*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press.
- Labov, William, 2001: *Principles of Linguistic Change. Volume 2: Social Factors*. Language in Society 29. Malden, Massachusetts & Oxford: Blackwell Publishers.
- Lagen om Rundradion Ab, 1993. Tillgänglig på:  
<http://www.finlex.fi/sv/laki/ajantasa/1993/19931380>. Hämtad 10.5.2017.
- Lagerholm, Per, 2016: *Språknormer och språkvärdering*. Lund: Studentlitteratur.
- Laurén, Christer, 1985: *Normer för finlandssvenskan. Från Freudenthal till 1970-tal*. Helsingfors: Holger Schildts förlag.
- Leinonen, Therese, 2013: Phonetic quantity as a social marker in urban Finland Swedish. I: Gooskens, Charlotte & van Bezooijen, Renée (red.) *Phonetics in Europe*. Frankfurt am Main: Peter Lang. S. 181–204.
- Leinonen, Therese, 2015a: Finlandssvenskars uppfattningar och åsikter om språklig variation. I: *Folkmålsstudier* 53. S. 117–139.
- Leinonen, Therese, 2015b: *Talet lever! Fyra studier i svenskt talspråk i Finland*. Studier i nordisk filologi 86. Helsingfors: SLS.
- Leinonen, Therese, 2017: Kvantitet i V:C-sekvenser i svenskan i Finland. Kategorisk variabel eller kontinuerlig variation? I: *Svenskans beskrivning* 35. Förhandlingar vid trettiofemte sammankomsten. Göteborg 11–13 maj 2016. Göteborg: Göteborgs universitet. S. 149–160.
- Leinonen, Therese & Tandefelt, Marika, 2000: *Svenskan i Finland – ett språk i kläm? Unga finlandssvenskars modersmål*. Forskningsrapporter från Svenska handelshögskolan 50. Helsingfors: Svenska handelshögskolan.
- Lindblad, Inga-Britt, 1989: Nyhetstext i radio och TV. I: Carlsson, Ulla (red.) *Språket i massmedierna*. NORDICOM-NYTT/Sverige Nr. 3–4/89. Göteborg: Göteborgs universitet. S. 47–59.
- Linn, Andrew R. & McLelland, Nicola (red.), 2002: *Standardization. Studies from the Germanic languages*. Current Issues in Linguistic Theory 235. Amsterdam & Philadelphia: John Benjamins.
- Loman, Bengt, 1981: *De finlandssvenska dialekterna i forskning och funktion*. Meddelanden från Stiftelsens för Åbo Akademi forskningsinstitut nr 64. Åbo.
- Loman, Bengt, 1982: Språklig folklore. I: Molde, Bertil. *Tankar om språket. Språkvårdsstudier redigerade av Bertil Molde*. Skrifter utgivna av Svenska språknämnden 70. Arlöv: Esselte Studium. S. 43–55.
- Lund, Anker Brink & Lowe, Gregory Ferrell, 2013: Current Challenges to Public Service Broadcasting in the Nordic Countries. I: Carlsson, Ulla (red.) *Public Service Media from a Nordic Horizon: Politics, Markets, Programming and Users*. Göteborg: Nordicom. S. 51–73
- Långbacka, Ralf, 1981: Dialekt och teater. I: Loman, Bengt, 1981: *De finlandssvenska dialekterna i forskning och funktion*. Meddelanden från Stiftelsens för Åbo Akademi forskningsinstitut nr 64. Åbo. S. 135–144.
- Markelin, Lia, Husband, Charles & Moring, Tom, 2013: Sámi Media Professionals and the Role of Language and Identity. I: *Sociolinguistica* 27/2013. S. 101–115.
- Mattfolk, Leila, 2005: Investigating attitudes to ‘ordinary spoken language’: reliability and subjective understandings. I: Kristiansen, Tore, Garrett, Peter & Coupland, Nikolas (red.) *Subjective processes in language variation and change*. (Acta Linguistica Hafniensia 37.) Köpenhamn: C.A. Reitzel. S. 171–191.
- Mattfolk, Leila, 2009: On assessing Finland Swedish: The impact of subtle regional features. I: Mægaard, Marie, Gregersen, Frans, Quist, Pia & Normann Jørgensen, J.(red.) *Language attitudes, standardization and language change*. Oslo: Novus. S. 211–229.

- Mattfolk, Leila, Mickwitz, Åsa & Östman, Jan-Ola, 2004: Finlandssvensk språknormering. I: Sandøy, Helge & Östman, Jan-Ola (red.) *”Det främmande” i nordisk språkpolitik*. Oslo: Novus. S. 219–252.
- Melander, Björn, 2013. Språkpolitik och språkvård. I: Sundgren, Eva (red.) *Sociolingvistik*. Andra upplagan. Stockholm: Liber. S. 325–352.
- Milroy, James, 2001: Language ideologies and the consequences of standardization. I: *Journal of Sociolinguistics* 5/4. S. 530–555.
- Milroy, James & Milroy, Lesley, 1985 [1991]: *Authority in language. Investigating language prescription and standardisation*. Second edition. London & New York: Routledge.
- Molde, Bertil, 1980: Språket i etermedierna. I: Johansson, Åke & Lindblad, Inga-Britt (red.) *Språket i radio och tv. Rapport från ett symposium av tvärvetenskapliga seminariet i masskommunikation, MUM i Umeå, torsdagen den 22 maj 1980*. Umeå: Umeå universitet. S. 22–29.
- Moring, Tom, 2007: Functional Completeness in Minority Language Media. I: Cormack, Mike & Hourigan, Niamh (red.) *Minority Language Media: Concepts, Critiques and Case Studies*. Clevedon, Buffalo, Toronto: Multilingual Matters. S. 17–33
- Moring, Tom, 2013: Media Markets and Minority Languages in the Digital Age. I: *Journal on Ethnopolitics and Minority Issues in Europe* Vol 12, No 4. S. 34–53.
- Moring, Tom, 2014: *Ett livskraftigt medielandskap på svenska i Finland*. SSKH NOTAT 1/2014. Helsingfors: Forskningsinstitutet vid Svenska social- och kommunalhögskolan vid Helsingfors universitet. Tillgängligt på: [http://sockom.helsinki.fi/info/notat/notat\\_1401.pdf](http://sockom.helsinki.fi/info/notat/notat_1401.pdf). Hämtad 31.5.2017.
- Moring, Tom & Husband, Charles, 2007: The contribution of Swedish media in Finland to linguistic vitality. I: *International Journal of the Sociology of Language* 187. S. 75–101.
- Mål i mun*, 2002. Slutbetänkande av Kommittén för svenska språket. Statens offentliga utredningar (SOU). Tillgängligt på <http://www.regeringen.se/sb/d/108/a/1443>, text om medierna finns på s. 140–150 och 227–244. Hämtad 24.2.2017.
- Mårtensson, Eva, 1989: Offentliga privatsamtal – en modern massmediegenre. I: Carlsson, Ulla (red.) *Språket i massmedierna*. NORDICOM-NYTT/Sverige Nr. 3–4. Göteborgs universitet. S. 87–102.
- Nordberg, Bengt, 1985: *Det mångskiftande språket. Om variation i nusvenskan*. Ord och stil. Språkvårdssamfundets skrifter 14. Malmö: Liber.
- Norrback, Ole, 1982: Programverksamheten och programrådet. I: *Yleisradion vuosikirja 1.6.1981–31.5.1982*. Tiedotusosasto, Oy Yleisradio Ab. S. 168–171.
- NRK-plakaten*, 2014. Tillgänglig på adressen <https://www.nrk.no/informasjon/nrk-plakaten-1.12253428>. Hämtad 31.5.2017.
- Nuolijärvi, Pirkko, 2001: Begreppet stadsmål och den urbana dialektologin. I: Blomqvist, Marianne (red.) *Våra språk i tid och rum*. Meddelanden från Institutionen för nordiska språk och nordisk litteratur vid Helsingfors universitet B21. S. 123–133.
- Nuolijärvi, Pirkko, 2003: Puhutun kielen variaatio televisiokeskustelussa. I: *Virittäjä* 107. S. 370–385.
- Nuolijärvi, Pirkko, 2017: Demografi och finska dialekter. I: Östman, Jan-Ola m.fl. (red.) *Ideologi, identitet, intervention*. Nordisk dialektologi 10. Nordica Helsingiensia 48. Helsingfors: Nordica vid Finska, finskugriska och nordiska institutionen vid Helsingfors universitet. S. 229–235.
- Nuolijärvi, Pirkko & Tiittula, Liisa, 2000: *Televisiokeskustelun näyttämöllä*. Helsingfors: Suomalaisen kirjallisuuden seura.
- Nuolijärvi, Pirkko & Vaattovaara, Johanna, 2011: De-standardisation in progress in Finnish society? I: Kristiansen, Tore & Coupland, Nikolas (red.) *Standard Languages and Language Standards in a Changing Europe*. Oslo: Novus. S. 67–74.

- Nyholm, Leif, 1976: *Formväxling i helsingforssvenskan. En studie i intervjustråk*. Rapport nr 4 från Forskningskommittén i Uppsala för modern svenska. Uppsala universitet.
- Nyholm, Leif, 1980: *Svenskan i Helsingfors. I: Helsingfors två språk*. Rapport 1. Meddelanden från Institutionen för nordiska språk och nordisk litteratur vid Helsingfors universitet. Serie B, nr. 4. Helsingfors. S. 42–75.
- Nyholm, Leif, 1984a: *Svenskt stadsmål i Helsingfors*. Meddelanden från Institutionen för nordiska språk och nordisk litteratur vid Helsingfors universitet utgivna. Serie B nr 8. Helsingfors.
- Nyholm, Leif, 1984b: *Helsingforssvenska – tre studier i talspråk*. Helsingfors: Helsingfors universitet.
- Nykvist, Ari, 2011: *Formaterade nyheter. Studier i hur tv-nyheter formatmässigt editeras, gestaltas och tas emot*. Åbo: Åbo Akademis förlag.
- Ordbok över Finlands svenska folkmål*, finns tillgänglig på adressen <http://kaino.kotus.fi/fo/?p=background>. Hämtad 20.6.2017.
- Paananen, Ritva, 1996: Kuuntelijä radion kielen normittajana. I: *Virittäjä* 100. S. 520–535.
- Penttinen, Kirsti, 1986: Kielenkäyttö ja puhetilanne. I: Anttikoski, Mikko & al. *Radion ja television ohjelmatyön perusteet*. Esbo: Weilin + Göös. S. 52–63.
- Pettersson, Gertrud, 2005: *Svenska språket under sjuhundra år*. Andra upplagan. Lund: Studentlitteratur.
- Piippo, Irina, Vaattovaara, Johanna & Voutilainen, Eero, 2016: *Kielen taju. Vuorovaikutus, asenteet ja ideologiat*. Helsingfors: Art House.
- Public service-handbok*, 2014. Sveriges Radio Ab. Tillgänglig på adressen <http://sverigesradio.se/diverse/appdata/isidor/files/3113/14620.pdf>. Hämtad 31.5.2017.
- Pyhälähti, Minna, 2016. E-postdiskussion i oktober 2016.
- Rabb, Viveca, 2012: Vasasvenska. I: *Svenskan i Finland* 13. Publikationer från Vasa universitet. Rapporter 178. S. 168–179.
- Rabb, Viveca, 2014: Dialektvariation i Vasa. I: *Svenskans beskrivning* 33. Helsingfors: Nordica Helsingiensia 37. S. 372–382.
- Regler för programverksamheten vid Rundradion*, 1972.
- Reuter, Mikael, 1974: Vill vi ha en språknorm? Debattartikel i *Studentbladet* 13.12.1974.
- Reuter, Mikael, 1982: *Kvantitet i Helsingforssvenskan*. Licentiatavhandling i nordiska språk vid Helsingfors universitet. Helsingfors.
- Reuter, Mikael, 2014: *Så här ska det låta. Om finlandssvenska och språkkriktighet*. Helsingfors: Scriptum.
- Reuter, Mikael, 2015: Finlandssvenskt uttal. I: Tandefelt, Marika (red.) *Gruppspråk, samspråk, två språk*. Svenskan i Finland – i dag och i går I:2. Helsingfors: Svenska litteratursällskapet i Finland. S. 19–34.
- Rickford, John R. & Eckert, Penelope, 2001: Introduction. I: Eckert, Penelope & Rickford, John R. (red.) *Style and Sociolinguistic Variation*. Cambridge: Cambridge University Press. S. 1–18.
- Rosenberg-Wolff, Carita, 2010: Norm och verklighet i finlandssvenskt radiospråk. I: *Folkmålsstudier* 48. S.129–139.
- Rundell, Hanna, 2010: *"Det hörs fortfarande att du kommer från Österbotten."* *Journalisters och lyssnares inställning till regional standardsvenska i nyhetsradio*. Pro gradu-avhandling vid statsvetenskapliga fakulteten vid Helsingfors universitet.
- Rundradions riktlinjer 1*, 1967. Uppgifter och målsättning. Finlands Rundradio. Borgå: Söderström & C:o förlags Ab.
- Rundradions riktlinjer 2*, 1968. Programverksamheten. Red. av N-B Stormbom. Oy Yleisradio Ab.

- Rundradions riktlinjer 3*, 1970. Förutsättningarna för verksamheten. Red. av N-B Stormbom. Oy Yleisradio Ab.
- Röst och språk*, 1982. Red. av Nyström, Chris och Relander, Lena. Utgivare Yrkesinstitutet vid Oy Yleisradio Ab.
- Röst och språk*, 1993. Red. av Bäckström, Stina, Frejborg, Johanna och Relander, Lena. Utgivare Radio- och TV-institutet. Rundradion.
- Röst och språk*, 2000. Red. av Selenius, Mona, Gayer, Ingeborg och Rundradions svenska språknämnd år 2000. Rundradion.
- Röst och språk*, 2006. Utgiven av Rundradions svenska språknämnd 2005–06. Svenska Yle.
- SAG 1 = Svenska Akademiens Grammatik*, 1999. Teleman, Ulf, Hellberg, Staffan och Andersson, Erik. Stockholm: Svenska Akademien.
- Sayers, Dave, 2014: The mediated innovation model: A framework for researching media influence in language change. I: *Journal of Sociolinguistics*, 18/2 2014. S. 185–212.
- Schaeffler, Felix, 2005: *Phonological Quantity in Swedish Dialects – Typological Aspects, Phonetic Variation and Diachronic Change*. Phonum 10. Umeå: Umeå Universitet.
- Sjöblom, Stefan & Sandberg, Siv (red.), 2015: *Makten att kombinera. Utmaningar, vägval och handlingskraft i Svenskfinland*. Svenska kulturfonden.
- Sommardahl, Eivor, 1996: Språkvården och medierna – resultat genom samarbete. I: *Virittjä* 100. S. 562–566.
- Språklagen*, 6.6.2003/423. Finns tillgänglig på adressen <https://www.finlex.fi/sv/laki/ajantasa/2003/20030423?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=6.6.2003%2F423>. Hämtad 22.6.2017.
- Språkregler för Rundradions svenska verksamhet*. Fastställda 1997 och reviderade 2006. Finns i *Röst och språk* 2006. Utgiven av Rundradions svenska språknämnd 2005–06. Svenska Yle. S. 2.
- Språkkriktighetsboken*, 2005. Utarbetad av Svenska språknämnden. Norstedts Akademiska Förlag.
- Statistikcentralen: Befolkningsstruktur* 31.12. Finns tillgänglig på adressen [http://tilastokeskus.fi/tup/suoluk/suoluk\\_vaesto\\_sv.html](http://tilastokeskus.fi/tup/suoluk/suoluk_vaesto_sv.html). Hämtad 20.6.2017.
- Stenberg-Sirén, Jenny, 2014: Skriftspråksnära talat standardspråk. En studie av uttalsdrag i upplästa finlandssvenska tv- och radionyheter 1970–2009. I: *Språk & Stil* 24/2014. S. 197–230. Utgör studie A.
- Stenberg-Sirén, Jenny, 2015: Finlandssvensk kvantitet i etern. Standardspråket i nyhetsuppläsningar i Aktuellt och TV-nytt 1970–2009. I: *Svenskan i Finland* 15. Tammerfors universitet. S. 325–349. Utgör studie B.
- Stenberg-Sirén, Jenny, 2016: ”Jag älskar när jag hör regionala toner av närpeser, ekenäsbor och kalliohipsters.” Journalisters syn på regionala drag i finlandssvenskt tv- och radiospråk. I: *Folkmålsstudier* 54. S. 57–90. Utgör studie D.
- Stenberg-Sirén, Jenny, 2017: Normer och normkonflikter i finlandssvenskt mediespråk. I: *Språk och norm. Rapport från ASLA:s symposium, Uppsala universitet 21–22 april 2016*. ASLA:s skriftserie 26. S. 130–138. Utgör studie C.
- Stenberg-Sirén, Jenny, manus: Language, Identity and Public Service Broadcasting. The view from within minority language media.
- Stuart-Smith, Jane, 2014: No longer an elephant in the room. I: *Journal of Sociolinguistics*, 18/2 2014. S. 250–261.
- Stuart-Smith, Jane, 2016: Bridging the gap(s): The role of style in language change linked to the broadcast media. I: Thøgersen, Jacob, Coupland, Nikolas & Mortensen, Janus (red.) *Style, Media and Language Ideologies*. Oslo: Novus Press. S. 51–84.
- Sundgren, Eva, 2004: *Språklig variation och förändring. Exemplet Eskilstuna*. Lund: Studentlitteratur.

- Svahn, Margareta & Nilsson, Jenny, 2014: *Dialektutjämning i Västsverige*. Göteborg: Institutet för språk och folkminnen.
- Svenskt lagspråk i Finland*, 2017. Statsrådets kanslis publikationsserie 1/2017. Tillgänglig på adressen <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-287-297-5>. Hämtad 10.5.2017.
- Svensson, Jan, 2005: The language of broadcasting and television in the 20th century. I: Bandle, Oskar, Braunmüller, Kurt & Jahr, Ernst-Hakon (red.) *Nordic Languages: An International Handbook of the History of the Nordic Germanic Languages*, Vol. 2. Berlin: Walter de Gruyter. S. 1797–1803.
- Sveriges Radios public service-handbok*, 2014. Tillgänglig på adressen <http://sverigesradio.se/diverse/appdata/isidor/files/3113/14621.pdf>. Hämtad 8.5.2017.
- Så talar och skriver vi på Svenska Yle*, 2014. Intern broschyr vid Svenska Yle.
- Sändningstillstånd för Sveriges Radio & för Sveriges Television 2014–2019. Tillgänglig på adressen <http://sverigesradio.se/diverse/appdata/isidor/files/3113/14011.pdf> och på adressen [https://www.svt.se/omoss/media/filer\\_public/06/1f/061fc8d0-dfba-441c-9740-59639eafbe29/sandningstillstand\\_2014\\_-\\_2019.pdf](https://www.svt.se/omoss/media/filer_public/06/1f/061fc8d0-dfba-441c-9740-59639eafbe29/sandningstillstand_2014_-_2019.pdf). Hämtad 31.5.2017.
- Takolander, Ulla, 1978: Morfologiska och fonologiska variationer i finlandssvenskt radiospråk. I: Hansson, Åke: *Finländska eterspråksstudier*. Forskningsrapporter utgivna av Institutionen för nordisk filologi vid Uleåborgs universitet, nr 2. S. 4–11.
- Tandefelt, Marika, 2000: När språket gungar. I: Leinonen, Therese & Tandefelt, Marika: *Svenskan i Finland – ett språk i kläm? Unga finlandssvenskars modersmål*. Forskningsrapporter från Svenska handelshögskolan 50. Helsingfors: Svenska handelshögskolan. S. 7–25.
- Tandefelt, Marika, 2003: *Tänk om... Svenska språknämndens förslag till handlingsprogram för svenskan i Finland*. Helsingfors: Forskningscentralen för de inhemska språken.
- Tandefelt, Marika, 2007: *887 sätt att se på svenskan i Finland. En redogörelse för en webbenkät genomförd hösten 2002*. Forskningsrapporter från Svenska Handelshögskolan, 64. Helsingfors. Finns tillgänglig på adressen: <http://hdl.handle.net/10227/253>. Hämtad 24.3.2017.
- Tandefelt, Marika, 2015a: Ett språk i två länder. I: Tandefelt, Marika (red.) *Gruppspråk, samspråk, två språk. Svenskan i Finland – i dag och i går I:2*. Skrifter utgivna av Svenska Litteratursällskapet i Finland, nr 799. Helsingfors. S. 153–182.
- Tandefelt, Marika, 2015b: På mer än ett språk. I: Tandefelt, Marika (red.) *Gruppspråk, samspråk, två språk. Svenskan i Finland – i dag och i går I:2*. Skrifter utgivna av Svenska Litteratursällskapet i Finland, nr 799. Helsingfors. S. 221–252.
- Teleman, Ulf. 2003: *Tradis och funkis. Svensk språkvård och språkpolitik efter 1800*. Skrifter utgivna av Svenska språknämnden, 87. Norstedts Ordbok.
- Thelander, Mats, 1994: *prov. utan värde? Om provinsialismer i ordböcker – och i verkligheten*. I: *Språkbruk, grammatik och språkförändring*. En festskrift till Ulf Teleman 13.1.1994. Lund: Institutionen för nordiska språk, Lunds universitet. S. 365–375.
- Thors, Carl-Eric, 1974: Språkvård och språklig frihet. Debattartikel i *Vasabladet* 30.11.1974.
- Thylin-Klaus, Jennica, 2012: *"Den finländska svenskan" 1860–1920. Tidig svensk språkplanering i Finland ur ett idéhistoriskt perspektiv*. Doktorsavhandling i nordisk historia vid Åbo Akademi.
- Thøgersen, Jacob, 2015: Danmarks Radio som sprogpolitisk aktør. I: Gregersen, Frans & Kristiansen, Tore (red.) *Hvad ved vi nu – om danske talesprog?* Köpenhamn: Sprogforandringscentret, Københavns Universitet. S. 67–80.
- Thøgersen, Jacob & Kristiansen, Martin, 2013: Between 'maintenance' and 'development'. Popular perceptions of the spoken language of the Danish National Broadcasting Corporation. I: Heegård, Jan & Henrichsen, Peter Juel (red.) *New Perspectives on*

- Speech in Action. Proceedings of the 2nd SJUSK Conference on Contemporary Speech Habits*. Copenhagen Studies in Language 43. Köpenhamn: Samfundslitteratur Press.
- Thøgersen, Jacob, Coupland, Nikolas & Mortensen, Janus (red.), 2016: *Style, Media and Language Ideologies*. Oslo: Novus Press.
- Trudgill, Peter, 2014: Diffusion, drift, and the irrelevance of media influence. I: *Journal of Sociolinguistics*, 18/2 2014. S. 214–222.
- Vaicekauskienė, Loreta, 2011: Language 'nationalisation': One hundred years of Standard Lithuanian. I: Kristiansen, Tore & Coupland, Nikolas (red.) *Standard Languages and Language Standards in a Changing Europe*. Oslo: Novus. S. 105–111.
- Vaicekauskienė, Loreta, 2012a: Language Standards in a Postmodern Speech Community: Cosmetic Touch-ups and Ongoing Changes. I: *Lituanus* vol. 58:2. S. 58–72.
- Vaicekauskienė, Loreta, 2012b: 'Good Language' and Insecure Speakers: A Study into Metalinguistic Awareness of TV and Radio Journalists in the Context of Language Monitoring in Lithuania. I: Usonienė, Aurelija, Nau, Nicole, Dabašinskienė, Ineta (red.) *Multiple Perspectives in Linguistic Research on Baltic Languages*. Cambridge Scholars Publishing. S. 76–103.
- Van den Bulck, Hilde & Van Poecke, Luc, 1996: National Language, Identity Formation and Broadcasting: Flanders, the Netherlands and German-speaking Switzerland. I: *European Journal of Communication*, Vol. 11, nr. 2. S. 217–233.
- Van Hoof, Sarah & Jaspers, Jürgen, 2016: Negotiating linguistic standardization in Flemish TV fiction around 1980: Laying the grounds for a new linguistic normality. I: Thøgersen, Jacob, Coupland, Nikolas & Mortensen, Janus (red.) *Style, Media and Language Ideologies*. Oslo: Novus Press. S. 162–187.
- Van Leeuwen, Theo, 2016: The meaning of manner: Change and continuity in the vocal style of news reading and information announcements. I: Mortensen, Janus, Coupland, Nikolas & Thøgersen, Jacob (red.) *Style, Mediation, and Change. Sociolinguistic Perspectives on Talking Media*. Oxford University Press. S. 223–235.
- Verschueren, Jef, 2012: *Ideology in Language Use. Pragmatic Guidelines for Empirical Research*. Cambridge & New York: Cambridge University Press.
- Vincze, Laszlo & Harwood, Jake, 2015: Language competence as a moderator of ethnolinguistic identity gratifications among three language minorities in Europe. I: *Studies in Communication Sciences* 15. S. 151–157.
- Vincze, Laszlo & Moring, Tom, 2015: Framför den tvåspråkiga skärmen: svenskspråkigt tv-tittande bland finskspråkiga. I: *Finsk tidskrift* 6/2015. S. 81–95.
- Vinje, Finn-Erik, 1974: Språket i kringkastinga. I: *Språk i Norden 1974*. Skrifter utgivna av Svenska språknämnden 52. Lund: Esselte Studium. S. 25–58.
- Wahlström, Erik, 1974: På jakt efter en språknorm. Debattartikel i *Hufvudstadsbladet* 23.10.1974.
- Wellander, Erik, 1965: *Riktig svenska*. Tredje översedda upplagan. Stockholm: Svenska Bokförlaget Norstedts.
- Wessén, Elias, 1966: *Våra folksmål*. Lund: Fritzes.
- Westman, Margareta, 2001: *Språkets myller*. Skrifter utgivna av Svenska språknämnden, 84. Norstedts Ordbok.
- Wiik, Barbro, 2002: *Studier i de österbottniska dialekternas fonologi och morfologi*. Skrifter utgivna av Svenska litteratursällskapet i Finland nr 642, Studier i nordisk filologi 80, utgivna av genom Ann-Marie Ivars. Helsingfors.
- Wiik, Jan-Erik, 1996: *Vidgade vyer, raserade gränser. Finlandssvensk radio och TV i 70 år*. Ekenäs: Rundradion Ab.
- Wiio, Juhani (red.), 2014: *Den finska televisionens milstolpar. Program och programproduktion under fem årtionden*. Nordicom & Svenska social- och kommunalhögskolan vid Helsingfors universitet.

- Woolard, Kathryn A., 1998: Introduction. Language Ideology as a Field of Inquiry. I: Schieffelin, Bambi B., Woolard, Kathryn A. & Kroskrity, Paul V. (red.) *Language Ideologies. Practice and Theory*. New York & Oxford: Oxford University Press. S. 20–85.
- Yleisradion vuosikirja 1970–71*. (Utg. 1972.) Red. av Raimo Wikstedt. Oy Yleisradio Ab.
- Yleisradion vuosikirja 1.6.1977–31.5.1978*. (Utg. 1979.) Red. av Atte Larma. Tiedotusosasto, Oy Yleisradio Ab.
- Yleisradion vuosikirja 1.6.1983–31.5.1984*. (Utg. 1984.) Red. av Atte Larma. Tiedotusosasto, Oy Yleisradio Ab.
- Yleisradion vuosikirja 1.6.1989–31.5.1990*. (Utg. 1991.) Red. av Atte Larma. Oy Yleisradio Ab.
- Yleisradion vuosikirja 1.6.1991–31.5.1992*. (Utg. 1993.) Red. av Atte Larma. Oy Yleisradio Ab.
- Yleisradion vuosikirja 1994*. (Utg. 1995.) Red. av Atte Larma. Oy Yleisradio Ab.
- Yleisradion vuosikirja 1997*. (Utg. 1998.) Red. av Atte Larma. Oy Yleisradio Ab.
- Åbrink, Håkan, 1998: »Gomorrön, Stockholm». *Radioprät som stil, genre och samtal med lyssnare*. Acta Universitatis Tamperensis 632. Tammerfors: Tammerfors universitet.
- Österblom, Ingmar, 1995. Enfald kontra mångfald. Insändare i *Hufvudstadsbladet* 13.1.1995.
- Östman, Jan-Ola, 2008: Det globala i det lokala: Regionalisering är inte utjämning. I: *Svenskan i Finland 10*. Nordica Helsingiensia 11. Helsingfors: Institutionen för nordiska språk och nordisk litteratur vid Helsingfors universitet. S. 22–34.
- Östman, Jan-Ola & Mattfolk, Leila, 2011: Ideologies of standardisation: Finland Swedish and Swedish-language Finland. I: Kristiansen, Tore & Coupland, Nikolas (red.) *Standard Languages and Language Standards in a Changing Europe*. Oslo: Novus. S. 75–82.



# Bilaga 1

## Språket i radio och tv

Den här undersökningen är en del av min doktorsavhandling om den talade finlandssvenskan, som jag undersöker via språket i radio och tv. Enkäten går ut till alla på Svenska Yle och samlar in synpunkter på språket i programmen.

Blanketten innehåller flervalsfrågor och några öppna frågor och tar ca 15 minuter att fylla i. Frågorna handlar främst om det talade språket, men fastän du inte själv hörs i etern, ber jag dig ändå fylla i blanketten. Allas åsikter är viktiga! Enkäten besvaras anonymt. Observera att det inte går att spara blanketten mitt i.

### **Jag ber om att få in svaren inom denna vecka!**

Du får gärna höra av dig med frågor eller kommentarer. Min e-post är [jenny.stenberg-siren@helsinki.fi](mailto:jenny.stenberg-siren@helsinki.fi) och mitt telefonnummer är 040-578 24 15. Och jag finns på Svenska Yle till 24.10, så fram tills dess finns jag också i Yles system.

Tack för hjälpen!

*Jenny Stenberg-Sirén/Helsingfors universitet*

### **De språkliga direktiven och språkstödet**

Svenska Yle har en del allmänna direktiv och rekommendationer gällande språket i radio och tv.

1. Känner du till direktiven och rekommendationerna?

Inte alls – lite – rätt bra – mycket bra

Kommentarer:

2. Hur väl tror du att din närmaste kollega känner till direktiven och rekommendationerna?

Inte alls – lite – rätt bra – mycket bra

Kommentarer:

3. Hur väl tycker du att direktiven och rekommendationerna följs?

Inte alls – lite – rätt bra – mycket bra

Kommentarer:

4. Finns det direktiv och rekommendationer som du tycker är extra viktiga?

Kommentarer:

5. Finns det direktiv och rekommendationer som du tycker är onödiga?

Kommentarer:

6. Vad tycker du kännetecknar ett gott tv- och radiospråk?

Svenska Yles språkstöd heter för närvarande Minna Levälahti och hon ger språkråd och handledning inom språkfrågor.

7. Har du konsulterat Svenska Yles språkstöd under det senaste året?

Ja – nej

Kommentarer:

8. Då du har vänt dig till språkstödet, har du fått den hjälp du behövt?

Ja

Nej

Kommentarer:

9. Har du fått respons på ditt språk av språkstödet under det senaste året?

Ja

Nej

Kommentarer:

10. Vilket eller vilka språkliga hjälpmedel skulle du inte klara dig utan?

### **Uttalsfrågor**

11. Kommer du ihåg vilka Svenska Yles små regler för ett vårdat talspråk är (utan att kolla upp dem)?

Inte alls – några – de flesta – alla

Kommentarer:

12. Är viktigt att alla redaktörer följer uttalsrekommendationerna?

Inte alls viktigt – lite viktigt – rätt viktigt – mycket viktigt

Kommentarer:

13. Vilka av reglerna försöker du följa?

14. Hur mycket anpassar du ditt eget uttal då du talar i etern?

Inte alls – ganska lite – ganska mycket - mycket

Kommentarer:

15. Vilka saker i ditt uttal fäster du mest uppmärksamhet på?

16. Ge exempel på en redaktör med ett vårdat uttal.

### **Regionala drag**

17. Hur vanligt tycker du det är att redaktörernas regionala bakgrund hörs i etern?

Mycket ovanligt – ganska ovanligt – ganska vanligt – mycket vanligt

Kommentarer:

18. Är det positivt eller negativt att den regionala bakgrunden hörs?  
Mycket negativt – ganska negativt – ganska positivt – mycket positivt  
Kommentarer:

Tänk dig en skala från 1 till 5, där 1 är dialekt och 5 är neutralt standardspråk.

19. Var placerar du in ditt eterspråk?

Dialekt  
1                    2                    3                    4                    Standardspråk  
5

Kommentarer:

20. Var placerar du in ditt privata språk?

Dialekt  
1                    2                    3                    4                    Standardspråk  
5

Kommentarer:

Om du har regionala drag i ditt språk

21. tonar du ner dem i etern?

Ja  
Nej

Kommentarer:

22. lyfter du fram i etern?

Ja  
Nej

Kommentarer:

23. Har du fått kommentarer om eventuella regionala drag i ditt språk?

Ja, av publiken  
Ja, av en kollega  
Ja, av en chef  
Ja, av en familjemedlem eller vän  
Nej

Kommentarer:

### **Yles roll**

24. Vilket uppdrag upplever du att Yle har för svenskan i Finland? Uppfylls det?

25. Vilket uppdrag upplever du att du som enskild redaktör har för svenskan i Finland?

### **Bakgrundsuppgifter**

26. Kön

Kvinna  
Man

27. Födelseår

28. Födelse/uppväxtort

29. Nuvarande hemort

30. Vilket språk eller vilken språkvarietet pratade du som barn? Du får välja flera alternativ.

Standardfinlandssvenska

Finlandssvensk dialekt

Sverigesvenska

Finska

Något annat

Kommentarer:

31. Vilket språk eller vilken språkvarietet pratar du med din familj nu som vuxen? Du får välja flera alternativ.

Standardfinlandssvenska

Finlandssvensk dialekt

Sverigesvenska

Finska

Något annat

Kommentarer:

32. Högsta examen

Kommentarer:

33. Har du en utbildning inom journalistik?

Ja

Nej

Kommentarer:

34. Hur länge har du arbetat på Svenska Yle?

35. Är du:

Redaktör

Projektledare/producent

Chef

Annat

Kommentarer:

36. Hörs du just nu i något program i radio eller tv?

Ja, jag hörs mest i direktsändning för tillfället.

Ja, jag hörs mest i bandade program eller i bandade inslag för tillfället.

Nej, jag hörs inte i något program för tillfället.

Kommentarer:

37. I vilken del av organisationen jobbar du (mest) för tillfället?

FaFi: Fakta

FaFi: Kultur och underhållning

FaFi: Drama

FaFi: Barn och ungdom

Tv-nytt

Aktuellt

X3M-nyheterna

Sport

Yle Österbotten

Yle Åboland

Yle Västnyland

Yle Huvudstadsregionen

Yle Östnyland

Medier och utgivning

Medieproduktion

Annat

Kommentarer:

38. Har du någon gång jobbat på nyheterna?

Ja, för tillfället

Ja, tidigare

Nej

Kommentarer:

39. Vilken kanal jobbar du mest med för tillfället?

Svenska.yle.fi

Radio Extrem

Radio Vega

Yle Fem

Kommentarer:

Tack för hjälpen!

## NORDICA HELSINGIENSIA

- NH 1/KKN 1 Hadle Oftedal Andersen: *Ikkje for ingenting. Jon Fosses dramatik* (2004)
- NH 2 Mona Forsskåhl: *Mitt emellan eller strax utanför. Språkkontakt i finlandssvensk slang* (2005)
- NH 3/KKN 2 Hadle Oftedal Andersen: *Kroppsmoernisme* (2005)
- NH 4/TS 1 Jan-Ola Östman (red.): *FinSSL – Finlandssvenskt teckenspråk* (2005)
- NH 5/KKN 3 Hadle Oftedal Andersen & Idar Stegane (red.): *Modernisme i nordisk lyrikk 1* (2005)
- NH 6/TS 2 Karin Hoyer, Monica Londen & Jan-Ola Östman (red.): *Teckenspråk: Sociala och historiska perspektiv* (2006)
- NH 7 Helga Hilmisdóttir: *A sequential analysis of nú and núna in Icelandic conversation* (2007)
- NH 8 Hanna Lehti-Eklund (red.): *Att växa till lärare – svenskläroarutbildning i utveckling* (2007)
- NH 9 Nina Martola: *Konstruktioner och valens: verbfraser med åt i ett jämförande perspektiv* (2007)
- NH 10/SI 1 Jan Lindström (red.): *Språk och interaktion 1* (2008)
- NH 11 Jan Lindström, Pirjo Kukkonen, Camilla Lindholm & Åsa Mickwitz (red.): *Svenskan i Finland 10* (2008)
- NH 12 Anne Huhtala: *Det pedagogiska självet: en narrativ studie av direktvalda svenskläroarstudenters berättelser* (2008)
- NH 13/KKN 4 Hadle Oftedal Andersen, Peter Stein Larsen & Louise Mønster (red.): *Stedet. Modernisme i nordisk lyrikk 2* (2008)
- NH 14/DF 1 Helena Palmén, Caroline Sandström & Jan-Ola Östman (red.): *Dialekt i östra Nyland. Fältarbete i Liljendal med omnejd* (2008)
- NH 15 Camilla Kovero & Monica Londen: *Språk, identitet och skola. En undersökning i svenska skolor i huvudstadsregionen* (2009)

- NH 16 Lieselott Nordman: *Lagöversättning som process och produkt. Revideringar och institutioner vid lagöversättning till svenska i Finland* (2009)
- NH 17 Anita Schybergson: *Kognitiva system i namngivningen av finländska handelsfartyg 1838–1938* (2009)
- NH 18/KKN 5 Hadle Oftedal Andersen, Per Erik Ljung & Eva-Britta Ståhl (red.): *Nordisk lyriktrafikk. Modernisme i nordisk lyrikk 3* (2010)
- NH 19/SI 2 Camilla Lindholm & Jan Lindström (red.): *Språk och interaktion 2* (2010)
- NH 20/DF 2 Caroline Sandström: *Genus i östra Nyland – från dialektutjämning till dialektmarkör* (2010)
- NH 21 Åsa Mickwitz: *Anpassning i språkkontakt – Morfologisk och ortografisk anpassning av engelska lånord i svenskan* (2010)
- NH 22 Maria Green-Vänttinen, Christina Korkman & Hanna Lehti-Eklund (red.): *Svenska i finska gymnasier* (2010)
- NH 23/KKN 6 Hadle Oftedal Andersen, Per Bäckström & Unni Langås (red.): *Samspill mellom kunstartene. Modernisme i nordisk lyrikk 4* (2010)
- NH 24/DF 3 Sinikka Segerståhl: *Vaggvisor i Kvevlax. Språkliga strukturer och konstruktioner* (2011)
- NH 25 Minna Nakari: *Variation i kvinnors namnfraser i officiella dokument i Helsingfors 1780-1930. Socioonomastiska synvinklar på makt och identitet* (2011)
- NH 26 Leila Mattfolk: *Finlandssvenska åsikter om och attityder till modern språkpåverkan* (2011)
- NH 27 Hanna Lehti-Eklund & Maria Green-Vänttinen: *Svenska i finska grundskolor* (2011)
- NH 28 Charlotta af Hällström-Reijonen: *Finlandismer och språkvård från 1800-talet till i dag* (2012)
- NH 29/TS 3 Karin Hoyer: *Dokumentation och beskrivning som språkplanering – perspektiv från arbete med tre tecknade minoritetsspråk* (2012)

- NH 30/SI 3 Jan Lindström & Sofie Henricson (red.): *Språk och interaktion 3* (2012)
- NH 31 Anne Huhtala & Hanna Lehti-Eklund (red./toim.): *TAITOA kehittämässä: vieraiden kielten opiskelijoiden kielitaidosta ja kielenkäytöstä* (2012)
- NH 32 Tomas Lehecka: *Interrelaterade lexikala egenskaper. Engelska adjektivimporter i en svensk tidningskorpus* (2012)
- NH 33/KKN 7 Randi Brenden: *Åsta Holth - Feminist og postkolonialist* (2013)
- NH 34/DF 4 Helena Palmén: *Identitet i samspråk. Kodväxling till standardvarietet som risk och resurs i östnyländska samtal på dialekt* (2014)
- NH 35/KKN 8 Giuseppe Caruso: *Sigrid Undset: A modern crusader* (2014)
- NH 36 Melina Bister: *Topikövergång i textbaserade gruppsamtal* (2014)
- NH 37 Jan Lindström, Sofie Henricson, Anne Huhtala, Pirjo Kukkonen, Hanna Lehti-Eklund & Camilla Lindholm (red.): *Svenskans beskrivning 33* (2014)
- NH 38/KKN 9 Tatjana Brandt: *Livet mellan raderna. Revolt, tomrum och språkbrist i Agneta Enckells och Ann Jäderlunds tidiga poesi* (2014)
- NH 39/KKN 10 Claus Elholm Andersen: *"På vakt skal man være". Om litterariteten i Karl Ove Knausgårds Min kamp* (2015)
- NH 40 Leena Hamberg: *Samverkan i och med språket. Systemisk-funktionell analys av språkanvändning i en kommunal gränsaktivitet med nyanlända flyktingar som målgrupp* (2015)
- NH 41 Monica Londen, Åsa Mickwitz & Susanne Tiihonen (red.): *"Hur svårt kan det vara?" En antologi om hur lärare inom högre utbildning förnyar undervisningen* (2015)
- NH 42 Þórunn Blöndal: *Where grammar meets interaction. Collaborative production of syntactic constructions in Icelandic conversation* (2015)
- NH 43 Martina Huhtamäki: *En fråga om prosodi? Prosodiska drag hos frågor i Helsingforssvenska samtal* (2015)



- NH 44 Mila Engelberg: *Yleispätevä mies. Suomen kielen geneerinen, piilevä ja kielipillistuva maskuliinisuus* (2016)
- NH 45 Maria Vidberg: *Ortnamn i kontakt i Helsingfors. Finska inslag i bruket av gatunamn i svenska kontexter* (2016)
- NH 46 Sofia Stolt: *Vägen till vitsordet: En studie av värderande yttranden i bedömarkommentarer på studentexamensuppsatser i modersmål och litteratur* (2016)
- NH 47 Tiina Räisä: *Medieritualet som klass- och kulturbundna diskurser och funktioner: Hufvudstadsbladets lucia och konstruktionen av Svenskfinland* (2016)
- NH 48/DF 5 Jan-Ola Östman, Caroline Sandström, Pamela Gustavsson & Lisa Södergård (red.): *Ideologi, identitet, intervention. Nordisk dialektologi 10* (2017)
- NH 49 Hanna Lehti-Eklund: *Språkhistoria, samtal och språkinlärning. Ett urval artiklar* (2017)
- NH 50 Jenny Stenberg-Sirén: *Språk och språkideologier i radio och tv. Standardspråk och språkstandarder i finlandssvenska radio- och tv-nyheter* (2018)



## Studie A

Skriftspråksnära talat standardspråk.

En studie av uttalsdrag i upplästa finlandssvenska tv- och radionyheter 1970–2009

Stenberg-Sirén, Jenny, 2014

I: *Språk & Stil* 24/2014. S. 197–230<sup>1</sup>.

---

<sup>1</sup> Publiceras med tillstånd av Språk och stil.



## Skriftspråksnära talat standardspråk

### En studie av uttalsdrag i upplästa finlandssvenska tv- och radionyheter 1970–2009

Av JENNY STENBERG-SIRÉN

---

#### Abstract

*Stenberg-Sirén, Jenny*, jenny.stenberg-siren@helsinki.fi, Ph.D. Student, Department of Finnish, Finno-Ugrian and Scandinavian Studies, University of Helsinki, Finland: “Spoken standard language close to the written norm. A study of phonological features in Finland Swedish radio and television news 1970–2009”. *Språk och stil* NF 24, pp. 197–230.

The focus of this study is the pronunciation of the Finland Swedish standard language on television and radio news from 1970 to 2009. An analysis of several phonological features shows that the language has not evolved in any specific direction, and that the change in pronunciation of the variables investigated is not uniform. Throughout the time period studied, the pronunciation of the news readers was much closer to the written language than the vernacular is. The final *-t* in definite nouns (e.g. *bordet* ‘the table’) and in non-finite verb forms in *-t* (e.g. *hittat* ‘[has] found’) was pronounced clearly throughout, except in the 1980s when the final consonant was left out of 20 % of the possible cases. The final *-r* in verbs in the present tense (e.g. *kommer* ‘comes’) and in plural nouns (e.g. *blommor* ‘flowers’) was left out of 15–20 % of the words, with the exception of the 1980s when the final *-r* was left out of only 7 % of the words. Style sensitive words such as *inte*, *skulle* and *måste* (‘not, should, must’) were consistently pronounced in their full form, while short function words such as *eller*, *med* and *till* (‘or, with, to’) showed a shift towards more formal pronunciation in the 2000s. The study shows that no shift towards a more informal and commercial style can be seen in the Finland Swedish news readings. The high language awareness amongst Finland Swedish journalists, who represent a minority language, is suggested as one explanatory factor.

*Keywords:* Finland Swedish, spoken standard language, pronunciation, television news, radio news, phonological variation.

---

## 1. Inledning

»Det är faktiskt så att det är du som talar i radio och tv som ger grunden för mångas språkbruk på svenska i Finland. Det här gör att du har ett stort ansvar när det gäller hur du uppträder språkligt i medierna. Det är inte din privatsak hur du väljer att uttrycka saker och ting. Som anställd vid Rundradion förväntas

du använda ett gott språk» (*Röst och språk* 2006 s. 3). Företagsledningen vid Yle<sup>1</sup> ställer höga krav på redaktörernas språk i Svenska Yles interna handbok *Röst och språk* och betonar redaktörernas och bolagets uppdrag gällande svenskan i Finland. Redaktörerna uppmanas använda ett vårdat talspråk med tydlig artikulation och följa normerna för standardsvenska. De allra striktaste kraven ställs på nyhetspråket, som regleras via detaljerade uttalsregler.

En av orsakerna till att speciellt nyhetsredaktörerna ska följa normerna för vårdat talspråk är »minsta motståndets lag». Publiken ska kunna rikta all sin uppmärksamhet på innehållet och inte på formen. Man ska välja det uttal som märks minst (Molde 1976 s. 189–190, Solstrand 1982 s. 35). Och det som märks minst är korrekt standardsvenska, anser en förhållandevis stor del av den finlandssvenska publiken. I en samnordisk enkät undersöktes hur de tillfrågade ställer sig till att tv- och radiojournalister använder »sitt vanliga talspråk i stället för högsvenska [motsvarande] i programmen som sänds». Endast 45 % av finlandssvenskarna ställde sig positiva, mot 80 % av norrmännen, 70 % av de finsktalande finländarna och ca 60 % av danskarna och svenskarna (Mattfolk 2005). Journalisterna anses vara språkliga rollmodeller »[...] för nånstans måste man höra det där riktiga (.) det rätta språket» (informant 12D) (Mattfolk 2005 s. 185).

Normen för det talade finlandssvenska standardspråket uppstod i samband med den nationella väckelsen i Finland i slutet av 1800-talet och början av 1900-talet, då flera försök gjordes för att beskriva det finlandssvenska standardspråket. Arbetet utmynnade slutligen i Hugo Bergroths beskrivande och normerande *Finlandssvenska* (1917), *Högsvenska* (1918 [Bergroth & Petersson 1968]) och *Svensk uttalslära* (1924) (se t.ex. Laurén 1985, Tandefelt & Finnäs 2007, af Hällström-Reijonen 2012 och Thylin-Klaus 2012 för en beskrivning av händelserna). Bergroths normer följdes både på Svenska Teatern och i modersmålsundervisningen i skolorna<sup>2</sup> och även uttalsanvisningarna för tv- och radiospråket i handboken *Röst och språk* kan härledas till Bergroth. Språksynen i Svenskfinland har ända sedan slutet av 1800-talet primärt präglats av det som Thylin-Klaus (2012) kallar överlevnadsstrategin, som utgår från att svenskan i Finland inte får skilja sig för mycket från svenskan i Sverige.<sup>3</sup> Synen kommer fram såväl i Bergroths verk som i af

<sup>1</sup> Finlands rundradiobolag kallas numera Yle (förkortning av det finska ordet Yleisradio, Rundradion) och den svenska verksamheten kallas Svenska Yle. Tidigare användes namnet Rundradion. Både Yle och Rundradion förekommer parallellt i denna artikel.

<sup>2</sup> Modersmålsundervisning motsvaras av undervisning i svenska och litteratur i Sverige.

<sup>3</sup> En motsatt syn råder t.ex. i Österrike, där de drag som skiljer den österrikiska tyskan från tyskan i Tyskland betonas allt mer (Soukup & Moosmüller 2011).

Hällström-Reijonens & Reuters *Finlandssvensk ordbok* (2008 s. 5). Gällande uttalet har dock större avvikelser tillåtits och språkvården har aldrig krävt att finländarna ska tala som i Sverige (Ahlbäck 1962, Reuter 2014). »Det sverigesvenska tonfallet kunna vi helt enkelt aldrig lära oss; och ett härmande av de specifikt sverigesvenska språkljuden, även om det skedde blott i mera vårdat föredrag, skulle pålägga oss ett olidligt tvång och göra vårt tal löjligt tillgjort» (Bergroth 1917 s. 29–30).

Bergroths arbete ligger som grund även för nyare beskrivningar av finlandssvenskt standarduttal, så som Ahlbäcks *Svenskan i Finland* ([1956] 1971), *Svensk uttalsordlista* (1994) samt Reuters artikel »Finlandssvenskt uttal» (1977) och hans bok *Så här ska det låta. Om finlandssvenska och språkriktighet* (Reuter 2014). Av det skälet är det befogat att än idag använda Bergroths böcker och hans exempel som utgångspunkt och jämförelsematerial för en analys av uttalet av svenskan i Finland idag. En heltäckande studie av uttalet i det nutida svenska standardtalspråket i Finland saknas fortfarande; de undersökningar av faktiskt språkbruk som gjorts fokuserar främst dialekter och regionala varieteter (se t.ex. Loman 1981, Nyholm 1984b, Ivars 1996, 2003 och Harling-Kranck 1998). Radioredaktörers språk och uttal ingår i en del studier: nyhetsredaktörers uttal studeras av Takolander (1978) och Nyholm (1984b) och uttalet i ett urval radioprogram ur olika genrer analyseras av Rosenberg-Wolff (2010). Det finns däremot ingen heltäckande vare sig synkron eller diakron undersökning av uttalet i tv- och radionyheter.

Finns det då ett enhetligt finlandssvenskt standardtalspråk, som accepteras av finlandssvenskarna som en neutral norm? Till exempel Milroy & Milroy (1985) ifrågasätter begreppet talat standardspråk och menar att det närmast är en omöjlighet. Även i SAG:s definition av standardspråk finns en reservation gällande talspråket. »Det är också – fast kanske i vikande omfattning – möjligt att tala om ett neuralt standardspråk i tal, som har den högsta prestige av alla former av talad svenska och används eller eftersträvas bl.a. på scen och i radio och teve» (SAG 1 s. 26). Östman & Mattfolk (2011) argumenterar för att det finns ett finlandssvenskt standardspråk och de utgår från uppläst text (»the reading of the writing») i definitionen av talat standardspråk. Enligt dessa definitioner kan upplästa tv- och radionyheter anses utgöra en ytterlighetsform av standardspråk, som betraktas som en norm både av publiken (Mattfolk 2005) och av Svenska Yles ledning (*Röst och språk* 2006).

Syftet med denna studie är att analysera uttalsdrag i det finlandssvenska standardspråket via upplästa finlandssvenska tv- och radionyheter under tidsperioden 1970–2009. Både samhället och medierna har genomgått stora för-

ändringar under dessa fyrtio år och analysen visar hur detta märks i uttalet i de upplästa nyhetstexterna. Resultaten sätts även i relation till etermediernas roll för minoritetsspråk och till övergripande utvecklingstrender för standardspråken i olika länders etermedier i Europa (se Coupland & Kristiansen 2011).<sup>4</sup>

## 2. Material och metod

Tyngdpunkten i denna undersökning ligger på hur skriftspråksnära uttalet är, vilket primärt undersöks via hur väl slutkonsonanter och ändelser uttalas. Analyser av vokal- eller konsonatkvalitet, taltempo, pauser eller prosodi ingår inte i denna studie. Det finns dock skäl att notera den så kallade nyhetsprosodin, som skiljer sig från vanligt talspråk via bland annat tempo och pausering och genom att fler ord betonas än i vanligt tal. Förekomsten av typiska finlands-svenska kvantitetsfenomen, så som kortstavighet och överlånga tonlösa konsonanter efter lång vokal, undersöks inte i denna studie utan diskuteras i detalj i Stenberg-Sirén u.u.

### 2.1 Material

Materialet består av upplästa nyhetstexter ur Yles svenskspråkiga tv- och radionyheter från 1970 till 2009, både texter upplästa i nyhetsstudion och reportrarernas texter i nyhetsinslag (»speaker»). Endast de rikstäckande nyheterna ingår i studien. Startpunkten för undersökningsperioden är 1970, eftersom Rundradions egen nyhetsverksamhet inleddes 1965<sup>5</sup> och det finns ytterst lite material sparad från de första åren.

Fram till år 1974 hette tv-nyheterna *Från dag till dag*, men bytte namn till *TV-nytt* år 1975 och heter så ännu idag. Radionyheter heter *Aktuellt* och har haft olika upplägg genom åren, med nyhetstelegram och aktualiteter antingen integrerade eller separerade i olika block. Under många år har radion bandat och arkiverat en hel dags sändningar i november, och november månad blev således utgångspunkten för urvalet för den här studien. Strävan var att plocka ut

<sup>4</sup> Ett stort tack till Jan-Ola Östman, Tom Moring, Mikael Reuter och Carita Rosenberg-Wolff för värdefulla tankar och kommentarer.

<sup>5</sup> Före det producerades nyheterna av Finska notisbyrån (FNB).



ett helt radionyhetsprogram och ett tv-nyhetsprogram från varje år, men det visade sig dessvärre vara omöjligt. *TV-nytt* har inte sparats systematiskt förrän från 1985 och hela *Aktuellt*-program saknas från tre år. Från de åren har jag plockat ut nyhetsinslag i stället. Största delen av programmen fanns på ljudband, DAT-kassetter, film, Beta och VHS och måste därför digitaliseras innan jag kunde använda dem.<sup>6</sup>

För att komma åt de språkliga nyanserna valde jag ut ett mindre sampel i vilket jag strävade efter många olika röster och en jämn fördelning av antalet minuter från olika år. Jag valde därför två *Aktuellt* och två *TV-nytt* per årtionde<sup>7</sup> och transkriberade tio minuter av varje program. Därefter fyllde jag på med två minuter ur ett program från varje år.<sup>8</sup> På så vis är materialet från varje år jämnt fördelat mellan tv och radio, och med många olika röster, för att förhindra att enskilda redaktörers språkbruk snedvrider resultaten. Det transkriberade nyhetssamplet är totalt 213 minuter långt, varav 152 minuter är upplästa nyhetstexter. Antalet reportrar är 103, varav några förekommer flera gånger; det totala antalet olika röster är 76.

## 2.2 Undersökningsvariabler

Utgångspunkten för undersökningen är Svenska Yles interna handbok *Röst och språk*, som kommit ut i fyra olika upplagor (1982, 1993, 2000 och 2006). Handboken ges ut av Rundradions svenska språknämnd (RUSS)<sup>9</sup> och innehåller såväl röstvård som allmän språkvård samt konkreta uttalsregler. De tre senare upplagorna innehåller »fyra små regler för vårdat talspråk», som framför allt gäller nyhetsredaktörer och programhallåor. Innehållet i reglerna finns också i den första upplagan, men inbakat i olika artiklar. Reglerna har varierat lite mellan de olika upplagorna. I upplagan från 2006 (s. 6) lyder reglerna så här:<sup>10</sup>

<sup>6</sup> Tack till Annika Nyberg Frankenhaeuser, dåvarande direktör för Svenska Yle, för att jag fick tillgång till Yles arkiv. Även personalen på Yles arkiv förtjänar ett tack, speciellt Pia Virtanen på Radioarkivet, för all hjälp jag fick med urval och digitalisering.

<sup>7</sup> Jag arbetade själv på nyheterna under perioden 1996–2002 och har plockat bort program där jag själv deltog.

<sup>8</sup> På 2000-talet minskar andelen uppläst text medan direktrapporter och fria samtal ökar. Därför fyllde jag på med extra minuter på 2000-talet för att komma upp till samma mängd som de andra årtiondena.

<sup>9</sup> RUSS består av redaktörer från olika redaktioner inom Svenska Yle samt professionella språkvårdare.

<sup>10</sup> I citatet används källans sätt att beskriva ljuden.

1. Svenskan känner bara långa betonade stavelser. En betonad stavelse innehåller antingen ett långt vokalljud eller ett långt konsonantljud. Säg alltså fö:re, fö:re-tag, ö:versikt etc.
2. Uttala ändelserna: bordET, börjaDE, talaT, heteR.
3. Fyra små ord. Säg: intE, skuLLE, tiLL och reDAn.
4. Vissa små ord uttalas förkortat: det=de, de=dii, är=e, och=å, skall=skaa, sade=saa.

Det finns några små skillnader mellan 2006 års upplaga och upplagorna från 1993 och 2000, som sinsemellan är identiska. I de äldre finns även ordet [ö:ver] med som exempel i regel 1. Ordet *redan* har kommit in i den nyaste upplagan i regel 3, medan två ord har försvunnit ur regel 4: »lade=LAA och sedan=SENN». <sup>11</sup> Reglerna är i linje med Bergroths rekommendationer från nästan hundra år tillbaka, vilket visar att samma uttalsfenomen varit aktuella i det finlandssvenska talspråket under en mycket lång tid.

Ett urval av dessa regler har jag kompletterat med uttalsdrag undersökta i andra sociolingvistiska studier samt sådana som trätt fram ur materialet. De variabler som undersöks i denna studie är följande:

1. Förekomsten och bortfallet av slutkonsonanter och ändelser
  - finalt *-r* i alla ord som i skrift slutar på *-r*, med fokus på verb i presens (t.ex. *kommer, hoppas*), plurala substantiv (t.ex. *bokstäver, bilar*) och korta funktionsord (t.ex. *för, efter*)
  - finalt *-t* i neutrala substantiv i bestämd form (t.ex. *bordet, taket*), i supinum av 1:a och 4:e konj. verb (t.ex. *kommit, hoppat*) och i funktionsord (t.ex. *mycket, vilket*)
  - finalt *-d* och finalt *-g* i funktionsord och frekventa, vanliga ord (t.ex. *med, jag*)
  - finalt *-g* och finalt *-v* samt preteritumändelserna *-e* och *-de* i verb i preteritum (t.ex. *tog, gav, hoppade*).
2. Förekomsten eller bortfallet av slutljuden i orden *skulle (sku)*, *skall (ska)*, *till (ti)*, *måste (måst)* och *inte (int)*.
3. Uttalet av vanliga, ofta obetonade ord: *det/de(t)*, *och/å*, *också/åh*, *är/e* samt uttalet av adjektivändelser: huruvida [g] hörs i ändelserna *-ig* och *-igt* och [k] i ändelsen *-iskt*.

<sup>11</sup> I januari 2014 gav RUSS ut pamfletten *Så talar och skriver vi på Svenska Yle*, som också innehåller reglerna för ett vårdat talspråk. Reglerna är oförändrade, men exempelorden i punkt 1 är fö:retag, fö:rare, ö:versikt, ra:dio och stu:dio och i punkt 4 har *dom* tagits in som ett alternativ till *di* (för uttalet av *de*). Uttalet av *de* i nyheterna undersöks närmare i Stenberg-Sirén u.u.

Variablerna och variabelvärdena presenteras närmare med exempel i resultatavsnittet.

## 2.3 Analysmetod

Transkriptionen är gjord med transkriberingsprogrammet Transana och både förekomsterna och bortfallen är inkodade i transkriptionen och därmed sökbara. Excerperingen är gjord med konkordansprogrammet WordSmith. För en del av nyhetsprogrammen finns på- och avannonserna tillgängliga i textform, vilka har underlättat transkriberingen. Även uppgifter om reportrarna och de deltagandes namn har varit till stöd. Jag har lyssnat igenom programmen många gånger med hörlurar och i oklara fall har jag bitt kolleger hjälpa mig med bedömningen.<sup>12</sup> En så noggrann avlyssning skiljer sig naturligtvis mycket från de situationer tv- och radiopubliken befinner sig i, där nyheterna snabbt går förbi och ofta störs av andra bakgrundsljud.

Resultaten presenteras i fyra grupper som motsvarar de fyra årtiondena. Detta ger visserligen en relativt grov bild av hur uttalet av de valda variablerna har förändrats diakront, men å andra sidan möjliggör det analyser av fler enskilda variabler. Speciellt studierna av hur enskilda ord uttalas skulle vara omöjliga att göra på årsnivå, eftersom frekvenserna är så låga. Variabelvärdena jämförs med varandra och resultaten presenteras i huvudsak i procent.

De skillnader som uppvisas signifikantestast med chi kvadrat-metoden, test av beroende.<sup>13</sup> Jag prövar om det finns en verklig skillnad mellan två eller flera grupper eller om skillnaden kan förklaras med hjälp av slumpen. Utgångspunkten är en nollhypotes, som säger att det inte finns skillnader mellan grupperna. Ju lägre p-värde testet ger, desto högre signifikans har resultaten. En sannolikhet på 5 % ( $p < 0.05$ ) används som gräns för signifikans. Vid jämförelser av två årtionden åt gången blir testen många. För att minimera risken att felaktigt få signifikanta resultat som en masseffekt av ett mycket stort antal mätningar, har jag begränsat chi kvadrat-testet till endast sådana skillnader som ser ut att vara betydande.

<sup>12</sup> De svåra bedömningarna har framför allt gällt finalt *-r*. Kollegers hjälp med bedömningen har behövts i ca 10 fall.

<sup>13</sup> Tack till universitetslärare Marie Selenius vid Helsingfors universitet för hjälp med de statistiska beräkningarna.

### 3. Analys och resultat

Resultaten från uttalsanalysen presenteras i separata avsnitt. Först behandlas bortfallet av finalt *-t* i bestämda neutrer och i supinum av verb i 1:a och 4:e konjugationen, sedan bortfallet av finalt *-r* i verb i presens och i plurala substantiv, därefter bortfallet av slutkonsonanter i korta funktionsord och slutligen diskuteras några övriga uttalsdrag. Exempelen återges med grov transkription utgående från skriftspråket, t.ex. *flickona springä tisammans* (*flickorna springer tillsammans*). I ett fåtal fall används fonetisk återgivning, t.ex. [mytʃi] (dialektal form av *mycket*). Lång vokal markeras med kolon, t.ex. [va:ra] och långa konsonanter skrivs dubbelt, t.ex. *hoppa*. Enskilda fonem återges i huvudsak fonematiskt, så som /t/ och /r/.

#### 3.1 Finalt *-t* i trycksvaga slutstavelser

I obetonad ställning faller slutkonsonanten /t/ ofta bort i finlandssvenskan, såväl i dialekterna som i standardspråket. Fenomenet går långt tillbaka i tiden. Ändelsen /t/ i bestämda neutrer (t.ex. *valet*, *röret*) försvagades redan i den yngre fornsvenskan och föll så småningom bort på många håll i Sverige (Wessén 1965 [1969], Bergman 1968). Under påverkan av skriftspråket har ändelsen senare återinförts i bestämda neutrer i standardsvenskan i Sverige, medan den fortfarande faller i nordligare dialekter och i finlandssvenskan. Även i supinum av första och fjärde konjugationens verb faller finalt *-t* i finlandssvenskan (Reuter 2014) och i ett flertal dialekter i Sverige (Sundgren 2004).

Punkt 2 i Svenska Yles fyra regler för vårdat talspråk i *Röst och Språk* (2006) föreskriver att ändelserna ska uttalas, till exempel i orden *bordet* och *talat*. Rekommendationen får stöd i Reuter 2014, som poängterar att det är önskvärt att ändelsen uttalas i formell stil och i nyhetsuppläsningar, framför allt för att språket ska vara tydligt.

##### 3.1.1 Bestämda neutrer

Uttalet av finalt *-t* i de upplästa tv- och radionyhetererna är genomgående tydligt i neutrala substantiv i bestämd form. Som tabell 1 illustrerar dominerar det skriftspråksnära uttalet under alla årtionden, men en klar förändring mot det talspråkliga sker under 1980-talet. Förändringen är dock kortvarig och på 1990- och 2000-talet ökar de skriftspråkliga formerna markant.<sup>14</sup> Det skrift-

<sup>14</sup> Mellan 1970-talet och 1980-talet är  $p < 0.01$  och mellan 1980-talet och 1990-talet är  $p < 0.001$ .

språksnära uttalet bekräftas av tidigare studier. I Nyholms (1984a) studie av radioredaktörers språk var *t*-bortfallet 14 %, medan den individuella variationen är stor i Takolanders (1978) jämförelse av språket hos 10 nyhetsuppläsare och redaktörer. För en av redaktörerna realiseras bortfallet i över 90 % av fallen, medan bortfallet är 0 % hos tre redaktörer. Skillnaden mot vardagligt talspråk är stor. Nyholms (1984a) studie av språket i Helsingfors på 1970-talet visar att finalt *-t* faller i över 90 % av orden. Samma fenomen finner Rabb (2012) i Vasa, där den *t*-lösa formen realiseras till hundra procent hos nästan alla av de intervjuade Vasaborna.

Med denna klara övervikt av skriftspråksnära uttal i nyheterna kan man fråga sig i hurdana situationer finalt *-t* faller. Nordbergs (1985) och Sundgrens (2004) studie av språket i Eskilstuna visar att ord i betonad ställning får ett mer normenligt uttal och att standarduttalet är frekventare före vokal och paus än före konsonant. Eftersom nyhetsuppläsningarna skiljer sig markant från vanligt talspråk gällande prosodi, rytm och betoningar, har jag valt att utelämna betoning och tryck som variabler. Däremot analyserar jag den omgivande fonetiska kontexten. Finalt *-t* faller i 12,5 % av de 144 bestämda neutrer som efterföljs av vokal (t.ex. **Avtale om** att skrota ner alla ... ur *Aktuellt* 14.11.1987), i 10,4 % av de totalt 240 neutrerna före konsonant (t.ex. Vid **utrikesministerie betona** man att ..., ur *TV-nytt* 7.11.1990) och i 8,7 % av de totalt 115 neutrerna i satslut före paus (t.ex. ... å underskriver klart **gränsvärde. För** att få ..., ur *Aktuellt* 17.12.1997). Med andra ord överensstämmer dessa resultat med Sundgrens i fråga om satsluten, där det är vanligast att finalt *-t* bibehålls. Däremot faller finalt *-t* oftare före efterföljande vokal än efterföljande konsonant, vilket går stick i stäv mot Eskilstunastudien (Sundgren 2004). De mest frekventa orden som reduceras är *avtale(t)*, *ministerie(t)* och *partie(t)*, med andra ord politiska termer inom traditionellt »hårda» nyhetsämnen, vilket antyder att den innehållsliga kontexten inte påverkar variantvalet.

Tabell 1. Procentuellt bortfall av finalt *-t* i bestämda neutrer och i supinum av 1:a och 4:e konj. verb i upplästa tv- och radionyheter 1970–2009 (N inom parentes).

Ord/årtionde	1970-talet	1980-talet	1990-talet	2000-talet
Neutrer	<b>10,1 %</b> (N=119)	<b>23,1 %</b> (N=117)	<b>6,6 %</b> (N=167)	<b>4,1 %</b> (N=97)
Supinum	<b>8,9 %</b> (N=45)	<b>13,0 %</b> (N=23)	<b>2,8 %</b> (N=36)	<b>6,3 %</b> (N=32)
Neutrer & supinum	<b>9,8 %</b> (N=164)	<b>21,4 %</b> (N=140)	<b>5,9 %</b> (N=203)	<b>4,7 %</b> (N=129)

### 3.1.2 Supinum

I supinum av första och fjärde konjugationens verb (t.ex. *tolkat*, *sovit*) faller finalt *-t* inte lika ofta som i bestämda neutrer. Varje årtionde är bortfallet 1–4 i faktiska tal och *t*-formen är klart dominerande, vilket illustreras av tabell 1. Även om bortfallet procentuellt är större på 1980-talet också för supinumformerna, är det faktiska antalet så begränsat att man bör vara försiktig med att tolka det som en reell uppgång.

Här skiljer sig resultaten mycket från de tidigare undersökningarna av vardagligt talspråk. Både i Helsingfors- och Eskilstunasvenskan är fördelningen den motsatta. I Helsingfors är den *t*-lösa formen totalt dominerande bland de vanliga talarna (Nyholm 1984a) och i Eskilstuna är 81 % av supinumformerna *t*-lösa (Nordberg 1985, Sundgren 2004). Tre av de *t*-lösa supinumformerna i föreliggande undersökning tillhör verb ur första konjugationen och sju hör till fjärde. Det motsvarar Sundgrens resultat, där 34 % av första konjugationens verb realiserades med finalt *-t* mot 19 % av fjärde konjugationens verb. Fjärde konjugationens verb är vanliga ord som är frekventa och ofta obetonade, t.ex. *varit*. Eftersom beläggen är så få, går det inte att dra några slutsatser om den fonetiska kontextens betydelse för bortfallet.<sup>15</sup> Däremot kan man se ett samband mellan kortstavighet och *t*-bortfall. Två av bortfallen finns i ordet *vari(t)*, ett i *blivi(t)* och ett i *tagi(t)*, som alla uttalades kortstavigt och obetonat, det sista dessutom med förmjukning som [taiji].

### 3.1.3 Övriga ord

Av övriga ord med obetonat finalt *-t* kan man speciellt notera ordet *mycket*. Beläggen är totalt 15 under de fyra årtiondena och av dessa uttalas två med hörbart *-t* i slutet. *Mycke* är alltså den vanligaste formen, medan varianten *mycky* förekommer en gång. *Mycke* är den form som Bergroth betecknar som tillhörande högspråket, medan han tar avstånd från *mycky* och *mycki* (Bergroth 1924 s. 17 och 41). Också ordet *vilket* varierar mellan *vilket* och *vilke* i de upplästa nyhetstexterna, men antalet förekomster är lågt. Se även kapitel 3.3.

### 3.1.4 Sammanfattning och kommentarer

I vanligt talspråk faller trycksvagt finalt *-t* ofta, både i supinumformer och i bestämda neutrer. Detta gäller både i Sverige och i Finland, men bortfallet är ännu

<sup>15</sup> I nyhetsmaterialet sker tre av bortfallen före vokal, sex före konsonant och ett bortfall före paus.

vanligare i Finland. I nyhetsmaterialet bibehålls däremot finalt *-t* i en överväldigande stor del av fallen. Den tredje raden i tabell 1 illustrerar det sammanlagda bortfallet av finalt *-t* i supinumformer och bestämda neutrer. Nyhetsspråket uppvisar ett mycket skriftspråksnära uttal under 1970-talet, 1990-talet och 2000-talet, medan *t*-bortfallet uppgår till ca en femtedel på 1980-talet. Det finns en liten tendens till ett mer skriftspråkligt uttal på 2000-talet, men skillnaden till 1970-talet är inte stor.

Nordberg och Sundgren delar in sina variabler i olika grupper enligt hur sociolingvistiskt och språkligt markerade de är. Utgående från frekvens, geografisk spridning och storleken på skillnaden mellan standardformen och tal-språksformen placeras de bestämda substantiven och supinumformerna i gruppen med minst markerade variabler. Dessa fungerar mekaniskt och påverkas mer av inomspråkliga än av yttre faktorer (Sundgren 2004 s. 138).

Att man inte fäster uppmärksamhet vid variabeln i vanligt talspråk, betyder inte att nyhetsredaktörerna inte gör det i nyhetsuppläsningarna och i inslagen. Speciellt Takolandars (1978) resultat antyder att uttalet av finalt *-t* är medvetet, något som hör till nyhetsgenren. Eftersom *t*-bortfallet är så genomgående i det vardagliga talspråket, kräver det en aktiv handling av nyhetsredaktörerna för att de ska uttala finalt *-t*. På denna punkt skiljer sig standardspråket i tv- och radio-nyheterna tydligt från vardagligt talspråk och har stort inflytande på stilnivån.

### 3.2 Finalt *-r* i trycksvaga slutstavelser

Uttalet av */r/* varierar i det svenska språkområdet. Redan under äldre fornsvensk tid förekom *r*-bortfall, speciellt efter */a/* i substantiv i pluralis och i mindre omfattning för verbens presensformer i de södra delarna av Sverige (Bergman 1968, Wessén 1965 [1969]). Det råder delade meningar om orsakerna till *r*-bortfallet. En förklaring hänger ihop med försvinnandet av palatalt *R*, som under äldre fornsvensk tid antingen övergick till */r/* eller föll bort. En annan förklaring är att *R* först övergick till */r/* för att sedan falla bort i trycksvag stavelse, vilket det finns belägg för i en del dialekter (Widmark 2001 [2004]). Även idag faller finalt *-r* i svagt betonade stavelser, framför allt i sydsvenska och götamål, men också i vissa norrländska dialekter (Wellander 1973 [1989] s. 3, Pettersson 2005 s. 217). I finlandssvenskan faller finalt *-r* både i dialekter och i standardspråket (Nyholm 1984a, Wiik 2002).

Det är utmanande att analysera *r*-ljudet, eftersom det kan realiseras på så många olika sätt. Kuronen (2005) har studerat *r*-ljudet i finlandssvenskan både

i nyhetssändningar och med testpersoner och konstaterar att både före och efter betonad vokal uttalas /r/ oftast som tremulant eller tapp. Trots att hans material är begränsat till omfånget, anser han det rimligt att påstå att det tremulantiska uttalet hör till den vårdade finlandssvenskan och att frikativt uttal är ovanligt. Däremot kan det förekomma regionala skillnader. Efter obetonad vokal är *r*-ljudet däremot annorlunda och då dominerar approximanterna eller så faller *r*-ljudet helt och hållet.

I Helsingforsregionen förekommer en annan sorts *r*-bortfall, som åtföljs av förlängd slutvokal, så som i orden [bolla: studsa:] (*bollar studsar*). Vokalen kan visserligen förlängas vid *r*-bortfall även i andra sammanhang, så som i [ha:] (*har*), [va:] (*var*), men vokalförlängningen vid *r*-bortfall i presens och pluralis förekommer främst i huvudstadsregionen (Reuter 2014). Orsaken till detta språkfenomen är inte fastslagen, men enligt Nyholm kan flera faktorer samverka. »Då *-r* faller bort kunde det vara ett resultat dels av en allmänfonetisk utveckling där ett försvagat *r* faller bort i obetonad ställning, dels kunde finskans fonotaktiska struktur med ordslut på vokal utöva ett analogitryck» (Nyholm 1984a s. 89–90). Språkvården tar avstånd från *r*-bortfall med vokalförlängning i vårdat tal (Reuter 2014). I de fyra reglerna för vårdat talspråk i *Röst och språk* från år 1993 och 2000 påtalas detta uttalsdrag särskilt. I den första punkten om att uttala ändelser, till exempel /r/ i *heter*, står det inom parentes »inte det moderna hetÄÄ». <sup>16</sup> I 2006 års upplaga har kommentaren strukits. Nyhetsredaktörerna hörsammar uppmaningen noggrant och i materialet förekommer *r*-bortfall med tydlig vokalförlängning endast en gång.

### 3.2.1 Verb i presens

I nyheterna rapporteras ofta om pågående skeenden, vilket gör att det finns en hög frekvens av verb i presens i nyhetstexterna. Noteras bör att verbet *är* inte ingår i statistiken nedan, eftersom det alltid uttalas som [ɛ] i materialet. I likhet med det som gäller för de övriga variablerna uttalas även finalt *-r* tydligt och mera skriftspråksnära än i vanligt tal. Tabell 2 visar att finalt *-r* faller i totalt sett ca 20 % av alla ord i presens, med undantag för 1980-talet, då andelen går ner till ca 10 %. <sup>17</sup> Avvikelsen har ingen uppenbar orsak och uttalet av finalt *-r* skiljer sig från uttalet av finalt *-t*, vars bortfall ökade under

<sup>16</sup> Formuleringen är ursprungskällans.

<sup>17</sup> Avvikelsen på 1980-talet är statistiskt signifikant: skillnaden mellan 1970-talet och 1980-talet är signifikant på nivån  $p < 0.05$  och skillnaden mellan 1980-talet och 1990-talet är signifikant på nivån  $p < 0.01$ .



1980-talet (se avsnitt 3.1). Jag återkommer till avvikelserna i slutdiskussionen i avsnitt 4.

Den fonetiska kontexten ser ut att vara av avgörande betydelse för *r*-bortfallet. Inget bortfall sker före vokal och endast två bortfall sker före paus. Här uppvisar nyhetsmaterialet en skillnad mot Nyholms (1984a) undersökning av tal-språket i Helsingfors, där bortfallet före vokal var 30 %. I hans undersökning var bortfallet större hos de Helsingforsbördiga informanterna, som hade ett tydligare tremulerande /r/, än hos informanter från den omkringliggande landsbygden med ett mjukare /r/.

Tabell 2. Procentuellt bortfall av finalt *-r* i presens i upplästa tv- och radio-nyheter 1970–2009 (N inom parentes).

Ord/årtionde	1970-talet	1980-talet	1990-talet	2000-talet
Totalt <i>r</i> -bortfall i presens	<b>19,6 %</b> (N=168)	<b>10,8 %</b> (N=203)	<b>20,4 %</b> (N=235)	<b>21,6 %</b> (N=259)
Enstaviga verb (t.ex. <i>går, ger</i> )	<b>4,9 %</b> (N=41)	<b>7,7 %</b> (N=65)	<b>7,8 %</b> (N=64)	<b>8,6 %</b> (N=70)
Flerstaviga verb (t.ex. <i>kommer, visar</i> )	<b>24,4 %</b> (N=127)	<b>11,5 %</b> (N=148)	<b>25,2 %</b> (N=171)	<b>26,5 %</b> (N=189)
Verb med ändelsen <i>-ar</i> (t.ex. <i>jobbar, passar</i> )	<b>24,3 %</b> (N=37)	<b>3,9 %</b> (N=51)	<b>28,6 %</b> (N=63)	<b>31,3 %</b> (N=83)
Verb med ändelsen <i>-er</i> (t.ex. <i>säger, håller</i> )	<b>27,2 %</b> (N=81)	<b>20,8 %</b> (N=72)	<b>24,2 %</b> (N=95)	<b>23,8 %</b> (N=101)

Överlag faller finalt *-r* betydligt oftare i flerstaviga ord än i enstaviga, eftersom betoningen på ändelsen är mindre i flerstaviga ord. Enstaviga verb uppvisar ingen avvikelse för 1980-talet, utan *r*-bortfallet är relativt konstant under de fyra årtiondena. Det är således flerstaviga verb som uppvisar variation. Om vi går ner ytterligare en detaljnivå, ser vi att även de flerstaviga verben uppvisar intern variation. Verb med ändelsen *-ar* uppvisar ett ytterst lågt *r*-bortfall på 1980-talet, endast 3,9 %, medan bortfallet de övriga årtiondena är mellan 22,2 % och 31,3 %.<sup>18</sup> Verb med ändelsen *-er* uppvisar inte lika stor avvikelse på 1980-talet, utan bortfallet ligger förhållandevis jämnt över de fyra årtiondena. Frekvensen för verb med andra ändelser (*-ir, -or, -år, -är* och *-ör*) är för låg för att man ska kunna dra några slutsatser om variationen i uttalet av dem.

<sup>18</sup> Skillnaden för verb med ändelsen *-ar* mellan 1970-talet och 1980-talet är signifikant på nivån  $p < 0.01$  och mellan 1980-talet och 1990-talet på nivån  $p < 0.001$ .

### 3.2.2 Substantiv i pluralis

Jämfört med bortfallet i presensformer är *r*-bortfallet i plurala substantiv litet. Bortfallet uppvisar samma mönster som i presens, det vill säga att uttalet är mer skriftspråksnära på 1980-talet, men därtill avviker också 1990-talet med ett större bortfall än under de övriga årtiondena.<sup>19</sup> Skillnaden mellan plurala substantiv med ändelsen *-ar* och med ändelsen *-er* är liten, de följer samma mönster. Som tabell 3 visar är bortfallet minst för substantiv med ändelsen *-or*, där */r/* faller endast 4 gånger.

Tabell 3. Procentuellt bortfall av finalt *-r* i plurala substantiv i upplästa tv- och radionyheter 1970–2009 (N inom parentes).

Ord/årtionde	1970-talet	1980-talet	1990-talet	2000-talet
Totalt <i>r</i> -bortfall i plurala substantiv	8,7 % (N=127)	2,1 % (N=140)	17,1 % (N=140)	8,7 % (N=126)
Plurala substantiv <i>-er</i> (t.ex. <i>trupper</i> )	9,5 % (N=84)	2,4 % (N=82)	19,4 % (N=93)	9,3 % (N=86)
Plurala substantiv <i>-ar</i> (t.ex. <i>gårdar</i> )	9,7 % (N=31)	2,8 % (N=36)	13,0 % (N=23)	6,9 % (N=29)
Plurala substantiv <i>-or</i> (t.ex. <i>veckor</i> )	0 % (N=12)	0 % (N=22)	12,5 % (N=24)	9,1 % (N=11)

I Nyholms (1984a) undersökning var *r*-bortfallet före efterföljande vokal 8 % för plurala substantiv. I nyhetsuppläsningarna i mitt material sker endast fyra av bortfallen före paus och ett före vokal, med andra ord har den fonetiska kontexten en klar betydelse.

### 3.2.3 Övriga ord med finalt *-r*

Det är framför allt i obetonade ändelser som finalt *-r* faller. Förutom presens och pluralis, träder en ordgrupp fram ur materialet: titlar före namn. Det är speciellt ordet *minister* som förkortas, då det förekommer framför ett personnamn. Av totalt 32 förekomster, faller finalt *-r* i 12 fall, vilket kan förklaras med att betoningen sällan ligger på just ordet *minister*. Betoningen ligger på förleden (t.ex. *trafikminister*, *socialminister*, *statsminister*) och på det efterföljande namnet.

Hjälperbet *har* och preteritumformen *var* skiljer sig från övriga ord, genom att de oftare realiserar utan finalt *-r* än med. Tabell 4 visar att *r*-bortfallet för

<sup>19</sup> Skillnaden mellan 1970-talet och 1980-talet är signifikant på nivån  $p < 0.05$ , mellan 1980- och 1990-talet på nivån  $p < 0.001$  och mellan 1990- och 2000-talet på nivån  $p < 0.05$ .

*har* ligger mellan 60 och 70 %. Enligt Nyholm (1976) är det mycket ovanligt att hjälpverbet *har* behåller finalt *-r* ens i vårdat språk. Att ordet uttalas oförkortat i en tredjedel av fallen i nyheterna är med andra ord en klar skillnad mot vanligt talspråk. I ordet *var* är *r*-bortfallet ännu större. På 1980-talet var bortfallet totalt. Noteras bör dock att den faktiska frekvensen för *var* är rätt låg.

Tabell 4. Procentuellt bortfall av finalt *-r* i orden *var* och *har* i upplästa tv- och radionyheter 1970–2009 (N inom parentes).

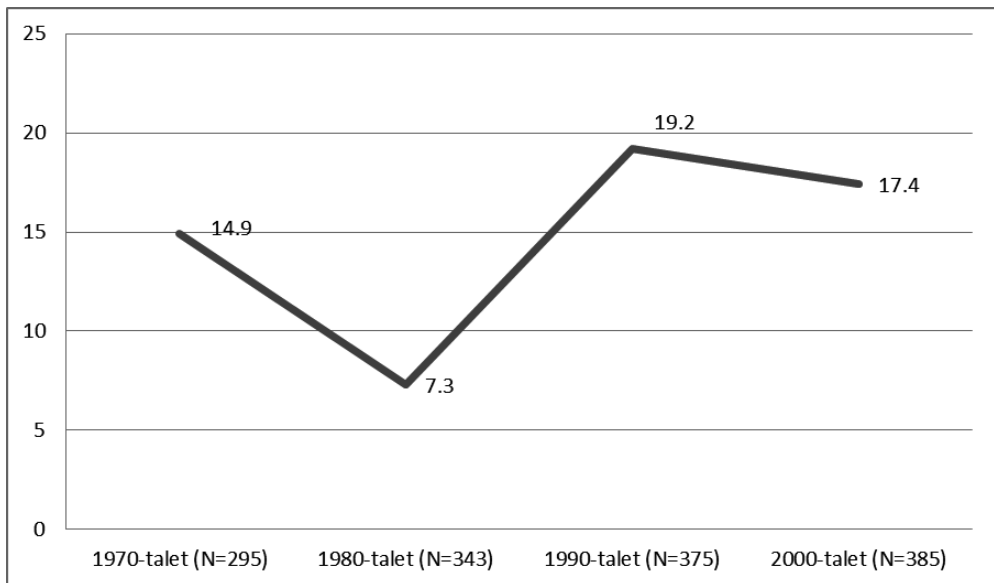
Ord/årtionde	1970-talet	1980-talet	1990-talet	2000-talet
<i>Ha(r)</i>	66,7 % (N=87)	69,0 % (N=58)	61,9 % (N=63)	61,5 % (N=65)
<i>Va(r)</i>	70,0 % (N=10)	100 % (N=10)	92,3 % (N=13)	60,0 % (N=10)

Utöver de ord som diskuteras ovan, finns det andra ord som slutar på /r/, exempelvis *meter* och *november*. De orden uttalas nästan alltid med tydligt /r/, oberoende av om de är en- eller flerstaviga. I hela materialet finns totalt 330 sådana ord och endast 5 uppvisar *r*-bortfall. Överlag uppvisar enstaviga ord klart färre *r*-bortfall än flerstaviga, och riktigt korta ord, så som *år* och *ur*, uttalas alltid med finalt *-r*. Även många funktionsord, så som *fler*, *här* (fristående), *kvar*, (*o*)klar, *mer*, *ner*, *per*, *stor*, *svår*, *var* (frågeordet), *vår* (pron.), *åter* och *igår* behåller alltid finalt *-r*, medan *för*, *när*, *där*, (*den/det/de/sån*) *här* och *hur* uppvisar variation. De tvåstaviga *efter*, *eller*, *under* och *över* varierar, medan orden *ungefär* och *heller* alltid behåller slutkonsonanten. Analysen av de funktionsord som uppvisar variation finns i kapitel 3.3.

### 3.2.4 Sammanfattning

Det finns en stor skillnad mellan enstaviga och flerstaviga ord gällande bortfallet av finalt *-r*. I enstaviga ord är bortfallet litet, eftersom slutkonsonanten i dem oftast får en starkare betoning än i slutändelser i flerstaviga ord. Undantagen är verben *har* och *var*, som även i nyhetsuppläsningarna oftast tappar finalt *-r*, om än mera sällan än i vardagligt talspråk. I nyhetsuppläsningarna är *r*-bortfallet överlag väldigt lågt, jämfört med vardagligt tal. För verb i presens och plurala substantiv sammantaget varierar bortfallet mellan drygt 7 % på 1980-talet och nästan 20 % på 1990-talet, vilket illustreras i figur 1. Det är verb med ändelsen *-ar* som uppvisar den största variationen. Liksom för finalt *-t* sticker 1980-talet ut, men på motsatt sätt genom att bli mer skriftspråkligt då.<sup>20</sup> Däremot uppvisar

<sup>20</sup> Skillnaden mellan 1970-talet och 1980-talet är signifikant med  $p < 0.01$  och mellan 1980-talet och 1990-talet med  $p < 0.001$ .



Figur 1. Procentuellt bortfall av finalt -r i presens och plurala substantiv i upplästa tv- och radionyheter 1970–2009.

variabeln inte en riktning mot ett skriftspråkligare uttal på 2000-talet, utan förblir på ungefär samma nivå som på 1970-talet.

### 3.3 Bortfall av slutkonsonanten i funktionsord

I en egen kategori analyseras funktionsord, som ofta är korta och obetonade, till exempel prepositioner, pronomen, konjunktioner och satsadverb. Som helhet uttalas orden i den här kategorin ofta förkortat och ett bokstavsenligt uttal skulle i vissa fall låta onaturligt och uppstylat (se t.ex. Elert 1997). I de fyra små reglerna för vårdat talspråk i *Röst och språk* handlar regel 4 om att göra nyheterna mer naturliga och inte så upplästa, till exempel ska ordet *det* uttalas *de* och ordet *och* ska uttalas *å* (*Röst och språk* 2006 s. 6).

En del av orden omnämns också i analyserna av finalt -r och finalt -t, men redovisas även i detta sammanhang. Så som konstaterades i avsnitt 3.2.3, förekommer det ett flertal funktionsord som inte uppvisar någon variation och de lämnas utanför analysen. De ord som ingår i denna analys är *det*, *där*, *efter*, *eller*, *för*, *god*, *hur*, (*den/det/de/sån*) *här*, *inte*, *jag*, *med*, *mycket*, *nog*, *när*, *och*, *också*, *till*, *under*, *vad*, *vid*, *vilket* och *över*. En del av orden är så frekventa att de går att analysera separat och diakront, medan de som uppvisar färre förekomster slås ihop. Den faktiska förekomsten av alla funktionsord ges i bilaga 1.

### 3.3.1 Ord som ytterst sällan reduceras: *inte*, *också*, *nog* och *där*

De ord som nästan alltid uttalas i sin fulla form är *inte*, *också*, *nog* och *där*. Ett oavkortat *inte* påbjuds i *Röst och språk* och även av Reuter (2014), som poängterar att den skriftspråkliga formen är önskvärd i formellt och vårdat tal. Den förkortade formen *int* är den överlägset vanligaste i vardagligt tal, medan *inte* åtminstone på 1970-talet användes i högre sociala skikt och i vårdat tal (Nyholm 1984a). Förutom i de finlandssvenska dialekterna återfinns *int* också i Norrland i Sverige (Hedelin 1997). I Nyholms undersökning av radiospråk förekommer *int* i 2 % av fallen, vilket är en hög frekvens jämfört med de nu aktuella resultaten. I de upplästa nyhetstexterna förekommer den förkortade formen *int* endast en gång, medan *inte* förekommer 126 gånger.

På samma linje ligger ordet *också*, som i vardagligt tal kan uttalas /å/.<sup>21</sup> Bergroth skriver »ovårdat är det hos oss ytterst vanliga bruket av *å* för *också*» (Bergroth 1924 s. 31). Det må vara vanligt i vardagligt tal, men i nyheterna uttalas ordet genomgående i sin fulla form. Detsamma gäller orden *nog* och *där*, som så gott som alltid uttalas oavkortat.

### 3.3.2 Ord som nästan alltid reduceras: *det*, *och*, *jag* och *god*

*Det* förekommer endast en gång uttalat med tydligt [t] och då i uttrycket *det oaktat*. Med andra ord är den skriftenliga formen inte en del av talspråket, inte ens i detta mycket vårdade talspråk. Ordet *och* uttalas med tydligt [k] ifall det betonas. De få gånger detta uttal förekommer, är det ofta för att framhäva skillnaden till ett annat *och* i samma sats, till exempel i frasen: »en allmän förhöjning om sjuttifem penni i timmen **och** en mark **å** trettifem penni till på riktlöserna» (*Aktuellt* 14.3.1973).

Även uttalet av *jag* är genomgående talspråksnära, med andra ord faller finalt -g varje gång. Analysen av ordet gav däremot andra intressanta insikter. Ordet förekommer inte alls på 1970- och 1980-talet, utan först på 1990- och 2000-talet. Av de nio förekomsterna är sju i samband med att nyhetsuppläsaren presenterar sig.<sup>22</sup> Presentationsformerna var mer strikta och opersonliga de första två årtiondena, nyhetsuppläsarna sa till exempel *i studion NN.NN* eller *eftermiddagens nyhetsöversikt med NN.NN*. Man kan således se införandet av

<sup>21</sup> Det noteras i bilagan som *åh*, för att åtskiljas från den förkortade formen av *och*, som noteras som *å*.

<sup>22</sup> Det är naturligtvis endast nyhetsvärdarna i radio som presenterar sig muntligt, eftersom nyhetsvärdarnas namn finns i utskrivna i tv-nyheterna.

*jag* som ett tecken på den informalisering i nyheterna som har skett under denna tidsperiod (Nykqvist 2011). En naturlig följd av ett personligare tilltal är att ordet uttalas talspråkligt. Detsamma gäller ordet *god*, som också uteslutande uppträder i den förkortade formen *go*. Varje belägg förekommer i hälsningsfraser som *go morron*, *go afton* och *go kväll*, som alltså är riktade direkt till publiken och har en mer personlig ton.

Att dessa ord förkortas gör att nyhetsuppläsningarna ligger närmare talspråket. I sverigesvenskan har däremot talspråket närmast sig skriftspråket även gällande sådana vanliga, obetonade ord. Orden *och*, *jag* och *det* uttalas allt oftare oavkortat även i normalt talspråk i Sverige, enligt Stefan Lundin (2014), språkvårdare på Sveriges Radio och Sveriges Television. Det finns inga undersökningar som tyder på en sådan utveckling i det finlandssvenska talspråket.

### 3.3.3 Frekventa ord som uppvisar variation: *för*, *här*, *till* och *med*

För de ord som förekommer mer frekvent kan vi studera uttalet diakront även på ordnivå. Som tabell 5 visar varierar uttalet procentuellt under årtiondena för orden: *för*, *den/det/de/så här*, *med* och *till*, men den enda förändring som är statistiskt signifikant gäller variabeln *med*, som har blivit mer skriftspråksnära från 1970-talet till 2000-talet ( $p < 0.01$ ). På 1970- och 1980-talet var *d*-bortfallet ytterst dominerande, vilket det också är i vanligt talspråk. Enligt Bergroth är *d*-bortfallet acceptabelt även i vardat språk, däremot är han noga med kvantiteten. Man får inte säga till exempel [meddej], utan man bör säga [me:] [dej] (Bergroth 1924 s. 59). Även Reuter (2014) tar upp samma fenomen, enligt honom bör det vardagliga uttalet [messej] (av *med sig*) undvikas i vardat tal. Bortfallet av *-d* förekommer både före vokal och konsonant, medan *l*-bortfallet i *till* är mer kontextbundet. Fonemet faller mera sällan framför vokal och många av exemplen på ett skriftspråksnära uttal återfinns i uttrycket *till exempel*.

Tabell 5. Procentuell fördelning av konsonantbortfall i orden *för*, (*den/det/de/så*) *här*, *till* och *med* i upplästa tv- och radionyheter 1970–2009 (N inom parentes).

Ord/årtionde	1970-talet	1980-talet	1990-talet	2000-talet
<i>Fö(r)</i>	17,2 % (N=64)	12,3 % (N=65)	21,5 % (N=65)	11,9 % (N=67)
<i>Den/det/de/så hä(r)</i>	21,4 % (N=28)	35,3 % (N=17)	19,1 % (N=21)	19,1 % (N=21)
<i>Ti(ll)</i>	31,9 % (N=69)	36,8 % (N=68)	24,4 % (N=45)	23,7 % (N=59)
<i>Me(d)</i>	93,0 % (N=97)	92,5 % (N=67)	65,4 % (N=52)	73,7 % (N=38)

## 3.3.4 Enstaviga ord enligt slutkonsonant samt tvåstaviga ord

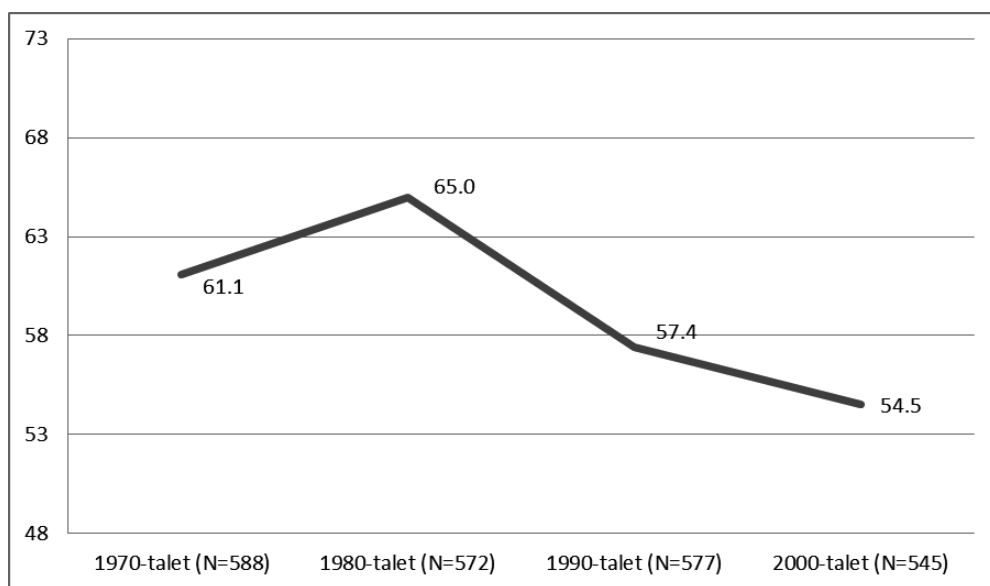
De ord som är mindre frekventa delas in i grupper om enstaviga och tvåstaviga ord. De tvåstaviga orden är *efter*, *eller*, *mycket*, *under*, *vilket* och *över* och sammanslås till en helhet i rad 1 i tabell 6. Alla dessa ord uppvisar variation och har belägg på både fullständiga och reducerade former. *Efter*, *eller* och *över* behåller oftast finalt *-r*, medan *mycket* oftast reduceras till *mycke*. *Under* och *vilket* uttalas lika ofta förkortat som oavkortat. Uttalet förändras inte under de tre första årtiondena, men som tabell 6 visar går trenden mot ett mera skriftspråksnära uttal på 2000-talet.

De mindre frekventa enstaviga orden är *hur*, *när*, *vad* och *vid*. Orden uppvisar olika mönster, men på grund av få förekomster kan man inte dra långtgående slutsatser på ordnivå. Enligt samma mönster som i tabell 5 verkar finalt *-d* falla lättare än finalt *-r*. Detta kommer tydligt fram då orden grupperas enligt slutkonsonant. Bortfallet av finalt *-r* i alla de enstaviga funktionsorden (*där*, *för*, *hur*, *här*, *när*) ligger kring 17 % de tre första årtiondena och sjunker till 12,6 % på 2000-talet. Orden med finalt *-d* (*god*, *med*, *vad*, *vid*) uppvisar ett mycket större bortfall. På 1970- och 1980-talet ligger *d*-bortfallet över 90 %, medan det sjunker till 60 % på 1990-talet och orden uppvisar därmed samma rörelse mot ett mera skriftspråksnära uttal. Trots att procenten stiger till 2000-talet är förändringen mellan 1970-talet och 2000-talet signifikant ( $p < 0.01$ ).

Tabell 6. Procentuell fördelning av konsonantbortfall i tvåstaviga funktionsord samt i enstaviga funktionsord enligt slutkonsonant i upplästa tv- och radio-nyheter 1970–2009 (N inom parentes).

Ord/årtionde	1970-talet	1980-talet	1990-talet	2000-talet
Reducerade tvåstaviga ord	<b>44,2 %</b> (N=43)	<b>48,5 %</b> (N=33)	<b>42,2 %</b> (N=45)	<b>7,8 %</b> (N=37)
<i>Dä(r)</i> , <i>fö(r)</i> , <i>hu(r)</i> , <i>hä(r)</i> , <i>nä(r)</i>	<b>17,4 %</b> (N=109)	<b>16,2 %</b> (N=99)	<b>17,8 %</b> (N=107)	<b>12,6 %</b> (N=119)
<i>Go(d)</i> , <i>me(d)</i> , <i>va(d)</i> , <i>vi(d)</i>	<b>91,9 %</b> (N=74)	<b>92,4 %</b> (N=92)	<b>60,0 %</b> (N=80)	<b>74,6 %</b> (N=55)

Om vi slår samman alla funktionsord som redovisas i detta avsnitt, ser vi i figur 2 att de som helhet har gått mot ett mera skriftspråkligt uttal. Skillnaden mellan 1970-talet och 2000-talet är signifikant på nivån  $p < 0.05$ . Det är naturligtvis en grov generalisering att slå ihop så här många olika ord, men gemensamt för dem alla är att de inte är innehållsord och således ofta obetonade. En förändring mot ett mera skriftspråkligt uttal av dessa signalerar en rörelse mot en högre stilnivå.



Figur 2. Procentuell andel reducerade funktionsord i upplästa tv- och radio-nyheter 1970–2009.

### 3.3.5 Sammanfattning och kommentarer

I likhet med de övriga språkdragen uttalas även funktionsorden som helhet mer skriftspråksnära än i vardagligt tal och av alla variabler går funktionsorden tydligast mot ett mer skriftspråkligt uttal över tid. Detta bidrar till att stilnivån skiljer sig markant från vardagligt tal och förstärker känslan av uppläsning i nyheterna. Orden *god* och *jag* uttalas genomgående utan slutkonsonant, eftersom de ingår i hälsningar och presentationer som är riktade direkt till publiken, medan ord som *inte*, *också* och *nog* nästan alltid uttalas i sin helhet. Stilen och tilltalet har alltså en avgörande effekt på uttalet (se även Bell 1991 om uttalet i nyheter med olika målgrupper).

## 3.4 Övriga språkdrag

Utöver de variabler som redovisats i de tidigare avsnitten vill jag kommentera några variabler särskilt.

### 3.4.1 Preteritum

Förkortningen av olika preteritumformer, där ändelsen *-de* faller i t.ex. *sade* (*sa*) och *kastade* (*kasta*), förekom redan i yngre fornsvenska (Wessén 1965



[1969]). I talspråket i Sverige har de fullständiga formerna återtagits under påverkan av skriftspråket från slutet av 1800-talet till mitten av 1900-talet (Teleman 2003), medan samma utveckling inte har skett i finlandssvenskan (Nyholm 1984b, Reuter 2014). I *Röst och språk* (2006) påbjuds den fulllånga formen, med undantag av *sade* som bör uttalas *sa*, och journalisterna hörsammar regeln. I nyhetsmaterialet förekommer endast två exempel på preteritumformer där ändelsen *-de* faller, vilket överensstämmer med Takolanders (1978) studie av radiospråket på 1970-talet. Även uppmaningen om det förkortade *sa* efterföljs så gott som genomgående; det finns endast två fall av *sade* under de fyra årtiondena.

Apokoperingen av finalt *-e* i preteritumformen hos verb av 1 och 2 svaga konjugationen och oregelbundna verb (t.ex. *hadd*, *gjord*) är dialektal och förekommer i 28 % av de aktuella orden hos Nyholms (1984a) informanter. I den nu föreliggande undersökningen förekommer detta drag inte alls. Inte heller förekommer förkortningar av enstaviga verb, så som *to(g)*, *ble(v)*, *ga(v)*, annat än i enstaka fall.

### 3.4.2 *Skall*, *skulle* och *måste*

Reglerna för orden *skall*, *skulle* och *måste* är olika. Redaktörerna uppmanas förkorta *skall* till *ska*, men får inte förkorta *skulle* till *sku*. *Måste* nämns inte över huvud taget, men kan stilmässigt placeras i samma kategori som *skulle* och *inte* (Ahlbäck 1971 s. 37, Nyholm 1984b) och behandlas därmed i detta sammanhang. I Nyholms undersökning är kortformen *sku* dominerande hos informanterna (96–100 %), med ett litet undantag i den högsta socialgruppen (78 %) (Nyholm 1984b s. 12),<sup>23</sup> och är normalform i de finlandssvenska dialekterna (Ahlbäck 1971 s. 44–45).

Tv- och radioredaktörerna ligger däremot nära skriftspråket även för dessa variabler och i hela det upplästa nyhetsmaterialet förekommer endast 2 fall av *sku* (och 19 *skulle*) och inget *måst* (och 10 *måste*). Dessa är starka stilmarkörer som redaktörerna är medvetna om. Även Takolander (1978) konstaterar att redaktörerna undviker *sku*, medan de däremot använder *ska* i stället för *skall*. *Ska* har i hög grad ersatt *skall* även i skriften, så det är naturligt att ingen av redaktörerna säger *skall*.

<sup>23</sup> Nyholm undersökte även uttalet hos modersmåls lärare (motsvarande svensklärare i Sverige) och de använde kortformerna *sku* och *måst* i ungefär 50 % av fallen.

### 3.4.3 Adjektiv

Redan under yngre fornsvensk tid föll *gh* bort i uttalet, speciellt i trycksvaga stavelser i adjektiv på *-igh* och *-ligh* (Wessén 1965 [1969]), och i vanligt talspråk förkortas ofta ord så som *härlig* och *viktig* till *härli* och *vikti*. I nyhetsuppläsningarna förekommer båda formerna parallellt, med en tendens till ett ökat skriftspråksnära uttal på 2000-talet. Slutkonsonanten uttalas i ca en tredjedel av beläggerna från 1970- och 1980-talet, i hälften på 1990-talet och i två tredjedelar av fallen på 2000-talet. Frekvenserna är dock små (totalt 6–12 per årtionde). När orden är böjda i *t*-form (*härligt*, *vanligt*) dominerar däremot uttalslättningen: det förekommer endast enstaka exempel där *gt*-kombinationen uttalas med tydligt [g]. Ett annat mönster uppvisar ord som slutar på *-iskt*, där [k] oftast faller bort i vanligt tal, så att uttalet blir till exempel *faktist* eller *fantastist*. I nyhetsuppläsningarna märks närheten till skriftspråket och kravet på tydlighet som gör att vi får ett övertydligt uttal: i drygt 20 % av fallen uttalas ett distinkt [k] i *-iskt*.

### 3.4.4 Sammanfattning

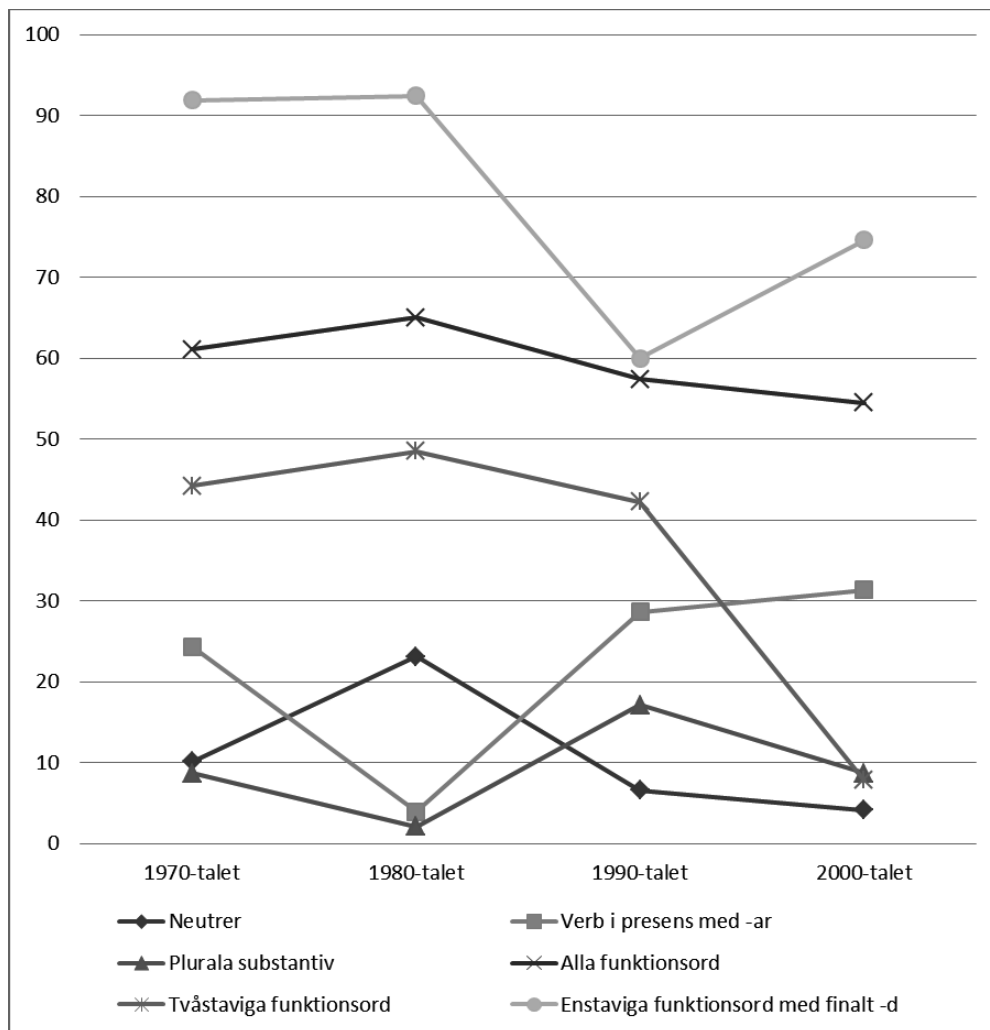
Dessa språkdrag bidrar till helhetsbilden av det finlandssvenska standardspråket i tv- och radionyheter och bekräftar slutsatserna från de tidigare avsnitten. Nyhetspråket skiljer sig från vanligt talspråk genom att ligga mycket närmare skriftspråket, till exempel via det tydliga uttalet av preteritumändelserna, av /k/ i ändelsen *-isk* och i det tydliga uttalet av orden *måste* och *skulle*.

## 4. Slutsatser och diskussion

Undersökningen av uttalsdrag i tv- och radionyheter visar att uttalet inte följer något enhetligt mönster, utan att de olika variablerna uppvisar varierande och ibland motstridig utveckling över tid. Överlag är uttalet betydligt mera skriftspråksnära och på en högre stilnivå än i vardagligt tal, vilket beror på kontexten, kravet på tydlighet i etermedierna och på att det handlar om uppläsningar. Flera variabler har nästan inte förändrats alls mellan 1970-talet och 2000-talet, vilket tyder på att språket i nyheter är förhållandevis konservativt. I en jämförelse mellan 1970-talet och 2000-talet ser man att uttalet av finalt *-r* i plurala substantiv och i verb i presens knappt alls har förändrats (p-värdet är ca 0.38), medan funktionsorden som helhet visar en tydlig förändring mot ett mera skriftspråksnära uttal och finalt *-t* uppvisar en tendens till att närma sig det skriftspråkliga. Utvecklingen i de finlandssvenska medierna skiljer sig därmed från flera andra europeiska länder. Till exempel i medier i Storbritannien har den tidigare prestigevarianten fått ge vika för mer regionalt

färgat uttal (Garrett, Selleck & Coupland 2011) och i Danmark har en så kallad demotisering skett, då lågköpenhamnskan har ersatt högköpenhamnskan som prestigeform i etermedierna (Coupland & Kristiansen 2011).

Trots att det förekommer variation under tidsperioden kan man inte tala om någon enhetlig tendens från 1970-talet till 2000-talet. Det framgår av figur 3 som beskriver de språkdrag som varierar mest och som synliggör den tidvis motstridiga utvecklingen.



Figur 3. Procentuellt bortfall av slutljud i bestämda neutrer, i plurala verb med ändelsen *-ar*, i plurala substantiv, i alla funktionsord, i tvåstaviga funktionsord och i enstaviga funktionsord med finalt *-d* i upplästa tv- och radionyheter 1970–2009.

1970-talet utgör startpunkten för denna analys och vi ser ett varierande uttal för de olika variablerna. Bestämda neutrer uttalas mycket skriftspråksnära, bortfallet av finalt *-t* ligger på 10 %. Även bortfallet av finalt *-r* i plurala substantiv är mycket lågt, medan bortfallet är större i verb i presens med ändelsen *-ar*. Det finns ingen uppenbar förklaring till varför ordgrupperna skiljer sig åt på det viset. Drygt 60 % av funktionsorden uttalas förkortat, vilket till stor del beror på att enstaviga funktionsord med finalt *-d* nästan alltid förkortas.

Under 1980-talet är uttalet som helhet mest talspråkligt. Funktionsorden uttalas mer förkortat än på 1970-talet, vilket även märks i de tvåstaviga funktionsorden. Därtill fördubblas bortfallet av finalt *-t* i bestämda neutrer. Däremot följs nu verb i presens med ändelsen *-ar* och plurala substantiv åt och uppvisar en annan utveckling; bortfallet av finalt *-r* sjunker drastiskt till 4 % respektive 2 %.

Till 1990-talet byter kurvorna riktning. Bortfallet av slutkonsonanten i neutrerna och funktionsorden sjunker kraftigt, speciellt i funktionsorden med finalt *-d* som går från 92 % till 60 %, och uttalet blir mera skriftspråksnära. Däremot stiger bortfallet av finalt *-r* både i verb i presens och i plurala substantiv.

På 2000-talet har verben och plurala substantiv åter delat på sig och går i olika riktning. Bortfallet av finalt *-r* ökar i verb med ändelsen *-ar* och sjunker i plurala substantiv. Även funktionsorden delar på sig och tvåstaviga funktionsord går mot ett mer skriftspråksnära uttal, medan de enstaviga funktionsorden med finalt *-d* på nytt uttalas mer talspråkligt, om än inte lika mycket som på 1970- och 1980-talet. Funktionsorden som helhet går mot ett mer skriftspråkligt uttal, så även neutrerna.

Orsaken till dessa avvikelser är svår att klargöra. Det finns inga fonetiska faktorer som skulle förklara den motstridiga utvecklingen. Däremot kan man söka svar i hur mediemarknaden och Svenska Yles utbud har förändrats. Rundradion startade som tidigare nämnts sin egen nyhetsverksamhet 1965 och det är sannolikt att nyhetsredaktörerna åtminstone den första tiden tog modell av språket i de mycket långsamma och välartikulerade nyhetsuppläsningarna från Finska notisbyrån. Under 1980-talet förändrades däremot mediefältet kraftigt i Finland i och med att marknaden avreglerades. Det kommersiella tv-bolaget MTV startade sin nyhetsverksamhet år 1981 och flera kommersiella lokalradiostationer beviljades koncessioner (Kempainen 2001), vilket gjorde avtryck även i Rundradions utbud via fler ungdomsprogram och publikkontaktprogram. Under 1980-talet byggdes också Rundradions svenska radioverksamhet ut, vilket ledde till att Riksradion och Regionalradion grundades vid årsskiftet 1990–91. Samtidigt pågick en hård kamp om sändningstider för de svenska

tv-programmen och med hjälp av ett statspaket om 22 miljoner mark år 1983 utökades den svenska programproduktionen rejält (Wiik 1996). Denna starka tillväxt ökade personalbehovet och det är möjligt att den rådande språknormen inte spreds så snabbt till alla nya, unga redaktörer och att helheten därmed blev mera brokig (Gayer-Forsman 2014). År 1997 var det dags för nästa radioreform, då Riksradiion och Regionalradiion övergick i »vuxenkanalen» Radio Vega och ungdomskanalen Radio Extrem. Radio Extrem sände genast från start egna målgruppsprofilerade nyheter, med ett annat publiktilltal och ett mera vardagligt språk. Av egen erfarenhet känner jag till att det förekom mycket kritik mot Extrems nyheter från de traditionella (här undersökta) nyhetsprogrammets journalister och detta kan eventuellt ta sig uttryck i att de själva bemödade sig om ett tydligare språk i den egna kanalen. 2000-talet präglas av förändringar på tv-sidan. 2001 inledde Yle digitala tv-sändningar och den svenska tv-kanalen FST grundades. Därmed utökades också tv-utbudet och en ny tv-nyhetssändning infördes. Utbudet har alltså vuxit kraftigt under årens lopp, vilket kan vara en delförklaring till att språkbruket varierar.

En annan orsak kan vara redaktörernas förändrade förhållande till språket. På 1970-talet och 1980-talet var språket en känslig fråga för många redaktörer, som tog språklig kritik som personliga förolämpningar. Så småningom uppstod inställningen att språket är ett arbetsverktyg, vid sidan av andra, som bör utvecklas och förbättras (Gayer-Forsman 2011). Medvetenheten om språket ökade överlag under 1980-talet inom Rundradion, som då anlidade en språkvårdare, och 1982 publicerades den första upplagan av *Röst och språk*. Under de följande årtiondena utökades språkvården på Svenska Yle och drivs nu i samarbete med de övriga medieaktörerna i Svenskfinland.<sup>24</sup> Även finlandssvenskans roll som minoritetsspråk i en miljö där språkets existensberättigande ifrågasätts och där språkvården har en mer aktiv roll än för ett majoritetsspråk, kan indirekt göra redaktörerna mera måna om att vårda sitt språk. En annan förklaring är att redaktörerna har en vacklande språkkänsla och är osäkra på sitt språk och därmed väljer den mest normenliga varianten för att inte göra fel.

Nyhetererna som mediegenre har också utvecklats under tidsperioden och det vardagliga, informella samtalet har fått en större roll i mediediskursen (Mårtensson 1989, Fairclough 1995, Åbrink 1998). Trots det är uttalet i de finlandssvenska nyheterna under hela perioden ytterst normenligt och skriftspråksnära jämfört med vanligt talspråk. Kraven på tydlighet i tv- och radiospråket kvarstår och invanda mönster är svåra att bryta. Den typiska nyhetsprosodin är

<sup>24</sup> Som exempel kan nämnas webbportalen [www.mediesprak.fi](http://www.mediesprak.fi), som upprätthålls av språkvårdarna vid Yle, de finlandssvenska tidningarna och Institutet för de inhemska språken.

också ett sätt att distansera den individuella redaktören från innehållet och öka känslan av neutralitet och objektivitet (Jonsson 1989 s. 68, Crisell 1994) – det samma kan gälla uttalet. Fastän medierna har kommersialiserats, uppvisar åtminstone *TV-nytt* inte någon klar förändring mot ett informellare formspråk, visar Nykvist (2011). Detta bottnar till en del i att det inte finns någon konkurrens på svenska i Finland, utan public service-bolagets svenska utbud kan sägas inneha en monopolställning.

Språkutvecklingen på 1900-talet domineras av det talade riksspråkets frammarsch tack vare de förbättrade kommunikationerna och inflyttningen till städerna, folkskolan och senare etermediernas genomslag, som alltsammans har bidragit till att standardspråket har spridits på dialekternas bekostnad. Skriftspråket har blivit mer informellt och påverkats av talspråkliga drag, medan talspråket åtminstone i Sverige till vissa delar håller på att närma sig skriftspråket (Josephson 2004, Thelander 2011). Enligt Molde (1981) kan detta delvis bero på det skriftspråkliga uttalet i etermedierna som både speglar och förstärker utvecklingen, en tendens som vi tills vidare inte sett i det vardagliga talspråket i Finland.

De senaste årtiondena präglas av globalisering och engelskans dominans i flera domäner. I Finland överskuggas engelskans inflytande av oron över den allt mer dominerande finskan och den försämrade svenska samhällsservicen, som gett upphov till handlingsprogram där även mediernas roll framhålls. I handlingsprogrammet *Tänk om ...* (Tandefelt 2003) lyfts behovet av permanent språkvård för de finlandssvenska medierna fram och i statsrådets nationalspråksstrategi (Tallroth 2012) är en av rekommendationerna att Svenska Yle ska ha tillräckliga resurser för att ge service åt den svenskspråkiga publiken på samma villkor som de finskspråkiga betjänas.<sup>25</sup>

Frågan om mediernas roll för språkförändringar har debatterats mycket, men de flesta forskare är överens om att språket i medierna utgör en modell för talat språk och utövar åtminstone ett passivt inflytande på språkbrukarna. Speciellt uttalet av nya ord införs ofta i språket via etermedierna (Dahlstedt 1970, Tandefelt 2003). Kristiansen & Coupland (2011 s. 12) utgår från övertygelsen om att massmedier är viktiga för att föra sociolingvistiska förändringar i det talade språket framåt. Eller som Kahila uttrycker det i *Elävää suomea. Yleisradion kieliopas* (1979 s. 7): »Yleisradio vaikuttaa haluttiinpa tai ei paitsi ajatteluumme myös kieleemme ja puhetapaamme» ('Vare sig vi vill det eller inte påverkar Rundradion förutom vårt sätt att tänka också vårt språk och vårt sätt

<sup>25</sup> Enligt 7 § 4 mom. i lagen om Rundradion ska Yle »behandla den finskspråkiga och svenskspråkiga befolkningen på lika grunder i programverksamheten».

att tala', egen översättning). Flera forskare betonar att medieutbud på minoritetsspråk är avgörande för språkens fortlevnad. Dels har speciellt tv-mediet ett starkt symbolvärde som ger minoritetsspråken aktualitet, dels är medierna en så stor del av vardagskommunikationen att språken måste höras i medierna för att överleva som samhällsbärande språk (Grin & Vaillancourt 1999 s. 27–28).

De traditionella nyhetskanalernas funktion som språkliga rollmodeller kan emellertid komma att försvagas i framtiden, speciellt i medier på minoritetsspråk. En utredning om de finlandssvenska mediernas framtid visar att en stor del av finlandssvenskarna helst tar del av medier på svenska (Moring 2014 s. 9). Även Yles publikberättelse för år 2013 visar att publiken anser att ett utbud på det egna modersmålet är en av Yles viktigaste uppgifter (Yles publikberättelse 2013 s. 13). Andelen tvåspråkiga äktenskap har samtidigt ökat snabbt sedan 1970-talet och barnen som föds i dessa blir ofta tvåspråkiga och kan lika väl tillgodogöra sig medieinnehåll på finska som på svenska (Finnäs 2013 s. 21–25). För att minoritetsmedier ska kunna stå sig i konkurrensen, måste de uppfylla det som Grin och Vaillancourt kallar det strikta preferenskriteriet. I praktiken innebär det att minoritetsmedierna måste upplevas som minst lika bra som majoritetsmedierna för att de tvåspråkiga ska välja dem framför medieutbudet på majoritetsspråket (Grin & Vaillancourt 1999 s. 97–99). Detta kan vara en utmaning för Svenska Yle med begränsade resurser.

Även det förändrade mediebetendet hos framför allt yngre målgrupper gör att publiksituationen kan se annorlunda ut i framtiden. Fram till nu har nyheterna varit den programgenre som har den största publiken<sup>26</sup> och därmed möjlighet att utgöra en språklig förebild. Yles svenskspråkiga ungdomskanal Radio Extrem har en stor lyssnarskara i målgruppen 15–35-åringar (svenska.yle.fi, Yles publikberättelse 2013), som den vägen nås av nyhetsspråket. Beroende på hur nyhetsanvändningen utvecklas, kan det upplästa nyhetsspråket emellertid förlora sin funktion som mönsterspråk i framtiden. Då publiken allt mer tar del av nyheterna via texter och korta ljud- och videosnuttar på internet (Suomalaiset verkossa 2013), blir det allt färre som hör de upplästa nyhetssändningarna. I så fall får redaktörernas vardagliga talspråk, som hörs i friare programgenrer, och intervjupersonernas språk en större betydelse. Med en sådan utveckling kan vi gå mot en sorts destandardisering, där ett finlandssvenskt standardtalspråk luckras upp och i så fall möjligtvis ersätts av starkare regionala standardspråk.

<sup>26</sup> År 2011 nåddes 88 % av finlandssvenskarna av Svenska Yles nyheter och sport, enligt Yles publikberättelse 2011. Denna mätning finns inte i de nyare publikberättelserna.

## Litteratur

- Ahlbäck, Olav, 1962: Vården av vårt talspråk. I: *Språkbruk och språkvård*, red. av Björn Pettersson. Utgiven av Svenska språknämnden i Finland. Helsingfors: Holger Schildts förlag. S. 17–21.
- Ahlbäck, Olav, [1956] 1971: *Svenskan i Finland. Andra upplagan.* (Skrifter utgivna av Nämnden för svensk språkvård 15.) Stockholm: Läromedelsförlagen.
- Bell, Allan, 1991: *The Language of News Media.* (Language in Society.) Oxford & Cambridge, Massachusetts: Blackwell.
- Bergman, Gösta, 1968: *Kortfattad svensk språkhistoria.* Stockholm: Prisma Magnum.
- Bergroth, Hugo, 1917: *Finlandssvenska.Handledning till undvikande av provinsialismer i tal och skrift.* Helsingfors: Holger Schildts förlag.
- Bergroth, Hugo, 1924: *Svensk uttalslära. Med särskilt beaktande av skiljaktigheterna mellan det finländska och det högsvenska ljudskicket.* Helsingfors: Söderström & C:o Förlagsaktiebolag.
- Bergroth, Hugo & Pettersson, Björn, 1968 [Bergroth 1918]: *Högsvenska. Kortfattad hjälprea vid undervisningen i modersmålet. Nionde omarbetade upplagan.* Helsingfors: Söderström & C:o Förlagsaktiebolag.
- Coupland, Nikolas & Kristiansen, Tore 2011: *SLICE: Critical perspectives on language (de)standardisation. I: Standard Languages and Language Standards in a Changing Europe*, red. av Tore Kristiansen & Nikolas Coupland. Oslo: Novus. S. 11–35.
- Crisell, Andrew, 1994: *Understanding Radio.* 2<sup>nd</sup> edition. London: Routledge.
- Dahlstedt, Karl-Hampus, 1970: *Massmedierna och språket.* (Skrifter utgivna av Nämnden för svensk språkvård 41.) Stockholm: Läromedelsförlagen Svenska Bokförlaget.
- Elert, Claes-Christian, 1997: *Inledning I: Norstedts svenska uttalslexikon*, red. av Per Hedelin. Stockholm: Norstedts förlag. S. 10–43.
- Elävää suomea. Yleisradion kielioapas, red. av Seppo Kahila. Jyväskylä: Gummerus 1979.
- Fairclough, Norman, 1995: *Media discourse.* London: Edward Arnold.
- Finlandssvenskarnas radiolyssnande har ökat, 2014. På adressen <http://svenska.yle.fi/artikel/2014/02/27/finlandssvenskarnas-radiolyssnande-har-okat>, läst 23.6.2014.
- Finnäs, Fjalar, 2013: *Finlandssvenskarna 2012. En statistisk rapport.* Helsingfors: Svenska Finlands Folkting. Finns på adressen: <http://www.folktinget.fi/sv/publikationer/>, läst 23.6.2014.
- Garrett, Peter, Selleck, Charlotte & Coupland, Nikolas, 2011: *English in England and Wales: Multiple ideologies. I: Standard Languages and Language Standards in a Changing Europe*, red. av Tore Kristiansen & Nikolas Coupland. Oslo: Novus. S. 57–65.
- Grin, François & Vaillancourt, François, 1999: *The cost-effectiveness evaluation of minority language policies: Case studies on Wales, Ireland and the Basque Country.* ECMI Monograph # 2, Flensburg: European Centre for Minority Issues (ECMI). Finns på adressen [http://www.ecmi.de/uploads/tx\\_lfpubdb/monograph\\_2.pdf](http://www.ecmi.de/uploads/tx_lfpubdb/monograph_2.pdf), läst 23.6.2014.



- Handlingsprogram för ett Finland med två levande nationalspråk, 2012. Utgivet av Svenska Finlands folkting. Finns på adressen: <http://www.folktinget.fi/sv/publikationer/>, läst 11.6.2014.
- Harling-Kranck, Gunilla, 1998: Från Pyttis till Nedervetil. Tjugonio dialektprov från Nyland, Åboland, Åland och Österbotten. Skrifter utgivna av Svenska litteratursällskapet i Finland. Helsingfors.
- af Hällström-Reijonen, Charlotta, 2012: Finlandismer och språkvård från 1800-talet till i dag. (Nordica Helsingiensia 28.) Helsingfors: Helsingfors universitet.
- Ivars, Ann-Marie, 1996: Stad och bygd. Finlandssvenska stadsmål i ett regionalt och socialt perspektiv. (Folkmålsstudier 37. Meddelanden från Föreningen för nordisk filologi.) Helsingfors.
- Ivars, Ann-Marie, 2003: Lokalt och regionalt i svenskan i Finland. Tendenser i språkutveckling i norr och söder. I: Nordisk dialektologi, red. av Gunnstein Akselberg, Ann Marit Bødal & Helge Sandøy. Oslo: Novus förlag. S. 51–81.
- Jonsson, Åke, 1989: Språkvård i praktiken. Norm och tradition i etermediernas språk. I: Språket i massmedierna, red. av Ulla Carlsson. (NORDICOM-NYTT/Sverige Nr. 3–4.) Göteborg: Göteborgs universitet. S. 61–73.
- Josephson, Olle, 2004: Ju. Ifrågasatta självklarheter om svenskan, engelskan och alla andra språk i Sverige. Andra upplagan. (Skrifter utgivna av Svenska språknämnden, 91. Svenska Humanistiska Förbundets skriftserie, 117.) Stockholm: Norstedts Akademiska Förlag.
- Kempainen, Pentti, 2001: Radion murros. Julkisiradioiden kanavaudistus Norjassa, Ruotsissa ja Suomessa. (Viestinnän julkaisuja 4, Viestinnän laitos.) Helsingfors: Helsingfors universitet.
- Kuronen, Mikko, 2005: Uttalet av /r/ i finlandssvenskan. I: Svenskans beskrivning 28. Örebro universitet. S. 139–146.
- Lagen om Rundradion Ab 22.12.1993/1380. Finns på adressen [http://www.finlex.fi/sv/laki/ajantasa/1993/19931380?search\[type\]=pika&search\[pika\]=rundradion](http://www.finlex.fi/sv/laki/ajantasa/1993/19931380?search[type]=pika&search[pika]=rundradion), läst 23.6.2014.
- Laurén, Christer, 1985: Normer för finlandssvenskan. Från Freudenthal till 1970-tal. Helsingfors: Schildts.
- Loman, Bengt, 1981: De finlandssvenska dialekterna i forskning och funktion. (Meddelanden från Stiftelsens för Åbo Akademi forskningsinstitut nr 64.) Åbo.
- Mattfolk, Leila, 2005: Investigating attitudes to 'ordinary spoken language': reliability and subjective understandings. I: Subjective processes in language variation and change, red. av Tore Kristiansen, Peter Garrett & Nikolas Coupland. (Acta Linguistica Hafniensia 37.) Köpenhamn: C. A. Reitzel. S. 171–191.
- Mediespråk, [www.mediesprak.fi](http://www.mediesprak.fi). Läst 27.5.2014.
- Milroy, James & Milroy, Lesley, 1985: Authority in language. Investigating language prescription and standardization. (Language, Education and Society.) London, Boston och Henley: Routledge & Kegan Paul.
- Molde, Bertil, 1976: Mitt språk och vårt språk. I: Vad händer med svenska språket? En debattbok sammanställd av Inge Jonsson och utgiven av Svenska Akademien. Stockholm: PAN/Norstedts.
- Molde, Bertil, 1981: Språket i etermedierna. I: Språket i radio och tv. Rapport från ett symposium av tvärvetenskapliga seminariet i masskommunikation, MUM i Umeå,

- torsdagen den 22 maj 1980, red. av Åke Jonsson & Inga-Britt Lindblad. Umeå universitet. S. 22–31.
- Moring, Tom, 2014: Ett livskraftigt medielandskap på svenska i Finland. (SSKH Notat 1/2014.) Forskningsinstitutet vid Svenska social- och kommunalhögskolan vid Helsingfors universitet. Helsingfors 2014. Finns på adressen [http://sockom.helsinki.fi/info/notat/notat\\_1401.pdf](http://sockom.helsinki.fi/info/notat/notat_1401.pdf), läst 22.6.2014.
- Mårtensson, Eva, 1989: Offentliga privatsamtal – en modern massmediegenre. I: Språket i massmedierna, red. av Ulla Carlsson. (NORDICOM-NYTT/Sverige Nr. 3–4.) Göteborg: Göteborgs universitet. S. 87–101.
- Nordberg, Bengt, 1985: Det mångskiftande språket. Om variation i nusvenskan. (Ord och stil. Språkvårdssamfundets skrifter 14.) Uppsala: Liber.
- Nyholm, Leif, 1976: Formväxling i helsingforssvenskan. En studie i intervjuspråk. (Rapport nr 4 från Forskningskommittén i Uppsala för modern svenska.) Uppsala universitet.
- Nyholm, Leif, 1980: Svenskan i Helsingfors. I: Helsingfors två språk. Rapport 1. (Meddelanden från institutionen för nordiska språk och nordisk litteratur vid Helsingfors universitet. Serie B, nr. 4.) Helsingfors. S. 42–75.
- Nyholm, Leif, 1984a: Svenskt stadsmål i Helsingfors. (Meddelanden från Institutionen för nordiska språk och nordisk litteratur vid Helsingfors universitet utgivna genom Lars Huldén och Carl-Eric Thors. Serie B nr 8.) Helsingfors.
- Nyholm, Leif, 1984b: Helsingforssvenska – tre studier i talspråk. Helsingfors: Helsingfors universitet.
- Nykvist, Ari, 2011: Formaterade nyheter. Studier i hur tv-nyheter formatmässigt editeras, gestaltas och tas emot. Åbo: Åbo Akademis förlag.
- Pettersson, Gertrud, 2005: Svenska språket under sjuhundra år. Andra upplagan. Lund: Studentlitteratur.
- Rabb, Viveca, 2012: Vasasvenska. I: Svenskan i Finland 13. (Publikationer från Vasa universitet. Rapporter 178.) S. 168–179.
- Reuter, Mikael, 1977: Finlandssvenskt uttal. I: Språkbruk och språkvård, red. av Björn Pettersson & Mikael Reuter. Tredje omarbetade upplagan. Helsingfors: Holger Schildts förlag. S. 19–45.
- Reuter, Mikael, 1982: Kvantitet i Helsingforssvenskan. Licentiatavhandling i nordiska språk vid Helsingfors universitet. Helsingfors.
- Reuter, Mikael, 2014: Så här ska det låta. Om finlandssvenska och språkriktighet. Helsingfors: Scriptum.
- Rosenberg-Wolff, Carita, 2010: Norm och verklighet i finlandssvenskt radiospråk. I: Folkmålsstudier 48. Helsingfors. S. 130–139.
- Röst och språk, 1982. Red. av Chris Nyström & Lena Relander. Utgivare Yrkesinstitutet vid Oy Yleisradio Ab. Helsingfors.
- Röst och språk, 1993. Red. av Stina Bäckström, Johanna Frejborg & Lena Relander. Utgivare Radio- och TV-institutet. Rundradion. Helsingfors.
- Röst och språk, 2000. Red. av Mona Selenius, Ingeborg Gayler och Rundradions svenska språknämnd år 2000. Rundradion. Helsingfors.
- Röst och språk, 2006. Utgiven av Rundradions svenska språknämnd 2005–06. Svenska Yle. Helsingfors.

- Solstrand, Helena, 1982: Att tala och att skriva. I: Röst och språk, red. av Chris Nyström & Lena Relander. Utgivare Yrkesinstitutet vid Oy Yleisradio Ab. S. 34–37.
- Soukup, Barbara & Moosmüller, Sylvia, 2011: Standard language in Austria. I: Standard Languages and Language Standards in a Changing Europe, red. av Tore Kristiansen & Nikolas Coupland. Oslo: Novus. S. 39–49.
- Stenberg-Sirén, Jenny, u.u.: Finlandssvenska uttalsdrag i Aktuellt och TV-nytt. En analys av det upplästa nyhetsspråket 1970–2009.
- Sundgren, Eva, 2004: Språklig variation och förändring. Exemplet Eskilstuna. Lund: Studentlitteratur.
- Suomalaiset verkossa 2013. Netinkäyttö ja netinkäyttösegmentit 18.6.2013. Yle och 15/30 Research. Finns på adressen <http://www.slideshare.net/ylefi/suomalaiset-verkossa-2013-esityks-yleisradion-isossa-pajassa-1862013-klo-13>, läst 24.6.2014.
- Så talar och skriver vi på Svenska Yle, 2014. Rundradions svenska språknämnd RUSS. Yle. Helsingfors.
- Takolander, Ulla, 1978: Morfologiska och fonologiska variationer i finlandssvenskt radiospråk. I: Finländska eterspråksstudier, red. av Åke Hansson. (Forskningsrapporter utgivna av Institutionen för nordisk filologi vid Uleåborgs universitet, nr 2.) Uleåborg. S. 4–11.
- Tallroth, Paulina, 2012: Nationalspråksstrategi. Principbeslut av statsrådet. (Statsrådets kanslis publikationsserie 4/2012). Finns på adressen [http://vnk.fi/julkaisukansio/2012/j04-kansalliskielistrategia-nationalsspraksstrategi-j07-strategy/PDF/J0412\\_Kansalliskielistrategia\\_net.pdf](http://vnk.fi/julkaisukansio/2012/j04-kansalliskielistrategia-nationalsspraksstrategi-j07-strategy/PDF/J0412_Kansalliskielistrategia_net.pdf), läst 24.6.2014.
- Tandefelt, Marika, 2003: Tänk om ... Svenska språknämndens förslag till handlingsprogram för svenskan i Finland. Helsingfors: Forskningscentralen för de inhemska språken.
- Tandefelt, Marika & Finnäs, Fjalar, 2007: Language and demography: historical development. I: The Swedish-Speaking Finns, red. av Karmela Liebkind, Tom Moring & Marika Tandefelt. (International Journal of the Sociology of Language 187/188.) Berlin, New York: Mouton de Gruyter. S. 35–54.
- Teleman, Ulf, 2003: Tradis och funkis. Svensk språkvård och språkpolitik efter 1800. (Skrifter utgivna av Svenska språknämnden, 87.) Stockholm: Norstedts Ordbok.
- Thelander, Mats, 2011: Standardisation and standard language in Sweden. I: Standard Languages and Language Standards in a Changing Europe, red. av Tore Kristiansen & Nikolas Coupland. Oslo: Novus. S.127–133.
- Thylin-Klaus, Jennica, 2012: »Den finländska svenskan» 1860–1920. Tidig svensk språkplanering i Finland ur ett idéhistoriskt perspektiv. Doktorsavhandling i nordisk historia vid Åbo Akademi. Finns även på adressen <http://www.doria.fi/handle/10024/74848>.
- Wellander, Erik, 1973 [1989]: Riktig svenska. Fjärde omarbetade upplagan. Stockholm: Esselte Studium.
- Wessén, Elias, 1965 [1969]: Svensk språkhistoria. 1. Ljudlära och ordböjningslära. Åttonde upplagan, andra tryckningen. Lund: Almqvist & Wiksell.
- Widmark, Gun, 2001 [2004]: Det språk som blev vårt. Ursprung och utveckling i svenskan. Urtid, runtids, riddartid. Andra tryckningen. (Acta Academiae Regiae Gustavi Adolphi 76.) Uppsala.

- Wiik, Barbro, 2002: Studier i de österbottniska dialekternas fonologi och morfologi. (Studier i nordisk filologi 80.) Skrifter utgivna av Svenska litteratursällskapet i Finland nr 642, Helsingfors.
- Wiik, Jan-Erik, 1996: Vidgade vyer raserade gränser. Finlandssvensk radio & TV i 70 år. Rundradion Ab. Helsingfors.
- Yles publikberättelse 2011. På adressen [http://yle.fi/yleisradio/sites/yleisradio/files/attachments/yle\\_publicberattelse\\_2011.pdf](http://yle.fi/yleisradio/sites/yleisradio/files/attachments/yle_publicberattelse_2011.pdf), läst 23.6.2014.
- Yles publikberättelse 2013. På adressen [http://yle.fi/yleisradio/sites/yleisradio/files/attachments/publikberattelse\\_2013.pdf](http://yle.fi/yleisradio/sites/yleisradio/files/attachments/publikberattelse_2013.pdf), läst 23.6.2014.
- Åbrink, Håkan, 1998: »Gomorron, Stockholm». Radioprät som stil, genre och samtal med lyssnare. (Acta Universitatis Tamperensis 632.) Tammerfors: Tammerfors universitet.
- Östman, Jan-Ola & Mattfolk, Leila, 2011: Ideologies of standardisation: Finland Swedish and Swedish-language Finland. I: Standard Languages and Language Standards in a Changing Europe, red. av Tore Kristiansen & Nikolas Coupland. Oslo: Novus. S. 75–82.

## Ordböcker

- Finlandssvensk ordbok, 2008. Fjärde upplagan. Red. av Charlotta af Hällström-Reijonen & Mikael Reuter. Helsingfors: Schildts förlag.
- SAG 1 = Teleman, Ulf, Hellberg, Staffan & Andersson, Erik, 1999: Svenska Akademiens grammatik. Stockholm: Norstedts Ordbok.
- Svensk uttalsordlista, 1994. (Forskningscentralen för de inhemska språken, skrifter 3.) Helsingfors.

## Intervjuer

- Gayer-Forsblom, Ingeborg, 2011. Intervju med pensionerade chefen för Radio Vega, RUSS första ordförande Ingeborg Gayer-Forsman 9.6.2011.
- Gayer-Forsblom, Ingeborg, 2014. Korrespondens per e-post 27.6.2014.
- Lundin, Stefan, 2014. Telefonintervju med Stefan Lundin, språkvårdare på Sveriges Radio och Sveriges Television 13.6.2014.

## Bilaga 1. Uttalet av funktionsord i de upplästa tv- och radionyheterna 1970–2009, de faktiska förekomsterna.

Ord/Årtionde	1970-talet	1980-talet	1990-talet	2000-talet
Det	0	1	0	0
<i>De(t)</i>	107	80	99	106
Där	7	5	7	10
<i>Dä(r)</i>	0	1	0	0
Efter	7	3	7	6
<i>Efte(r)</i>	1	4	3	2
Eller	8	2	2	6
<i>Elle(r)</i>	4	1	2	0
För	53	57	51	59
<i>Fö(r)</i>	11	8	14	8
God	0	0	0	0
<i>Go(d)</i>	1	6	7	5
Hur	2	7	6	10
<i>Hu(r)</i>	1	0	0	2
Den/det/de/så här	22	11	17	17
<i>Den/det/de/så hä(r)</i>	6	6	4	4
Inte	33	21	39	33
<i>Int(e)</i>	1	0	0	0
Jag	0	0	0	0
<i>Ja(g)</i>	0	0	4	5
Med	4	5	18	10
<i>Me(d)</i>	53	62	34	28
Mycket	0	0	1	1
<i>Mycke(t)</i>	2	5	4	2
Nog	1	3	0	1
<i>No(g)</i>	0	0	0	0
När	6	3	7	8
<i>Nä(r)</i>	1	1	1	1
Och	1	3	2	5
Å	123	150	131	107
Också	27	22	25	19
<i>Åh</i>	0	0	0	0

Till	47	43	34	45
<i>Ti(ll)</i>	22	25	11	14
Under	3	8	7	5
<i>Unde(r)</i>	10	3	7	5
Vad	0	0	4	2
<i>Va(d)</i>	3	4	4	5
Vid	2	2	10	2
<i>Vi(d)</i>	11	13	3	3
Vilket	2	0	0	2
<i>Vilke(t)</i>	1	1	0	0
Över	4	4	9	8
<i>Öve(r)</i>	1	2	3	0

## Studie B

Finlandssvensk kvantitet i etern.

Standardspråket i nyhetsuppläsningar i Aktuellt och TV-nytt 1970–2009

Stenberg-Sirén, Jenny, 2015

I: *Svenskan i Finland* 15. Tammerfors universitet. S. 325–349<sup>1</sup>.

---

<sup>1</sup> Publiceras med tillstånd av organisationskommittén för Svenskan i Finland 15.





# FINLANDSSVENSK KVANTITET I ETERN

Standardspråket i nyhetsuppläsningar  
i Aktuellt och TV-nytt 1970–2009

*Jenny Stenberg-Sirén*

## 1 Inledning

Tidigare fanns det en klar norm för vårdad, talad finlandssvenska, – det språk som talades på Svenska Teaterns scen, den s.k. skillnadskan – men det språket är övergivet som förebild numera; skillnadskan är död. Prästernas tal i kyrkorna har mist sin bärighet och lärarna räcker inte till som norm. Vad återstår då? Jo, det språk som talas i radio och TV. Det bör vi minnas, vi som gör programmen: det är vårt sätt att tala som är den faktiska förebilden för vårdad, talad finlandssvenska (Rolf Kokkola i *Röst och språk* 1993, 41).

Den långvarige telegramredaktören Rolf Kokkola lägger ett stort ansvar på rundradiobolaget Yles tv- och radiojournalister i sin text om vårdat talspråk i Svenska Yles interna handbok *Röst och språk* – och han är inte den enda. I 2006 års upplaga av handboken poängterar företagsledningen redaktörernas ansvar för språket och ger dem rekommendationer för hur ett vårdat talspråk ska låta. Speciellt höga krav ställs på nyhetsspråket, som regleras med fyra regler. Reglerna betonar att slutljud och ändelser bör uttalas, att kortstavighet bör

undvikas samt att en del ord inte ska uttalas för skriftspråksnära och bokstavstroget, utan med uttalslättnader. I 2006 års upplaga (s.6) lyder reglerna så här<sup>1</sup>:

1. Svenskan känner bara långa betonade stavelser. En betonad stavelse innehåller antingen ett långt vokalljud eller ett långt konsonantljud. Säg alltså fö:re, fö:retag, ö:versikt etc.
2. Uttala ändelserna: bordET, börjaDE, talaT, heteR.
3. Fyra små ord. Säg: intE, skuLLE, tiLL och reDAn.
4. Vissa små ord uttalas förkortat: det=de, de=dii, är=e, och=å, skall=skaa, sade=saa.

Normen för det vårdade finlandssvenska talspråket skapades av Hugo Bergroth för nästan 100 år sedan (Bergroth 1917; 1918 [1968]; 1924) och även reglerna i *Röst och språk* bygger på hans principer. Handboken ges ut av Rundradions svenska språknämnd (RUSS) och har utkommit i olika upplagor åren 1982, 1993, 2000 och 2006. I januari 2014 gav RUSS ut broschyren *Så talar och skriver vi på Svenska Yle*, som också innehåller samma uttalsregler som tidigare, men med delvis nya exempelord.

Trots att Svenska Yles kanaler utgör de enda nationella tv- och radiokanalerna på finlandssvenska, och därmed spelar en stor roll för den offentligt talade finlandssvenskan, finns förhållandevis lite forskning om uttalet i etern. Takolander (1978) gjorde en mindre studie av uttalet hos tio nyhetsredaktörer på 1970-talet, i Nyholms (1984b) undersökning av Helsingforssvenskan på 1980-talet ingår radioredaktörer som en jämförelsegrupp och Rosenberg-Wolff (2010) jämför språket i olika program och diskuterar även uttalet hos de aktuella redaktörerna. Föreliggande studie är en fortsättning på Stenberg-Sirén (2014), där jag undersöker hur tydligt och skriftspråksnära det upplästa nyhetsspråket är. En del av resultaten från den undersökningen diskuteras även här.

---

1 I citatet används källans sätt att beskriva det rekommenderade uttalet.

Syftet med denna studie är att analysera finlandssvenska kvantitetsdrag i upplästa nyhetstexter i Svenska Yles nyhetsprogram Aktuellt och TV-nytt åren 1970–2009. Fokus ligger på kortstavigt uttal, som finns i stora delar av Svenskfinland, och på långa tonlösa konsonanter efter lång vokal, ett regionalt och socialt markerat drag, som karakteriserar den språkvarietet som ofta hänvisas till som ”skillnadska”. Tidsspannet är fyrtio år och det är den långsiktiga förändringen jag analyserar. Resultaten jämförs med andra undersökningar om kvantitet i finlandssvenskan och diskuteras utgående från teorier om standardspråk.

Kan man då säga att språket i nyheterna är det finlandssvenska standardspråket? Många forskare tvekar inför tanken på ett standardiserat talspråk, bland andra Milroy och Milroy (1985, 22–24) som anser att ett standardiserat talspråk är en omöjlighet. Talat standardspråk sätts ofta i förhållande till dialekter, med en neutral maximal standard (riksspråk) som ena ytterligheten och en lokal maximal dialekt som den andra ytterligheten (Ivars 1996, 172–173; Teleman 2003, 39; Pettersson 2005, 201–203). Man kan jämföra nyhetsuppläsningarna med predikningar eller officiella meddelanden, som tidigare lästes upp i kyrkorna (Thelander 2005), det som Östman och Mattfolk (2011) kallar ”the reading of the writing”. Därmed kan nyhetsspråket placeras in mycket nära standardytterligheten och ses som en modell för det talade standardspråket. Det är denna modell som analyseras här.

## 2 Kvantitet i finlandssvenskan

Inom nutida standardsvenska finns två kvantitetstyper i betonad stavelse: en lång vokal följd av en kort konsonant eller av ingen konsonant (V:C, V:) eller en kort vokal följd av en lång konsonant eller av flera konsonanter (VC:, VCC, VCCC) (se t.ex. Lundström-Holmberg & af Trampe 1987, 110; Elert 1997; Bruce 1998, 24). Detta system uppstod under yngre fornsvensk tid, då två äldre kvantitetstyper föll bort: kort vokal följd av kort konsonant (VC) och lång vokal följd av

lång konsonant (V:C:) (Wessén 1965 [1969], 90; Schaeffler 2005). De fornnordiska kvantitetsformerna finns däremot bevarade i flera dialekter, speciellt i Svenskfinland (Bergman 1968; Ahlbäck 1971; Ivars 1988; Reuter 1992), och även till en viss del i det finlandssvenska standardspråket.

Helgason, Ringen & Suomi (2013, 6) konstaterar att fastän finlandssvenska och sverigesvenska fonologiskt har samma mönster, skiljer sig den fonetiska realiseringen av kvantiteten för både vokaler och konsonanter åt. I finlandssvenska är långa ljud längre än i sverigesvenska och korta ljud kortare. Det betyder att i V:C är vokalen längre och konsonanten kortare i finlandssvenska än i sverigesvenska och i VC: är vokalen kortare och konsonanten längre än i sverigesvenska. Kontrasterna är alltså större i finlandssvenska och författarna drar paralleller till kvantiteten i finska, där alla fyra kvantitetstyper förekommer (Suomi, Toivanen & Ylitalo 2008). Även Schaeffler (2005, 90, 119–123) visar att dialekter i Svenskfinland som helhet har längre långa vokaler och kortare korta konsonanter i V:C än sverigesvenska. Det är framför allt konsonantkvantiteten som skiljer dialekterna åt: i de finländska dialekterna är C: längre och C kortare, vilket han förklarar med att de svenska dialekterna i Finland ännu innehåller de fyra kvantitetstyperna och därmed måste skilja på de fyra kombinationerna. Han delar in svenska dialekter i tre grupper enligt hur många kvantitetstyper de har (två, tre eller fyra) och för fram en teori om att utvecklingen i dialekterna går mot endast två kvantitetstyper, alltså komplementär kvantitet, så att V:C: och VC på sikt försvinner helt och hållet.

## 2.1 Kortstavighet

Kortstavighet innebär att både vokalen och konsonanten i betonad stavelse uttalas kort (VC), enligt modellen för obetonade stavelser. Denna kvantitetstyp fanns i fornnordiska, men föll bort under yngre fornsvensk tid (Bergman 1968; Wessén 1965 [1969]). Enligt Petters-

son (2005) och Schaeffler (2005, 42–44) förekommer kortstavighet även i dialekter i norra Sverige, men inte lika utbredd som i svenska dialekter i Finland (förutom på Åland), där kortstavigt uttal är mycket vanligt (Reuter 1982, Ivars 1988). Från dialekterna har kortstavigt uttal kommit in också i det finlandssvenska standardspråket, men enligt Reuter (1982; 1992, 108) kan man också räkna med ett inflytande från finskan, främst i ord som är lika i båda språken (t.ex. *tele* eller *kamera*). Kortstavigheten påtalas redan av Hugo Bergroth, som går hårt åt den: ”Uttalet med helkort vokal + helkort konsonant [...] hör nämligen obestriddigt till de fulaste och vulgäraste dragen i vårt språk” (Bergroth 1924, 59).

Reuter (2014, 48) delar in ord som kan uttalas kortstavigt i finlandssvenska i nio olika kategorier (med utgångspunkt i beskrivningen i Bergroth 1922). Det är ord som vanligtvis är obetonade, såsom pronomen och prepositioner (*mina, bara, före*), ord som nu har betoning på första stavelsen, men som tidigare haft betoning på andra eller tredje stavelsen (*skomakare, senap*), förkortningar av ord som har betoning på en senare stavelse (*foto*; jfr *fotografi*), ord som kan uttalas med antingen lång vokal och kort konsonant eller med kort vokal och lång konsonant (*mögel, stövel*), lånord (*kiva, city*), dialektala ord eller slang (*spåra* ’spårvagn’), vanliga ord där en konsonant faller bort i vanligt tal (*hudan* ’hur(u)dan’; *viken* ’vilken’) samt några personnamn och ortnamn. Åtminstone tidigare kunde kortstavighet kopplas till social variation i Helsingforssvenskan; kortstavigt uttal var betydligt vanligare i lägre socialklasser (Reuter 1982, 186–188).

## 2.2 Lång tonlös konsonant efter lång vokal

Ett annat kvantitetsfenomen som ofta diskuteras i relation till finlandssvenskan är längden på den tonlösa konsonanten efter lång betonad vokal (V:C). Speciellt i Helsingforsregionen och i Åbo kan de tonlösa konsonanterna /f/ /k/, /p/, /t/, och /s/ uttalas som långa efter lång vokal (t.ex. i ord som *visa, ropa, teater*), medan de i dialekter

uttalas kort eller till och med mycket kort (Leinonen 2013; Reuter 1982; Schaeffler 2005). Enligt Reuter (1982) är förlängda konsonanter efter lång vokal en social markör, som främst förekommer i de högre socialgrupperna i Helsingfors och Åbo. Uttalet var tidigare även karaktäristiskt för scenspråket på Svenska Teatern och har kallats ”skillnadskä”, eftersom teatern ligger vid Skillnadsgatan. Sociolekten kan även kopplas till en viss grad av nasalitet och knarr (Nyholm 1980) och kan skapa negativa reaktioner hos talare från andra delar av Svenskfinland. Haapamäkis och Kvarnströms pilotstudie av hur talare från Åbo och Helsingfors uppfattar språket i de båda städerna visar att Åbobornas attityder till Helsingforssvenskan är mycket negativa. De ord som deras informanter använder i sin beskrivning av Helsingforsvarieteteten är till exempel ”irriterande, otrevlig, arrogant, pompös, högfärdig, enfaldig, fränstötande och för ansträngt fin” (Haapamäki & Kvarnström 2013, 112).

Uttalet med lång tonlös konsonant efter lång vokal i huvudstadsregionen har förklarats som en arkaism, men också med att mönstret kan ha kommit från finskan, där denna kvantitetsform är vanlig (Reuter 1982, 103–104). Helgason, Ringen & Suomi (2013, 15–21) resonerar kring flera olika förklaringsfaktorer och kommer även de fram till att den mest sannolika förklaringen är närheten till finskan.

Helgason, Ringen & Suomi (2013, 9) delar in finlandssvenska talare i två grupper: en grupp som uttalar tvåstaviga ord med en tonlös konsonant efter betonad vokal som CV:CV och en som uttalar dem som CV:C:V. De visar att längden på konsonanten i CV:C:V-varianten ligger närmare den sverigesvenska, medan konsonanten i CV:CV är betydligt kortare än den sverigesvenska (däremot ligger vokallängden närmare den sverigesvenska i denna variant). Det är alltså mellan olika finlandssvenska regionala varieteter de intressanta skillnaderna finns.

Den regionala fördelningen synliggörs tydligt i Leinonens (2013) fonetiska analys av vokal- och konsonantlängden i V:C i spontant tal i Helsingfors, Åbo och Vasa. Hon visar på stora skillnader mellan uttalet i Helsingfors och Vasa. Skillnaden mellan vokallängd och konsonantlängd är störst i Vasa, där konsonanten alltså är betydligt

kortare än vokalen. I Helsingfors är vokalen och konsonanten ofta ungefär lika långa, medan kvantitetsvärdena för Åboborna är mera varierande. De äldre talarna i Åbo ligger nära Helsingforsvärdena, medan de yngre uppvisar större variation. Flera av dem har värden som ligger nära Vasabornas, vilket Leinonen tolkar som ett tecken på att en förändring håller på att ske (Leinonen 2013, 191–192).

### 3 Material, metod och undersökta variabler

Materialet för denna studie består av nyhetsprogram från undersökningsperioden 1970–2009, alltså fyrtio år, som jag har valt ut från Yles arkiv och digitaliserat. Totalt har jag transkriberat 213 minuter, varav 152 minuter är uppläst text. Jag har transkriberat 10 minuter från två Aktuellt och två TV-nytt per årionde och därefter fyllt på med två minuter från ett program från varje år. Därmed är materialet jämnt fördelat över tid och mellan medierna. Nyhetstexterna består både av nyhetsuppläsningar i studio och av bandade texter i nyhetsinslagen (så kallade *spekar*). Min strävan var att använda hela nyhetssändningar, men eftersom TV-nytt inte systematiskt bandades och arkiverades före 1985, finns endast enstaka specialsändningar sparade i sin helhet från tiden före det. Inte heller Aktuellt finns arkiverat från alla år, så från de år som saknas har jag i stället analyserat nyhetsinslag. Antalet reportrar som finns med i materialet är 103, men några förekommer flera gånger så antalet olika röster är 76.

Analysen är auditiv och innehåller inte fonetiska mätningar, eftersom syftet är att beskriva och analysera hur det modellspråk som förmedlas till publiken via tv- och radionyheter uppfattas. En del av dragen är svårare att höra och då har jag haft nytta av den visualisering av ljudfilen som finns i transkriberingsprogrammet<sup>2</sup>, av känsliga hörlurar och naturligtvis av möjligheten att lyssna upprepade gånger. Jag har även bett kolleger bedöma utvalda segment, för att försäkra mig om att min bedömning är korrekt.

---

2 Transkriberingen är gjord i programmet Transana ([www.transana.org](http://www.transana.org)).

Analysen tar fasta på följande två kvantitetsdrag:

1. Kortstavigt uttal analyseras via uttalet av 21 ord; i 20 är det längden på vokalen som varierar och i ett ord är det konsonantkvantiteten som kan variera. Orden är valda utgående från tidigare studier och utgående från att de förekommer upprepade gånger i materialet.
2. Kvantiteten på tonlösa konsonanter efter lång vokal analyseras utgående från de fall där den tonlösa konsonanten är tydligt lång. Jag analyserar två- och flerstaviga ord, där den tonlösa konsonanten är intervokalisk.<sup>3</sup>

Variablerna presenteras noggrannare nedan. I undersökningen analyseras frekvensen av dessa kvantitetsdrag diakront under perioden 1970–2009. Jag har avgränsat min analys till dessa variabler, även om det naturligtvis finns andra uttalsdrag som är typiskt finlandssvenska och som skiljer svenskan i Finland och svenskan i Sverige åt. Till exempel faller användningen av akut och grav accent och skillnader i vokal- och konsonantkvalitet utanför denna undersökning.

Såväl förekomster som nollförekomster har analyserats, vilket innebär att jag har plockat ut alla ord där en variabel kan förekomma. Då förekomsterna är få redovisas det faktiska antalet men i övrigt presenteras resultaten som procent. Chi kvadrat-metoden används för att avgöra om skillnaden mellan två resultat är statistiskt signifikant och jag drar gränsen för signifikans vid  $p < 0.05$ . I rapporteringen nedan används grov transkription utgående från skriftspråket.

Resultaten redovisas per årtionde, av flera olika orsaker. Jag anser att det är irrelevant att bedöma skillnaderna mellan enskilda år, eftersom resultaten i så fall skulle styras för mycket av enskilda redaktörer. Variabelfrekvensen per år är dessutom för låg. En indelning i årtionden är grov och det finns en viss risk för att mindre avvikelser

---

3 Även efter kort vokal och sonorant kan den tonlösa konsonanten förlängas i huvudstadsregionen och i Åbo, t.ex. i ord som *dansa* och *sant*, men eftersom det inte är ett lika socialt eller regionalt markerat särdrag (Reuter 2014, 50), har jag valt att utelämna det ur analysen.



från de trender jag hittar inte kommer fram, men eftersom det är den långsiktiga förändringen som står i fokus för undersökningen, har jag valt att samla resultaten enligt årtionde.

## 4 Analys och resultat

Både gällande kortstavighet och gällande tonlösa konsonanter efter lång vokal är betoningen en avgörande faktor. Så som Garlén (1988) och Leinonen (2013, 188) konstaterar kan det vara svårt att avgöra var gränsen mellan olika nivåer av betoning ska dras. Nyhetsuppläsningarnas karaktär underlättar däremot bedömningen, eftersom strävan efter tydlighet i nyheterna gör att redaktörerna betonar fler ord och stavelser än i vardagligt talspråk. Därför har jag utelämnat enbart totalt obetonade ord och stavelser ur analysen.

Bedömningen av om en vokal eller konsonant är lång eller kort är inte heller oproblematis. Uppläsningarna är ofta snabba och rapporterna kan vara gjorda på dåliga telefonlinjer. I bedömningen måste man ta i beaktande talarens språk överlag, utgående från tempo, tonhöjd och vokal- och konsonantkvalitet. Framför allt för vokalerna påverkar kvaliteten perceptionen av kvantiteten (Lundström-Holmberg & af Trampe 1987, 19), även om skillnaderna i kvalitet inte är lika stora i finlandssvenskan som de är i sverigesvenskan (Reuter 1992, 108). Det krävs alltså en helhetsbedömning av ordet i kontext, för att avgöra om den aktuella vokalen eller konsonanten uppfattas som lång eller kort.

Med denna utgångspunkt har jag klassificerat vokalerna i potentiellt kortstaviga ord som antingen korta eller långa, med undantag av en handfull ord där vokalen är halvlång och inte går att placera in i endera gruppen. De orden har jag lämnat utanför analysen i denna studie.

Medan vokalerna tydligare kan klassificeras som långa eller korta, uppvisar de tonlösa konsonanterna större variation. I sin auditiva analys av Helsingforssvenska bedömde Reuter (1982, 68–71) konsonantlängden utgående från en sjugradig skala (1, 1+, 2-, 2, 2+, 3- och 3), där nivå tre betecknar den så kallade skillnadskan. I denna

analys tar jag fasta på den högsta nivån, det vill säga hellånga tonlösa konsonanter efter lång vokal.

#### 4.1 Kortstavighet i nyhetsuppläsningarna

I den första upplagan av *Röst och språk* finns de ovan nämnda fyra små reglerna för vårdat talspråk inte med. Däremot innehåller den en artikel av Helena Solstrand (1982, 34–35) och ett språkbrev skrivet av språkvårdaren Mikael Reuter (Röst och språk 1982, 58–59) som behandlar kortstavighet. I de följande upplagorna lyder uttalsregeln ”Svenskan känner bara långa betonade stavelser. En betonad stavelse innehåller antingen ett långt vokalljud eller ett långt konsonantljud”. De exempelord som lyfts fram i upplagorna 2000 och 2003 är *före*, *företag*, *över* och *översikt*. I 2006 års upplaga finns *över* inte med som exempel, men i övrigt är regeln densamma.<sup>4</sup> Beskrivningen är ganska kortfattad med tanke på hur många olika slags ord denna regel gäller, vilket jag återkommer till i diskussionen nedan.

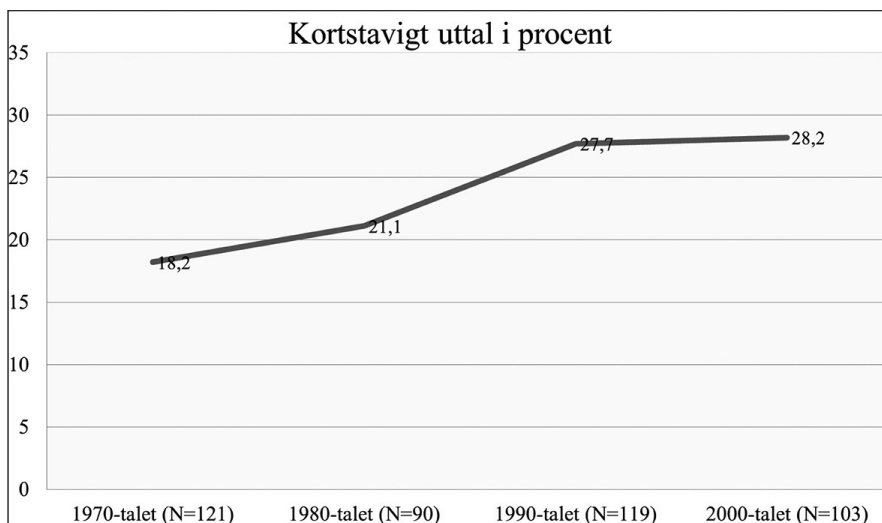
I sina arbeten räknar Hugo Bergroth upp ord som bör uttalas med lång vokal i betonad ställning (Bergroth 1917; 1918 [1968]; 1922; 1924). Jag analyserar och kommenterar ett urval av dessa; många av orden finns också med i Reuters (1982) undersökning av kortstavigheten i Helsingforssvenskan. Orden som analyseras är *bara*, *blivit*, *både*, *däremot*, *göra*, *hela*, *medan*, *morgon* (uttalat med lång stavelse som *mårrån* eller kortstavigt som *mårån*<sup>5</sup>), *någon*, *något*, *redan*, *sedan*, *sina*, *sådan(t/a)*, *tagit(s)*, *vara*, *varit*, *våra* samt *före*, *genom* och *över*, både som enskilda ord och i sammansättningar. Förekomsten av de enskilda orden redovisas i bilaga 1 och den sammanlagda procentuella andelen kortstavigt uttal illustreras i figur 1.

Frekvensen för enskilda ord är låg och därför redovisar jag den procentuella fördelningen av kortstavigt uttal endast för alla ord

4 I broschyren *Så talar och skriver vi på Svenska Yle* (2014) lyder regeln ”Ett tydligt talspråk i nyhetssammanhang innebär att du använder långa vokaler: fö:retag, fö:rare, ö:versikt, ra:dio och stu:dio”.

5 I ordet *mårrån* är det naturligtvis konsonanten som varierar mellan lång och kort.

sammantaget. Orden uppvisar olika mönster, som jag går djupare in på i kommentarerna. Som figur 1 visar finns en tendens till ett ökat kortstavigt uttal i de upplästa nyheterna. På 1970-talet uttalas ca 18 % av orden kortstavigt och på 2000-talet ca 28 %. Förändringen ligger en aning över gränsen till signifikans, för skillnaden mellan 1970-talet och 2000-talet är  $p \approx 0.076$ .



Figur 1. Den procentuella förekomsten av kortstavigt uttal av betonade stavelser i ett urval ord i upplästa tv- och radionyheter 1970–2009.

De flesta av de analyserade orden uttalas oftare med lång vokal, vilket illustreras i bilaga 1. Det finns däremot en variation i hur ofta den kortstaviga varianten förekommer och med den utgångspunkten kan orden delas in i tre grupper.

I den första gruppen finns de ord som alltid eller nästan alltid uttalas med lång vokal; beläggen på kortstavigt uttal uppgår till högst 20 procent per ord. Orden är *däremot*, *före*, *göra*, *hela*, *något*, *redan*<sup>6</sup>, *sedan* och *sådan(t/a)*.

6 I uttalsreglerna i *Röst och språk* rekommenderas *redan* framom *ren* och journalisterna följer regeln nästan mangrant. I materialet från 1980-talet finns två exempel på *ren*, likaså i materialet från 2000-talet, men i övrigt används *redan*.

I den andra gruppen finns ord där man ser en större vacklan i uttalet. Alla orden uttalas oftare med lång vokal, men de kortstaviga beläggen ligger mellan 21 och 50 procent. Orden är *bara*, *blivit*, *både*, *genom*, *någon*, *tagit(s)*, *vara*, *varit*, *våra* och *över*. Det finns således en skillnad mellan orden *något* och *någon*. *Något* uttalas alltid med lång vokal, medan vi ser belägg på *någon* med kort vokal på 1990-talet och 2000-talet. I Nyholms undersökning av Helsingforssvenskan på 1980-talet beskriver han *nå:gon* som ett skrivuttal och *någon* som en lågstatusform, som inte förekommer i vårdat språk. *Nån* är den klart dominerande varianten bland hans informanter (Nyholm 1984a, 45).<sup>7</sup>

Både *före* och *över* nämns i *Röst och språks* uttalsregler, men i nyhetsuppläsningarna uttalas *före* kortstavigt till ca 13 % och *över* till 22 %. Det tredje ordet, som både finns i sammansättningar och som enskilt ord, är *genom*, som uttalas kortstavigt till 21 %, alltså ungefär lika ofta som *över*. Det finns ingen entydig förklaring till att *före* uttalas med lång vokal oftare än de andra, men en orsak kan finnas i hur regeln i *Röst och språk* är utformad. Exempelorden är *före*, *företag*, *över* och *översikt*.<sup>8</sup> Uttalet av de enskilda orden följer samma mönster: det finns 10 belägg på *över* och 15 belägg på *ö:ver* samt 2 belägg på *före* och 6 på *fö:re*. Resten är sammansättningar av olika slag. Exempelordet *översikt* förekommer endast tre gånger, medan *företag* förekommer hela 28 gånger (av totalt 62 ord med *före*), varav 5 är uttalade med kort vokal och 23 med lång. Eftersom ordet ingår som exempel i regeln och nyhetsrapporteringen så ofta handlar om företag, är det antagligen ett ord som redaktörerna har lagt på minnet och därmed lärt sig uttala med lång vokal.

Den tredje gruppen består av de ord som oftare uttalas kortstavigt. Orden är endast tre: *medan*, *sina* och *våra*. Det kortstaviga uttalet av *sina* dominerar under alla årtionden, medan det framför allt är under 2000-talet som det kortstaviga uttalet av *medan* framträder. Fördelningen av kort och lång vokal i *våra* är mycket jämn och frekvensen

7 Också i nyhetsuppläsningarna förekommer den kortare formen *nån*. Det finns fyra belägg på 1980-talet, ett belägg på 1990-talet och ett belägg på 2000-talet. Av *nåt* finns endast ett belägg, på 2000-talet.

8 De fyra exempelorden ingår i reglerna i *Röst och språk* 1993 och 2000. I 2006 års upplaga ingår inte *över*.

så låg (tre med kort vokal, två med lång vokal) att man inte kan dra några slutsatser om det ordet.

Ett ord som avviker från de övriga är *morgon*, som är vanligt i nyhetssändningar. Det bokstavstroga uttalet *morgon*, med tydligt [g], saknas helt och varianten *mårrån* dominerar, liksom i sverigesvenska medier (Widmark 1972, 56–57). Nyhetsvärdarna önskar *go mårrån* eller talar om nyheterna *denna mårrån*, men det allra mest frekventa uttrycket är *i mårrån* med 15 av totalt 21 belägg. Enligt Bergroth (1924, 61) bör den kortstaviga formen *mårån* undvikas, och i nyheterna förekommer den endast fyra gånger.

Andelen kortstavigt uttal i nyheterna visar en tydlig skillnad till vardagligt talspråk. I vardagligt tal är de kortstaviga formerna mer frekventa, till exempel i Reuters (1982) undersökning använde informanterna i minst två tredjedelar av fallen den kortstaviga varianten. Reuter noterar även den intraindividuell variationen, som också förekommer i nyhetsmaterialet. I följande exempelmening är de aktuella orden lika mycket betonade (orden är markerade med fet stil): ”Permitteringarna **ge:nomförs** sannolikt **ge:nom** förkortning av arbetsveckorna **före** maj månad” (Aktuellt 17.11.1992). Även Rosenberg-Wolffs (2010) studie av olika radioprogram visar att bruket hos redaktörerna varierar, medan hon konstaterar att de enskilda språkdragen ändå inte påverkar hur stilnivån upplevs.

Med tanke på hur omfattande fenomenet kortstavigheten är och hur många ord det gäller, är instruktionerna i *Röst och språk* kortfattade och exemplen få. Det kan vara svårt för redaktörerna att inse vilka alla ord de bör vara uppmärksamma på och skriftspråket hjälper inte heller. Däremot påverkar naturligtvis andra redaktörers språk, stilnivån i nyhetsuppläsningarna och nyhetsprosodin, som betonar flera ord än i vardagligt tal och därmed bäddar för uttal med lång vokal.

Reuter (1982, 184–185) testade även 10 studenters attityder till olika kortstaviga ord. Här kan nämnas att kortstavigt uttal av orden *bara*, *föremål*, *både*, *dina*, *före*, *föreläsning*, *genomföra*, *hela*, *sådan*, *vara* och *översättare* upplevdes som normalt i ledigt talspråk och också acceptabelt i mer formell stil. Kortstavigt uttal av *blivi*, *fara*,

*göra, sedan* och *våra* upplevdes som rätt allmänna i ledigt talspråk medan t.ex. kortstaviga *givi, stuli* och *tala* upplevdes som ovanliga eller otänkbara i vårdat språk. Tendensen till ett ökat kortstavigt uttal i nyhetsuppläsningarna ger en fingervisning om att journalisterna inte upplever det som en lika kraftig stilmarkör som t.ex. bortfallet av finalt *-t* (se nedan).

#### 4.2 Lång tonlös konsonant efter lång vokal i nyhetsuppläsningarna

Under rubriken ”Avvikelser från den allmänna högsvenska kvantitetsregeln” skriver Bergroth (1922, 27, 50–51) att den tonlösa konsonanten efter lång vokal i regel är något förlängd, men att den inte är längre än halvkort<sup>9</sup> – något som förvånar Reuter (1982, 102). Reuter konstaterar att den vanligaste konsonantkvantiteten i spontant tal är halvlång (ibid. 127), vilket jag också finner stöd för i nyhetsmaterialen, där den vanligaste uttalsformen är med halvlång konsonant. Eftersom jag är intresserad av i vilken mån ”skillnadskan” finns i nyhetsspråket, har jag valt att fokusera på hellånga konsonanter efter lång betonad vokal.<sup>10</sup> Jag har begränsat analysen till intervokaliska tonlösa konsonanter i två- eller flerstaviga ord. De tonlösa konsonanterna som analyseras är /k/, /p/, /s/ och /t/.<sup>11</sup>

Analysen av förekomsterna med hellånga konsonanter visar en tydlig minskning av detta uttalsdrag. På 1970-talet uttalades ca 40 % av de aktuella orden med långa konsonanter, på 1980-talet ca 31 %, på 1990-talet ca 6,5 % och på 2000-talet likaså ca 6,5 % (se tabell 1). Förändringen mellan 1970-talet och 1980-talet är nästan signifikant med  $p \approx 0.052$  medan förändringen från 1970-talet till 2000-talet är signifikant med  $p < 0.0001$ . Till skillnad från kortstavigheten är detta drag tydligt personbundet, vilket bekräftar att det är ett mera regio-

9 Han jämför mellan helkorta, halvkorta, halvlånga och hellånga konsonanter.

10 Kvantiteten kan jämföras med nivå 3 i Reuters (1982, 68) gradering av konsonantkvantitet.

11 Det finns endast ett exempel per årtionde av /f/, som därför utesluts ur analysen.

nalt avgränsat drag än kortstavighet. Det finns även redaktörer med endast några belägg, vilket kan tolkas som att de eventuellt tonar ner detta drag i sitt eterspråk – alternativt lägger sig till med det i enstaka ord, fastän det inte ingår naturligt i deras språk. De enskilda beläggen förekommer ofta i det ord som avslutar ett stycke (till exempel före ett inslag eller ett intervjusvar), och som sägs mera betonat och långsammare. Det är alltså inte bara betoning, utan även tempo som påverkar kvantiteten, vilket också Reuter (1982, 96–99) konstaterar.

Ord med olika konsonanter uppvisar olika mönster, vilket illustreras i tabell 1. För alla grupper minskar andelen med lång konsonant från 1970-talet till 2000-talet, med en kraftig nedgång mellan 1980-talet och 1990-talet. Ord med intervokaliskt /p/ skiljer sig från de övriga genom att de på 1970-talet och 1980-talet oftare uttalas med lång konsonant. På 1970-talet är procenten 74 %, vilket är flera gånger högre än för de andra konsonanterna. Andelen sjunker för varje årtionde, till 56 % på 1980-talet, till knappt 17 % på 1990-talet och till 10 % på 2000-talet. Nedgången är kraftig mellan 1980-talet och 1990-talet ( $p < 0.01$ ), samtidigt som också antalet ord med intervokaliskt /p/ minskar. Majoriteten av beläggen på 1970-talet kommer från en nyhetssändning 1977 där tre redaktörer med tydligt Helsingforsuttal rapporterar om en flygkapning och nämner olika varianter av orden *kapa* och *kapare* många gånger. På 1980-talet kommer många av beläggen från orden *vapen* (eller *kärnvapen*) och *Europa*. På 1990-talet är antalet ord med /p/ betydligt färre och det enskilda ord som förekommer mest är olika varianter av ordet *köpa*. På 2000-talet är antalet ord ännu färre och inget specifikt ord dominerar.

Tabell 1. Den procentuella förekomsten av långa tonlösa konsonanter efter lång vokal i nyhetsuppläsningar 1970–2009

Ord	1970-talet	1980-talet	1990-talet	2000-talet
Alla ord	39,6 % (N=222)	31,3 % (N=281)	6,5 % (N=230)	6,5 % (N=214)
k-ord	17,9 % (N=56)	27 % (N=74)	3,3 % (N=60)	4,3 % (N=47)
p-ord	73,9 % (N=46)	56,4 % (N=39)	16,7 % (N=18)	10 % (N=10)
s-ord	43,5 % (N=23)	27,3 % (N=33)	7,5 % (N=53)	3,7 % (N=27)
t-ord	35 % (N=97)	27,4 % (N=135)	6,1 % (N=99)	7,7 % (N=130)

En förlängning av /k/ ser ut att hänga ihop med den föregående vokalen. Av de totalt 34 orden med långt /k/ föregås 18 av /i/, i ord som *viken* och *politiken*. Ökningen från 18 % på 1970-talet till 27 % på 1980-talet är inte signifikant, vilket däremot minskningen till 3 % på 1990-talet är, med  $p < 0.001$ . De vanligaste orden med intervokaliskt /s/ i materialet är *tusen*, *visar* och olika böjningar av *pris*. På 1970-talet uttalas drygt 43 % och på 1980-talet ca 27 % med lång konsonant, medan de tydligt förlängda beläggen är ytterst få de två senare årtiondena. Skillnaden mellan 1970-talet och 2000-talet är signifikant med  $p < 0.001$ . Den största gruppen är ord med intervokaliskt /t/, som innehåller många belägg på orden *staten/stater*, *möte*, *nyheter* och *arbete*. Enligt samma modell som för de övriga orden minskar beläggen med långt /t/ tydligt, från en dryg tredjedel på 1970-talet till under en tiondel på 2000-talet ( $p < 0.0001$ ).

Denna utveckling har skett samtidigt som regionala drag har blivit mer tillåtna i tv och radio i hela Norden (Svensson 2005, 1798–1799). Språkreglerna för Svenska Yle fastslår: ”I fråga om språkmelodi och allmänna uttalsdrag får medarbetarnas språk gärna återspegla deras regionala bakgrund. Detta gäller även rikssvenska. Utpräglat dialektalt färgat språk bör användas av medarbetarna bara när det är särskilt motiverat” (*Röst och språk* 2000, 9). I en kommentar till språkreglerna poängterar däremot dåvarande RUSS-ordförande Geo Stenius och språkvårdarna Anna Maria Gustafsson och Mikael Reuter att etermediespråket är en viktig modell för finlandssvenskar från



alla regioner. ”Svenskan i huvudstadsregionen har ingen särställning som finlandssvensk norm. Det som uppfattas som ’naturligt’ språk i Helsingfors kan i värsta fall varav [sic!] obegripligt i andra delar av Svenskfinland” (*Röst och språk* 2000, 72).

Att uttalet med lång tonlös konsonant efter lång vokal har minskat kan ha många förklaringar. Sändningstiden för de svenska nyheterna har ökat kraftigt under dessa fyra årtionden och antalet anställda har ökat. Journalisterna kommer numera från alla regioner i Svenskfinland, medan de till en början främst kom från södra Finland. Med tiden har nyhetsspråket som helhet därmed blivit mer regionalt blandat och potentiellt mera neutralt. Inom redaktionerna tar man även lätt modell av varandras språk och det är med andra ord inte otänkbart att även nyhetsredaktörer med bakgrund i Helsingfors tonar ner detta drag i sitt eget språk. Förändringen kan även bero på en förändrad syn på ”skillnadskan”. I citatet från 1993 års upplaga av *Röst och språk* i början av denna artikel sägs att ”skillnadskan” inte mera ses som en förebild, vilket stöder att den kraftiga minskningen av detta språkdrag sker just mellan 1980-talet och 1990-talet.

## 5 Slutsatser och diskussion

De två kvantitetsdrag som analyseras i denna studie uppvisar olika trender. Kortstavigt uttal visar en tendens till att ha ökat från 1970-talet till 2000-talet, medan den så kallade skillnadskan har minskat. Enligt Reuters undersökning (1982) har båda dragen tidigare kunnat kopplas till social status i huvudstadsregionen, så att kortstavigt uttal är mera vanligt bland lägre socialklasser och långa tonlösa konsonanter efter lång vokal oftare förekommer bland högre socialklasser. En tolkning av dessa resultat är att nyhetsspråket har blivit mer socialt och regionalt neutralt, då ”skillnadskan” har minskat och kortstavigt uttal ökat. En fråga som uppstår är om denna förändring i nyhetsspråket förebådar, avspeglar eller är en konsekvens av en förändring i det finlandssvenska standardspråket.

Kortstavigt uttal förekommer både i standardspråket och i de svenska dialekterna i Finland, med undantag av på Åland. Det är således ett mer allmänfinlandssvenskt språkdrag än ”skillnadskan”. Redan för hundra år sedan påtalar Bergroth (1917) det kortstaviga uttalet, men precis som finlandismerna (af Hällström-Reijonen 2012; 2014), lever det kvar i svenskan i Finland än idag. Det tycks vara djupt rotat i språket och Reuter (2014, 49) konstaterar att det inte heller finns något skäl att fördöma allt kortstavigt uttal; det finns ord och framför allt ortnamn där ett långstavigt uttal skulle låta konstlat och onaturligt. Enligt honom är kortstavighet inte heller ett problem i kommunikationen med sverigesvenska talare, som inte reagerar på det. Att kortstavigheten ökar i nyhetsuppläsningarna kan ses som ett tecken på att uttalsformen har befäst sin ställning även i det finlandssvenska standardspråket.

Det finns belägg för att den så kallade skillnadskan inte längre innehar samma prestige som tidigare. Reuter (2014, 50) skriver: ”Det har funnits en tendens bland vissa helsingforsare att betrakta ett uttal med kort konsonant [...] som ’vulgärt’, beroende på att uttalet i finlandssvenskan i det här avseendet visar stora regionala och särskilt i Helsingfors även sociala skillnader. I dagens läge finns emellertid inte några skäl att betrakta ett uttal med relativt kort tonlös konsonant efter lång vokal som mindre ’fint’. Det är normalt i de flesta varieteter av finlandssvenska”.

Leinonens studie visar att särdraget med lång tonlös konsonant efter lång vokal tappar mark bland yngre talare i Åbo, som i stället har ett uttal som ligger närmare det i Vasa, med lång vokal och ytterst kort konsonant. Det är speciellt de yngre männen i Åbo som uppvisar denna trend, medan de yngre männen i Helsingfors fortfarande har långa konsonanter och talar som de äldre Åbo- och Helsingforsborna. De yngre kvinnorna i alla tre städerna har däremot ett mera neutralt språk med medellånga konsonanter och med hänvisning till att unga kvinnor generellt bland språkforskare har setts som föregångare inom språkförändring, tolkar Leinonen sina resultat som ett tecken på att ett mer regionalt neutralt uttal håller på att bli en ny prestigeform (Leinonen 2013, 195–197, 201–202).

En annan tolkning av utvecklingen i nyhetsuppläsningarna är att vi ser en popularisering av nyhetsspråket i stil med den informalisering som skett de senaste årtiondena, då mediespråket har blivit mer personligt, vardagsnära och intimt (Mårtensson 1989). Breddar man däremot bilden av nyhetsspråket ser man inga sådana tendenser, åtminstone inte i uttalet. I Stenberg-Sirén (2014) analyseras hur skriftspråksnära och normenliga de upplästa nyheterna är och undersökningen visar att uttalet hållits ytterst normenligt under hela tidsperioden. De olika variablerna uppvisar lite olika trender, men det finns inga tendenser till ett informellare uttal från 1970-talet till 2000-talet, snarare tvärtom. Till exempel finns det stora skillnader mellan nyhetsspråket och vardagligt talspråk gällande uttalet av trycksvagt finalt *-t*, som ofta faller bort i finlandssvenskt talspråk. I nyheterna är bortfallet ca 10 % på 1970-talet, ca 20 % på 1980-talet och endast ca 5 % på 1990-talet och 2000-talet. Skillnaden mellan 1970-talet och 2000-talet är inte signifikant, med  $p < 0.10$ , men skillnaden mellan 1980-talet och 2000-talet är signifikant med  $p < 0.001$ . En noggrannare analys av bortfallet av finalt *-t* finns i Stenberg-Sirén (2014, 204–207). Även stilkänsliga ord som *inte*, *måste* och *skulle*, som i vardagligt talspråk förkortas till *int*, *måst* och *sku*, uttalas oavkortade i nyhetsspråket. Den största förändringen är att korta funktionsord (t.ex. *eller*, *mycket*, *under*) går mot ett mer skriftspråkligt uttal, vilket snarare kan ses som ett tecken på ett mer formellt uttal.

Yle kräver inte ett maximalt neutralt språk av redaktörerna, utan i språkreglerna för den svenska verksamheten vid Yle betonas att redaktörernas regionala bakgrund gärna får höras. Vidare står det: ”På de flesta av oss hörs det att vår språkbakgrund finns t.ex. i en dialekt i Österbotten eller i en dialekt i Helsingfors eller någon annanstans. Det här är en stor rikedom för våra finlandssvenska sändningar!” (*Röst och språk* 2006, 2, 3). Utgångspunkten är således ett finlandssvenskt uttal och det finns inga krav på en sverigesvensk uttalsnorm. Inte heller publiken vill ha ett sverigesvenskt uttal i radio och tv, det visar en språkenkät gjord år 2002. Informanterna i undersökningen är helt eniga om att finlandssvenska tv- och radiojournalister ska ”använda

ett finlandssvenskt uttal” och helt oeniga om att de ska ”efterlikna ett rikssvenskt uttal”. De är även eniga om att journalisterna ska ”undvika finska ord och uttryck” och de är delvis eniga om att journalisterna bör ”undvika dialektala ord och uttryck” (Tandefelt 2007, 37). Analysen i Stenberg-Sirén (2014) och i den här studien visar att uttalet i nyheterna som helhet är skriftspråksnära och att det tidigare prestigedraget med lång tonlös konsonant efter lång vokal, som kunde placeras inte bara socialt utan även regionalt, har minskat i frekvens. Även kortstavigt uttal, ett gemensamt drag i nästan hela Svenskfinland, har ökat, och därmed kan man säga att nyhetsspråket har blivit mera geografiskt neutralt. Detta stöds av Mattfolks (2009) undersökning, som visar att publiken har svårt att avgöra nyhetsuppläsarnas regionala härkomst.

Det är således främst kvantitetsdragen som signalerar en förändring i nyhetsspråket. Även i andra länder ser vi exempel på hur tidigare prestigeformer har minskat i etermedierna. I Storbritannien har yngre nyhetsredaktörer gett avkall på klassmärket ”received pronunciation” och låter i stället sin geografiska bakgrund skina igenom (Garrett, Selleck & Coupland 2011). I Danmark har lågköpenhamnskan blivit ny prestigeform i etermedierna och ersatt högköpenhamnskan, en utveckling som kallas demotisering (Coupland & Kristiansen 2011). En liknande utveckling kan anses ha skett i det finlandssvenska tv- och radiospråket, i och med att förekomsten av kortstavigt uttal ökat och frekvensen av långa tonlösa konsonanter efter lång vokal så tydligt har minskat. ”Skillnadskan” har däremot inte ersatts av ett lågspråk eller av en annan regional varietet, utan det är ett neutralare språk som nu utgör det som Rolf Kokkola i det inledande citatet kallar ”den faktiska förebilden för vårdad, talad finlandssvenska”.

## Litteratur

- Ahlbäck, Olav 1971. *Svenskan i Finland*. Andra upplagan. Skrifter utgivna av Nämnden för svensk språkvård 15. Stockholm: Läromedelsförlagen.
- Bergman, Gösta 1968. *Kortfattad svensk språkhistoria*. Stockholm: Prisma Magnum.
- Bergroth, Hugo 1917. *Finlandssvenska.Handledning till undvikande av provinsialismer i tal och skrift*. Helsingfors: Holger Schildts förlag.
- Bergroth, Hugo 1922. Om kvantitetsförhållandena i den bildade finlandssvenskan. I: *Studier i Nordisk filologi*. Trettonde bandet. Helsingfors.
- Bergroth, Hugo 1924. *Svensk uttalslära. Med särskilt beaktande av skiljaktigheterna mellan det finländska och det högsvenska ljudskicket*. Helsingfors: Söderström & C:o Förlagsaktiebolag.
- Bergroth, Hugo & Pettersson, Björn 1918 [1968]. *Högsvenska. Kortfattad hjälpreda vid undervisningen i modersmålet*. Nionde omarbetade upplagan. Helsingfors: Söderström & C:o Förlagsaktiebolag.
- Bruce, Gösta 1998. *Allmän och svensk prosodi*. Praktisk lingvistik 16. Lund: Lunds universitet.
- Coupland, Nikolas & Kristiansen, Tore 2011. SLICE: Critical perspectives on language (de)standardisation. I: Kristiansen, Tore & Coupland, Nikolas (red.) *Standard Languages and Language Standards in a Changing Europe*. Oslo: Novus. S.11–35.
- Elert, Claes-Christian 1997. Inledning I: *Norstedts svenska uttalslexikon*, red. av Per Hedelin. Norstedts förlag. S. 10–43.
- Garlén, Claes 1988. *Svenskans fonologi*. Lund: Studentlitteratur.
- Garrett, Peter & Selleck, Charlotte & Coupland, Nikolas 2011. English in England and Wales: Multiple ideologies. I: Kristiansen, Tore & Coupland, Nikolas (red.) *Standard Languages and Language Standards in a Changing Europe*. Oslo: Novus. S. 57–65.
- Haapamäki, Saara & Kvarnström, Sarah 2013. Svenskan i Helsingfors och Åbo ur ett folkdialektologiskt perspektiv. I: *Svenskans beskrivning 33*. Nordica Helsingiensia. Helsingfors: Helsingfors universitet. S. 109–118.
- Helgason, Pétur & Ringen, Catherine & Suomi, Kari 2013. Swedish Quantity: Central Standard Swedish and Fenno-Swedish. I: *Journal of Phonetics*. Vol. 41, issue 6.
- Hällström-Reijonen, Charlotta af 2012. *Finlandismer och språkvård från 1800-talet till i dag*. Nordica Helsingiensia 28. Helsingfors: Helsingfors universitet.
- Hällström-Reijonen, Charlotta af 2014. Spår av språkvård i nutida finlandssvenskt tidningspråk. I: *Språk & Stil. Tidskrift för svensk språkforskning*, 24/2014. Uppsala: Swedish Science Press. S. 231–237.

- Ivars, Ann-Marie 1988. *Närpesdialekten på 1980-talet*. Studier i nordisk filologi 70. Skrifter utgivna av Svenska litteratursällskapet i Finland, nr 552. Helsingfors.
- Ivars, Ann-Marie 1996. *Stad och bygd. Finlandssvenska stadsmål i ett regionalt och socialt perspektiv*. Folkmålsstudier 37. Meddelanden från Föreningen för nordisk filologi. Helsingfors.
- Leinonen, Therese 2013. Phonetic quantity as a social marker in urban Finland Swedish. I: Gooskens, Charlotte & van Bezooijen, Renée (red.) *Phonetics in Europe*. Frankfurt am Main: Peter Lang. S. 181–204.
- Lundström-Holmberg, Eva & af Trampe, Peter 1987. *Elementär fonetik*. Lund: Studentlitteratur.
- Mattfolk, Leila 2009. On assessing Finland Swedish: The impact of subtle regional features. I: Mægaard, Marie & Gregersen, Frans & Quist, Pia & Jørgensen, J. Normann (red.) *Language attitudes, standardization and language change*. Oslo: Novus. S. 211–229.
- Milroy, James & Milroy, Lesley 1985. *Authority in language. Investigating language prescription and standardization*. Language, Education and Society. London, Boston och Henley: Routledge & Kegan Paul.
- Mårtensson, Eva 1989. Offentliga privatsamtal – en modern massmediegenre. I: Carlsson, Ulla (red.) *Språket i massmedierna*. Nordicom-nytt/Sverige, nr 3–4. Göteborg: Göteborgs universitet. S. 87–101.
- Nyholm, Leif 1980. Svenskan i Helsingfors. I: *Helsingfors två språk. Rapport 1*. Meddelanden från institutionen för nordiska språk och nordisk litteratur vid Helsingfors universitet. Serie B, nr 4. Helsingfors. S. 42–75.
- Nyholm, Leif 1984a. *Svenskt stadsmål i Helsingfors*. Meddelanden från Institutionen för nordiska språk och nordisk litteratur vid Helsingfors universitet utgivna genom Lars Huldén och Carl-Eric Thors. Serie B, nr 8. Helsingfors.
- Nyholm, Leif 1984b. *Helsingforssvenska – tre studier i talspråk*. Helsingfors universitet. Helsingfors.
- Pettersson, Gudrun 2005. *Svenska språket under sjuhundra år*. Andra upplagan. Lund: Studentlitteratur.
- Reuter, Mikael 1982. *Kvantitet i Helsingforssvenskan*. Licentiatavhandling i nordiska språk vid Helsingfors universitet. Helsingfors.
- Reuter, Mikael 1992. Swedish as a pluricentric language. I: Clyne, Michael (red.) *Pluricentric Languages: Differing Norms in Different Nations. Contributions to the Sociology of Language* 62. Berlin, New York: Mouton de Gruyter. S. 101–116.
- Reuter, Mikael 2014. *Så här ska det låta. Om finlandssvenska och språkriktighet*. Helsingfors: Scriptum.
- Rosenberg-Wolff, Carita 2010. Norm och verklighet i finlandssvenskt radiospråk. I: *Folkmålsstudier* 48. Helsingfors.

- Röst och språk* 1982. Red. av Chris Nyström och Lena Relander. Utgivare Yrkesinstitutet vid Oy Yleisradio Ab.
- Röst och språk* 1993. Red. av Stina Bäckström, Johanna Frejborg och Lena Relander. Utgivare Radio- och TV-institutet. Rundradion.
- Röst och språk* 2000. Red. av Mona Selenius, Ingeborg Gayer och Rundradions svenska språknämnd år 2000. Rundradion.
- Röst och språk* 2006. Utgiven av Rundradions svenska språknämnd 2005–06. Svenska Yle.
- Schaeffler, Felix 2005. *Phonological Quantity in Swedish Dialects – Typological Aspects, Phonetic Variation and Diachronic Change*. Phonum 10. Umeå: Umeå Universitet.
- Solstrand, Helena 1982. Att tala och att skriva. I: *Röst och språk*. Red. av Chris Nyström och Lena Relander. Utgivare Yrkesinstitutet vid Oy Yleisradio Ab. S. 34–37.
- Stenberg-Sirén, Jenny 2014. Skriftspråksnära talat standardspråk. En studie av uttalsdrag i upplästa finlandssvenska tv- och radionyheter 1970–2009. I: *Språk & Stil. Tidskrift för svensk språkforskning*, 24/2014. Uppsala: Swedish Science Press. S. 197–230.
- Suomi, Kari & Toivanen, Juhani & Ylitalo, Riikka 2008. *Finnish Sound Structure. Phonetics, phonology, phonotactics and prosody*. Studia Humaniora Ouluensia 9. Uleåborg: Uleåborgs universitet.
- Svensson, Jan 2005. The language of broadcasting and television in the 20<sup>th</sup> century. I: Bandle, Oskar & Braunnmuller, Kurt & Jahr, Ernst-Hakon (red.) *Nordic Languages: An International Handbook of the History of the Nordic Germanic Languages*, Vol. 2. Berlin: Walter de Gruyter. S. 1797–1803.
- Så talar och skriver vi på Svenska Yle* 2014. Rundradions svenska språknämnd. Yle.
- Takolander, Ulla 1978. Morfologiska och fonologiska variationer i finlandssvenskt radiospråk. I: Hansson, Åke (red.) *Finländska eterspråksstudier*. Forskningsrapporter utgivna av Institutionen för nordisk filologi vid Uleåborgs universitet, nr 2. Uleåborg. S. 4–11.
- Tandefelt, Marika 2007. *887 sätt att se på svenskan i Finland. En redogörelse för en webbenkät genomförd hösten 2002*. Forskningsrapporter från Svenska Handelshögskolan 64. Helsingfors: Hanken. (23.6.2014.) Tillgänglig: <http://hdl.handle.net/10227/253>
- Teleman, Ulf 2003. *Tradis och funkis. Svensk språkvård och språkpolitik efter 1800*. Skrifter utgivna av Svenska språknämnden 87. Norstedts Ordbok.
- Thelander, Mats 2005. Sociolinguistic structures chronologically II: Swedish. I: Bandle, Oskar & Braunnmuller, Kurt & Jahr, Ernst-Hakon (red.) *Nordic Languages: An International Handbook of the History of the Nordic Germanic Languages*, Vol 2. Berlin: Walter de Gruyter. S. 1896–1907.

- Wessén, Elias 1965 [1969]. *Svensk språkhistoria. 1. Ljudböjning och ordningslära*. Åttonde upplagan, andra tryckningen. Lund: Almqvist & Wiksell.
- Widmark, Gun 1972. *Om uttal och uttalsnormering*. Ord och stil. Språkvårdssamfundets skrifter 4. Lund: Studentlitteratur.
- Östman, Jan-Ola & Mattfolk, Leila 2011. Ideologies of standardisation: Finland Swedish and Swedish-language Finland. I: Kristiansen, Tore & Coupland, Nikolas (red.) *Standard Languages and Language Standards in a Changing Europe*. Oslo: Novus. S. 75–82.

Bilaga 1. Ord med korta eller långa vokaler i betonade stavelser i nyhetsuppläsningar 1970–2009.

Ord	1970-talet	1980-talet	1990-talet	2000-talet	Summa
<i>Ba:ra</i>	7	1	3	2	13
<i>Bara</i>	0	3	2	2	7
<i>Bli:vit</i>	0	0	3	0	3
<i>Blivi(t)</i>	0	0	0	2	2
<i>Bå:de</i>	3	4	2	1	10
<i>Både</i>	3	1	1	2	7
<i>Dä:remot</i>	4	2	1	2	9
<i>Däremot</i>	0	0	0	0	0
<i>Fö:re</i>	16	12	20	6	54
<i>Före</i>	2	2	4	0	8
<i>Ge:nom</i>	9	4	12	1	26
<i>Genom</i>	2	2	2	1	7
<i>Gö:ra</i>	0	2	5	4	11
<i>Göra</i>	0	0	1	0	1
<i>He:la</i>	4	4	7	7	22
<i>Hela</i>	1	0	0	0	1
<i>Me:dan</i>	1	1	2	2	6
<i>Medan</i>	2	1	1	6	10
<i>Mårrån</i>	5	3	3	6	17
<i>Mårån</i>	0	1	3	0	4



<i>Nå:gon</i>	5	3	0	2	10
<i>Någon</i>	0	0	2	1	3
<i>Nå:got</i>	4	1	4	4	13
<i>Något</i>	0	0	0	0	0
<i>Re:dan</i>	7	6	2	5	20
<i>Redan</i>	1	0	0	2	3
<i>Se:dan</i>	7	6	3	1	17
<i>Sedan</i>	1	0	1	2	4
<i>Si:na</i>	0	3	0	2	5
<i>Sina</i>	4	2	3	4	13
<i>Så:dan(t,a)</i>	1	5	1	0	7
<i>Sådan(t,a)</i>	0	0	0	1	1
<i>Ta:gi(ts)</i>	0	1	1	2	4
<i>Tagi(ts)</i>	1	0	1	0	2
<i>Va:ra</i>	8	2	2	5	17
<i>Vara</i>	2	2	2	1	7
<i>Va:ri(t)</i>	5	0	1	2	8
<i>Vari(t)</i>	2	0	2	0	4
<i>Vå:ra</i>	0	1	0	1	2
<i>Våra</i>	0	2	0	1	3
<i>Ö:ver</i>	13	10	14	19	56
<i>Över</i>	1	3	8	4	16

---



## Studie C

Normer och normkonflikter i finlandssvenskt mediespråk

Stenberg-Sirén, Jenny, 2017

I: *Språk och norm. Rapport från ASLA:s symposium, Uppsala universitet 21–22 april 2016*. ASLA:s skriftserie 26. S. 130–138<sup>1</sup>.

---

<sup>1</sup> Publiceras med tillstånd av organisationskommittén för ASLA:s symposium i Uppsala.



# Normer och normkonflikter i finlandssvenskt mediespråk

Jenny Stenberg-Sirén

## 1 Inledning

”Du som jobbar på Svenska Yle har ett särskilt ansvar för det svenska språket och du är en språklig förebild i alla professionella sammanhang.” Så inleds broschyren *Så talar och skriver vi på Svenska Yle* (2014), som innehåller språktips och rekommendationer för de svenskspråkiga journalisterna vid Finlands rundradiobolag Yle. Svenska Yle är ett samlingsnamn för den svenska programverksamheten vid Yle och innefattar tv-kanalen Yle Fem, radiokanalerna Yle Vega och Yle X3M samt webbplatsen svenska.yle.fi.

Sett till antalet personer som talar svenska i Finland är språket i minoritet: 5,3 % av befolkningen har registrerat svenska som modersmål (Statistikcentralen 2015). Ändå har svenskan en stark ställning eftersom finska och svenska är nationalspråk i Finland och Yle enligt lag ska betjäna den finskspråkiga och den svenskspråkiga befolkningen på lika grunder (Lag om Rundradion Ab). Svenska Yles program utgör en offentlig, nationell källa för talad svenska i Finland och de språknormer de finlandssvenska journalisterna rekommenderas följa är av stor betydelse. Journalisterna är en av språkvårdens primära målgrupper och *Språkriktighetsboken* (2005:23–24) kallar dem ”förmedlande normauktoriteter”. Syftet med denna studie är att analysera hur dessa finlandssvenska ”normauktoriteter” förhåller sig till Svenska Yles språkrekommendationer, hur väl de känner till uttalsreglerna, hur viktiga de anser att reglerna är och vilka normer de vill – eller inte vill – förmedla i svenskspråkig tv och radio i Finland.

## 2 Svensk språkpolicy i Finland

Inom språkvården finns det olika synsätt och uppfattningar om hur viktiga språknormer är. Westman (2001:24–27) beskriver tre olika språksyner: den *restriktiva*, den *pluralistiska* och den *pragmatiska*. Dessa kan jämföras med till exempel Lagerholms (2016) indelning i en *konservativ*, en *liberal* respektive en *funktionell* språksyn. Enligt den *restriktiva* hållningen är språket fixerat och alla avvikelser från normen bör bekämpas. Normerna är absoluta och tillåter ingen variation. Däremot kan synen på vilken norm som råder variera bland personer med ett restriktivt synsätt. Den *pluralistiska* synen är motsatsen till den restriktiva. Personer med en pluralistisk språksyn värderar olika språkvarieteter (regionala, sociala) lika högt och anser att standardspråket är en varietet bland andra – som även den kan innehålla variation. Den *pragmatiska* språksynen är ett mellanting mellan de två andra. Här låter man språket variera och utvecklas med samhället samtidigt som man inser att normsystem behöver vara stabila för att fungera. Det är alltså en balansgång mellan en konservativ syn och en öppenhet för de förändringar som samhället eller språkbrukarna kräver.

Svenskan i Finland följer samma normverk som svenskan i Sverige och de officiella språkvårdarna i de två länderna har ett nära samarbete. Utgångspunkten för språkvårdsarbetet i Finland är den så kallade överlevnadsstrategin, som innebär att svenskan i Finland inte får gå sin egen väg och skilja sig för mycket från svenskan i Sverige, eftersom finlandssvenskan då riskerar dö ut på sikt (se af Hällström-Reijonen 2012 för en beskrivning av den svenska språkvården i Finland). Till den delen kan språksynen alltså anses vara restriktiv.

En skillnad mellan svenskan i Finland och svenskan i Sverige finns på lexikal nivå i form av finlandismer, det vill säga ord och uttryck som primärt återfinns i Finland eller som används i

en annan betydelse än i Sverige. Den mest heltäckande beskrivningen av dem finns i *Finlandssvensk ordbok* (af Hällström & Reuter 2000). I den första systematiska normeringen av svenskan i Finland fördömer Bergroth (1917) finlandismerna, men nuförtiden har den officiella språkvården en mer pragmatisk inställning: användningen av finlandismer bör vara medveten och beroende av kontexten. Sådana finlandismer som har en motsvarighet i allmänsvenska bör undvikas, medan ord som fyller en lucka i ordförrådet eller officiella finlandismer, såsom förvaltningstermer, är tillåtna. Språkvården har lagt stort fokus på att bekämpa finlandismer och af Hällström-Reijonens (2014) jämförelse av tidningstexter från 1991 och 2012–2013 visar att ansträngningarna har burit frukt åtminstone gällande några vanliga finlandismer.

Bland de tydligaste skillnaderna mellan sverigesvenskt och finlandssvenskt uttal nämner Reuter (2014) vokalkvaliteter, kvantitetsförhållanden och avsaknaden av grav accent i finlandssvenskan. Dessa skillnader har de finlandssvenska språkvårdarna dock inte försökt motarbeta, med motiveringen att uttalsvariationen inte förhindrar förståelsen. På den här punkten kan språkvårdarna således sägas ha en rätt liberal inställning. Icke desto mindre är uttalsnormerna gällande standardspråket i medierna förhållandevis restriktiva, vilket vi ser i följande avsnitt.

### 3 Språkrekommendationerna vid Svenska Yle

Den officiella språkvården vid Svenska Yle sköts av en språkvårdare med stöd av *Rundradions svenska språknämnd* (RUSS) som består av såväl professionella språkexperter som redaktörer. RUSS ordnar bland annat kurser och seminarier och har gett ut den interna handboken *Röst och språk*, med regler, råd och rekommendationer. Handboken har kommit ut i fyra upplagor (1982, 1993, 2000, 2006) och 2014 kom en kortare version ut i form av broschyren *Så talar och skriver vi på Svenska Yle*.

Huvudrekommendationen gällande mediespråket vid Svenska Yle är att det ska följa den allmänsvenska språknormen. Därtill finns det specifika uttalsrekommendationer för ett vårdat talspråk.<sup>1</sup> I broschyren *Så talar och skriver vi på Svenska Yle* (2014) är rekommendationerna formulerade så här:

Ett tydligt talspråk i nyhetssammanhang innebär att du

- använder långa vokaler: fö:retag, fö:rare, ö:versikt, ra:dio och stu:dio
- uttalar alla ändelser: talaDE, orDET, verkaDE, övaT, heteR
- uttalar alla bokstäver i inTE, skuLLE, tiLL och re:Dan
- men de här är undantag: det = de, de = di eller dom, är = e, och = å, skall = ska, sade = sa

De detaljerade och förhållandevis strikta rekommendationerna förespråkar alltså ett vårdat språk, där kortstavighet och reduktioner typiska för finlandssvenskt talspråk ska undvikas. Den sista punkten i listan avviker från de övriga och syftar till att språket inte ska låta uppläst, utan mera naturligt. Här kan noteras att broschyren från 2014 är den första som tillåter uttalsformen *dom* för *de*; tidigare rekommenderades endast *di* (jfr Leinonen 2015 om bruket av *dom* i stadsmålen i Svenskfinland). Enligt rekommendationerna får redaktörernas regionala bakgrund höras, men utpräglad dialekt bör användas sparsamt.

Gällande finlandismerna återfinns den pragmatiska synen i handböckerna, även om formuleringarna är mera restriktiva än tillåtande. Enligt språkreglerna för Rundradions svenska verksamhet kan etablerade finlandismer användas när "det är påkallat av sammanhanget" (*Röst och språk* 2006:2) och i *Så talar och skriver vi på Svenska Yle* (2014) uppmanas journalisterna att undvika "omotiverade finlandismer".

---

<sup>1</sup> Hur uttalsrekommendationerna följs analyseras i Stenberg-Sirén 2014 och 2015.

Denna studie analyserar hur journalisterna vid Svenska Yle förhåller sig till rekommendationerna för språket i radio och tv, hur väl de känner till uttalsreglerna och hur viktigt de anser att det är att reglerna följs.

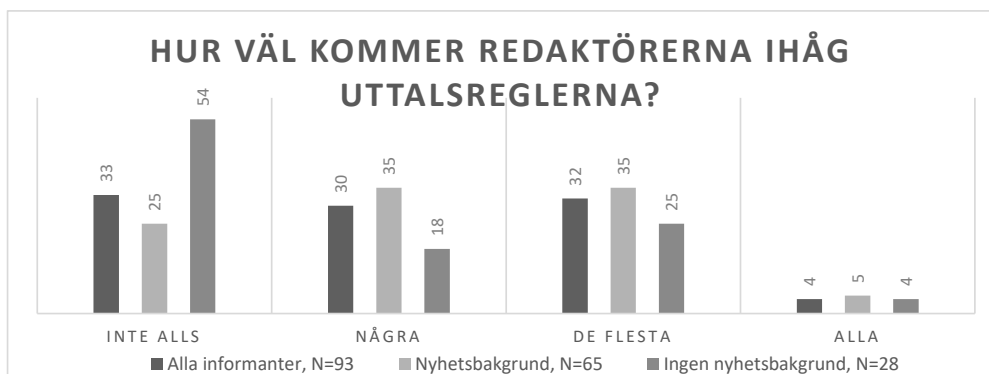
## 4 Metod och material

Redaktörernas åsikter samlade jag in hösten 2014 via ett elektroniskt frågeformulär med frågor om språkrekommendationerna vid Svenska Yle, redaktörernas åsikter om ett gott radio- och tv-språk och om Yles uppdrag för svenskan i Finland. I formuläret ingick 39 frågor, varav 25 var flervalsfrågor. Det fanns en möjlighet att skriva in fria kommentarer vid nästan alla frågor. Inga frågor var obligatoriska. Totalt svarade 93 personer på enkäten, vilket utgör ca 25 % av alla anställda på Svenska Yle. 60 procent av informanterna är kvinnor och 40 procent män. Informanterna representerar personalen väl, med en jämn spridning över redaktioner, regioner och arbetshistoria i bolaget (för noggrannare uppgifter om informanterna, se Stenberg-Sirén 2016).

Denna analys baserar sig primärt på svaren på de öppna frågorna och på redaktörernas kommentarer i enkäten. Ett par frågor analyseras kvantitativt, men fokus ligger på den kvalitativa analysen av redaktörernas svar. Svaren citeras ordagrant och inga eventuella felskrivningar eller andra fel rättas. Informanterna omnämns med en kod, som består av I för informant och ett nummer, bokstaven M för man och K för kvinna och födelseår, enligt modellen I32M68 (informant nr 32, man, född 1968). För en del svar delar jag in redaktörerna i två grupper: en grupp som jobbar – eller har jobbat – med nyheter och en grupp som inte har någon bakgrund på nyheterna. Denna indelning motiveras av att kraven på nyhetsspråket är striktare och att uttalsreglerna gäller nyhetsprogrammen i högre grad än andra programgenrer. Därför är det rimligt att anta att kunskapen om uttalsreglerna och synen på dem kan skilja sig mellan nyhetsredaktörer och andra redaktörer, vilket jag också undersöker här.

## 5 Uttalsreglernas betydelse

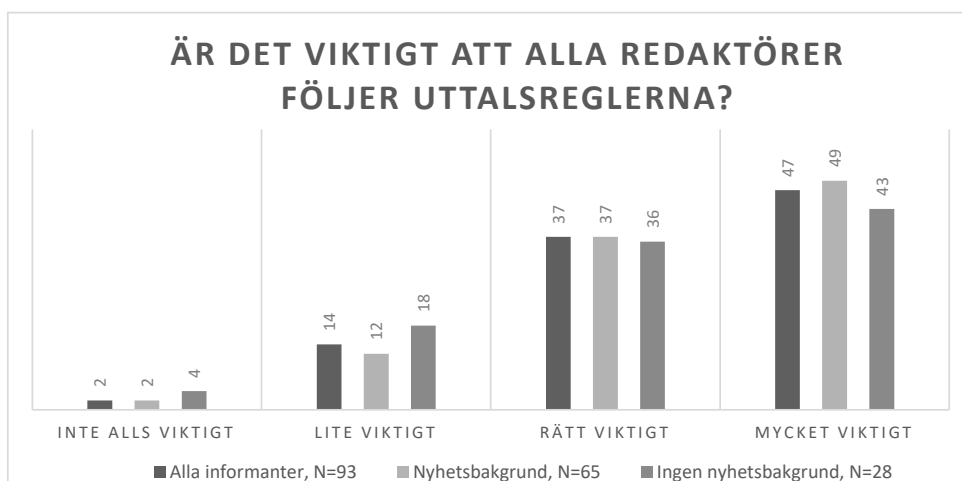
Journalisternas kunskap om uttalsreglerna samt deras åsikter om hur viktigt det är att reglerna följs efterfrågades i flervalsfrågor, men redaktörerna kunde också skriva in kommentarer. Frågan om uttalsreglerna lyder: *Kommer du ihåg vilka Svenska Yles små regler för ett vårdat talspråk är (utan att kolla upp dem)?* med svarsalternativen: *inte alls, några, de flesta* och *alla*. Frågan besvarades av alla 93 informanterna och fördelningen av svaren visas i figur 1.



Figur 1. Kunskapen om uttalsreglerna bland Svenska Yles redaktörer. Svaren redovisas i procent. N = 93.

Vi ser i figur 1 att fördelningen mellan de tre första svarsalternativen är rätt jämn, medan endast 4 procent har uppgett att de känner till *alla* uttalsregler. Svaren visar att 33 procent uppger att de inte alls kommer ihåg reglerna och 62 procent kommer ihåg några regler eller de flesta reglerna. Däremot ser man en klar skillnad mellan informanter med nyhetsbakgrund och dem som aldrig har jobbat med nyheter. Endast 25 procent av dem som vid undersöknings-tillfället jobbade som nyhetsredaktörer eller som tidigare gjort det uppger att de inte alls kommer ihåg uttalsreglerna, mot 54 procent av informanterna utan nyhetsbakgrund. Nyheterna är den programgenre som har de striktaste språkkraven, och det är naturligt att uttalsrekommendationerna är bättre internaliserade hos redaktörer med nyhetsbakgrund.

Denna skillnad mellan redaktörerna ser vi inte lika tydligt i frågan om det är viktigt att alla redaktörer följer uttalsreglerna, som besvarades med alternativen *inte alls viktigt*, *lite viktigt*, *rätt viktigt* och *mycket viktigt*. Även denna fråga besvarades av alla informanter och svaren redovisas i figur 2.



Figur 2. Redaktörernas åsikter om hur viktigt det är att uttalsreglerna följs. Svaren redovisas i procent. N = 93.

Redaktörerna anser att uttalsrekommendationerna är viktiga, vilket framkommer tydligt i figur 2. Totalt 84 procent anser att det är rätt viktigt eller mycket viktigt att alla redaktörer följer rekommendationerna. Redaktörerna med erfarenhet av nyhetsjobb är en aning mer normtroga, 86 procent anser att det är viktigt att reglerna följs mot 79 procent av redaktörerna utan nyhetsbakgrund, men skillnaden är mindre än i figur 1. Det kan tyckas motsägelsefullt att 84 procent av alla redaktörer anser att det är viktigt att uttalsreglerna följs, men att 33 procent av dem inte alls kommer ihåg reglerna. Det kan förklaras med att alla informanter inte själva jobbar med sådana uppgifter att de behöver kunna uttalsreglerna, men att de ändå anser det vara viktigt att reglerna följs. En annan förklaring är att de undervärderar sin kunskap om reglerna, vilket också en del kommentarer till frågan gav en antydning om. Men framför allt betonar denna motstridighet den vikt redaktörerna sätter vid att uttalet är normenligt.

De flesta är ense om att språket måste vara korrekt och tydligt, som en del av den kvalitet och trovärdighet som ett public service-bolag ska stå för (vilket analyseras i Stenberg-Sirén insänt). Detta kommer också fram i svaren på frågan om vad som kännetecknar ett gott eterspråk som illustreras i bild 1.





Bild 1. De 40 vanligaste orden i svaren på frågan om vad som kännetecknar ett gott radio- och tv-språk. Storleken på orden representerar antalet förekomster, så att större ord förekommer flera gånger i svaren.<sup>2</sup>

Frågan som lyder *Vad tycker du kännetecknar ett gott tv- och radiospråk?* har uppenbarligen engagerat informanterna, eftersom endast 19 har låtit bli att svara på denna öppna fråga. I bild 1 över de mest frekventa orden i redaktörernas svar framträder speciellt två teman: språket ska vara *korrekt*, men också *ledigt*. Däremot visar en analys av de fria kommentarerna i enkäten en mer nyanserad bild. De åsikter som kommer till uttryck kan grovt taget delas in i tre grupper som kan relateras till Westmans (2001:24–27) beskrivning av synsätten inom språkvården; ett restriktivt, ett pluralistiskt och ett pragmatiskt synsätt. Det finns inga skarpa gränser mellan synsätten, utan åsikterna befinner sig på en glidande skala mellan dem. En person kan dessutom ge uttryck för flera synsätt, vilket gör att en kvantifiering av åsikterna inte är ändamålsenlig.

Kommentarer med ett mer *restriktivt* synsätt vill inte tillåta avvikelser från språkrekommandationerna. Det handlar om trovärdighet och Yles public service-uppdrag. Många lyfter fram att Svenska Yle har ett viktigt uppdrag gällande svenskan i Finland som en nationell språklig auktoritet för talat språk. Därför är det "extremt viktigt" att radio- och tv-språket är korrekt och följer normerna, anser informant I29K72.

*"Som representanter för det som i Finland är normgivande när det gäller svenska är det extremt viktigt att vi föregår med gott exempel och tar svenskan på allvar"* (I29K72)

I de mer *pluralistiska* åsikterna ger redaktörerna inte avkall på kravet att språket ska vara korrekt, men de vill framför allt tillåta redaktörernas regionala särdrag och anser att mångfalden är viktig. Precis som i de mer restriktiva åsikterna är det public service-uppdraget som används som argument: Yles uppdrag är att visa på mångfalden i språket och att tala såsom publiken gör. Det är viktigt för att inte skapa ett avstånd till publiken, framhåller informant I27K89.

*"Det finns en viss tendens att plocka fram regler om hur språket SKALL vara eller låta, som sedan kan skilja sig från hur folk på riktigt pratar. Speciellt i flödesradio kan de bli onaturligt att betona vissa ord 'korrekt' om det inte är naturligt flödespråk i vardagen. Då blir det konstlat och kan också distansera publiken."* (I27K89)

<sup>2</sup> Ordbilden är skapad med Wordle ([www.wordle.net](http://www.wordle.net)), på så vis att alla ord är omskrivna med gemener och att siffror och vanliga ord (såsom *och*, *att*, *det*, *är* o.s.v.) har filtrerats bort.

De flesta informanter ger ändå uttryck för en *pragmatisk* syn på normerna. De anser att kontexten ska styra. Till exempel ställer olika programgenrer olika krav på språket: i regionalradioprogram är det naturligt att också redaktörens regionala bakgrund hörs och i ungdomsprogram kan man inte tala som i nyheterna. Enligt informant I25M82 handlar det om olika slags normer, där t.ex. uttalet av utländska namn visar på kunskapsnivå, medan regional variation handlar om ett val.

*"Rekommendationer är ju till för att följas, men vi lever ju också i en tid då språket i tv förändras och dialektala uttal får mer och mer utrymme. Uttal är kanske viktigare när det gäller utländska namn och fenomen. Man kan kanske uttrycka det så här: för mig är det viktigt att man uttalar rätt i frågor där man kan visa okunskap (namnet på en fransk politiker), men inte om man vet att ett verb uttalas på olika sätt av olika delar av ens publik, och väljer det uttal som känns naturligast i situationen."* (I25M82)

I citatet ovan kan man utläsa en normhierarki, som inte finns uttalad i de handböcker och språkrekommendationer som journalisterna har till sitt förfogande. I kommentarerna finns även en ambivalens kring vilka normer som är viktigare än andra och det finns varierande uppfattningar om vilken norm som borde råda.

## 6 En norm under förhandling

Största delen av journalisterna vill att språket ska vara korrekt och normenligt, men de är av olika åsikt om vilken norm de ska följa. Detta tar sig framför allt uttryck i en konflikt mellan sverigesvenska och finlandssvenska. Inställningen till svenskan i Sverige varierar bland informanterna. Några anser att det är viktigt att följa med språkutvecklingen i Sverige och *"[v]åra intresserade av hur svenskan utvecklas i Sverige och anamma de bästa bitarna"* (I62K64), medan andra är av den åsikten att finlandssvenskan inte borde styras av språkutvecklingen i Sverige. De finlandssvenska språkvårdarnas ansträngningar för att språket i de två länderna inte ska gå i olika riktningar ifrågasätts och den finlandssvenska varieteteten försvaras. Informant I50K60 framhåller att det är en del av Yles public service-uppdrag att bevara den finlandssvenska kulturen och språket.

*"Tycker personligen illa om att använda rikssvenska uttryck om det finns vedertagna finlandssvenska som är i gängse bruk. I den bredare diskussionen om finlandssvenskans utveckling i relation till rikssvenskan hör jag inte till dem som är rädda för att vi ska bli för olika. Våra egna varianter är en del av den kultur vi är satta att förvalta som en del av public service-uppdraget."* (I50K60)

Finlandssvenskans vara eller icke vara som ett självständigt språk och dess förhållande till sverigesvenskan diskuteras direkt eller indirekt av många informanter. En del informanter skriver rakt ut att de anser att finlandssvenska är, och ska vara, ett eget språk och inte följa svenskan i Sverige för noggrant. De anser att finlandssvenskan ska få avvika från sverigesvenskan och man kan skönja en stolthet över den egna språkvarieteteten – och samtidigt ett motstånd mot den starkare sverigesvenskan. Det finns ett "vi och de"-tänkande gentemot "rikssvenskar", som antyder en bitterhet mot den okunskap om finlandssvenskan som informanterna upplever finns i Sverige.

*"Frågar man en rikssvensk så talar vi ju alla dialekt :). Tror inte de förstår vad standard finsndssvendka är. [...] Rikssvenskar hör inte skillnad på mig och en som har finska som modersmål och bryter kraftigt samt gör grammatiska fel..."* (I82K65)

I kommentarerna från Svenska Yles journalister tar sig protesterna mot den sverigesvenska normen uttryck på två sätt: de vill tillåta typiskt finlandssvenska uttalsdrag och de vill tillåta finlandismer. De vill alltså i huvudsak följa normerna, men göra undantag för en del typiskt

finlandssvenska drag, eftersom de anser att dessa stärker identiteten och identifikationen hos den finlandssvenska publiken.

Det finns många kommentarer om att det finlandssvenska uttalet måste tillåtas. Informant I78K55 nämner ordet *patient*, som i finlandssvenska ofta uttalas som en affrikata, [tʃ], med ett tydligt t-förslag följt av ett finlandssvenskt sje-ljud – något som språkvårdarna i Finland avråder från.

*"Jag har lite svårt med regeln att titlar som språkråd måste användas i bestämd form, men har funnit mig i det. Patient uttalar jag som de flesta finlandssvenskar o inte enligt rekommendationer. Den som inte förstår vad en telefon är må se sig, säger inte telefÅn."* (I78K55)

Kommentarerna är ofta känslomässiga och man kan se en trotsighet i dem, såsom i kommentaren av I78K55, som inte vill uttala ordet *telefon* med å-ljud och anser att de som inte förstår det typiskt finlandssvenska uttalet med o-ljud "må se sig"<sup>3</sup>.

Viljan att tillåta finlandssvenska särdrag utsträcks också till finlandismer eller regionala ord, som en del journalister anser bör tillåtas. Rekommendationerna säger att etablerade finlandismer kan användas beroende på sammanhanget, men språkvården rekommenderar primärt att de allmänsvenska varianterna används. Även detta väcker blandade reaktioner hos journalisterna. En del anser att finlandismerna bör motarbetas, medan andra är mer tillåtande, såsom I11M62 i sitt svar på frågan om det finns onödiga språkrekommendationer.

*"Många. Sådana direktiv och rekommendationer som gör språket stelare. Varför itne få använda fungerande finlandismer eller vedertagna "felaktiga" uttryck?"* (I11M62)

Den citerade kommentaren ovan kan tolkas som en pragmatisk inställning till språkpolicy. Journalisten säger att sådana direktiv som gör språket stelare är onödiga och han vill tillåta vedertagna, fungerande uttryck, trots att de är "felaktiga". Journalisten ifrågasätter alltså rekommendationerna och vill ge avkall på dem för åtminstone en del finlandismer.

Begripligheten är en viktig faktor för flera informanter och sådana rekommendationer som inte förbättrar begripligheten ifrågasätts. På frågan om det finns rekommendationer som är extra viktiga svarar informant I82K65 att det är viktigt att undvika finlandismer och grammatikfel som gör språket svårbegripligt för svenskar.

*"undvika finlandismer, grammatikfel som gör språket obegripligt för en rikssvensk, eller som i deras öron låter som att man inte KAN svenska. Finlandssvenska ord som roskis, kiva och rådda får man nog använda."* (I82K65)

Informant I82K65 vill ändå tillåta finlandssvenska ord såsom *roskis* ('papperskorg'), *kiva* ('trevlig') och *rådda* ('stöka till'). *Kiva* och *roskis* kommer båda från finskan och är inte nödvändigtvis begripliga för personer från Sverige. Det finns alltså en uppenbar inkonsekvens i informantens kommentar.

Även om journalisterna överlag anser att rekommendationerna bör följas, så känner de starkt för det egna språket och vill tillåta element som ingår i det. Oftast är exemplen som informanterna nämner som undantag till reglerna personliga; de protesterar med andra ord mot rekommendationer som kan kännas som en inskränkning i det egna språkbruket och den egna identiteten.

---

<sup>3</sup> Informanten hänvisar till det svordomsliknande uttrycket "se sig i röven", som i det här sammanhanget implicerar att man kan strunta i dem som inte förstår det finlandssvenska uttalet.

## 7 Slutsatser

För journalisterna vid Svenska Yle är språket inte bara ett arbetsredskap, utan också en konkret symbol för deras egen identitet. De flesta anser att Svenska Yle är viktigt för det svenska språkets överlevnad i Finland och att de som journalister har ett uppdrag i att stå modell för ett gott standardspråk samt att visa upp den språkliga pluralism som finns i språkgemenskapen. I kommentarerna om uttalsnormerna för ett vårdat talspråk i radio och tv kan man se tre inställningar: en *restriktiv*, som vill värna de rådande normerna, en *pluralistisk*, som vill tillåta framför allt regional variation samt en *pragmatisk*, som anser att kontexten avgör. I svaren synliggörs också en konflikt om vilken norm som bör råda: en sverigesvensk eller en finlandssvensk. En del av journalisterna vill inte tillåta avvikelser från den sverigesvenska normen gällande uttal och lexikon och anser att finlandismer bör motarbetas. Andra vill i stället ta avstånd från sverigesvenskan och betona att finlandssvenskan är ett eget språk. Slutligen finns det många som i princip vill följa de allmänsvenska normerna, men samtidigt öppna upp för finlandssvenska (regionala) uttalsdrag och finlandismer, eftersom dessa anses viktiga för språkminoritetens identitet.

Det är viktigt att minnas att journalisterna tar ställning till normerna för språket i radio och tv, och att deras synsätt präglas av deras åsikter om public service-bolagets uppdrag. Trots att de ger uttryck för protester mot de rådande normerna, anser 84 % av dem att alla journalister ska följa uttalsrekommendationerna. Ett normenligt språk med ett gemensamt uttal upplevs som en del av den journalistiska kvaliteten, och detta verkar även styra deras beteende. Min undersökning av upplästa nyhetstexter visar att de finlandssvenska nyhetsredaktörerna följer uttalsrekommendationerna väldigt väl och att uttalet till och med är mer normenligt på 2000-talet än det var på 1970-talet (Stenberg-Sirén 2014; 2015). Många av dem använder ordet *modell* då de beskriver sin roll och sin uppgift för språket, vilket kan kopplas tillbaka till *Språkriktighetsbokens* (2005:23–24) benämning "förmedlande normauktoriteter" eller Bartschs (1987:176–177) term "norm promotors". De är en av den officiella språkvårdens viktigaste målgrupper och via sitt språk både skapar och förmedlar de ett normspråk. Så även om de ger uttryck för en mer mångfacetterad språksyn på ett ideologiskt plan, bidrar den professionella kontexten till att journalisternas språkbruk är förhållandevis konservativt och normenligt.

## Litteratur

- Bartsch, Renate (1987). *Norms of Language*. London & New York: Longman.
- Bergroth, Hugo (1917). *Finlandssvenska.Handledning till undvikande av provinsialismer i tal och skrift*. Helsingfors: Holger Schildts förlag.
- af Hällström, Charlotta & Reuter, Mikael (2000). *Finlandssvensk ordbok*. Andra upplagan. Esbo: Schildts.
- af Hällström-Reijonen, Charlotta (2012). *Finlandismer och språkvård från 1800-talet till i dag*. Nordica Helsingiensia 28. Helsingfors universitet.
- af Hällström-Reijonen, Charlotta (2014). Spår av språkvård i nutida finlandssvenskt tidningsspråk. I: *Språk & Stil* 24, s. 231–237.
- Lagerholm, Per (2016). *Språknormer och språkvärdering*. Lund: Studentlitteratur.
- Lag om Rundradion Ab*. Finns på <http://www.finlex.fi/sv/laki/ajantasa/1993/19931380>, hämtad 17.11.2016.
- Leinonen, Therese (2015). *Talet lever! Fyra studier i svenskt talspråk i Finland*. Studier i nordisk filologi 86. Helsingfors: SLS.

- Reuter, Mikael (2014). *Så här ska det låta. Om finlandssvenska och språkriktighet*. Helsingfors: Scriptum.
- Språkriktighetsboken* (2005). Utarbetad av Svenska språknämnden. Norstedts Akademiska Förlag.
- Statistikcentralen (2015). Befolkningsstruktur. Finns på [http://tilastokeskus.fi/tup/suoluk/suoluk\\_vaesto\\_sv.html](http://tilastokeskus.fi/tup/suoluk/suoluk_vaesto_sv.html). Hämtad 16.11.2016.
- Stenberg-Sirén, Jenny (2014). Skriftspråksnära talat standardspråk. En studie av uttalsdrag i upplästa finlandssvenska tv- och radionyheter 1970–2009. I: *Språk & Stil* 24, s. 197–230.
- Stenberg-Sirén, Jenny (2015). Finlandssvensk kvantitet i etern. Standardspråket i nyhetsuppläsningar i Aktuellt och TV-nytt 1970–2009. I: *Svenskan i Finland* 15. Tammerfors universitet, s. 325–349.
- Stenberg-Sirén, Jenny (2016). "Jag älskar när jag hör regionala toner av närpeser, ekenäsbor och kalliohipsters." Journalisters syn på regionala drag i finlandssvenskt tv- och radiospråk. I: *Folkmålsstudier* 54, s. 57–90.
- Stenberg-Sirén, Jenny (insänt). *Language, Identity and Public Service Broadcasting. The view from within minority language media*.
- Westman, Margareta (2001). *Språkets myller*. Skrifter utgivna av Svenska språknämnden, 84. Norstedts Ordbok.

## Författarpresentation

Jenny Stenberg-Sirén  
Finska, finskugriska och nordiska institutionen  
Helsingfors universitet



## Studie D

”Jag älskar när jag hör regionala toner av närpeser, ekenäsbor och kalliohipsters.”

Journalisters syn på regionala drag i finlandssvenskt tv- och radiospråk

Stenberg-Sirén, Jenny, 2016

I: *Folkmålsstudier* 54. S. 57–90<sup>1</sup>.

---

<sup>1</sup> Publiceras med tillstånd av Folkmålsstudier.





*Jenny Stenberg-Sirén*

## ”JAG ÄLSKAR NÄR JAG HÖR REGIONALA TONER AV NÄRPESER, EKENÄSBOR OCH KALLIOHIPSTERS.” JOURNALISTERS SYN PÅ REGIONALA DRAG I FINLANDSSVENSKT RADIO- OCH TV-SPRÅK

### *Abstract*

“I love to hear regional features from people living in Ekenäs or Närpes or from hipsters in Kallio.” Journalists on regional features in Finland-Swedish broadcast speech

The focus of this study is on Finland-Swedish television and radio journalists and their views on the use of regional features in broadcast speech. I analyze the journalists' opinions on and attitudes towards regional features in the programs, their views on their own private language and broadcast language, and I relate the results to different background variables. The material was collected with an online questionnaire in October 2014. The analysis shows that the journalists are positive towards regional features in the journalists' broadcast language, but with some reservations. The regional features should not be too strong and dialects are not approved of. The program genre is also relevant; in talk shows and regional programs, regional features are accepted, but not in the news. The underlying attitudes are marginally more negative than the overt opinions, but follow the same pattern. Journalists often discuss linguistic norms and nuances and they are generally aware of their own attitudes and they are able to verbalize them. In spite of their positive attitudes towards regional traits, they do not allow them in their own broadcast speech. Their reported language use on air is significantly closer to the standard variety than their private language use. The study also reveals conflicting attitudes towards the Ostrobothnian regional varieties and the variety spoken in the Helsinki region. Both varieties generate negative associations to some extent, but whereas Ostrobothnian journalists proudly defend their own variety, we see a more humble approach from the journalists born in the Helsinki region.

### *1. Inledning*

I mitten av 1990-talet blossade en debatt om svenskan i radio och tv upp i tidningen Hufvudstadsbladet (Hbl). En insändarskribent från södra Finland kritiserade hårt det (österbottniskt) dialektala och ”sjungande” uttalet hos en nyhetsredaktör i radio och ansåg att dialekter är olämpliga och irriterande i nyhetssändningar (Kärnä i Hbl 6.1.1995 och 13.1.1995). Insändarskribenten fick mothugg i flera svar, som betonade rikedomerna med olika dialekter och att det är intolerant att utgå från den egna varieteten som den enda rätta. ”Om en liten språklig minoritet som vi finlandssvenskar inte står ut med de

få regionala språkvarieteter vi har utan måste stänga av radion när en nyhetsredaktörs språkmelodi avviker en aning från lyssnarens egen är ofördragssamheten faktiskt monumental” (Österblom i Hbl 13.1.1995). Debatten gick stundtals het och synliggjorde både radiomediets betydelse som språkmodell och attityderna till olika regionala varieteter. Även språkvetare deltog i debatten och en av insändarna avslutades med en framtidsförhoppning. ”Efter en eller två generationer har vi kanske alla vant oss vid att utan att knorra lyssna till den språkliga mångfald som är vår minoritets särart” (Tandefelt i Hbl 13.1.1995).

Det har nu gått 20 år sedan debatten och både radio- och tv-utbudet och redaktörskåren har blivit större och mer diversifierad. En allmän uppfattning är att regionala drag har blivit vanligare i etern, men att de ändå inte är lika vanliga som i Sverige. Där skedde en brytning 1976, då den första skåningen anställdes på de rikstäckande radionyhetera (Jonsson 1982). I Finland kom en större förändring 1997 då ungdomskanalen Radio Extrem startade och genast från början tillät mer dialekter och regional variation än den dåvarande Riksradien. Under kanalens första verksamhetsår hördes flera redaktörer som använde sin dialekt som ett varumärke i programmen. Kanalens språk väckte irritation och i en tidningsartikel motiverar kanalchef Richard Nordgren strategin. ”Finlandssvenska låter inte lika överallt, och den nasala Helsingforssvenskan är bara en av många varianter” (Kronqvist 1999).

Publikens reaktioner på regionala drag i tv och radio har undersökts i några studier. Rundell (2010) jämför i ett masktest (matched guise-test) österbottniska och nyländska gymnasieelevers attityder till nyhetsuppläsare med regionalt färgat standardspråk och med neutralt standardspråk. Hon konstaterar att de österbottniska eleverna föredrar en nyhetsuppläsare med regionalt standardspråk, medan de nyländska eleverna föredrar en nyhetsuppläsare med neutralt standardspråk. Även informanterna i Mattfolks (2005) masktest uppvisar liknande preferenser i sin bedömning av fyra nyhetsuppläsare. I Mattfolks studie är det framför allt uppläsaren från huvudstadsregionen som är utslagsgivande. Hon rangordnas mycket högre av informanterna från huvudstadsregionen än av informanterna från Österbotten. I en uppföljning till masktestet bad Mattfolk (2009) en grupp språkexperter bedöma testläsarnas regionala bakgrund, vilket de hade svårt att klara av. Hennes jämförelse av språkexperternas preferenser och deras bedömning av nyhetsuppläsarnas regionala bakgrund visar däremot att experterna från Helsingfors föredrog nyhetsuppläsare de ansåg ha Helsingforssvenska drag i sitt språk, medan experterna från Österbotten föredrog nyhetsuppläsare som *inte* hade Helsingforssvenska drag i sitt språk (Mattfolk 2009:224–229). Detta tolkar Mattfolk som att informanterna undermedvetet

identifierar sig med röster från den egna regionen. Enligt Östman och Mattfolk (2011:78) godkänner österbottningar (eller östnylänningar) inte ett helsingforsiskt standardspråk som norm för finlandssvenskan och enligt Ivars (2012:126) resonemang är det ”den avslappnade variant man hör i regionalradion eller den populära livsstilsserien *Strömsö* på teve” som utgör modellen för dialekttalande österbottningars standardvarietet. Åsikterna om normen varierar således.

Speciellt för en språklig minoritet är det viktigt med etermedier på minoritetsspråket, för de ger språket prestige, visar språket i bruk och stärker språkgruppens identitet (Moring 2007, Moring m.fl. 2011), något som journalister i minoritetsmedier också anser (se t.ex. Markelin, Husband & Moring 2013:109–110). Även bland de finlandssvenska språkbrukarna är det en vanlig uppfattning att det är medierna, i synnerhet radio och tv, som styr språkutvecklingen idag (Gustafsson 2015:384). Journalisterna vid Svenska Yle anser att deras uppdrag både är att spegla den språkliga mångfald som råder i Svenskfinland och att skapa en modell för den talade finlandssvenskan (Stenberg-Sirén u.a.). Därför är det viktigt att studera deras åsikter om hur denna modell ska låta.

De finlandssvenska journalisterna har varit föremål för språkinriktade undersökningar tidigare. År 2012 gjordes en enkät bland finlandssvenska journalister om deras språkliga vardag; resultaten redovisas i Gustafsson (manus). Enkäten undersöker både redaktörernas privata och professionella språkliga miljöer och tar också upp dialekten som en språkform de använder i arbetet, men den går inte in på redaktörernas åsikter om dialekterna. Det gör däremot Rundell (2010) i sin analys av österbottniska radioredaktörers inställning till regionalt standardspråk i radionyheter. Via kvalitativa intervjuer med sex radioredaktörer visar hon hur de förhåller sig till sitt eget språk, hur de anpassar sitt språk i eter och hurdan respons de har fått från kolleger och lyssnare.

Föreliggande undersökning studerar såväl kvantitativt som kvalitativt finlandssvenska tv- och radiojournalisters syn på regionala drag, i vilken mån redaktörerna anser att det får eller bör höras varifrån tv- och radiojournalister kommer, hur redaktörerna hanterar sitt eget språk och vilka regionala varieteter som är mer tillåtna än andra. Därmed både breddar och fördjupar denna undersökning förståelsen för de normer och attityder som styr journalisterna i deras arbete och som skapar grunden för den språkmodell vi hör i finlandssvensk tv och radio.

### 1.1 Svenska Yles språkrekommendationer

Punkt 4 i Svenska Yles språkregler slår fast att redaktörernas regionala bakgrund gärna får komma fram, men att dialektala ord och uttryck bör användas endast i undantagsfall (*Röst och språk* 2006:2). I broschyren *Så talar och skriver vi på Svenska Yle* (2014) står det att den regionala bakgrunden gärna får höras. ”Det är en rikedom att det hörs att du är från exempelvis Västnyland eller Österbotten, men använd utpräglad dialekt endast i undantagsfall och efter moget övervägande. Det handlar om begripplighet – allt du säger ska kunna förstås av alla.”

Även i de äldre upplagorna av handboken *Röst och språk* tillåts regionala inslag, men inte i lika hög grad som i de nyare handböckerna. I upplagorna från 1993 och 2000 står det att Rundradions svenska språknämnd (RUSS) anser att det beträffande språkljuden och melodin ”får höras” från vilken landsända redaktörerna är (*Röst och språk* 2000:31; 1993:42), medan man i de nyare handböckerna lyfter fram att regionala drag är värdefulla och välkomna. I den äldsta upplagan, från 1982, ingår en artikel som förklarar dialekter som fenomen och som betonar massmediernas roll i att skapa positivare attityder till dialekter (*Röst och språk* 1982:38–41). Därtill finns ett utdrag ur programreglerna, som fastslår att ”det bästa radiospråket är finlandssvenskt riksspråk utan påfallande provinsiell färg” och att detta speciellt gäller riksprogrammen. Dialekter ska helst inte höras i riksprogrammen, medan de är mer tillåtna i regionalprogrammen (*Röst och språk* 1982:64–65).

#### 1. Dialekt i riksprogrammet

Dialekterna berikar språket och är en levande del av det. I program som riktar sig till hela det svenska språkområdet bör dock Rundradions egna funktionärer inte tala dialekt eller starkt dialektfärgat språk. [...] Även här gäller dock regeln, att man inte bör våldföra sig på ett personligt språk om det följer den korrekta språknormen.

#### 2. Dialekt i regionalprogrammen

I regionalprogrammen bör tillämpas samma huvudprinciper som i riksprogrammet. I detta sammanhang kan dock dialekt och landsdelsfärgat språk falla sig naturligare och förekomma oftare än i riksprogrammet. På det sättet tillförsäkras också dialekterna en erkänd plats i programutbudet. För språkförståelsen bland vissa lyssnarkategorier kan detta vara direkt nödvändigt, speciellt om de betraktar regionalprogrammet mer som sitt eget program än riksprogrammet. Också dialekten bör, när den används, talas korrekt.

Inställningen till regionala drag i eterspråket har alltså blivit mer positiv i de skrivna policydokumenten och språkrekommendationerna, även om dialekter ännu anses kunna vara obegripliga för delar av publiken och därför ska

användas endast i undantagsfall. Detta är också det officiella budskapet till publiken, vilket framgår av mediechef Carin Göthelids svar på en insändare som klagade över radiospråket. Hon betonar att normen för hur man talar i radio har förändrats och att radiospråket i regel inte ska vara dialektalt, men att de (radiocheferna?) numera anser att ”det är berikande och helt självklart att det får höras vilken region radioprataren kommer ifrån” (Göthelid i Hbl 12.8.2014).

## 1.2 Syfte och forskningsfrågor

Hur språket i radio- och tv-nyheterna låter undersöker jag i Stenberg-Sirén (2014) och Stenberg-Sirén (2015), medan denna studie fokuserar redaktörerna som skapar språket i radio och tv. Syftet är att undersöka Svenska Yles redaktörers åsikter om regionala drag i radio- och tv-språket, deras bedömning av sitt eget språk, deras självrapporterade beteende i eteren och de underliggande attityder som kan skönjas i deras svar. Resultaten jämförs med olika bakgrundsfaktorer samt med Svenska Yles språkrekommendationer. Syftet kan sammanfattas i följande forskningsfrågor.

1. Vilka åsikter har redaktörerna vid Svenska Yle om regionala drag i radio- och tv-språket?
2. Hur bedömer redaktörerna mängden av regionala drag i sitt eget språk? Lyfter de fram eller tonar de ner de regionala dragen i eteren?
3. Vilka är de underliggande attityderna till regionala drag?
4. Hur samverkar redaktörernas åsikter, attityder och språkliga beteende och vilka bakgrundsfaktorer förklarar resultaten?

## 2. Att undersöka språkliga attityder, åsikter och beteende

Att definiera begreppet *attityd* är inte enkelt och därför är det skäl att reda ut de väsentligaste begreppen för denna undersökning. Här använder jag mig av Bijvoets (2013:126), Garretts (2010:30–35), Garrett, Coupland och Williams (2003:9–11) och Bakers (1992:13–17) definitioner. Attityder är latenta, de är ofta omedvetna och ligger under ytan, och kan vara svåra att verbalisera. Garrett, Coupland och Williams (2003:2–3) definierar attityder som ”an evaluative orientation to a social object”. De förklarar att en attityd är ett inlärt värderande förhållningssätt till ett socialt objekt, men att det är en rätt stabil och bestående inställning, som kan identifieras och i viss mån mätas. Wilson, Lindsey och Schooler (2000) gör skillnad mellan *implicita*

och *explicita* attityder, där de *implicita* ofta hänger med från barndomen, och de *explicita* kan läras in senare. Enligt dem är det möjligt att ha två attityder samtidigt, till exempel om man medvetet försöker ersätta en tidigare inlärd negativ attityd med en positiv. Den tidigare, *implicita* attityden finns ändå kvar i minnet och kommer fram under vissa förutsättningar.

En allmänt vedertagen uppdelning av begreppet attityd är i *kognitiva*, *affektiva* och *konativa* komponenter. Den kognitiva aspekten innebär att attityder innehåller uppfattningar och föreställningar om objektet, den affektiva aspekten innebär att man förhåller sig känslomässigt till objektet och den konativa aspekten kopplar attityder till beteende, så att man utgående från attityderna kan förutse hur vi kommer att agera. Enligt många forskare är den affektiva aspekten den mest centrala för attityden (Bijvoet 2013:124), medan kopplingen till beteende är mera ifrågasatt.

Det begrepp som ligger närmast attityder är *åsikter*. Många använder termerna synonymt, medan t.ex. Baker (1992:14) anser att *åsikter* (eng. *opinions*) är kognitiva och saknar affektiva komponenter. Baker anser också att *åsikter* kan formuleras med ord, verbaliseras, medan attityder är underliggande och svårare att beskriva. Mattfolk (2011:39) talar om *explicita åsikter* och *implicita attityder* och jag tar fasta på den distinktionen. Här används begreppet *åsikter* för de uttalade synpunkter som informanterna för fram, medan jag via en tolkning av *åsikterna* försöker synliggöra de underliggande attityderna. Det går ändå inte att dra någon klar skiljelinje mellan *åsikter* och attityder, utan de går båda in i varandra.

Attityderna har alltså en beteendemässig komponent, men kopplingen mellan attityd och beteende är ifrågasatt. Garrett, Coupland och Williams (2003:7–9) poängterar att attityder och beteende inte nödvändigtvis går hand i hand, utan att det kan finnas många orsaker till att personer inte agerar i enlighet med sina attityder. Beteendet kan styras till exempel av olika regler eller av trycket i sociala sammanhang. Jag undersöker informanternas beteende i form av deras självrapporterade uppgifter om hur de anpassar sitt språk i etern. Såsom med attityderna kan det finnas olika orsaker till att informanternas självrapporterade beteende skiljer sig från det verkliga beteendet. De kan vilja förmedla en viss bild av sig själva, de kan rapportera ett beteende de önskar att de hade eller så kan de ha en bristfällig bild av sitt eget beteende. Det faktiska beteendet ingår inte i denna analys, utan fokus ligger på självrapporteringen och vad den berättar om de underliggande attityderna.

## 2.1 Undersökningsmetod

Jag samlade in redaktörernas åsikter i oktober 2014 via ett elektroniskt frågeformulär.<sup>1</sup> Undersökningen marknadsfördes en vecka innan utskicket via en intervju med mig på Yles intranät. Informationen om undersökningen och länken till frågeformuläret skickades ut per e-post via Svenska Yles språkvårdares adresslista samt via Svenska Yles interna Facebookgrupp och borde därmed ha nått alla som arbetar på svenska vid Yle. Efter en vecka skickades en påminnelse per e-post och i slutet av samma vecka skrev jag in en slutlig påminnelse i Facebookgruppen. Under tiden enkäten låg ute pågick samarbetsförhandlingar vid Svenska Yle, som stod inför en organisationsförändring. Detta kan ha påverkat viljan att svara på enkäten – i båda riktningarna. En del kanske inte orkade med något extra i en tid av oro över sin arbetsplats, medan andra kanske ville visa sig duktiga eller var tack-samma över ett litet avbrott i rutinerna.

Enkäten innehöll 39 frågor indelade i fem olika kategorier. Den första kategorin handlar om redaktörernas kunskap och åsikter om de direktiv och rekommendationer för språket som finns inom Svenska Yle samt om redaktörernas erfarenheter av språkstödet.<sup>2</sup> Den andra kategorin handlar mera konkret om uttal, om uttalsrekommendationer och om redaktörernas syn på sitt eget uttal. Frågorna i den tredje kategorin behandlar regionala drag i språket och i den fjärde kategorin finns frågor om Yles och redaktörernas roll och ansvar för svenskan i Finland. Den femte och sista kategorin samlade in bakgrundsuppgifter om redaktörerna. 25 av de 39 frågorna är flervalsfrågor, men det fanns en möjlighet att skriva in fria kommentarer vid nästan alla. Inga frågor var obligatoriska. Det faktum att jag tidigare själv arbetat vid Svenska Yle bör nämnas. Det är en fördel att många av informanterna känner (till) mig och därmed kan tänkas vara mera benägna att svara på frågorna, medan en nackdel kan vara att de kanske försöker styra sina svar enligt hur de tror att jag vill ha dem.

Jag valde att göra en enkätundersökning, eftersom jag ville nå en större grupp redaktörer. Genom att erbjuda färdiga alternativ till de flesta frågorna, gjorde jag enkäten snabb och enkel att fylla i, men tack vare att varje fråga hade ett fält för tilläggskommentarer var det möjligt för informanterna att precisera sina svar. Fördelen med en enkätundersökning är att man når en

---

<sup>1</sup> Tack till universitetsläraren Christian Starck vid Helsingfors universitet för hjälp med att bygga upp enkäten, formulera frågorna och svarsalternativen och för värdefulla insikter i hur enkätundersökningar fungerar bäst. Tack också till språkstödet Minna Levälähti på Svenska Yle för språkgranskning och kommentarer på enkätfrågorna.

<sup>2</sup> Språkstödet kallas den språkvårdare som arbetar med språkfrågor på Svenska Yle, ger respons på redaktörernas språk, svarar på frågor och ordnar utbildningar.

större grupp informanter och att svaren är lättare att samköra och jämföra än intervjusvar (Garrett, Coupland och Williams 2003). En nackdel med enkätundersökningar är att frågorna kan feltolkas av informanterna, vilket ofta kommer fram först i analyskedet.

En kritisk punkt är valet av termer, eftersom många termer kan vara värdeladdade eller tolkas olika av informanterna. Till exempel valde jag att i huvudsak använda begreppet *regionala drag* i eterspråket, eftersom det enligt min tolkning kan anses innebära allt från små nyanser till klart dialektala drag. Termen *dialekt* använde jag endast som motpol till *neutralt standardspråk* på en skala i frågor där informanterna ombads bedöma sitt eget språk. Informanterna använder däremot ofta ordet *dialekt* då de talar om eterspråket och det kan finnas skillnader i hur informanterna har tolkat frågorna, beroende på om de utgått från en tydlig dialekt eller svagare regionala drag.

Inte heller begreppet *standardspråk* är entydigt, vilket man ser i informant I37K81:s kommentar.

Jag kommer från Jakobstad har därför en del uttal som genast avslöjar mig, till exempel mitt U, som enligt många låter som ett Y. Jag pratar någon sorts "standard-svenska", men absolut inte "högsvenska" eftersom jag gärna låter mitt uttal komma fram. Jag har också flera gånger fått komplimanger av lyssnare som tycker om när de hör lite dialekt i etern. (Informant I37K81)<sup>3</sup>

Informanten kontrasterar *standardsvenska* mot *högsvenska*, där hon tydligen anser att standardsvenska kan innehålla regionala uttalsdrag, medan högsvenska inte gör det. Nationalencyklopedins definition av *högsvenska* kopplar termen speciellt till finlandssvenska och påpekar att ordet sällan används nuförtiden.<sup>4</sup> Inom språkvetenskapen har *standardspråk* blivit den etablerade termen för ett neutralt, skriftspråknära talspråk (Tandefelt manus), medan *högsvenska* fortfarande används i vanligt talspråk (Leinonen 2015, 127–128). I enkätfrågorna används genomgående termen *standardspråk*.

Beteendet och åsikterna undersöker jag via direkta frågor, både flervalssfrågor och öppna frågor, medan analysen av attityderna framför allt bygger på svaren på de öppna frågorna och på de fria kommentarerna. Det finns totalt 202 kommentarer som nämner regionala drag och av dessa innehåller 134 en värdering eller ett ställningstagande. Jag jämför beteendet, åsikterna

<sup>3</sup> Kommentarererna är direkta citat och inga språk- eller skrivfel ändras i dem. Kodningen av informanterna förklaras i avsnitt 2.2.

<sup>4</sup> En sökning i finlandssvenska texter i Språkbankens korpus Korp visar däremot att ordet *högsvenska* förekommer 83 gånger, *standardsvenska* 58 gånger och *standardspråk* 44 gånger.



och attityderna med varandra och diskuterar dem utgående från olika bakgrundsfaktorer och Svenska Yles språkrekommendationer.

## *2.2 Informanterna*

Totalt besvarade 93 personer enkäten, vilket utgör ungefär 25 procent av alla anställda på Svenska Yle. Informanterna har olika uppgifter och alla är inte tv- eller radioredaktörer, utan arbetar till exempel med översättning, administration eller i en chefsroll. Av praktiska skäl kallar jag dock dem alla för redaktörer eller journalister. Den äldsta informanten är född 1950 och den yngsta 1989. 60 procent av informanterna är kvinnor och 40 procent män, jämnt fördelat över ålder (se figur A i bilaga 1). Informanternas utbildningsnivå är hög: 84 procent har studerat vid ett universitet eller en yrkes-högskola. Hälften av informanterna har journalistikstudier i bagaget (se figur B i bilaga 1) och en tydlig skiljelinje går i mitten av 1970-talet: av informanterna födda 1975–1989 har 79 procent studerat journalistik. Exakt samma mönster ser man i de finlandssvenska journalisternas utbildningsnivå överlag (Slotte 2008).

Cirka hälften av informanterna bor i huvudstadsregionen och resten utspritt i olika regioner i Svenskfinland. Informanterna kan betraktas som rörliga; nästan 80 procent har flyttat till en annan ort. Den tydligaste trenden man kan se är en rörelse från Österbotten till huvudstadsregionen, vilket illustreras i figur C i bilaga 1. Man ser också en förändring i informanternas hemspråk. Figur D i bilaga 1 visar att 39 informanter talat en dialekt hemma som barn, men endast 25 gör det nu i vuxen ålder.

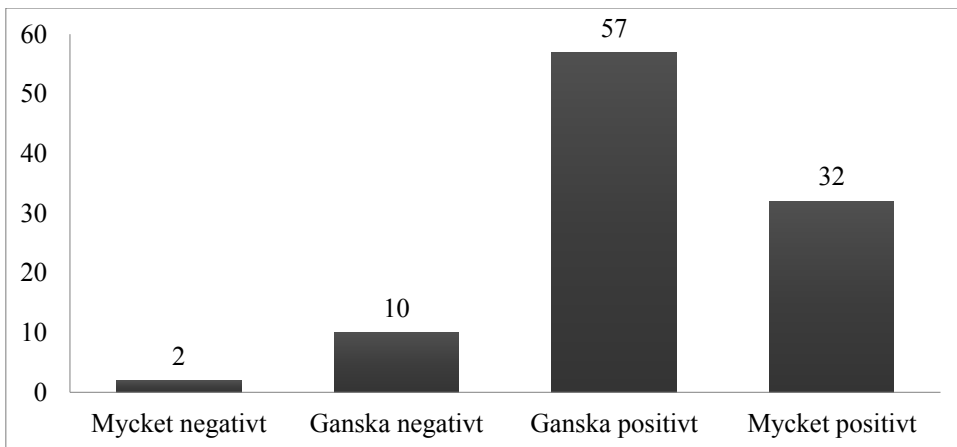
Informanterna utgör ett gott sampel i och med att de har en jämn spridning över redaktioner, ålder, hemort, arbetshistoria på Yle och arbetsuppgifter. Värt att notera är dock att endast 4 informanter har uppgett Radio Extrem som primär utgivningskanal, vilket betyder att kanalens redaktörer är underrepresenterade. Orsaken till detta är naturligtvis svår att belägga, men en förklaring kan ligga i personalpolitiken. En förhållandevis stor andel av Extrems personal arbetar med frilansavtal eller som timanställda och vill därför knappast lägga tid på undersökningar av det här slaget, som ligger utanför deras arbetsuppgifter. Redaktörerna på Radio Extrem är också yngre än redaktörskåren i gemen, vilket kan ha en betydelse för intresset för dylika undersökningar, men det är däremot inte liktydigt med ett bristande intresse för språkfrågor.

I de följande avsnitten redovisas resultaten från enkätundersökningen enligt tematiska helheter: först åsikterna, sedan det självrapporterade beteendet och slutligen attityderna. För varje fråga redovisas separat vilka infor-

manterna är, eftersom jag för en del frågor väljer bort till exempel sådana som inte hördes i etern när undersökningen gjordes. Det kvantitativa materialet är begränsat, men jag gör ändå några statistiska analyser för att visa på signifikansen för olika resultat och korrelationer mellan olika variabler.<sup>5</sup> I huvudsak är analysen dock kvalitativ utgående från informanternas kommentarer och svar på öppna frågor. Kommentarererna är alltid direkta citat och inga skriv- eller språkfel har rättats. Informanterna är anonymiserade och kodade med I för informant och ett nummer, bokstaven M för man och K för kvinna och födelseårtal, enligt modellen I24K76.

### 3. Informanternas åsikter om regionala drag i eterspråket

Informanterna uppmanades bedöma om det är positivt eller negativt att redaktörernas regionala bakgrund hörs i etern med svarsalternativen *mycket negativt*, *ganska negativt*, *ganska positivt* och *mycket positivt*. Resultaten redovisas i figur 1, där  $N = 93$ . Statistiska analyser visade att det inte finns signifikanta korrelationer mellan åsikterna och olika bakgrundsfaktorer. En korrelationsanalys utfördes för att undersöka om åldern påverkar åsikterna, ett oberoende *t*-test genomfördes för att granska om mäns och kvinnors åsikter skiljer sig från varandra och envägs variansanalyser gjordes för att utreda om hemspråket eller hemorten påverkar åsikterna, men inga korrelationer var signifikanta.



Figur 1. Informanternas åsikter om att redaktörernas regionala bakgrund hörs i etern ( $N = 93$ ). Svaren anges i procent. En informant svarade "ingen skillnad".

<sup>5</sup> Ett varmt tack till postdoktorala forskaren Laszlo Vincze vid Helsingfors universitet för ovärderlig hjälp med de statistiska beräkningarna.

Ungefär en tredjedel av informanterna är *mycket positiva* till regionala drag i eterspråket. De tycker att regionala varieteter gärna kunde förekomma ännu mera, såsom i medier i Sverige. Några påpekar att regionala drag förr var bannlysta i de finlandssvenska medierna, men att inställningen till dem nu är liberalare. De positiva anser att de regionala inslagen stärker den finlandssvenska identiteten, ger lokalfärg och berikar språket.

För att kunna identifiera sig med det finlandssvenska måste man få identifiera sig med det språk som låter som ens egna regionala bakgrund. (Informant I24K80)

Endast 12 procent uppger att det är *ganska* eller *mycket negativt* att regionala drag hörs i eterspråket. Bland dem finns en del klart affektiva kommentarer, såsom hos informant I70K71.

Så länge man bara kan ana, att den här redaktören är österbottning eller den här redaktören är från huvudstadsregionen är det okej. Men när det blir allt för tydligt, när u-ljud blir y-ljud, när det hörs knarr i slutet av varje ord...då är det irriterande. (Informant I70K71)

Men det finns också en mer ideologisk syn, uttryckt av informant I28K76 som en oro över att svenskan i Finland är skör och att standardspråket därför borde värnas om.

Tudelad här - blir själv lite störd på att uttryckligen svenska dialekter hörs i bakgrunden, (oavsett om skillnadska el åboländska), jag fäster mig vi det, i stället för att lyssna på budskapet. Kanske för att jag upplever att svenskan i Finland är så skör, att vi borde vara måna om ett visst standardspråk? Samtidigt tycker jag att finska Yle har en alltför nazi inställning, de godkänner enbart en viss mall (låter det som) även om en språkgrupp på nästan 5 miljoner kunde må bra av att höra lite variation, utan att standardspråket tar skada... (Informant I28K76)

Den allra största gruppen anser att det är *ganska positivt* att regionala drag hörs, men med vissa begränsningar. Jag har grupperat åsikterna enligt tema och analyserar dem nedan.

### 3.1 Regionala drag – inom rimliga gränser

Flera informanter poängterar att det regionala inte får höras för mycket, eftersom det då börjar störa lyssnandet eller blir svårt att förstå. Många säger sig acceptera regional prosodi, men anser att dialektala ord eller uttryck bör undvikas.

Regional intonation och betoning upplever jag som positiv inom rimliga gränser. Renodlad dialekt passar mindre bra (när det gäller redaktörer). (Informant I22M58)

Det finns många av den här sortens kommentarer av informanter från olika håll i landet och med olika bakgrund. De är också spridda runt om i organisationen och representerar inte någon speciell grupp. Många använder ordet *gräns* i sina svar, till exempel ”inom rimliga gränser” eller ”gränsen går vid”. Det är alltså underförstått att det kan bli för mycket regionala drag, och att det i så fall är negativt. Ofta kopplas graden av regionala drag ihop med förståelse; hela publiken måste kunna förstå det som sägs och kraftiga regionala eller dialektala drag kan stänga ute en del av publiken. Majoriteten av de informanter som nämner de potentiella problemen med förståelse kommer från södra Finland och en del av dem nämner uttryckligen att österbottniska varieteter kan vara svåra att förstå.

### 3.2 Regionala drag – i regionala program

Såväl riksredaktörer som regionredaktörer upplever att regionala drag är mer tillåtna i regionala program. Kontexten har alltså betydelse för hur stor mängd regionala inslag informanterna anser vara lämplig. I regionala program tillåts också dialektala ord och uttryck, något som många annars protesterar mot. Det är en viktig del av identifikationen och gemenskapen med publiken att det regionala hörs, anser informant I40M70 som är regionredaktör.

Regionala skillnader måste få höras. Språket ska vara vårdat men inte så stelt och strömlinjeformat att det inte går att variera i regionerna. Varför är det så viktigt att vi säger //KAARIS// då Karisborna själva säger "KARIS//? (Informant I40M70)

I *Röst och språk* (2000:49) poängteras att kraven på ett gott språk är lika stora i de regionala nyheterna som i riksnyheterna. Ett gott språk är en del av trovärdigheten, som inte får tummas på. Däremot framhålls att dialekter och regionala ord och uttryck är viktiga delar av regionens identitet och därför får de gärna höras, i någon mån. En viktig poäng är dock att det även inom en region kan finnas stora skillnader mellan dialekterna och att inslagen måste kunna förstås av alla. Till exempel märkte Lindblad (1985:29–30) klara skillnader mellan språkbruket och inställningen till regionalt språk vid olika lokalradiostationer i Sverige. Radio Gotland, med ett relativt litet sändningsområde, framhävde den lokala dialekten och cirka 35 procent av talet i kanalen var regionalt färgat. Radio Västerbotten, som täckte ett stort geografiskt område, hade endast 20 procent lokala drag i språket. Avvikelse-

serna från riksspråket där gällde främst satsintonationen och enskilda språkljud, till exempel diftonger.

Informanterna vid Svenska Yle nämner att det är vanligt att intervju personer talar en dialekt eller använder tydliga regionala drag då de intervjuas i regionala program. I sådana fall anpassar många informanter sitt språkbruk till intervju personens språk. Det är ett sätt att komma intervju personen närmare, att befinna sig på samma nivå och skapa en bättre kontakt. Samma fenomen ser också Gustafsson (manus) i sin undersökning av finlandssvenska journalisters språkliga vardag. Drygt en fjärdedel av hennes informanter uppger att de använder dialekt ofta eller ibland i intervju situationer. Värt att notera är dock att även tidningsreportrar har svarat på Gustafssons enkät, och behovet av att tala standardspråk är antagligen mindre då samtalet inte bandas för en tv- eller radiosändning.

### *3.3 Regionala drag – inte i nyheterna*

Acceptansen av regionala drag i eteren är tydligt genrebunden. Många informanter anser att nyheterna inte får innehålla regionala drag, utan att de bör vara så neutrala som möjligt. Ett regionalt färgat uttal i nyheterna ”stör” och tar bort fokus från innehållet.

Beror på programmet. Är det nyheter vill jag höra ett neutralt och lättuppfattligt språk, är det flödesradio så tycker jag också det är roligt med mer personliga röster med t.ex. dialektala inslag. (I65M83)

Nyheterna måste vara tillgängliga för alla och lätta att uppfatta, vilket informanterna upplever att de inte nödvändigtvis är ifall nyhetsredaktörerna har för mycket regionala drag i sitt språk. Det är också flera redaktörer som uppger att de tonar ner det regionala specifikt i nyheterna. Även lyssnarna förväntar sig regionalt neutrala nyheter. Informanterna i Mattfolks (2005: 184–186) undersökning framhåller att de vill att nyheterna ska vara regionalt neutrala och informanterna i Tandefelts (2007:37) undersökning anser att tv- och radiojournalisterna ska undvika dialektala ord och uttryck (programgenren specificeras inte).

### *3.4 Regionala drag – inte rätt och korrekt*

Ett annat tema som framträder i flera kommentarer är att eterspråket måste vara korrekt och normenligt, och att dialekter och regionala varieteter inte är det. Informanterna förhåller sig positivt till regionala drag, bara språket är

*korrekt* – ett ord som används av väldigt många informanter i detta sammanhang. Regionala drag kopplas ihop med slarvigt språkbruk överlag.

Det är okej att det hörs att man är från Västnyland eller Österbotten,, men det får inte bli för mycket dialekt för det är också otroligt irriterande. Vi pratar inte korrekt på dialekt, så om vi svänger över till dialekt så försvinner ju en del av vårt uppdrag vad gäller språket - att värna om svenskan. (Informant I31K69)

I svaren framkommer åsikter om att dialekter innehåller inkorrekta lexikala och morfologiska element och att uttalet inte alltid följer reglerna. Uttalet måste vara förståeligt, men även ”rätt”.

### *3.5 Regionala drag – som humoristiska inslag*

Dialektala drag anses tillåtna om de används som humoristiska inslag. Ett dialektalt uttal eller enskilda ord och uttryck på dialekt får användas för att understryka något, som ett humoristiskt inslag eller för att skapa en viss effekt.

Det får gärna höras, men dialekt får man inte tala i etern - men visst får man skämtsamt emellanåt dra till med något dialektalt uttryck (Informant I94K65)

Men det regionala kan också ha motsatt effekt. Ett regionalt uttal kan uppfattas som komiskt på ett negativt sätt.

Jag tycker inte om att Ortsnamn som t.ex. Karis uttalas på annat sätt än "Kaaaris". Jag tycker det är inkonsekvent om man ibland säger "Karis", medan man t.ex. inte uttalar andra orter dialektalt. Bara för att flera människor klarar av att säga Karis än t.ex. Borrrgå med östnyländskt r så behöver man inte göra det. Det blir komiskt o nedsättande. (Informant I73K71)

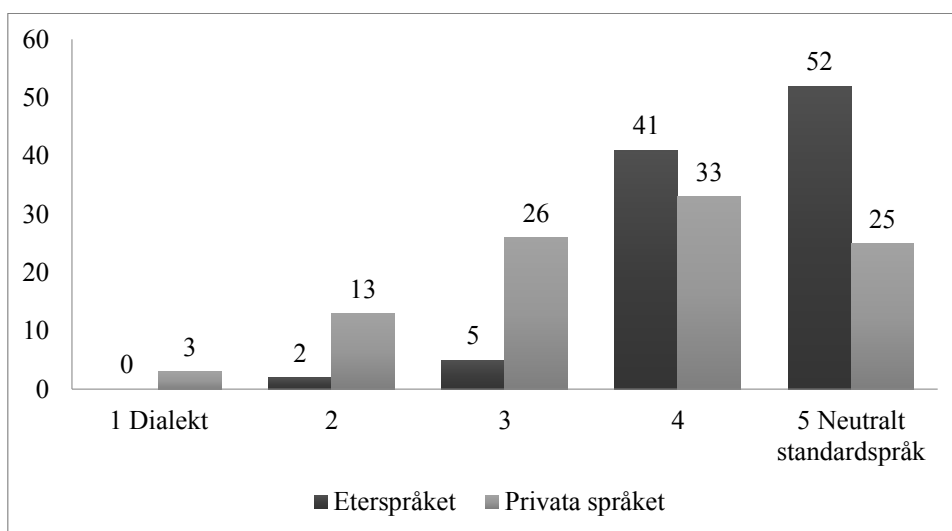
Sammantaget visar analysen av informanternas åsikter att de förhåller sig positivt till att reportrarnas regionala bakgrund hörs, men att de upplever att de regionala dragen kan bli störande för publiken om de är för starka eller förekommer i fel sammanhang.

### *4. Självrapporterat beteende och uppfattningar om regionala drag i det egna språket*

De flesta informanter är mycket medvetna om sitt eget språk och hur de vill att det egna eterspråket ska låta. Nästan alla anpassar sitt språkbruk till en

viss grad då de talar i programmen. Det handlar om de specifika krav som kontexten ställer, till exempel talar de extra klart och tydligt, artikulerar väl, lägger vikt på att betoningarna blir naturliga och försöker ha ett ledigt men korrekt språk. De skalar också bort slang samt finska och engelska ord ur sitt eterspråk.

Jag bad informanterna bedöma sitt eget språk och sitt beteende i tv och radio. På en skala från 1 till 5, där 1 är dialekt och 5 neutralt standardspråk, placerade de in både sitt privata språk och sitt eterspråk. Fördelningen illustreras i figur 2, där endast informanter som har sådana arbetsuppgifter att de vid undersökningstillfället hördes i eter ingår (två av dem har inte svarat på frågan, så  $n = 61$ ). På detta sätt utelämnar jag informanter i olika stödfunktioner, vilket gör det möjligt att jämföra informanternas privata språkbruk och deras språkbruk i tv och radio mer tillförlitligt.



Figur 2. Informanternas bedömning av graden av dialekt och neutralt standardspråk i eterspråket och i det privata språkbruket ( $n = 61$ ). Svaren är i procent.

Nästan alla informanter placerar sitt eterspråk mycket nära det neutrala standardspråket. Av de informanter som talar i eter har 93 procent valt 4 eller 5 på skalan, med andra ord mycket normenligt och standardnära. Gällande det privata språkbruket placerar informanterna sig en aning bredare över skalan och cirka 16 procent har uppgett en dialektnära varietet (nummer 1 eller 2) som sitt privata språk och 26 procent har placerat sig i mitten. Eterspråket är betydligt mer standardnära än det privata språket och en korrelationsanalys visar en signifikant och medelstark korrelation mellan privat språk och eter-

språk<sup>6</sup>. Ju mer regionala drag journalisterna har i sitt privata språk, desto mer regionala drag har de i sitt eterspråk. Ett beroende *t*-test visar att journalisterna använder dialektalt språk mycket oftare i privatlivet än i etern.<sup>7</sup>

Det är inte bara det språk man talar hemma som påverkar yrkesspråket, utan det finns även andra faktorer som påverkar informanternas språkbeteende i etern. Två modererade regressionsanalyser kördes för att undersöka om det finns andra faktorer som inverkar på hur privatspråket påverkar eterspråket. I en modererad regressionsanalys undersöker man den effekt som en variabel har på en annan, då den modereras av en tredje variabel (Hayes 2013). I det här fallet undersöks om födelseregionen eller informanternas kunskap om Yles språkdirektiv påverkar (modererar) privatspråkets effekt på eterspråket. Eftersom få informanter är födda i Åboland, Västnyland och Östnyland, utelämnades de från analysen, för att säkerställa tillräckligt hög statistisk styrka. Här inkluderas alltså enbart de informanter som är födda i Österbotten eller i huvudstadsregionen och som vid undersökningstillfället hördes i etern ( $n = 39$ ). I den första regressionsanalysen användes födelseregionen (Österbotten eller huvudstadsregionen) som modererande variabel och i den andra regressionsanalysen användes redaktörernas kunskap om Yles språkdirektiv som modererande variabel.

Regressionsanalysen med födelseregion som moderator var signifikant och förklarade 28 procent av variansen i eterspråket.<sup>8</sup> Interaktionen mellan privatspråket och regionen var signifikant<sup>9</sup>; det privata språkets effekt var stor och signifikant för informanter födda i huvudstadsregionen<sup>10</sup>, men liten och icke signifikant för informanter födda i Österbotten<sup>11</sup>. Resultaten illustreras i figur 3. Observera att värdena i figurerna 3, 4 och 5 är omvända jämfört med enkätfrågan, så att värde 1 är neutralt standardspråk och värde 5 är dialekt. Detta har gjorts för att tydligare åskådliggöra resultaten.

---

<sup>6</sup>  $r(61) = .50, p < .001$ .

<sup>7</sup> För regionala drag i privatspråket är  $M = 2.38$  och  $SA = 1.10$  och för regionala drag i etern är  $M = 1.56$  och  $SA = .67$ ,  $t(60) = 6.69$  och  $p < .001$ ; effekten är stor,  $\eta^2 = .43$ .

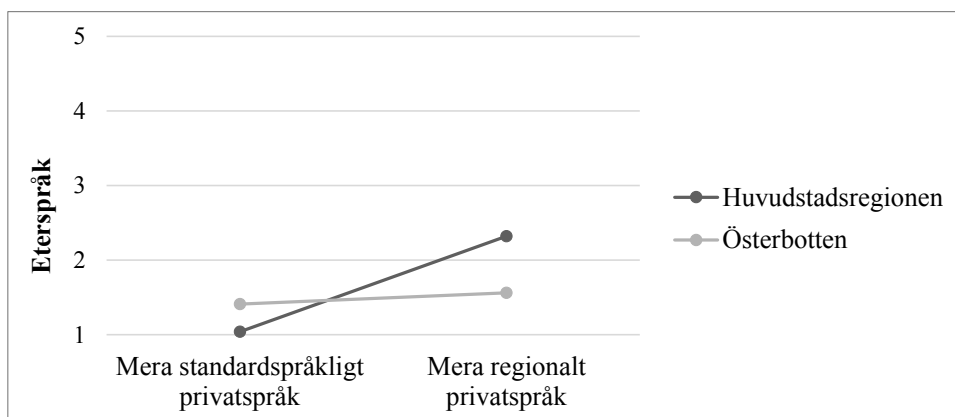
<sup>8</sup>  $R^2 = .28$ ,  $F(3, 35) = 4.62$ ,  $p < .001$

<sup>9</sup>  $B = -.51$ ,  $p < .05$

<sup>10</sup>  $B = .58$ ,  $p < .01$

<sup>11</sup>  $B = .07$ ,  $p = .54$ . Den partiella regressionskoefficienten mellan region och eterspråk var  $B = -.19$ ,  $p = .34$ , och mellan privatspråk och eterspråk var  $B = .29$ ,  $p < .01$ .



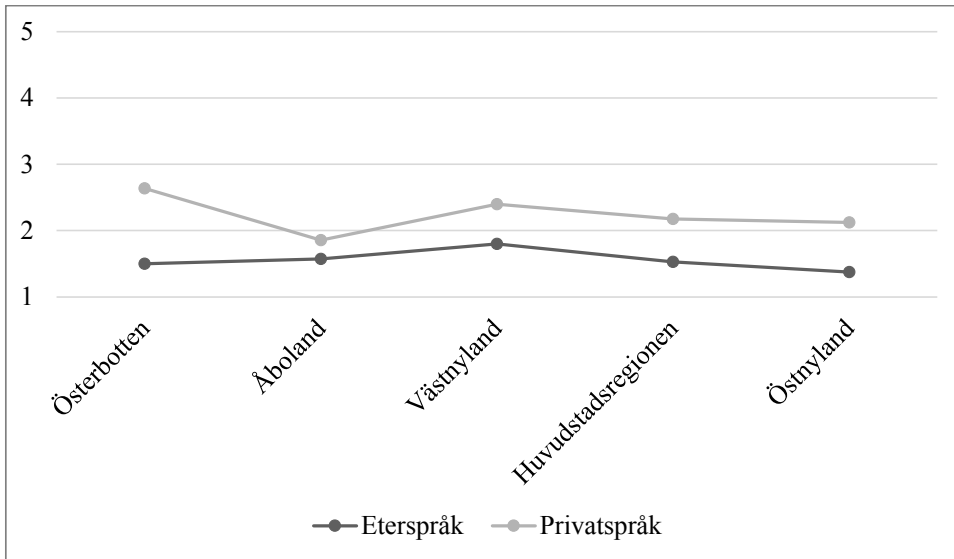


Figur 3. Beräknat värde av eterspråket baserat på privatspråk och region. X-axeln visar graden av regionala drag i privatspråket.<sup>12</sup> Högre värde på y-axeln visar mer användning av regionala drag i etern. Enbart informanter som är födda i Österbotten eller huvudstadsregionen och som hörs i etern är inkluderade ( $n = 39$ ).

Modellen visar att det privata språket påverkar eterspråket för dem som är födda i huvudstadsregionen, men inte för dem som är födda i Österbotten. Det betyder att regionala drag i det privata språket följer med till eterspråket för dem som är födda i huvudstadsregionen, medan de som är födda i Österbotten anser att de inte låter regionala drag höras i eterspråket. Många av österbottningarna har en dialektal bakgrund och det är möjligt att de gör en större skillnad mellan det privata språkbruket och yrkesspråket. Informanterna från huvudstadsregionen har också regionala drag i sitt språk, men deras språkvarietet ligger ändå närmare standardspråket och anpassningen blir därmed inte så tydlig och medveten.

En multivariat variansanalys genomfördes på svaren från alla som hördes i etern vid undersökningstillfället ( $n = 59$ ) för att kontrollera skillnaderna mellan det privata språket och eterspråket enligt den region informanterna är födda i. Resultaten nådde däremot inte signifikans på grund av liten statistisk styrka, som en följd av att det fanns för få informanter från vissa regioner. I figur 4 ser man dock att eterspråket ligger närmare det neutrala standardspråket (1 på y-axeln) i alla regioner och att skillnaden till det privata språket ser ut att vara störst bland informanter födda i Österbotten och minst bland informanterna födda i Åboland.

<sup>12</sup> På x-axeln innebär värdet ”mera standardspråkligt privatspråk” det genomsnittliga värdet av privatspråket bland dem som har ett mer standardspråkligt privatspråk än genomsnittet och värdet ”mera regionalt privatspråk” det genomsnittliga värdet av privatspråket för dem som har mera regionala drag i sitt privata språk än genomsnittet.



Figur 4. Figuren visar medeltalen av språkanvändning i etern och i privatlivet enligt informanternas födelse-region. På y-axeln är 1 standardspråk och 5 dialekt ( $n = 59$ ).

Av dem som hördes i etern vid undersökningstillfället och som har svarat på frågan har 23 uppgett att de talar neutralt standardspråk såväl privat som i etern, båda språkformerna ligger med andra ord på nivå 1 eller 2 i figuren ovan. Den regionala fördelningen är förhållandevis jämn, med undantag av Åboland: av de 7 åboländska informanterna har 5 valt samma, standardnära alternativ för både privatspråket och eterspråket.

Totalt 26 informanter uppger att eterspråket är en aning mer standardnära än det privata språket, med en skillnad på en nivå. För 24 av dessa är eterspråket på en av de två mest standardnära nivåerna och det privata språket på följande nivå. Även här är den regionala fördelningen jämn. Två har valt mittenalternativet (nivå 3) för eterspråket, med det privata språket på nivå 4.

Av de 10 som gör större skillnad mellan eterspråket och det privata språket, så att det privata språket ligger minst 2 nivåer under eterspråket, är däremot hälften från Österbotten. Alla i den här gruppen har valt ett av de två mest standardnära alternativen för eterspråket, medan det privata språket ligger i mitten eller i den dialektala ändan av skalan. Man ser tydligt att personer födda i Österbotten har mera dialektala drag i sitt privata språk än informanterna från andra regioner.<sup>13</sup> En informant har uppgett att han pratar dialektalt såväl i etern som privat och kommenterar att han ”räknar Hesa-

<sup>13</sup> En informant har uppgett att hans eterspråk är snäppet mer dialektalt än det privata språket, vilket han förklarar med att han talar standardsvenska med sin sambo och väljer att lyfta fram dialekten som effekt i etern.

slang som dialekt”, vilket ger en fingervisning om att personerna från huvudstadsregionen inte nödvändigtvis ser sin varietet som standarden (se även avsnitt 5.2).

Min tolkning av dessa uppgifter är att skillnaden mellan det privata språket och eterspråket är störst för informanter födda i Österbotten och att de anpassar sitt språk mera då de talar i etern. Informant I53K72, född i Österbotten och numera bosatt i Helsingfors, beskriver sig själv som tvåspråkig.

Min dialekt är ett särskilt språk, ett annat språk. Använder i huvudsak standardspråk, förutom i min ursprungsfamilj och med några andra nära personer från samma dialektområde. (Informant I53K72)

De österbottningar som anpassar sitt språk mest är födda på 1970-talet och 1980-talet och de flesta av dem har inte arbetat mer än 5 år på Yle. Den stora anpassningen kommer med andra ord tidigt i karriären och ger en fingervisning om hur stark den upplevda standardsvenska normen är.

Informanterna tillfrågades också om hur väl de känner till Svenska Yles språkdirektiv. När denna variabel sätts in i den modererade regressionsanalysen med informanter från Österbotten och huvudstadsregionen som hörs i etern ser vi att också denna faktor har en signifikant modererande effekt. Regressionen förklarar 46 procent av variansen i eterspråket<sup>14</sup>. Interaktionen mellan privatspråket och kunskapen om språkdirektiven är signifikant<sup>15</sup>; för de journalister som säger sig känna till språkdirektiven dåligt är privatspråkets effekt på eterspråket stor och signifikant<sup>16</sup>, medan för de journalister som säger sig känna till språkdirektiven bra är privatspråkets effekt på eterspråket liten och inte ens signifikant<sup>17</sup>. Som vi ser i figur 5 har det privata språket en större effekt på eterspråket för de journalister som känner till språkdirektiven sämre, så att regionala drag i privatspråket åter speglas i eterspråket. För dem som känner till språkdirektiven väl påverkar regionala drag i det privata språket inte språket i etern.

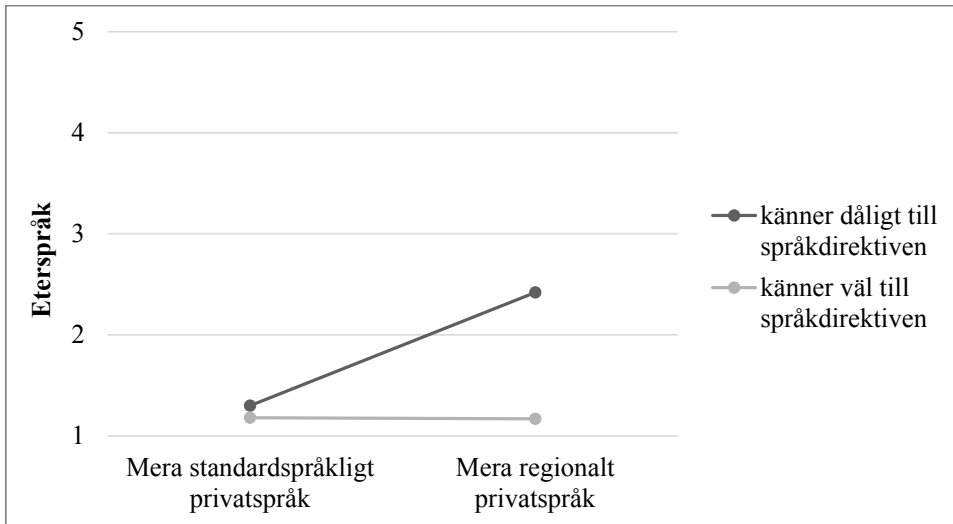
---

<sup>14</sup>  $R^2 = .46$ ,  $F(3, 35) = 9.99$ ,  $p < .001$

<sup>15</sup>  $B = -.35$ ,  $p < .01$

<sup>16</sup>  $B = .51$ ,  $p < .01$

<sup>17</sup>  $B = -.01$ ,  $p = .96$ . Den partiella regressionskoefficienten mellan kunskapen om språkdirektiven och eterspråket var  $B = -.45$ ,  $p < .01$ , och mellan privatspråket och eterspråket var  $B = .25$ ,  $p < .01$ .



Figur 5. Beräknat värde av eterspråket baserat på privatspråket och kunskapen om språkdirektiv. X-axeln visar graden av regionala drag i privatspråket. Högre värde på y-axeln visar mer användning av regionala drag i etern. Enbart informanter som är födda i Österbotten eller huvudstadsregionen och som hörs i etern är inkluderade ( $n = 39$ ).

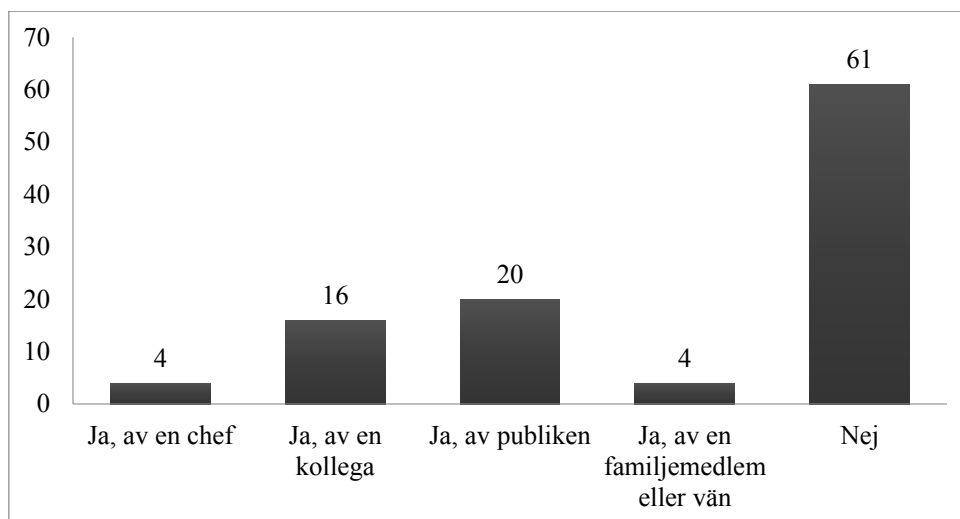
Det finns säkert flera förklaringar till varför kunskapen om språkdirektiven påverkar hur mycket det privata språket påverkar graden av regionala drag i etern. Större kunskap om Svenska Yles språkdirektiv kan tänkas visa på ett större behov av att anpassa språket, till exempel på grund av osäkerhet kring det egna språket. En annan tolkning är att de som är språkligt mer medvetna har valt att bekanta sig med direktiven och samtidigt är måna om ett mera standardnära eterspråk. Eller omvänt, de som låter sitt privata språk styra eterspråket kanske inte är bryr sig om att bekanta sig med reglerna. Det är också viktigt att minnas att detta är självrapporterat beteende: de som har valt att uppge att de känner till direktiven väl har också valt att uppge ett mycket standardnära eterspråk.

Hur säger då informanterna att de själva handskas med regionala drag i språket? I enkäten frågades om informanterna *tonar ner* eventuella regionala drag i etern och det uppger 70 procent att de gör ( $n = 54$ , de som hördes i etern vid undersökningstillfället). En tonar ner särdragen i nyhetsändningar, en annan undviker vissa ord och uttryck medan en tredje främst tonar ner finska ord och uttryck i sitt språk.

De som inte tonar ner de regionala dragen är färre och få bjuder på någon förklaring. En skriver att han i övrigt skärper sitt språk så att det ska vara korrekt, men att det regionala får höras. Och informant I26M73 ifrågasätter hela frågan: "Varför skulle jag göra det?"

Att lyfta fram de regionala dragen i etern är det däremot få som gör. Endast 7 har svarat ja på den frågan och 6 av dem har motiverat sitt svar. Det ska vara en poäng med att använda det dialektala, till exempel kan användningen av ett dialektalt uttryck understryka det humoristiska i inslaget.

Jag frågade också informanterna om de har fått respons på regionala drag i deras språk och i så fall av vem. Knappt 40 procent av informanterna har fått kommentarer av någon, ibland från flera håll. Respons från publiken har 20 procent fått, 16 procent från en kollega och 4 procent av en chef. Detta illustreras i figur 6, där samma informant kan finnas med i flera kolumner. Här har jag inte sorterat bort dem som inte talade i etern vid undersökningstillfället, eftersom det bland dem finns sådana som tidigare har gjort det, men detta höjer antalet svar i nej-kolumnen eftersom personer som inte arbetar direkt med programmen nu finns med ( $N = 93$ ).



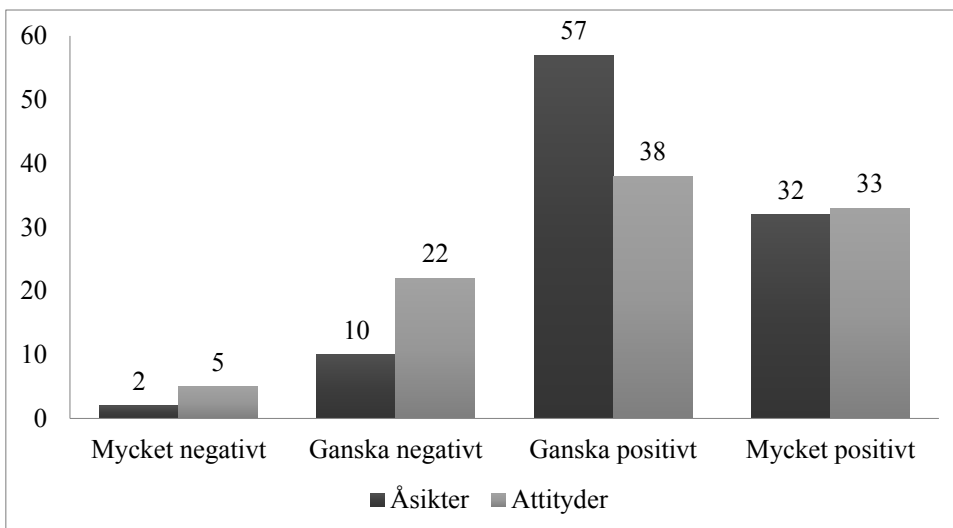
Figur 6. Informanternas svar på huruvida de har fått kommentarer om eventuella regionala drag i deras språk. Svaren anges i procent, men informanterna kan ha flera svar per person, så totala summan blir över 100 ( $N = 93$ ).

De regionala inslagen både kritiseras och beröms. Det finns några som har fått kommentarer om att de har ett så neutralt språk att det inte går att placera dem regionalt – och detta upplever de som något positivt. Detta kan ses som ett inlindat sätt att kritisera regionala inslag i språket.

### 5. Attityder till regionala drag i tv och radio

Nästan alla informanter har svarat på de öppna frågorna eller skrivit in frivilliga kommentarer, och cirka 65 procent av dem ( $n = 60$ ) har uttryckt ett värderande förhållningssätt till regionala drag i eteren. Inställningen uttrycks ibland tydligt, men måste ibland läsas mellan raderna. Kommentarer varierar från ett par ord till längre förklaringar och resonemang. Jag har bedömt kommentarerna enligt hur positiva eller negativa de är till regionala drag och därmed skapat en attitydvariabel. Variabelvärdena går från 1 till 5, där 1 är uttalat negativ, 5 är genuint positiv och värdet 3 ges till dem som uttryckt ett neutralt förhållningssätt. Bland dem som inte har uttryckt ställningstagande kommentarer finns förhållandevis många som inte jobbar som redaktörer just nu. Det är naturligt att de inte tänker lika mycket på frågan som personer som jobbar med programinnehåll på daglig basis gör.

Av de 60 informanterna visar 5 procent upp en klart negativ attityd, 22 procent en ganska negativ attityd, 2 procent en neutral attityd, 38 procent en ganska positiv attityd och 33 procent en genuint positiv attityd till regionala drag i eteren. Detta illustreras i figur 7, där attityderna jämförs med de uttalade åsikterna (som redovisats i figur 1).<sup>18</sup>



Figur 7. Åsikter och attityder till regionala drag i eteren. Observera att  $n = 92$  för åsikterna och  $n = 60$  för attityderna.

<sup>18</sup> Procenten för neutrala attityder utelämnas ur diagrammet, för att värdena ska bli jämförbara.

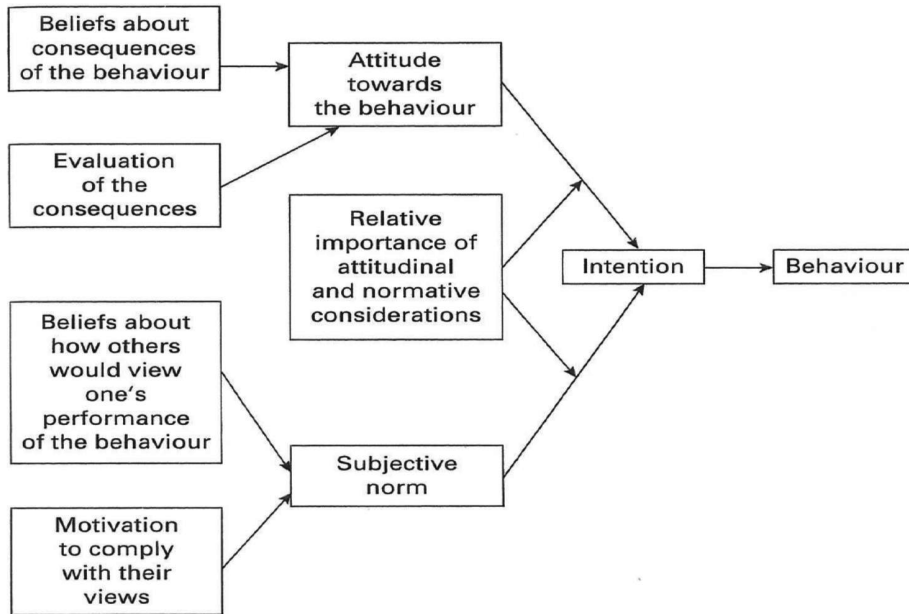
En jämförelse mellan attityderna och de uttalade åsikterna visar att attityderna är en aning mer negativa än åsikterna. Av informanterna har 89 procent positiva åsikter medan 71 procent har positiva attityder. Skillnaderna är dock små och resultaten uppvisar ett starkt samband. Det finns en signifikant och stark korrelation mellan åsikter och attityder<sup>19</sup>. Det betyder att informanternas åsikter och attityder går hand i hand, vilket kan förklaras av att informanterna är vana vid att reflektera över både sitt eget språk och språket i radio och tv överlag. Med andra ord är de medvetna om sina attityder och kan verbalisera dem.

Jämför man då det självrapporterade beteendet med åsikterna och attityderna ser man att det inte finns någon korrelation mellan vare sig åsikter och beteende eller attityder och beteende. Om informanterna agerade i enlighet med sin positiva inställning, skulle andelen informanter som låter sina regionala drag komma fram i etern vara mycket större. Detta kan tolkas som ett tecken på att informanterna har dubbla attityder (Wilson, Lindsey och Schooler 2000), med andra ord att de uttrycker sina explicita attityder i ord, men agerar enligt sina implicita attityder.

Det finns också andra förklaringar till att informanterna inte agerar i enlighet med sina attityder. Garrett (2010:27) beskriver en anpassad modell för attityders koppling till beteende (utgående från Theory of Reasoned Action, utvecklad av Ajzen och Fishbein (1980:8), se också Ajzen och Fishbein (2005:194) för en vidareutvecklad modell). Modellen synliggör hur många olika faktorer det är som påverkar beteendet. I modellen i figur 8 finns intentioner som ett steg mellan attityder och beteende. Intentionerna påverkas av personens attityder till beteendet i sig, som påverkas av en bedömning av vilka konsekvenser beteendet har. Den andra aspekten är personens uppfattningar om hur andra människor skulle bedöma beteendet och behovet av att ta andra människors åsikter i beaktande. Båda dessa aspekter påverkar personens intentioner och vidare beteendet.

---

<sup>19</sup>  $r = .58, p < .001$



Figur 8. Modell över hur attityder, normer och konsekvenser påverkar beteendet, ur Garrett (2010:27) utgående från Ajzen och Fishbein (1980:8).

Som vi såg tidigare tillåter Svenska Yles språkrekommendationer regionala drag i etern, men trots det är det få redaktörer som säger sig släppa fram dem. Det kan delvis bero på att de positiva formuleringarna om regionala drag de facto är rätt nya. De riktigt positiva formuleringarna kom in i *Röst och språk* först år 2006 och eftersom cirka 70 procent av informanterna har arbetat längre än tio år på Yle, har de vant sig vid en annan kutym. Ännu viktigare än de skriftliga rekommendationerna är antagligen den tysta norm som sitter i väggarna. Ungefär 20 procent av informanterna har fått respons på sina regionala drag av en chef eller kollega och det påverkar sannolikt deras beteende. Enligt modellen i figur 8 kan man anta att redaktörernas uppfattningar om kollegers och chefs åsikter påverkar deras beteende rätt mycket. Detta framkommer även i Rundells (2010) intervjuer med österbottniska radioredaktörer. De konstaterar att kollegers direkta respons, men även skämtsamma kommentarer, har påverkat hur de förhåller sig till sina egna regionala drag – oftast så att de tonar ner dem i radion. Den kollektiva attityden upplevs vara en annan än den personliga. Speciellt nya redaktörer är ofta känsliga för vilket ideal som råder och anammar modellen från tongivande kolleger. Senare kan det vara svårt att ändra på sitt språk, fastän man kanske har det professionella självförtroendet för att kunna göra det. Man har redan skaffat sig ett radiospråk.



Under årens lopp har det blivit en vana att koppla på "radiospråket" då jag talar i mikrofon. Det sker numera mer eller mindre automatiskt. (Informant I22M58)

Utöver informanternas attityder till regionala drag på ett allmänt plan, framträder tydligt attityder till två språkliga områden: Österbotten och Helsingfors. Dessa behandlas nedan.

### *5.1 Attityder till regionala drag från Österbotten*

Den enskilda region som nämns allra mest i informanternas kommenterar är Österbotten. Många lyfter fram österbottniska särdrag som något de hör och registrerar, utan att de desto mera tar ställning till dragen. Men speciellt redaktörer från södra Finland, såsom informant I54K61, anser att österbottniska influenser inte får vara för starka, för då kan de vara svåra att förstå och kännas exkluderande.

Det är roligt om det hörs i de lokala sändningarna men ibland har jag upplevt att det kan vara svårt att förstå. Det finns en österbottnisk teveredaktör som har ett sätt att prata som för mig blir en barriär, känns som att han inte vill ha mig med, men det hör verkligen till undantagen. (Informant I54K61)

Samtidigt som regionalt språkbruk kan skapa en vi-känsla, kan det också stänga ute en annan del av publiken. Användningen av regionala drag måste därför vara medveten och redaktörerna bör inse att valet av varietet har konsekvenser, framhåller Vidjeskog i en artikel i *Röst och språk* (2000:35). Hon skriver att detta är extra viktigt när det gäller program som riktar sig till en stor publik. "Det är naivt att tro att regionalt språkbruk automatiskt för lyssnarna närmare; det kan också avskärma en del av dem."

Flera av informanterna kontrasterar Österbotten mot huvudstadsregionen och hos många finns det en uppfattning om att de österbottniska dragen upplevs som mer negativa än regionala drag från huvudstadsregionen. Detta väcker en tydlig bitterhet hos informanter med österbottnisk bakgrund.

Tyvärr finns det ännu på svenska yle en oförståelse för regionala skillnader i språk. Jag anar också en viss ojämnlighet. Typiska regionala drag från huvudstaden och också åboland tolereras, medan det är vanligare att man försöker få bort de regionala dragen hos österbottningar. Jag är själv österbottning, så det kan hända att min upplevelse är subjektivt färgad. Jag har själv varit med om en anställningsdiskussion där man valde att inte anställa en redaktör för att dennas uttal var för dialektalt trots att andra egenskaper talade för denna person. För mig är det naturligt att jämföra med svenska medier, där toleransen för olika regionala drag och brytningar är stor. (Informant I25M82)

Fördomar finns väl bara mot österbottniska lantisar, de nyländska dialekterna går an av nån anledning (Informant I21M51)

I informant I21M51:s kommentar ser man att de regionala varieteterna är sociolekter och hans användning av ordet *lantisar* visar klart hur han upplever synen på österbottningar. Kopplingen mellan varietet och språkbrukare är också tydlig – han kopplar ihop de upplevda fördomarna med de österbottniska *språkbrukarna*, medan han talar om de nyländska *dialekterna*, inte nylänningarna.

Det upplevda motståndet mot österbottningarna är inte taget ur luften. Man kan ana en viss negativ inställning till de österbottniska varieteterna i några informantkommentarer, oftast förklarar som att de regionala dragen kan försämra förståelsen. I en kommentar från en informant från Åboland kommer den negativa inställningen däremot väldigt tydligt fram.

Visserligen hör man t.ex på en del österbottningar varifrån de kommer fastän de försöker sig på högsvenska. (Informant I78K55)

Informant I78K55 döljer inte sin inställning till österbottningar, då hon skriver att de ”försöker sig på högsvenska”. Verbet *försöka* presupponerar att det som försöks inte lyckas, i det här fallet att österbottningar inte lyckas tala högsvenska. Kommentaren är intressant, med tanke på att det ändå är standardspråk som används i programmen (med något enstaka undantag) och inte dialekter. Här vet vi förstås inte vad informanten innefattar i ordet *högsvenska*, ifall hon i likhet med informant I37K81 särskiljer mellan standardsvenska, med ett regionalt uttal, och högsvenska utan regionalt uttal (se avsnitt 2.1). Här visar sig enkätundersökningens begränsningar, eftersom den inte möjliggör uppföljande frågor.

Även från publiken har österbottniska redaktörer fått negativ respons.

Som feedback, att det var en opassande sak med regionala drag. Jag blev arg och ignorerade det. (Informant I34M83)

Några österbottniska informanter har fått beröm för att de lyckas dölja sin regionala härkomst, vilket de gärna lyfter fram. Det enskilda uttalsdrag som oftast nämns är *u*-ljudet. En del informanter anser det vara ett irriterande drag, och många österbottniska informanter uppger att de försöker ändra på det i sitt eget språk.

Jag undviker österbottniska *u* (*y*) ljudet. (Informant I57K80)

Detta upplevda motstånd mot österbottniska varieteter syns också på ett annat sätt hos informanterna med österbottnisk bakgrund. Mer än andra

lyfter de fram sin egen varietet som något positivt, ibland till och med lite trotsigt. De är medvetna om sina regionala drag, men låter dem höras. De uppvisar en stolthet över sitt språk, vilket inte syns hos informanter från andra regioner. Det är tydligt att de ser det österbottniska som en del av sin identitet.

### *5.2 Attityder till regionala drag från Helsingfors*

Även ett helsingforsiskt uttal kommenteras av många informanter. Som nämnts ovan kontrasteras det ofta mot österbottniska varieteter, men det är även många som jämför de två regionerna i hur tydliga de regionala dragen är – man hör tydligt om en redaktör kommer från Österbotten eller från huvudstadsregionen. Andra områden nämns i detta avseende endast enstaka gånger.

Det är även många informanter som är kritiska till uttalet i Helsingfors och det är speciellt ett släpigt uttal och knarr som kritiseras i Helsingforsvarietet. Att det är negativt med knarr i rösten nämns av informanter som inte är födda i Helsingforsregionen. Haapamäki och Wikner (2015:62) klassificerar förlängda vokal- och konsonantkvantiteter, bortfall av finalt *-r* samt knarr och nasalitet som platsindex för Helsingfors eller huvudstadsregionen, eftersom de är karaktäristiska drag som inte finns på andra orter. I vissa fall skapar dragen dessutom negativa attityder hos Haapamäkis och Wikners informanter, som bland annat kopplar ihop dem med ett arrogant beteende (se också Haapamäki & Wikner 2014). De journalister på Svenska Yle som är födda i huvudstadsregionen tar själva upp ett släpigt uttal som något de försöker undvika.

Artikulering och ändelser. Mitt uttal går lätt över till släpigt helsingforsiska som jag vet att många lyssnare är känsliga för. (Informant I27K89)

Till skillnad från de österbottniska informanterna ser man ingen uttalad stolthet i de Helsingforsbördiga redaktörernas svar. Tvärtom är informanterna från huvudstadsregionen måna om att visa att de känner till att de har regionala drag i sitt språk och att helsingforsiskan är en varietet bland andra. Asymmetrin mellan de två grupperna som vi ser i informanternas kommentarer kan förklaras med att Helsingforsborna är medvetna om sitt språks (åtminstone tidigare) högre status och därför har råd att vara undfallande. Österbottningarna upplever däremot en underlägsen position och protesterar mot den. Wikner (2014) visar att Helsingforsbor ser olika varianter av svenskan i Helsingfors snarare som sociolekter än som regionala varieteter, vilket också kommer fram i journalisternas kommentarer. Redaktörerna från

huvudstadsregionen är medvetna om att ett helsingforsiskt uttal är socialt stigmatiserat och att det inte alltid uppskattas.

## 6. *Sammanfattning och diskussion*

Informanternas inställning till regionala drag i eterspråket är mycket positiv, endast 12 procent säger att de anser att regionala drag är negativa. Däremot kommer andra åsikter fram i kommentarerna. Flera nämner att regional prosodi gärna får höras, medan andra säger att den inte får skina igenom. Även programgenren spelar en roll. Nyhetsspråket ska helst vara neutralt och gå hem hos hela befolkningen, medan fritt tal i flödesprogram på radion får vara mer personligt och regionalt. Även i regionala program får redaktörens språk vara regionalt präglad och en informant för fram att det skulle kännas avståndstagande och respektlöst att inte anpassa sig till dialektala intervjupersoners språkbruk. Däremot anser många att dialekt inte är lämpligt i radio och tv, annat än som humoristiska inslag. Enligt Mattfolk (2005: 189) är det politiskt korrekt att vara positiv till dialekter, åtminstone bland de finlandssvenskar som inte själva talar en dialekt. Det ser man också i ett par informanternas kommentarer, där de uttrycker en önskan om att kunna en dialekt eller en besvikelse över att de inte behärskar någon dialekt.

Den positiva inställningen till regionala drag i tv- och radiospråket återspeglas däremot inte i det självrapporterade beteendet. Eterspråket som helhet är betydligt mer standardnära än det privata språket. Regionala drag i det privata språket hänger starkare ihop med regionala drag i tv- och radiospråket hos informanter födda i huvudstadsregionen, medan informanter födda i Österbotten anpassar sitt språk mera. Det finns även en koppling mellan regionala drag i eterspråket och informanternas kunskap om Svenska Yles språkregler. Förutom språkrekommendationerna är det rimligt att anta att också journalisternas uppfattningar om kollegers syn på tv- och radiospråket styr journalisternas beteende. Negativ respons framför allt från kolleger kan göra att journalister väljer ett mer neutralt språk då de talar i eter.

Språket är ett sätt att dela in människor i olika grupper och ett sätt att skapa identifikation. Man kan således stärka samhörigheten med en grupp genom att tala samma språkvarietet men också genom att förhålla sig negativt till andra språkvarieteter. Varför är det då så att vissa språkvarieteter upplevs som mer negativa än andra? En förklaring kan vara att varieteterna inte upplevs som lika korrekta eller normenliga som den egna varieteteten. En annan orsak kan vara att uttalet inte upplevs vara så estetiskt tilltalande. Den allmänt vedertagna uppfattningen bland forskare numera är

dock att förklaringen ligger i sociala konventioner, som speglar den status och prestige som förknippas med varieteten (Bijvoet 2013:130).

Flera undersökningar visar att typiska Helsingforsdrag kan väcka negativa reaktioner. Åboborna i Haapamäki och Wikners (2014:112) studie beskriver Helsingforssvenskan som ”irriterande, otrevlig, arrogant, pompös, högfärdig, enfärdig, frånstötande och för ansträngt fin” och informanterna i deras senare studie kopplar ihop typiska Helsingforsdrag med vissa finare stadsdelar eller typer av beteende (Haapamäki och Wikner 2015:62–63). Även deltagarna i Leinonens (2015:134) webbenkät kopplar egenskaper som ”snobbig, högfärdig och (högtut)bildad” till personer som talar Helsingforssvenska. I många länder anses en huvudstadsvarietet vara den dominerande prestigeformen och den som primärt hörs i tv och radio. Så även i det finlandssvenska samhället, där det är den helsingforsiska överklassvarietet ”skillnadska” som stått som modell för ett vårdat talspråk på scen och i medierna (Reuter 1982). Trots att vi ser en klar minskning av vissa drag i den varieteten i de finlandssvenska tv- och radionyhetererna (Stenberg-Sirén 2015), är det möjligt att den fortfarande finns kvar som ett upplevt ideologiskt ideal hos informanterna – ett ideal som de delvis protesterar mot. En del informanter beskriver de österbottniska varieteterna som en motpol till svenskan i huvudstadsregionen och man kan tänka sig att de medvetet eller omedvetet jämför varieteterna med det upplevda idealet. De Helsingforsbördiga informanterna i Leinonens (2015:134) undersökning beskriver personer som talar en annan varietet än deras egen som ”glada, stolta och lantliga”. Fastän hon inte specificerar vilka varieteter det handlar om, finns det klara paralleller till de åsikter journalisterna ger uttryck för. I jämförelsen med Helsingforssvenskan associeras österbottniska uttalsdrag med lägre social status och lägre prestige, vilket reflekteras framför allt i de österbottniska informanternas kommentarer.

Hur ska man då tolka de österbottningar som är kritiska till att deras egen varietet hörs? De kan tänkas uppleva en konflikt mellan statusprincipen, enligt vilken man ska sträva efter högstatusvarietet (standardspråket), och solidaritetsprincipen, som innebär att man ska hålla sig till sin egen varietet (Einarsson 2009:8). En annan möjlig förklaring är att de enskilda språkliga särdrag de tar fasta på är så stigmatiserade att de själva upplever dem som negativa. Det finns exempel på att en svagare samhällsgrupp övertar en starkare grupps attityder mot den egna varietet, vilket kallas *språkligt självhat*. Detta kan förekomma speciellt hos språkminoriteter (Nordberg 2013:25). Här kan man kanske tänka sig att personer med österbottniskt ursprung själva har anammat den kritik de upplever mot stereotypa österbottniska uttalsdrag, till exempel *u*-ljudet, och därför reagerar negativt på dem.

Det är viktigt att förstå vilka åsikter och attityder de finlandssvenska eterjournalisterna har, eftersom det är de som skapar den offentliga, talade finlandssvenskan. I språkreglerna för Svenska Yle ser man att acceptansen för olika regionala drag har ökat, vilket också återspeglas i redaktörernas åsikter. Förändringen i synen på etermediespråket kan bero på att andelen redaktörer från andra håll än huvudstadsregionen har ökat, på att andelen regionala sändningar och därmed den regionala medvetenheten har ökat, men även på att redaktörerna tänker mera målgruppsinriktat, så att programmen ska fungera väl för publiken i alla delar av Svenskfinland. Den positiva inställningen till regionala drag kan också ses som ett tecken på att den tidigare Helsingforssvenska prestigevarieteteten har förlorat sin funktion som allenarådande norm för tv- och radiospråket.

dialekterna gör svenskfinland till svenskfinland, inte helsingfors eller åbo. (Informant I19M66)

Det kan också nämnas att när jag bad informanterna nämna en redaktör med ett vårdat uttal, fick den redaktör som i mitten av 1990-talet kritiserades för sitt "sjungande" uttal nu flest omnämningen. Trots den ökade toleransen för regionala drag, ser man dock fortfarande en klyfta mellan framför allt Österbotten och huvudstadsregionen. Följdfrågan är hur dessa stereotyper kommer till uttryck och om de förmedlas vidare till publiken. Dessa frågor skulle vara viktiga att undersöka med tanke på förståelsen för och acceptansen av olika regioner och regionala varieteter i Svenskfinland.

### *Litteratur*

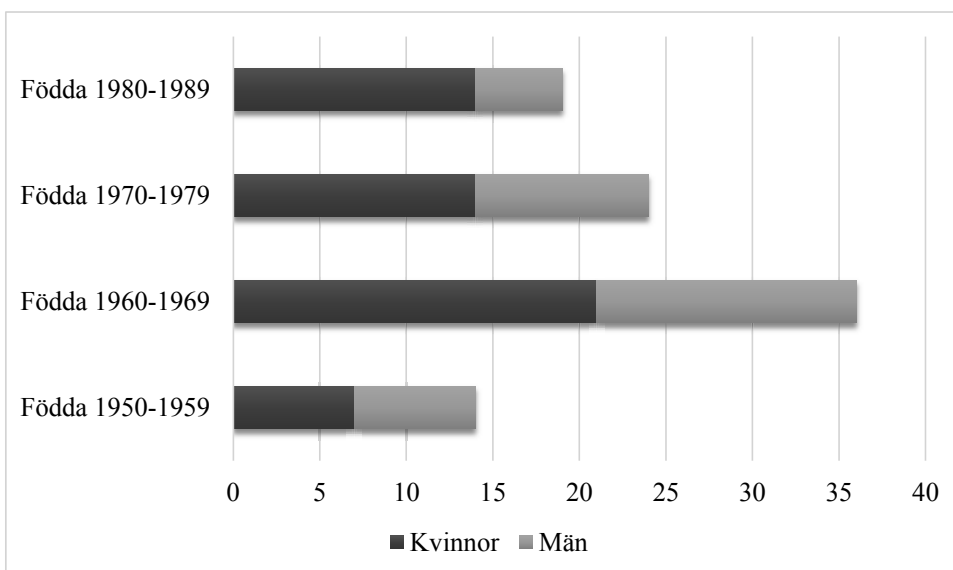
- Ajzen, Icek & Fishbein, Martin. 1980. *Understanding Attitudes and Predicting Social Behavior*. Englewood Cliffs: Prentice-Hall Inc.
- Ajzen, Icek & Fishbein, Martin. 2005. *The Influence of Attitudes on Behavior*. I: Albarracín, Dolores, Johnson, Blair T. & Zanna, Mark P. (red.) *The Handbook of Attitudes*. New York & London: Psychology Press. S. 173–222.
- Baker, Colin. 1992. *Attitudes and language*. *Multilingual Matters* 83. Clevedon: Multilingual Matters Ltd.
- Bijvoet, Ellen. 2013. *Språkattityder I*: Sundgren, Eva (red.) *Sociolingvistik*. Andra upplagan. Stockholm: Liber. S. 123–157.
- Einarsson, Jan. 2009. *Språksociologi*. Lund: Studentlitteratur.
- Garrett, Peter. 2010. *Attitudes to language*. *Key Topics in Sociolinguistics*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Garrett, Peter, Coupland, Nikolas & Williams, Angie. 2003. *Investigating Language Attitudes*. Cardiff: University of Wales Press.
- Gustafsson, Anna Maria. 2015. *Vem styr språket? – eller den ofrivillige språkvårdaren*. I: Sandström, Caroline m.fl. (red.) *Perspektiv på lexikografi, grammatik och språkpolitik*

- i Norden. Helsingfors: Institutet för de inhemska språken 39. S. 373–396. Läst 25.8.2015. Tillgänglig på <http://scripta.kotus.fi/www/verkkojulkaisut/julk39/antologi2015.pdf>
- Gustafsson, Anna Maria (manus). Den finlandssvenska journalistens språkliga vardag. I: Språk i skrift och språk som yrke. Svenskan i Finland - i dag och i går. Volym II:1.
- Göthelid, Carin. Region får höras i radioprät. Insändare i Hufvudstadsbladet 12.8.2014.
- Haapamäki, Saara & Wikner, Sara. 2014. Svenskan i Helsingfors och Åbo ur ett folkdialektologiskt perspektiv. I: Lindström, Jan m.fl. (red.) Svenskans beskrivning 33. Helsingfors: Nordica Helsingiensia. S. 109–118.
- Haapamäki, Saara & Wikner, Sara. 2015. Att undersöka lyssnares perception av regional variation. I: Folkmålsstudier 53. S. 35–77.
- Hayes, Andrew F. 2013. Introduction to Mediation, Moderation, and Conditional Process Analysis. A Regression-Based Approach. New York & London: The Guilford Press.
- Ivars, Ann-Marie. 2012. Vad händer med språket i Kristinestad? I: Folkmålsstudier 50. S. 101–128.
- Jonsson, Åke. 1982. Den omsorgsfulle ordmålaren. Studier i Sven Jerrings radiospråk mot bakgrund av radions allmänna syn på språket under de första decennierna. Acta Universitatis Umensis. Umeå Studies in the Humanities 48. Stockholm: Almqvist & Wiksell International.
- Kronqvist, Dan. 1999. Extremt ung attityd. I Hufvudstadsbladets bilaga Vision 21.5.1999.
- Kärnä, Ann-Christin. Vårt modersmål. Insändare i Hufvudstadsbladet 6.1.1995.
- Kärnä, Ann-Christin. Dialekter är visst en rikedom! Insändare i Hufvudstadsbladet 13.1.1995.
- Leinonen, Therese. 2015. Finlandssvenskars uppfattningar och åsikter om språklig variation. I: Folkmålsstudier 53. S. 117–139.
- Lindblad, Inga-Britt. 1985. Lokalradiospråk. En studie av tre lokalradiostationers sändningar. Acta Universitatis Umensis. Umeå Studies in the Humanities 72. Umeå: Umeå universitet.
- Markelin, Lia, Husband, Charles & Moring, Tom. 2013. Sámi Media Professionals and the Role of Language and Identity. I: Sociolinguistica 27/2013.
- Mattfolk, Leila. 2005. Investigating attitudes to 'ordinary spoken language': reliability and subjective understandings. I: Kristiansen, Tore, Garrett, Peter & Coupland, Nikolas (red.) Subjective processes in language variation and change. Acta Linguistica Hafniensia 37. Köpenhamn: C.A. Reitzel. S. 171–191.
- Mattfolk, Leila. 2009. On assessing Finland Swedish: The impact of subtle regional features. I: Maegaard, Marie mfl. (red.) Language attitudes, standardization and language change. Oslo: Novus. S. 211–229.
- Mattfolk, Leila. 2011. Finlandssvenska åsikter om och attityder till modern språkpåverkan. Nordica Helsingiensia 26. Helsingfors: Finska, finskugriska och nordiska institutionen vid Helsingfors universitet.
- Moring, Tom. 2007. Functional Completeness in Minority Language Media. I: Cormack, Mike & Hourigan, Niamh (red.) Minority Language Media: Concepts, Critiques and Case Studies. Cleveland: Multilingual Matters.
- Moring, Tom m.fl. 2011. Media use and Ethnolinguistic Vitality in bilingual communities. I: Journal of Multilingual and Multicultural Development, 32:2. S. 169–186
- Nationalencyklopedin, på [www.ne.se](http://www.ne.se). Hämtat 10.9.2015.

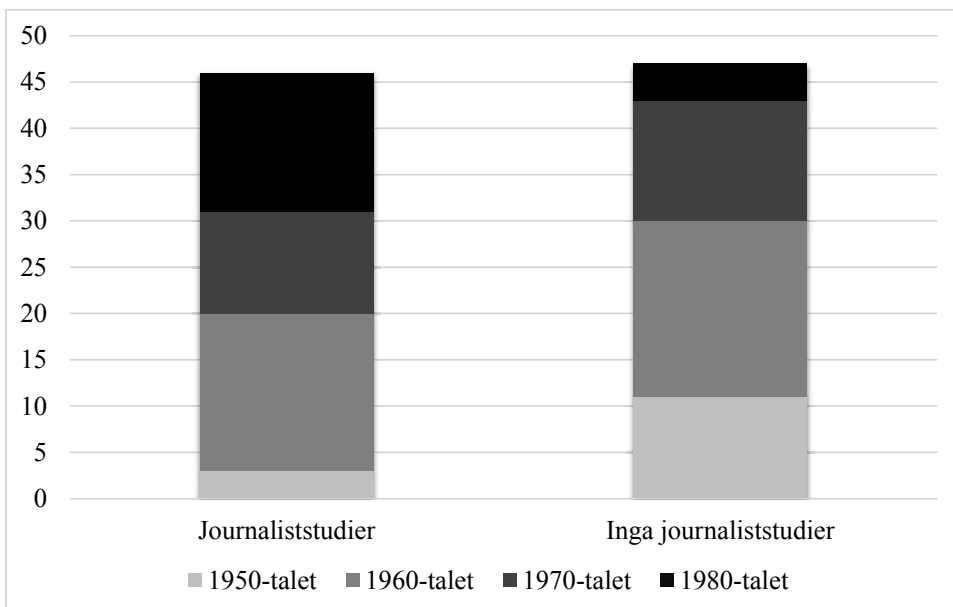
- Nordberg, Bengt. 2013. Vad är sociolingvistik? I: Sundgren, Eva (red.) Sociolingvistik. Andra upplagan. Stockholm: Liber. S. 13–38.
- Reuter, Mikael 1982. Kvantitet i Helsingforssvenskan. Licentiatavhandling i nordiska språk vid Helsingfors universitet. Helsingfors.
- Rundell, Hanna. 2010. ”Det hörs fortfarande att du kommer från Österbotten.” Journalisters och lyssnares inställning till regional standardsvenska i nyhetsradio. Pro gradu-avhandling vid statsvetenskapliga fakulteten vid Helsingfors universitet.
- Röst och språk 1982. Red. av Chris Nyström och Lena Relander. Utgivare Yrkesinstitutet vid Oy Yleisradio Ab.
- Röst och språk 1993. Red. av Stina Bäckström, Johanna Frejborg och Lena Relander. Utgivare Radio- och TV-institutet. Rundradion.
- Röst och språk 2000. Red. av Mona Selenius, Ingeborg Gayer och Rundradions svenska språknämnd år 2000. Rundradion.
- Röst och språk 2006. Utgiven av Rundradions svenska språknämnd 2005–06. Svenska Yle.
- Slotte, Malin. 2008. De finlandssvenska journalisternas utbildningsbakgrund. Forskningsrapport för Svenska kulturfonden.
- Språkbanken Korp. Sökning gjord 13.8.2015. <http://spraakbanken.gu.se/korp>
- Stenberg-Sirén, Jenny. 2014. Skriftspråksnära talat standardspråk. En studie av uttalsdrag i upplästa finlandssvenska tv- och radionyheter 1970–2009. I: Språk & Stil. Tidskrift för svensk språkforskning, 24/2014. Uppsala: Swedish Science Press. S. 197–230.
- Stenberg-Sirén, Jenny. 2015. Finlandssvensk kvantitet i etern. Standardspråket i nyhetsuppläsningar i Aktuellt och TV-nytt 1970–2009. I: Svenskan i Finland 15. Tammerfors universitet. S. 325–349.
- Stenberg-Sirén, Jenny. u.a. Language, Identity and Public Service. (Arbetsrubrik).
- Så talar och skriver vi på Svenska Yle. 2014. Rundradions svenska språknämnd. Yle.
- Tandefelt, Marika. Sluta mobba folk som låter annorlunda! Insändare i Hufvudstadsbladet 13.1.1995.
- Tandefelt, Marika 2007. 887 sätt att se på svenskan i Finland. En redogörelse för en webbenkät genomförd hösten 2002. Forskningsrapporter från Svenska Handelshögskolan, 64. Helsingfors: Hanken. Läst 4.9.2015. Tillgänglig på <http://hdl.handle.net/10227/253>.
- Tandefelt, Marika (manus). Forskare säger sitt. I: Språk i skrift och språk som yrke. Svenskan i Finland - i dag och i går. Volym II:1.
- Vidjeskog, Sonja. 2000. Regionalt språkbruk i radio och TV – ett sätt att skapa närhet till lyssnarna? I: Röst och språk. Red. av Mona Selenius, Ingeborg Gayer och Rundradions svenska språknämnd år 2000. Rundradion. S. 32–35.
- Wikner, Sarah. 2014. Svenskan i Helsingfors ur talarnas perspektiv. I: Puhe ja kieli 34/3. S. 119–137.
- Wilson, Timothy D., Lindsey, Samuel & Schooler, Tonya Y. 2000. A model of dual attitudes. I: Psychological review, 107. S. 101–126.
- Österblom, Ingmar. Enfald kontra mångfald. Insändare i Hufvudstadsbladet 13.1.1995.
- Östman, Jan-Ola & Mattfolk, Leila. 2011. Ideologies of standardisation: Finland Swedish and Swedish-language Finland. I: Kristiansen, Tore & Coupland, Nikolas (red.) Standard Languages and Language Standards in a Changing Europe. Oslo: Novus. S. 75–82.



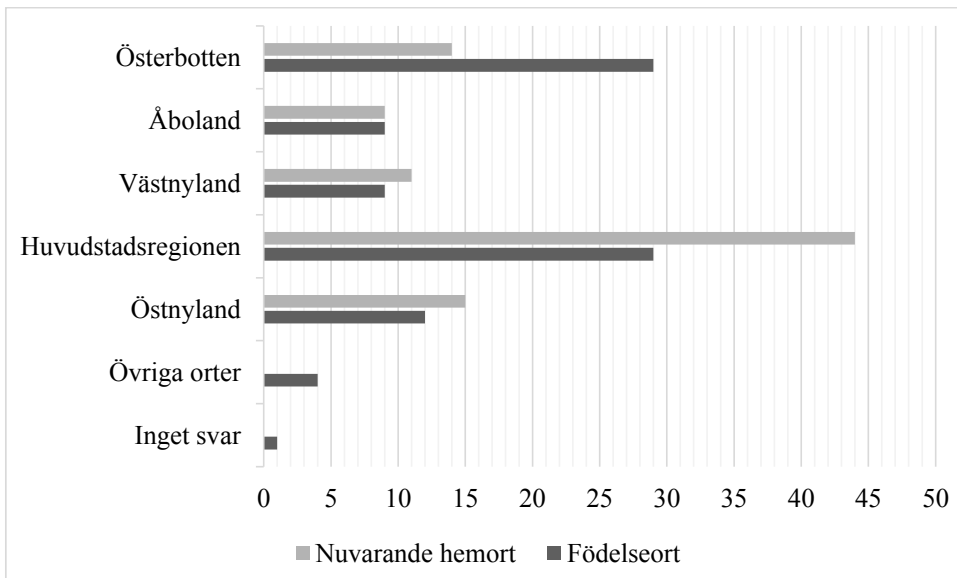
Bilaga 1. Bakgrundsuppgifter om informanterna. Alla figurer visar det faktiska antalet informanter.



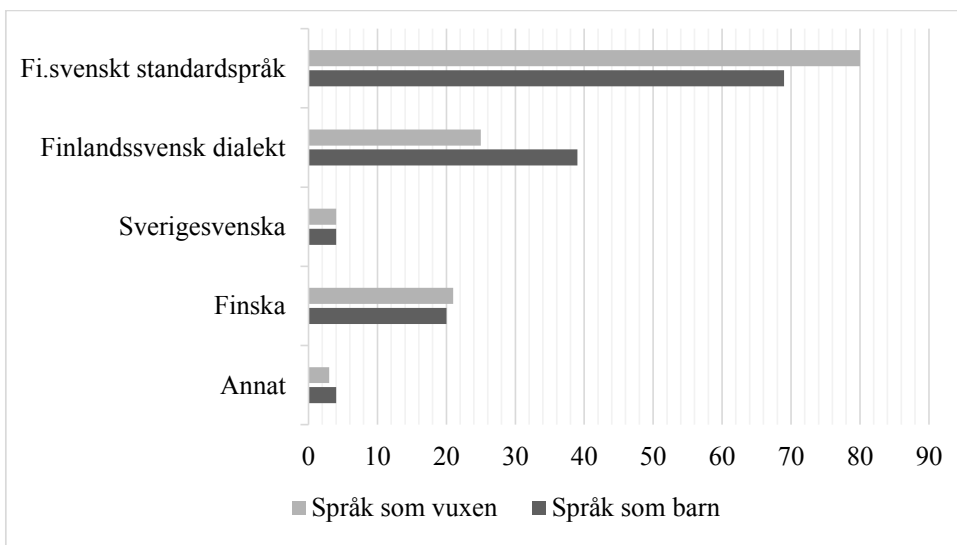
Figur A. Informanternas ålder och kön. Totalt är 60 % kvinnor och 40 % män.



Figur B. Antalet informanter med studier i journalistik enligt födelseårtionde.



Figur C. Informanternas födelseregion och nuvarande hemregion



Figur D. Informanternas hemspråk som barn och som vuxna. Flera alternativ fick väljas.



